

**Studie over een puntensysteem in het pensioenstelsel voor
zelfstandigen**
**in opdracht van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal
statuut der zelfstandigen**

Eindrapport

November 2018

Kris Boudt en Ewoud Heyndels
Vakgroep BUSI
Afdeling Finance and Insurance

Guido Van Limberghen
Vakgroep Publiekrecht
Afdeling Sociaal Recht

Voorwoord

Op 15 april 2013 stelden Vicepremier en minister van Pensioenen Alexander De Croo en Minister van Middenstand, KMO's, Zelfstandigen en Landbouw Sabine Laruelle de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040 in. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen acht het door de Commissie voorgestelde puntensysteem een waardevol vehikel voor structurele pensioenhervormingen, maar is van oordeel dat er nood is aan een verdere uitklaring van een aantal aspecten en verder onderzoek omtrent de implicaties van de door de Commissie voorgestelde hervorming.

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen vertrouwde een studie dienaangaande toe aan de Vrije Universiteit Brussel. Prof. Guido Van Limberghen (Faculteit Recht en Criminologie, Vakgroep Publiek Recht, afdeling Sociaal Recht), promotor, en Prof. Kris Boudt (Faculteit Economische en Sociale Wetenschappen & Solvay Business School, afdeling Finance and Insurance, Department of Business), bijgestaan door de heer Ewoud Heyndels, stonden in voor de eigenlijke uitvoering van het onderzoek. De professoren Kim Everaert (Faculteit Wetenschappen en Bio-ingenieurswetenschappen, Vakgroep Wiskunde), Steven Vanduffel (Faculteit Economische en Sociale Wetenschappen & Solvay Business School, afdeling Finance and Insurance, Department of Business) en Elisabeth Alofs (Faculteit Recht en Criminologie, Vakgroep Privaatrecht) hielden hun expertise ter beschikking van de onderzoekers.

We mochten als onderzoekers een beroep doen op de expertise en knowhow van een begeleidingsgroep die als volgt werd samengesteld door de opdrachtgever: Bertel Cousaert, Caroline Deiteren, Christian Dekeyser, Veerle De Maesschalk, Anne-Marie De Maeyer, Renaud Francart, Muriel Galerin, Marie-Claire Guisset, Bert Hens, Annick Laurent, Luc Lievens, Hans Peeters, Annemie Props, Guy Van Camp en Pascale Van Glabeke. De heer Johannes Steverlynck, Voorzitter van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen, en mevrouw Anne Vanderstappen, Administrateur-generaal van het Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen, volgden onze werkzaamheden mee op. We danken hen allen voor hun kritische betrokkenheid bij onze werkzaamheden. Hun vele vragen en suggesties hebben ons toegelaten sommige aspecten beter toe te lichten en hebben ons ook nieuwe inzichten bijgebracht. Voorts danken we de heer Gilles Marchal, analist bij het RSVZ, voor het aanleveren van verscheidene RSVZ-databanken (e-Clipz-databank m.b.t. inkomensdata, webapp databank m.b.t. pensioenbeslissingen). Een bijzonder woord van dank richten wij aan mevrouw De Maesschalk en aan mevrouw De Maeyer. We mochten van hen steeds op korte termijn antwoorden op onze vragen, bijkomende informatie of toelichting en feedback ontvangen. Zij gaven daarbij blijk van een zeer gedegen kennis en expertise.

We mochten de resultaten van ons onderzoek voorstellen op 9 oktober 2017 aan het Nationaal Pensioencomité en op 10 november 2017 tijdens een ontmoeting tussen het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen en de Academische Raad. We danken de leden van het Nationaal Pensioencomité, de Academische Raad en het Algemeen Beheerscomité voor de opbouwende feedback die we mochten ontvangen en die ons heeft toegelaten onze zienswijze waarvoor we zelf de verantwoordelijkheid dragen, verder uit te werken.

We danken tot slot het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen voor het in ons gestelde vertrouwen en drukken de hoop uit dat de door ons geformuleerde voorstellen en aanbevelingen kunnen bijdragen tot het welslagen van de pensioenhervorming.

Kris Boudt en Guido Van Limberghen

Inhoud

VERKORT GECITEERDE WETGEVING, DOCUMENTEN EN INSTANTIES	9
INLEIDING	12
DEEL I. IMPLEMENTATIE VAN HET PUNTENSISTEEM	14
HOOFDSTUK 1. ANALYSE VAN HET PUNTENSISTEEM.....	15
§ 1. <i>Probleemstelling</i>	15
§ 2. <i>Door de Commissie vooropgestelde waarden en beoordelingscriteria</i>	15
§ 3. <i>Argumenten van de Commissie voor de keuze van een puntensysteem</i>	18
§ 4. <i>Werking van het puntensysteem</i>	19
a) Verwerven van punten	20
b) Berekening van de waarde van een punt.....	21
c) Welvaartsvastheid van pensioenen	24
§ 5. <i>Impact op de pensioenregeling voor zelfstandigen</i>	24
a) Meer convergentie met de overige pensioenregelingen	25
b) Behoud van de pensioenregeling voor zelfstandigen	27
c) Eigen puntensysteem voor de pensioenregeling der zelfstandigen	29
§ 6. <i>Receptie van het commissierapport in het regeerakkoord van 9 oktober 2014</i>	31
§ 7. <i>Tussentijds besluit</i>	37
HOOFDSTUK 2. INVULLING VAN DE NOTIE ARBEIDSINKOMEN	40
§ 1. <i>Probleemstelling</i>	40
§ 2. <i>Notie arbeidsinkomen in het puntensysteem</i>	41
a) Functie van de notie arbeidsinkomen in het puntensysteem	41
b) Invulling van de notie arbeidsinkomen door de commissie.....	43
§ 3. <i>Notie arbeidsinkomen in de pensioenregeling en de bijdrageregeling voor zelfstandigen</i>	44
a) Notie arbeidsinkomen in de pensioenregeling voor zelfstandigen.....	45
1° Doelstelling van de koppeling van pensioenen aan het arbeidsinkomen	45
2° Invulling van de notie arbeidsinkomen	47
b) Notie arbeidsinkomen in de bijdrageregeling voor zelfstandigen	49
1° Doelstelling van de bijdrageberekening op basis van het arbeidsinkomen	49
2° Invulling van de notie arbeidsinkomen	50
c) Verband tussen bijdragebetaling en pensioenopbouw	53
1° Ontstentenis van verzekerings- of bijdrageplicht.....	53
2° Opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven en minimumbijdrage.....	54
3° Beoefenaars van een zelfstandig bijberoep	57
4° Student-zelfstandigen	59
5° Tularissen van een pensioen en zelfstandigen op pensioenleeftijd.....	60
6° Bijdragebetaling en pensioenopbouw.....	61
7° Vrijstelling van bijdragen en pensioenopbouw	64
§ 4. <i>Voorstel voor de invulling van de notie arbeidsinkomen t.a.v. de zelfstandigen</i>	65
a) Algemene uitgangspunten	66
1° Eenvormige notie arbeidsinkomen	66
2° Tijdsverloop tussen het behalen en de vaststelling van de nettoberoepsinkomsten	67
3° Geen puntentoekenning	70
b) Piste 1	72

1° Opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven.....	73
2° Minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep	74
3° Deeltijds pensioen	75
4° Vóór 1984 volbrachte of gesitueerde loopbaanjaren	77
5° Gelijkgestelde perioden	79
6° Laatste loopbaanjaren.....	81
c) Piste 2	82
1° Opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven	82
2° Minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep	83
3° Deeltijds pensioen.....	83
4° Vóór 1984 volbrachte of gesitueerde loopbaanjaren	83
5° Gelijkgestelde perioden	85
6° Laatste loopbaanjaren.....	86
§ 5. <i>Tussentijds besluit</i>	87
HOOFDSTUK 3. INPASSING VAN DE 'CORRECTIECOËFFICIËNT' IN HET PUNTENSISTEEM	91
§ 1. <i>Probleemstelling</i>	91
§ 2. <i>Analyse van de correctiecoëfficiënt</i>	92
a) Invoering van de correctiecoëfficiënt	92
b) Verdere evolutie van de correctiecoëfficiënt.....	94
c) Impact van de opeenvolgende correctiecoëfficiënten	98
§ 3. <i>Voorstel tot inpassing van de correctiecoëfficiënt in het puntensysteem</i>	100
a) Integratie in de puntenberekening	101
b) Integratie in de waardebepaling van een punt	102
§ 4. <i>Tussentijds besluit</i>	103
HOOFDSTUK 4. MINIMALE PUNTENGARANTIE	105
§ 1. <i>Probleemstelling</i>	105
§ 2. <i>Het minimumpensioen in de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen</i>	106
a) Forfaitaire bodempensioenen	107
b) Minimumpensioenen als vangnet voor ontoereikende proportionele pensioenen	108
c) Minimumpensioenen voor zelfstandigen met een gemengde loopbaan	111
§ 3. <i>Het minimumpensioen in het puntensysteem</i>	113
§ 4. <i>Bepalen van de minimumpuntengarantie</i>	114
§ 5. <i>Verhoudingen tussen het minimumpensioen, de gemiddelde nettoberoepsinkomsten en het maximumpensioen</i>	116
§ 6. <i>Uiteenlopende minimumpensioenen in de onderscheiden pensioenregelingen</i>	124
§ 7. <i>Tussentijds besluit</i>	130
HOOFDSTUK 5. MECHANISME VAN HERWAARDERING EN WELVAARTSVASTHEID.....	133
§ 1. <i>Probleemstelling</i>	133
§ 2. <i>Huidige pensioenregeling voor zelfstandigen</i>	134
a) Indexering van de nettoberoepsinkomsten	134
b) Indexering en welvaartsvastheid van uit te betalen pensioenen	135
§ 3. <i>Puntensysteem voor zelfstandigen</i>	137
a) Pensioenberekening op basis van geactualiseerde nettoberoepsinkomsten	137
b) Welvaartsvastheid van lopende pensioenen	139
§ 4. <i>Vergelijking van de mechanismen</i>	139
§ 5. <i>Tussentijds besluit</i>	144

DEEL II.	ANALYSE VAN INKOMENS- EN PENSIOENDATA MET HET OOG OP DE INVOERING VAN EEN PUNTENSYSTEEM IN DE PENSIOENREGELING VOOR ZELFSTANDIGEN	147
HOOFDSTUK 1.	RESULTATEN VAN DE ANALYSE	149
§ 1.	<i>Het proportioneel puntensysteem is equivalent aan de huidige proportionele pensioenberekening, met uitzondering van de herwaardering i.f.v. de inkomensgroei en de vervanging van de alleenstaandecoëfficiënt door de coëfficiënt “δ” .....</i>	149
§ 2.	<i>Gradaties in afwijking van de implementatie van het puntensysteem tegenover de huidige pensioenberekening .....</i>	151
§ 3.	<i>Budgetneutraliteit is eenvoudig in principe, maar de berekening is gevoelig aan de karakteristieken van de pensioenpopulatie waarop zij wordt berekend .....</i>	154
§ 4.	<i>Keuzes bij de implementatie van het puntensysteem beïnvloeden de verhouding tussen verworven punten en inkomen alsook de waarde van het punt .....</i>	156
§ 5.	<i>Het invoeren van een minimumpuntengarantie en een maximumpuntenaantal leidt tot meer gelijkheid en beperkt de windfall verliezen/winsten bij de transitie naar het puntensysteem .....</i>	158
§ 6.	<i>Het uitfaseren van de loopbaan jaren vóór 1984 heeft een invloed op het gemiddeld aantal punten en de waarde van een punt .....</i>	158
§ 7.	<i>Effecten van het herwaarderingsmechanisme van het puntensysteem .....</i>	160
HOOFDSTUK 2.	DEFINITIE VAN DE SCENARIO’S DIE, WAT DE PENSIOENREGELING VOOR ZELFSTANDIGEN BETREFT, KUNNEN WORDEN GEVOLGD BIJ DE IMPLEMENTATIE VAN HET PUNTENSYSTEEM	163
§ 1.	<i>Definiëring van scenario’s .....</i>	163
§ 2.	<i>Effect van de invulling van de inkomensnotie op de gemiddelde beroepsinkomsten .....</i>	164
§ 3.	<i>Correctiecoëfficiënt .....</i>	166
§ 4.	<i>Minimumpensioen .....</i>	168
§ 5.	<i>Cohortes gebruikt voor de berekening van δ .....</i>	168
§ 6.	<i>Samenvattend .....</i>	171
HOOFDSTUK 3.	TOELICHTING NOPENS DE IMPACT VAN DE SCENARIO’S OP AANTAL PUNTEN EN VERKREGEN BUDGETNEUTRALE WAARDE VAN PUNT173	
§ 1.	<i>Inleiding .....</i>	173
§ 2.	<i>Scenario 0: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt en met jaarlijks een maximaal aantal punten .....</i>	174
§ 3.	<i>Scenario 0 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde inkomens zonder correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaal aantal punten [minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan] .....</i>	176
§ 4.	<i>Scenario 1: puntensysteem met opgetrokken en begrensde inkomens en correctiecoëfficiënt .....</i>	177
§ 5.	<i>Scenario 1 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan] .....</i>	179
§ 6.	<i>Scenario 1 quater: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt. [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]. Gebaseerd op een gemiddeld gecorrigeerd inkomen. ....</i>	180
§ 7.	<i>Scenario 2: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt .....</i>	181
§ 8.	<i>Scenario 2 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten en zonder correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan] .....</i>	182
§ 9.	<i>Scenario 3: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaal aantal punten .....</i>	183

§ 10.	Scenario 3 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan].	185
§ 11.	Scenario 3 quater: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]. Gebaseerd op gemiddelde gecorrigeerde beroepsinkomsten.	186
§ 12.	Scenario 4: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt	187
§ 13.	Scenario 4 bis: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]	188
§ 14.	Scenario 4 quater: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]. Gebaseerd op gecorrigeerde gemiddelde beroepsinkomsten.	189
§ 15.	Scenario 5: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt	190
§ 16.	Scenario 5 bis: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]	191
§ 17.	Scenario 6: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten	192
§ 18.	Scenario 6 bis: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]	194
§ 19.	Scenario 6 quater: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan. Gebaseerd op gemiddelde gecorrigeerde beroepsinkomsten.	195
HOOFDSTUK 4.	TOELICHTING NOPENS DE DEFINIËRING VAN DE GEBRUIKTE TYPEGEVALLEN	196
§ 1.	ABC typegevallen	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
§ 2.	Typegevallen pensioencommissie	198
§ 3.	Typegevallen verkegen via analyse met k-means algorithm	199
HOOFDSTUK 5.	GEDETAILLEERDE RESULTATEN PER TYPEGEVAL EN SCENARIO	201
§ 1.	Typegeval ABC 2 (45 jr vanaf 1967, 10% onder minimumgrens)	202
§ 2.	Typegeval ABC 3 (45 jr vanaf 1967, 10% onder intermediair plafond)	204
§ 3.	Typegeval ABC 4 (45 jr vanaf 1967, 10% onder maximumgrens)	206
§ 4.	Typegeval ABC 6 (30 jr vanaf 1982, 10% onder minimumgrens)	208
§ 5.	Typegeval ABC 7 (30 jr vanaf 1982, 10% onder intermediair plafond)	210
§ 6.	Typegeval ABC 8 (30 jr vanaf 1982, 10% onder maximumgrens)	212
§ 7.	Typegeval ABC 6pre (30 jr vanaf 1974, 10% onder minimumgrens)	214
§ 8.	Typegeval ABC 7pre (30 jr vanaf 1974, 10% onder intermediair plafond)	216
§ 9.	Typegeval ABC 8pre (30 jr vanaf 1974, 10% onder maximumgrens)	218
§ 10.	Typegeval ABC 10 (15 jr vanaf 1997, 10% onder de minimumgrens)	220
§ 11.	Typegeval ABC 11 (15 jr vanaf 1997, 10% onder intermediair plafond)	222
§ 12.	Typegeval ABC 12 (15 jr vanaf 1997, 10% onder maximumgrens)	224
§ 13.	Typegeval OI (45 jr vanaf 1967, inkomen gelijk aan gemiddeld onbegrensd inkomen)	226
§ 14.	Typegeval BI (45 jr vanaf 1967, inkomen gelijk aan gemiddeld begrensd inkomen)	228
§ 15.	Typegeval ROI (45 jr vanaf 1967, inkomen zodanig dat onder scenario 6 bis elk jaar 1 punt wordt verdiend)	230
§ 16.	Typegeval RBI (45 jr vanaf 1967, inkomen zodanig dat onder scenario 3 bis elk jaar 1 punt wordt verdiend)	232
APPENDIX 1.	ONDERZOEK VAN DE VEREISTE EN BESCHIKBARE INKOMENSgegevens	234
§ 1.	Probleemstelling	234

§ 2.	<i>Inventarisatie van vereiste inkomstendata</i>	234
§ 3.	<i>Onderzoek van de bij het RSVZ beschikbare data en de bruikbaarheid ervan</i>	236
§ 4.	<i>Inventarisatie en bruikbaarheidsanalyse van andere databanken</i>	240
§ 5.	<i>Beschrijving van econometrische methodes voor het imputeren van ontbrekende data</i>	241
§ 6.	<i>Analyse van impact van leemten in de beschikbare data</i>	242
§ 7.	<i>Voorstellen van remediërende werkwijze met aanduiding van beperkingen</i>	243
§ 8.	<i>Analyse van geaggregeerde inkomensgegevens en methodes voor gebruik van deze data</i>	243
§ 9.	<i>Samenvatting</i>	247
APPENDIX 2.	UITLEG SAMPLE 2012	249
APPENDIX 3.	BEREKENING VAN HET PENSIOEN ONDER DE HUIDIGE PENSIOENREGELING	250
§ 1.	<i>Geen minimumpensioen</i>	250
§ 2.	<i>Met minimumpensioen</i>	250
APPENDIX 4.	BEREKENING VAN HET PENSIOEN ONDER HET PUNTENSYSTEEM	252
§ 1.	<i>Geen minimumpensioen</i>	252
§ 2.	<i>Met minimumpensioen</i>	252
APPENDIX 5.	BEREKENING VAN Δ	254
§ 1.	<i>Zonder minimumpensioen</i>	254
§ 2.	<i>Met minimumpensioen</i>	254
§ 3.	<i>Met minimumpensioen en maximumpensioen</i>	256
APPENDIX 6.	BUDGETNEUTRALITEIT VANAF 1984	257
APPENDIX 7.	OVERZICHT VAN MOGELIJKE METHODES VAN HERWAARDERING	258
DEEL III.	VERDERE EVOLUTIE	260
HOOFDSTUK 1.	EFFECTIEVE OF BEWERKTE NETTOBEROEPSINKOMSTEN.....	261
HOOFDSTUK 2.	NETTOBEROEPSINKOMSTEN VAN ALLE ZELFSTANDIGEN?.....	266
HOOFDSTUK 3.	NETTOBEROEPSINKOMSTEN VERMENIGVULDIGEN MET DE CORRECTIECOËFFICIËNTEN?	268
HOOFDSTUK 4.	HOE REKENEN MET NOG NIET GEKENDE NETTOBEROEPSINKOMSTEN?	272
HOOFDSTUK 5.	NETTOBEROEPSINKOMSTEN ALS BASIS VOOR DE WAARDE VAN EEN PUNT?	275
HOOFDSTUK 6.	NETTOBEROEPSINKOMSTEN ALS BASIS VOOR DE WELVAARTSVASTHEID?	277
HOOFDSTUK 7.	TRANSITIE NAAR HET PUNTENSYSTEEM	278
EINDCONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	282	
EINDCONCLUSIE	284	
AANBEVELINGEN	292	
BIJLAGE 1	297	

VERKORT GECITEERDE WETGEVING, DOCUMENTEN EN INSTANTIES

Aanvullend commissie-advies

COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, “Zware beroepen, deeltijds pensioen en eerlijke flexibiliteit in het pensioensysteem. Aanvullend advies van de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040”, <http://pensioen2040.belgie.be/nl/rapport-042015.htm>

ABC-verslag

ALGEMEEN BEHEERSCOMITÉ VOOR HET SOCIAAL STATUUT DER ZELFSTANDIGEN, “Naar een nieuwe pensioenhervorming: een lezing vanuit het zelfstandigenstelsel van de pensioenvoorstellen opgenomen in het Federaal Regeerakkoord, Verslag 2014/3 van 27 november 2014”, www.rsvz.be/nl/algemeen-beheerscomite-abc

Algemeen Reglement Sociaal Statuut Zelfstandigen

Koninklijk besluit van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het Koninklijk Besluit nr. 38 van 27 juli 1967, houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, www.juridat.be

Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen

Koninklijk besluit van 22 december 1967 tot vaststelling van het algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, www.juridat.be

Besluit Modernisering Zelfstandigenpensioenen

Koninklijk besluit van 25 april 1997 tot uitvoering van het koninklijk besluit van 30 januari 1997 betreffende het pensioenstelsel der zelfstandigen met toepassing van de artikelen 15 en 27 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels en van artikel 3, § 1, 4°, van de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese en Monetaire Unie, www.juridat.be

Bijlage 2.2 bij het commissierapport

COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, “Een sterk en betrouwbaar sociaal contract. Bijlage 2.2 De pensioenvoorzieningen voor zelfstandigen”, <http://pensioen2040.belgie.be/nl>

Bijlage 4.1 bij het commissierapport

COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, “Een sterk en betrouwbaar sociaal contract. Bijlage 4.1 Bijdragen, solidariteit en automatische aanpassingen in een flexibele eerste pijler: een formeel denkkader”, <http://pensioen2040.belgie.be/nl>

Cass.

Hof van Cassatie

Commissierapport

COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, "Een sterk en betrouwbaar sociaal contract. Voorstellen van de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040 voor een structurele hervorming van de pensioenstelsels", <http://pensioen2040.belgie.be/nl>

EHRM

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Europese Code Sociale Zekerheid

Europese Code inzake Sociale Zekerheid, gesloten te Straatsburg op 16 april 1964, goedgekeurd bij Wet 26 mei 1969, <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/048>

GwH

Grondwettelijk Hof

Herziene Europees Sociaal Handvest

Herziene Europees Sociaal Handvest, ondertekend te Straatsburg op 3 mei 1996, goedgekeurd bij wet 15 maart 2002, www.juridat.be

KB

koninklijk besluit

Parl.Hand. Kamer

Verslagen van de parlementaire besprekingen in de Kamer van volksvertegenwoordigers, www.dekamer.be/kvvcr/showpage.cfm?section=/searchlist&language=nl&html=/site/wwwroot/searchlist/searchscreenN.html#item0-analyse

Parl.St. Kamer

Vorbereidingsstukken van de wetgevende vergaderingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers, www.dekamer.be/kvvcr/showpage.cfm?section=/flwb&language=nl&cfm=ListDocument.cfm

Parl.St. Senaat

Vorbereidingsstukken van de wetgevende vergaderingen van de Senaat, www.senate.be/www/?Mlval=/index_senate&MENUID=22100&LANG=nl

Pensioenwet Werknemers

Koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, www.juridat.be

Pensioenwet Zelfstandigen

Koninklijk besluit nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, www.juridat.be

Regeerakkoord

Regeerakkoord 9 oktober 2014, www.premier.be/nl/regeerakkoord

RSVZ

Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen

RvS

Raad van State

Sociaal Statuut Zelfstandigen

Koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, www.juridat.be

Wet Harmonisering Pensioenregelingen

Wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen, www.juridat.be

Wet Modernisering Werknemerspensioenen

Koninklijk besluit van 23 december 1996 tot uitvoering van de artikelen 15, 16 en 17 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, bekrachtigd bij artikel 5 § 1 van de wet van 13 juni 1997, www.juridat.be

Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen

Koninklijk besluit van 30 januari 1997 betreffende het pensioenstelsel der zelfstandigen met toepassing van de artikelen 15 en 27 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels en van artikel 3, §1, 4°, van de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese en Monetaire Unie, bekrachtigd bij artikel 6, 2° van de wet van 26 juni 1997, www.juridat.be

WIB 1992

Wetboek van de inkomstenbelastingen van 10 april 1992, www.juridat.be

INLEIDING

1. Op 15 april 2013 stelden Vicepremier en minister van Pensioenen Alexander De Croo en Minister van Middenstand, KMO's, Zelfstandigen en Landbouw Sabine Laruelle de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040 in. De Commissie heeft intussen de rol van Academische Raad opgenomen.¹ Onder de term 'Commissie' begrijpen we hierna, zowel de Commissie, als de Raad.

De opdracht van de Commissie bestond erin om, op basis van het werk van de Nationale Pensioenconferentie en met de inhoudelijke expertise van de commissieleden, verdere pensioenhervormingen voor te bereiden met het oog op de versterking van de sociale en financiële duurzaamheid van de Belgische pensioenregelingen. De Commissie begreep dit als een opdracht tot uitwerking van een pensioensysteem dat tot rijpheid moet kunnen komen tegen 2040. De opdrachtgevers wensten tevens dat de hervormingsvoorstellen van de Commissie zouden voorliggen bij de regeringsonderhandelingen die zouden worden gevoerd na de verkiezingen van 25 mei 2014. De Commissie leidde daaruit af dat zij ook, in krachtlijnen, maatregelen moest voorstellen om op kortere en middellange termijn te remediëren aan de stijging van de pensioenuitgaven.²

De Commissie was zich ervan bewust dat zij binnen de haar gegunde termijn nog geen volledig afgewerkt en kwantitatief en kwalitatief onderzocht hervormingsvoorstel kon voorleggen. Zij achtte verder onderzoek noodzakelijk om de door haar voorgestelde doelstellingen te kunnen omzetten in concrete beslissingen.³

2. Bij de oprichting van de Commissie werd uitdrukkelijk gesteld dat haar rapport het voorwerp diende uit te maken van een breed maatschappelijk debat, inzonderheid met de sociale partners en andere stakeholders.⁴

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen heeft zowel op verzoek van de betrokken ministers, als op eigen initiatief een wettelijk vastgelegde algemene bevoegdheid inzake het formuleren van voorstellen, het verlenen van advies of het verstrekken van aanbevelingen nopens alle aangelegenheden die betrekking hebben op het sociaal statuut der zelfstandigen. De bevoegde ministers zijn ertoe gehouden, behoudens in spoedeisende gevallen, het advies van het Beheerscomité in te winnen over de krachtlijnen van het te voeren beleid en over alle voorontwerpen van wet met betrekking tot het sociaal statuut der zelfstandigen.⁵ De pensioenregeling voor zelfstandigen maakt deel uit van dit sociaal statuut.⁶

---

¹ Wet 21 mei 2015 tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad.

² Commissierapport, 6.

³ Commissierapport, 59, 84 en 129.

⁴ Commissierapport, 6.

⁵ Art. 107-110 Wet 30 december 1992 houdende sociale en diverse bepalingen.

⁶ Art. 1 en 18 § 1 KB nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen.

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen bestudeert het commissierapport en de verdere evoluties op dit terrein dan ook. Het Beheerscomité acht het puntensysteem een waardevol vehikel voor structurele pensioenhervormingen, maar maakt zich ook zorgen en ziet tevens obstakels voor de implementatie van het puntensysteem. Het Beheerscomité engageert zich wel ertoe om alles in het werk te stellen dat deze worden weggewerkt. Het Beheerscomité is voorts van oordeel dat er nood is aan een verdere uitklaring van een aantal aspecten en aan verder onderzoek omtrent de implicaties van de door de Commissie voorgestelde transitie naar een hervormde pensioenregeling.⁷

De voorliggende studie is opgesplitst in drie delen. Deel I betreft het onderzoek naar vragen die rijzen bij de implementatie van het puntensysteem in de pensioenregeling der zelfstandigen. Deel II omvat onze analyse van inkomens- en pensioendata met het oog op de invoering van een puntensysteem in de pensioenregeling voor zelfstandigen. Deel I en Deel II werden samen met deze inleiding en een conclusie gebundeld in een eerder onderzoeksrapport dat werd overgemaakt aan het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen. We hebben vervolgens een publicatie tot stand gebracht over invulling van de notie ‘arbeidsinkomen’ in een puntensysteem voor zelfstandigen.⁸ Dat heeft ons de gelegenheid gegeven onze zienswijze op een aantal punten beter te verwoorden en te motiveren en onze stellingnamen op sommige punten verder uit te werken. In Deel III geven we die evoluties weer.

In de eindconclusie vatten we ten slotte onze bevindingen samen op een geïntegreerde wijze en formuleren we concrete aanbevelingen.

---

⁷ ABC-verslag, 33p.

⁸ G. VAN LIMBERGHEN en K. BOUDT, “Een puntensysteem voor de Belgische pensioenregeling van de zelfstandigen: met welk inkomen rekenen?”, *Tijdschrift voor Sociaal Recht* 2018, 279-312.

DEEL I. IMPLEMENTATIE VAN HET PUNTENSYSTEEM

3. Om inzicht te verwerven in de vragen die rijzen bij de implementatie van het puntensysteem, doen we eerst een voorafgaande studie van dat systeem (hoofdstuk 1).

Daaruit blijkt dat het arbeidsinkomen van de zelfstandigen in het door de Commissie voorgestelde puntensysteem zowel belangrijk is voor de wijze waarop zelfstandigen punten kunnen verwerven, als voor de omzetting van die punten in een pensioenbedrag. We doen voorstellen voor een adequate invulling van de notie arbeidsinkomen, die rekening houden met de eigenheden van de pensioenregeling voor zelfstandigen (hoofdstuk 2).

In de huidige pensioenregeling wordt het bedrag van het in aanmerking genomen arbeidsinkomen der zelfstandigen, met het oog op de pensioenberekening, verminderd door de vermenigvuldiging ervan met een correctiecoëfficiënt. We doen voorstellen voor een adequate inpassing van die coëfficiënt in het puntensysteem (hoofdstuk 3).

Onder de huidige wetgeving wordt het pensioen van vele zelfstandigen opgetrokken tot het bedrag van het wettelijk vastgelegde minimumpensioen. De Commissie voorziet van haar kant in de toekenning van een minimale puntengarantie. We werpen licht op de verhouding tussen het minimumpensioen dat voortvloeit uit die puntengarantie en het pensioen dat wordt toegekend, ingeval het individuele arbeidsinkomen van een zelfstandige gelijk is aan het gemiddelde arbeidsinkomen van alle zelfstandigen samen. We formuleren een voorstel van zienswijze over de mogelijkheid dat het puntensysteem zou leiden tot uiteenlopende minimumpensioenen voor zelfstandigen en de leden van andere beroepsgroepen (hoofdstuk 4).

We brengen ten slotte inzicht in de mate waarin het mechanisme van herwaardering en welvaartsvastheid van het door de Commissie voorgestelde puntensysteem rekening houdt met de specifieke kenmerken van de afzonderlijke pensioenregelingen voor de diverse beroepsgroepen en zou kunnen leiden tot pensioenregelingen met verschillende snelheden (hoofdstuk 5).

Hoofdstuk 1. Analyse van het puntensysteem

§ 1. Probleemstelling

4. Het puntensysteem is een instrument voor de uitvoering van de pensioenhervormingen die de Commissie voorstelt. We geven daarom eerst weer welke waarden en beoordelingscriteria de Commissie hanteert voor het beoordelen van de bestaande pensioenregelingen en het formuleren van haar hervormingsvoorstellen (§ 2) en op grond van welke argumenten de Commissie kiest voor een puntensysteem (§ 3).

Vervolgens beschrijven we de werking van het puntensysteem (§ 4) en de impact van de voorgestelde pensioenhervorming op de pensioenregeling der zelfstandigen (§ 5).

De Commissie wijst erop dat een pensioenhervorming niet alleen technische keuzes veronderstelt en dat experts niet in de plaats mogen treden van de actoren bij het sociaal overleg en de politieke besluitvorming.⁹ We gaan daarom ook na in welke mate de hervormingsvoorstellen van de Commissie zijn gerecipieerd in het regeerakkoord van 1 oktober 2014 (§ 6).

In ons tussentijds besluit vatten we onze onderzoeksbevindingen samen (§ 6).

§ 2. Door de Commissie vooropgestelde waarden en beoordelingscriteria

5. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem in eerste instantie mensen een adequate levensstandaard garanderen na het einde van hun loopbaan en moet het pensioensysteem daartoe steunen op individuele verantwoordelijkheid, solidariteit en intergenerationeel evenwicht.¹⁰

Eenzijds betekent de individuele verantwoordelijkheid volgens de Commissie dat een duidelijk verband bestaat tussen de arbeidsinspanning die mensen leveren tijdens hun actieve loopbaan en het pensioen dat zij nadien ontvangen. Anderzijds maakt het principe van de individuele verantwoordelijkheid een zekere flexibiliteit en individuele keuzevrijheid mogelijk, vermits die keuzes gevolgen hebben voor de hoogte van het pensioen.¹¹

Solidariteit moet naar het oordeel van de Commissie toelaten dat nadelige effecten van persoonlijke kenmerken of gebeurtenissen waarvoor mensen niet individueel verantwoordelijk worden gehouden, worden gemilderd of geneutraliseerd en dat het pensioensysteem doet blijken van een verbondenheid tussen personen die veel en weinig verdienen. Solidariteit doorbreekt tot op zekere hoogte het verband tussen pensioenbijdragen en -uitkeringen.¹²

---

⁹ Commissierapport, 9 en 11.

¹⁰ Commissierapport, 11.

¹¹ Commissierapport, 11-12.

¹² Commissierapport, 12 en 14-15.

Het is voor de Commissie essentieel dat solidariteit ook een rol speelt tussen de opeenvolgende generaties. Het intergenerationeel evenwicht moet ervoor zorgen dat aan alle generaties een behoorlijk pensioen kan worden gegarandeerd en moet voorkomen dat de lasten van een pensioensysteem op een onaanvaardbare wijze worden gelegd op een bepaalde generatie of worden doorgeschoven naar toekomstige generaties.¹³

6. De Commissie vertaalt de door haar vooropgestelde waarden in beleidsdoelstellingen. Zij hanteert daarvoor vier criteria waaraan pensioensystemen en -hervormingen moeten worden getoetst. De Commissie acht het essentieel dat dit structureel wordt opgevolgd en waar nodig bijgestuurd op een wettelijk verankerde wijze die de betrokkenheid van de maatschappelijke actoren garandeert.¹⁴

Ten eerste moet het pensioen naar het oordeel van de Commissie sociaal performant zijn en bijgevolg een adequate levensstandaard na de pensionering garanderen. Het moet daartoe voorzien zowel in een adequate vervanging van het vóór pensionering genoten arbeidsinkomen, als in een faire minimuminkomenswaarborg. Solidariteit moet ervoor zorgen dat bepaalde periodes waarin men niet kon werken, in rekening worden gebracht bij de pensioenberekening. De Commissie aanvaardt dat nuances worden aangebracht, wat de hoogte van het daartoe gehanteerde fictieve arbeidsinkomen betreft. Zij is van oordeel dat de regeling van de gelijkgestelde periodes bij uitstek een onderhandelingsmaterie vormt voor de sociale partners.¹⁵

Ten tweede moet een pensioensysteem financieel houdbaar zijn. Voor de Commissie betekent dit dat pensioenen in een gewenste verhouding blijven ten opzichte van arbeidsinkomens zonder stelselmatige verhogingen van bijdragen op de arbeidsinkomens en zonder opeenvolgende pensioenhervormingen naargelang van de deels onvoorspelbare schommelingen van de economische en demografische ontwikkelingen. Op kortere termijn zijn naar haar oordeel snelle en grondige hervormingen nodig om ons pensioensysteem tegelijk sociaal performant en financieel houdbaar te maken.¹⁶

Ten derde moet een pensioensysteem in al zijn onderdelen coherent en transparant zijn. Het systeem is dan administratief uitvoerbaar. De erin vervatte solidariteit en het intergenerationele evenwicht zijn zichtbaar. Mensen begrijpen welke verantwoordelijkheid zij zelf moeten opnemen voor de hoogte van hun pensioen. Dat draagt volgens de Commissie bij tot de instandhouding van het pensioensysteem.¹⁷

De publieke legitimiteit van het pensioensysteem houdt ten slotte in dat het pensioensysteem wordt aanvaard door iedereen. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem aansluiten bij de verwachtingen en rechtvaardigheidsopvattingen van de mensen, mogen tussen de verschillende pensioenregelingen geen moeilijk te verantwoorden verschillen bestaan en moeten mensen het gevoel hebben dat hun inspanningen worden beloond.¹⁸

---

¹³ Commissierapport, 12 en 15.

¹⁴ Commissierapport, 14 en 55-62.

¹⁵ Commissierapport, 12, 89, 94-97 en 108-110.

¹⁶ Commissierapport, 13 en 36-38.

¹⁷ Commissierapport, 13 en 38-39.

¹⁸ Commissierapport, 13-14, 39-40 en 85-90.

7. Na een analyse van het bestaande pensioensysteem komt de Commissie tot het besluit dat de voornaamste uitdagingen voor de wettelijke pensioenregelingen bestaan in het herstel van de financiële houdbaarheid op macro-economisch niveau en van het vertrouwen van vooral de jonge generaties in het pensioensysteem, in het inbouwen van een structurele intergenerationele solidariteit en van meer flexibiliteit en verantwoordelijkheid bij de keuze om met pensioen te gaan, in het behoud van solidariteit via gelijkgestelde perioden en een verbeterde minimumpensioenregeling, in de aanpassing van het pensioensysteem aan zich wijzigende samenlevingsvormen en aan de vraag naar individualisering van pensioenrechten, en ten slotte, indien mogelijk, in de invoering van een correctie voor socio-economische verschillen in levensduur en arbeidsomstandigheden.¹⁹

De Commissie is van oordeel dat de twijfel of onzekerheid over het bestaande pensioensysteem moet worden vervangen door een nieuwe zekerheid. Die zekerheid kan naar haar oordeel geen betrekking hebben op het absolute niveau van de toekomstige pensioenen. Zij houdt wel de garantie in dat een wettelijk vastgelegde verhouding (“bandbreedte”) wordt in stand gehouden tussen, enerzijds, het brutopensioen van een sociaal verzekerde en, anderzijds, zowel het geherwaardeerde gemiddeld arbeidsinkomen van de betrokkene, als de gemiddelde arbeidsinkomsten van de actieve bevolking, waarop reeds de bijdragen voor de pensioenregeling zijn in mindering gebracht. De bijdragen of belastingen op het arbeidsinkomen van de actieven moeten immers ook binnen een bepaalde bandbreedte blijven. Ten slotte moet een evenwichtige koppeling van pensioenen aan de algemene welvaart worden gegarandeerd voor de hele periode waarin zij worden uitbetaald. De Commissie beschouwt die koppeling als een van de parameters waarmee een budgettair en maatschappelijk evenwicht kan worden tot stand gebracht. Zij benadrukt dat de wijze waarop gestalte wordt gegeven aan die waarborgen, een zekere flexibiliteit moet toelaten. Het gaat bijgevolg om een “conditionele” zekerheid. De Commissie is van oordeel dat de architectuur van het huidige pensioensysteem moet worden gewijzigd om de door haar vooropgezette doelstellingen te bereiken en dat moet worden voorzien in wettelijke, structurele aanpassingsmechanismen met het oog op de handhaving van een intergenerationeel evenwicht.²⁰

Volgens de Commissie moet de overheid met een ‘sociaal contract’ eenieder zekerheid en perspectief bieden en is voor de verwezenlijking van de door haar vooropgestelde doelstellingen een systeem van sociale verzekering noodzakelijk, al erkent de Commissie dat daarnaast sociale bijstand nodig blijft.²¹

De techniek van de sociale verzekering laat immers toe, enerzijds, het verzekeringsaspect (en aldus de individuele verantwoordelijkheid) te combineren met het sociale aspect (en aldus de solidariteit) en, anderzijds, de risico’s die samenhangen met economische en demografische evoluties te verdelen over opeenvolgende generaties en op die manier een intergenerationeel evenwicht te bereiken. De Commissie beschouwt de bijdrage die wordt geleverd in een sociale verzekering als de bijdrage die mensen leveren aan de economische ontwikkeling, met inbegrip van eventueel daarmee gelijkgestelde activiteiten, en maakt een onderscheid tussen de inspanning van mensen (die zij meet op basis van de arbeidstijd in de

---

¹⁹ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 5.

²⁰ Commissierapport, 45-54 en 112-113.

²¹ Commissierapport, 14 en 96-97.

formele arbeidsmarkt) aan de ene kant en de geleverde bijdrage (die zij, in de pensioencontext, meet op basis van het arbeidsinkomen) aan de andere kant.²²

8. De Commissie beklemtoont dat een maatschappelijk draagvlak voor de door haar voorgestelde hervormingen moet worden in stand gehouden. Zij benadrukt tevens dat de betrokkenheid van de maatschappelijke actoren, inzonderheid de interprofessionele partners, bij de opvolging en bewaking van het pensioenbeleid moet gegarandeerd zijn. Zij stelt daarom de oprichting voor van een Nationaal Pensioencomité met zowel een adviesbevoegdheid als een beslissingsbevoegdheid.²³

§ 3. Argumenten van de Commissie voor de keuze van een puntensysteem

9. De Commissie beschouwt een puntensysteem als een vrijwel onontbeerlijk instrument om haar hervormingsvoorstellen te implementeren met behoud van afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen.²⁴

10. De essentie van haar hervormingsvoorstellen bestaat volgens de Commissie in de duidelijke scheiding tussen de verschillen in individuele pensioenen en de collectieve en endogene aanpassingsmechanismen die zoveel mogelijk automatisch werken.

Een puntensysteem laat toe dat het pensioenbedrag zowel wordt uitgedrukt als een gewaarborgde verhouding tot het gemiddelde arbeidsinkomen op het ogenblik van pensionering, als stelselmatig wordt opgebouwd tijdens de actieve loopbaan. Een puntensysteem maakt voorts verschillende collectieve aanpassingsmechanismen bij stijging van de gemiddelde levensduur mogelijk. Zo kunnen bijvoorbeeld zowel aanpassingen van de volledig geachte pensioenloopbaan, als van de wettelijke pensioenleeftijd worden verwerkt in een puntensysteem. Het puntensysteem laat toe voortdurend te bewaken dat de gemiddelde verhouding tussen inkomens van gepensioneerden en actieven en de bijdragen op arbeidsinkomens binnen de gewenste bandbreedte blijven en dat het financieel evenwicht van de pensioenregelingen verzekerd is.²⁵

Nog nader uit te werken elementen van de pensioenhervorming kunnen volgens de Commissie worden ingepast in het puntensysteem. Zo laat het puntensysteem toe om, zoals de Commissie voorstelt, pensioenrechten te splitsen in geval van echtscheiding,²⁶ een deeltijds pensioen in te voeren²⁷ en bijzondere regelingen voor de beoefenaars van zware beroepen te treffen.²⁸ De Commissie acht een

---

²² Commissierapport, 13-16, 94-97 en 108-110.

²³ Commissierapport, 59-62.

²⁴ Commissierapport, 83-84 en 189.

²⁵ Commissierapport, 47, 68-70 en 189; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 13.

²⁶ Commissierapport, 103-108.

²⁷ Commissierapport, 90-91.

²⁸ Commissierapport, 93-94

puntensysteem bijvoorbeeld ook een eenvoudiger instrument dan de bestaande regeling om het principe van de 'eenheid van loopbaan' te handhaven.²⁹

De Commissie beschouwt het voorts als een voordeel van een puntensysteem dat de transitie van de bestaande naar de nieuwe pensioenregelingen kan gebeuren in één beweging. Alle relevante elementen van reeds volbrachte loopbanen kunnen volgens haar immers worden omgezet in punten.³⁰

11. De grootste troef van het puntensysteem is volgens de Commissie dat het transparant en helder is.

De Commissie acht het zeer moeilijk om het huidige pensioensysteem en de onderliggende logica te begrijpen en de legitimiteit ervan te beoordelen. Het puntensysteem daarentegen maakt haars inziens de draagwijdte van zowel het bijdrageprincipe als de solidariteit duidelijk, vermits alle kenmerken van het pensioensysteem kunnen worden afgewogen aan de waarde van het referentiepunt.³¹

Het puntensysteem laat toe dat iedereen jaar na jaar de opbouw van zijn pensioen volgt via zijn individuele puntenrekening. Men zal begrijpen wat een pensioenpunt betekent, hoe punten worden opgebouwd, wat de impact is van actuariële correcties op het toe te kennen pensioen en welke wetswijzigingen eventueel in het vooruitzicht zijn.³² Het puntensysteem creëert volgens de Commissie ook een groter gevoel van 'eigenaarschap' en daardoor van betrokkenheid dan het huidige pensioensysteem. Het maakt volgens haar latere wijzigingen van het pensioensysteem moeilijker en verhoogt aldus het vertrouwen van toekomstige gepensioneerden in het repartitiesysteem.³³

§ 4. Werking van het puntensysteem

12. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem komt erop neer dat mensen, tijdens hun actieve leven, op jaarbasis punten kunnen verwerven voor hun pensioen. Op het ogenblik waarop zij met pensioen gaan, wordt elk punt omgezet in de geldwaarde die het punt heeft op dat ogenblik.

Om dat te visualiseren heeft de Commissie een formule ontwikkeld voor de berekening van het pensioen (P_{Ti}) dat een concreet persoon (i) krijgt als hij met pensioen gaat in een gegeven periode (T). $\prod_{Ti}$ drukt het totale aantal punten van de betrokkene uit. γ_{Ti} is de waarde die elk punt heeft op het ogenblik waarop persoon i met pensioen gaat. Zo geldt:

$$P_{Ti} = \prod_{Ti} \cdot \gamma_{Ti} \cdot \nu_{Ti}.$$

γ_{Ti} corrigeert het pensioenbedrag in functie van de beslissing die het individu neemt met betrekking tot de ingang van zijn pensioen. De waarde van deze coëfficiënt is gelijk aan 1 als het gedrag van de

²⁹ Commissierapport, 92; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 10.

³⁰ Commissierapport, 84.

³¹ Commissierapport, 39 en 83-84.

³² Commissierapport, 70-73.

³³ Commissierapport, 68-70.

betrokkene overeenkomt met het gemiddelde gedrag van mensen die met pensioen gaan op hetzelfde moment T . Voor wie op jongere leeftijd en/of na een kortere loopbaan met pensioen gaat, is deze coëfficiënt kleiner dan 1. Voor wie op hogere leeftijd en/of na een langere loopbaan met pensioen gaat, overschrijdt deze coëfficiënt de eenheid. De waarde van deze parameter wijzigt niet meer na de pensionering. De Commissie geeft de voorkeur aan de loopbaanduur veeleer dan aan de leeftijd als criterium om het normale tijdstip van uittreding te bepalen.³⁴

13. Hierna lichten we toe hoe men punten kan verwerven (a), hoe de waarde van een punt wordt berekend (b) en hoe het pensioen in de periode waarin het wordt uitgekeerd, wordt aangepast aan de evolutie van de welvaart (c).

a) Verwerven van punten

14. Het totale aantal verworven punten dat de Commissie voorstelt als $\prod \pi_i$, verschilt van gepensioneerde tot gepensioneerde.

De Commissie stelt het totale aantal punten gelijk aan de som van de punten (π_{Ti}^{sum}) die een individu i verwerft per tijdseenheid (π_{ti}), bijvoorbeeld per jaar, tussen zijn geboortjaar (G_i) en het jaar van pensionering (T_i).

Voor mensen die met pensioen gaan in periode T kan de som van de verzamelde punten π_{Ti}^{sum} volgens de Commissie worden geschreven als volgt:

$$\prod_{Ti} = \pi_{Ti}^{sum} = \text{MAX}^N \{ \sum_{t=T-G_i}^T \pi_{ti} \}.$$

π_{ti} staat daarbij voor het puntenaantal dat sociaal verzekerde i heeft verzameld in periode t . Voor perioden waarin geen punten worden verzameld, is π gelijk aan 0.³⁵

Met de toevoeging van de notatie MAX^N toont de Commissie aan dat het mogelijk is om in het puntensysteem het aantal tijdseenheden waarvoor punten kunnen worden verworven, te beperken tot een bepaald getal N . In dat geval worden de N voordeligste tijdseenheden in rekening gebracht en de overblijvende buiten beschouwing gelaten.³⁶ N kan een aantal jaren uitdrukken, maar ook een aantal voltijdse dagen, zoals het geval is in de huidige pensioenwetgeving. Voor zelfstandigen wordt dat aantal in aanmerking komende dagen op forfaitaire wijze bepaald per verzekerd kwartaal.³⁷

15. De Commissie wenst de wettelijke pensioenen niet te berekenen op basis van de betaalde sociale-zekerheidsbijdragen of belastingen, maar wel op basis van het arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden. De bijdrage van de sociaal verzekerden bestaat volgens haar immers in hun bijdrage aan de

³⁴ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 6 en 14-16; zie ook E. SCHOKKAERT, P. DE VOLDER, J. HINDRIKS en F. VANDENBROUCKE, "Naar een nieuw sociaal contract – het pensioen op punten", Leuven economische standpunten 2017/162, <http://feb.kuleuven.be/home/les>, 4-5.

³⁵ Commissierapport, 62.

³⁶ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 7-8.

³⁷ Art. 4 § 4 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

economische ontwikkeling, met inbegrip van daarmee gelijkgestelde activiteiten. De Commissie meet die bijdrage op basis van het arbeidsinkomen van de betrokkenen.³⁸

De wijze waarop personen pensioenpunten verwerven, moet gestalte geven aan die zienswijze. De Commissie beschouwt het als het meest voor de hand liggend om de behaalde punten uit te drukken als een verhouding tussen het arbeidsinkomen van een individu i in periode t (S_{ti}) en het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieve bevolking die ressorteert onder dezelfde pensioenregeling in diezelfde periode ($\bar{S}_t$):

$$\pi_{ti} = \frac{S_{ti}}{\bar{S}_t}.$$

Wie gedurende de in aanmerking genomen tijdseenheid evenveel verdient als het gemiddelde arbeidsinkomen, krijgt dan 1 punt. Voor wie meer of minder dan het gemiddelde arbeidsinkomen verdient, wordt de waarde van het punt (π_{ti}) proportioneel verhoogd respectievelijk verlaagd. Het puntensysteem laat wel toe om minimumpunten (π^{min}) en maximumpunten (π^{max}) in te voeren.³⁹

b) Berekening van de waarde van een punt

16. Bij opname van het pensioen berekent men het bedrag ervan door de verzamelde punten te vermenigvuldigen met de waarde van 1 punt op het ogenblik van de pensionering (v_t). Het pensioen (P_{Ti}) van een persoon i die met pensioen gaat in tijdvak T is, zoals hoger is uiteengezet, immers gelijk aan $\sum_{t \in T} \pi_{ti} \cdot v_t$.

Naar het oordeel van de Commissie moet de loopbaan van de referentiepersoon recht geven op een fatsoenlijk pensioen dat niet alleen in een bepaalde verhouding staat tot zijn voordien verworven arbeidsinkomsten, maar hem ook toelaat zijn levensstandaard te handhaven in de samenleving waarin hij leeft. Om die reden stelt de Commissie voor dat het gewaarborgde pensioen ook wordt uitgedrukt in verhouding tot het gemiddelde arbeidsinkomen in de periode waarin de referentiepersoon (en bij uitbreiding elke sociaal verzekerde) met pensioen gaat. Alle punten die een concreet persoon heeft verworven, krijgen bijgevolg een gelijke waarde, ongeacht het ogenblik waarop elk van die de punten is verworven.⁴⁰ Het puntensysteem laat ramingen in euro's van het verwachte pensioen toe, op voorwaarde dat men de pensioenformule kan koppelen aan verwachte hypothesen over de werkelijke groei van de arbeidsinkomsten.⁴¹

---

³⁸ Commissierapport, 15-16.

³⁹ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 8-13.

⁴⁰ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 6-7.

⁴¹ F. VANDENBROUCKE, "Calculer les pensions sur base des points = calculer les pensions sur base des salaires revalorisés : pourquoi ? Illustration pour le régime des travailleurs salariés, nota van 9 juli 2014, toegevoegd als bijlage 1, 4.

De auteurs danken Prof. F. Vandenbroucke voor de terbeschikkingstelling van zijn nota.

Naar het oordeel van de Commissie moet de waarde van een punt (ν) kunnen worden gewijzigd tussen het ogenblik waarop men een punt verwerft en het ogenblik waarop het pensioen van de betrokkene ingaat. Op die wijze wil de Commissie aanpassingen van het pensioensysteem aan demografische evoluties, zoals een stijgende levensverwachting, mogelijk maken. De Commissie maakt bijgevolg een onderscheid tussen het verwerven van punten tijdens de pensioenloopbaan en de waardering ervan bij opname van het pensioen. Zij acht het voor de maatschappelijke aanvaardbaarheid van het pensioensysteem van groot belang dat de actieve generaties enige zekerheid wordt geboden over de vervangingsratio die zij later mogen verwachten. De Commissie beschouwt vooraf vastgelegde uitkeringsbedragen (een zuiver defined benefitsysteem) echter als niet houdbaar in een context van vergrijzing en stijgende levensverwachting. Daarom moet het pensioensysteem naar haar oordeel uitgerust zijn met een aanpassingsmechanisme dat toelaat om demografische wijzigingen op te vangen. Om die reden is de Commissie van oordeel dat het pensioensysteem ook geen absolute zekerheid kan bieden over de vooropgestelde vervangingsratio, maar deze slechts kan waarborgen onder zekere voorwaarden.⁴²

17. Het komt bijgevolg erop aan een wijze voor de berekening van de waarde van een punt (ν) te vinden die daaraan tegemoetkomt.

De Commissie neemt daarvoor een referentiepersoon die het gemiddelde uittredingsgedrag vertoont, als uitgangspunt. De parameter γ_{Ti} is dan gelijk aan 1 en kan dan buiten beschouwing blijven. Het aantal punten dat de betrokkene heeft verworven op het ogenblik van de pensionering in periode T , stelt de Commissie gelijk aan $\prod_T^{REF}$. De Commissie wenst dat de pensioenwaarborg ook de verhouding uitdrukt tussen het pensioen, enerzijds, en wat mensen hebben verdiend over hun hele loopbaan anderzijds. Daarom moet niet alleen de gemiddelde verdienste per loopbaanjaar van de referentiepersoon worden bepaald, maar ook de lengte van zijn pensioenloopbaan die onder meer kan fluctueren in functie van de levensverwachting. De geldwaarde van een punt wordt bijgevolg bekomen door het gemiddelde arbeidsinkomen bij opname van het pensioen, enerzijds, te vermenigvuldigen met een bepaald percentage, de vervangingsratio, en, anderzijds, te delen door het aantal jaren in de op dat ogenblik geldende referentieloopbaan. De notatie $\prod_T^{REF}$ brengt tot uiting dat het aantal punten dat de referentiepersoon verwerft, doorheen de tijd kan worden afhankelijk gemaakt van andere criteria, bijvoorbeeld een langere pensioenloopbaan, als de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem dat zou vereisen.

Het pensioen van de referentiepersoon (P_T^{REF}) waarbij $\prod_T$ gelijk is aan $\prod_T^{REF}$ en γ_{Ti} gelijk is aan 1, kan bijgevolg worden geschreven als volgt:

$$P_T^{REF} = \prod_T^{REF} \cdot \nu_T.$$

---

⁴² Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 17.

In het hervormde pensioensysteem moet het opgenomen pensioen ook in een bepaalde verhouding staan tot de arbeidsinkomsten van de actieve bevolking op dat zelfde moment.⁴³ De Commissie schrijft het gemiddelde arbeidsinkomen in een bepaalde periode als $(\bar{S}_t)$ en drukt de verhouding tussen de pensioenen en de gemiddelde arbeidsinkomsten uit met de parameter δ . Vermits de waarde van een punt de verhouding uitdrukt tussen de pensioenen en het gemiddelde arbeidsinkomen, kan men het volgende stellen:

$$v_T = \delta \cdot \bar{S}_T.$$

Het pensioen van de referentiepersoon (P_T^{REF}) is dan gelijk aan zijn aantal opgenomen punten (Π_T^{REF}), vermenigvuldigd met de waarde van het punt ($\delta \cdot \bar{S}_T$).

Men kan dus het volgende veronderstellen:

$$P_T^{REF} = \Pi_T^{REF} \cdot \delta \cdot \bar{S}_T.$$

Dat toont aan dat, zoals de Commissie voorstelt, een brutovervangingsratio van het gemiddelde arbeidsinkomen in een bepaalde periode wordt gegarandeerd aan de referentiepersoon die met pensioen gaat in diezelfde periode.

De vervangingsratio wordt niet gegarandeerd aan concrete individuen, maar wordt vooropgesteld voor een referentiepersoon. De definitie van een referentiepersoon kan evenwel doorheen de tijd verschuiven in functie van andere parameters in het systeem en van de levensverwachting en tewerkstellingsgraad van de bevolking. Dat is bijvoorbeeld het geval, als de levensverwachting toeneemt. Van de referentiepersoon wordt dan verwacht dat hij door het volbrengen van een langere loopbaan een hoger aantal punten heeft verzameld dan de referentiepersoon in een vorige periode, als hij dezelfde vervangingsratio wil genieten. De oorspronkelijk voorziene vervangingsratio kan dan ook voor concrete individuen maar worden gehandhaafd, als zij hun uittredingsgedrag aanpassen.⁴⁴

18. Het uitgangspunt van de Commissie is dat het pensioen van de referentiepersoon in een bepaalde verhouding staat tot het gemiddelde arbeidsinkomen in de periode waarin het pensioen wordt opgenomen ($P_T^{REF} = \delta \cdot \bar{S}_T$). Opdat dit uitgangspunt zou kloppen bij toepassing van haar pensioenformule op een willekeurige gepensioneerde moet de formule zo worden geschreven dat een willekeurige gepensioneerde meer of minder kan verdienen en langer of minder lang kan werken dan de referentiepersoon en dat de betrokkene niet noodzakelijk het gemiddelde uittredingsgedrag vertoont.

---

⁴³ *Supra*, nr. 7.

⁴⁴ Commissierapport, 49-50; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 17-18.

Het pensioen dat wordt uitgekeerd aan een persoon i in periode T wordt dan:

$$P_{Ti} = \frac{\Pi_{Ti}}{\Pi_T^{REF}} \cdot \delta \cdot \overline{S_T} \cdot \gamma_{Ti}$$

De Commissie is zich ervan bewust dat de uiteindelijke waarde van de verzamelde punten afhankelijk is van vele factoren en dat hierover moeilijk algemene uitspraken kunnen worden gedaan. Zij beschouwt het echter als een pluspunt dat de vergelijking met het door de referentiepersoon verzameld aantal punten transparant blijft. Als een persoon i even lang werkt als de referentiepersoon, maar slechts een fractie heeft verdiend van het gemiddelde arbeidsinkomen, zal hij dezelfde vervangingsratio (δ) genieten als de referentiepersoon, maar wordt die vervangingsratio toegepast op een fractie van diens arbeidsinkomen.⁴⁵

c) *Welvaartsvastheid van pensioenen*

19. Gedurende de periode waarin persoon i een pensioen ontvangt, wordt het pensioen ten slotte jaarlijks aangepast aan de welvaartsevolutie en eventueel aan demografische en economische evoluties. Het pensioen dat i ontvangt in een bepaalde periode k kan dan worden geschreven als volgt:

$$P_{(T+k)i} = P_{Ti} \cdot W_{T+k}$$

§ 5. Impact op de pensioenregeling voor zelfstandigen

20. De keuze voor een sociaal contract dat volgens de Commissie best wordt verwezenlijkt door middel van de techniek van de sociale verzekering, leidt ertoe dat de door de Commissie voorgestelde hervorming in eerste instantie betrekking heeft op de bestaande wettelijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen, de zogenaamde “1ste pijler”.

De Commissie stelt voorts voor dat een “1ste pijler bis” zou worden opgebouwd voor het contractueel overheidspersoneel en dat de bestaande “2de pijler” voor werknemers en zelfstandigen zou worden verbeterd en uitgebreid. Wat de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen betreft, is de Commissie van oordeel dat zelfstandigen die hun activiteit uitoefenen als natuurlijk persoon en het bestaande vrij aanvullend pensioen voor zelfstandigen volledig benutten, bovenop een aanvullend pensioen moeten kunnen verwerven zoals zelfstandigen die hun activiteit uitoefenen in het kader van een rechtspersoon.⁴⁷

---

⁴⁵ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 18-19.

⁴⁶ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 7 en 22-23.

⁴⁷ Commissierapport, 172-180.

De Commissie stelt tevens een aantal maatregelen inzake de fiscaliteit van de aanvullende pensioenen voor. Deze hebben ook betrekking hebben op de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen.⁴⁸

21. Zoals hierna wordt uiteengezet, blijkt de commissie, wat de wettelijke pensioenregelingen betreft, voorstander te zijn, enerzijds, van een grotere convergentie tussen de wettelijke pensioenregelingen (a) en, anderzijds, van het behoud van afzonderlijke pensioenregelingen onder meer voor de zelfstandigen (b). Zij is de mening toegedaan dat elke pensioenregeling een eigen puntensysteem moet hebben. Het puntensysteem voor de zelfstandigen kan naar haar oordeel, *mutatis mutandis*, worden opgebouwd zoals het puntensysteem voor de werknemers (c). De Commissie is zich ervan bewust dat nog verder onderzoek vereiste is naar de gevolgen van aparte puntenregelingen voor de dynamiek daarvan.⁴⁹

a) Meer convergentie met de overige pensioenregelingen

22. De Commissie stelt een aantal gemeenschappelijke principes voor die aan de basis moeten liggen van een hervorming van de wettelijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen.

23. De pensioenopbouw moet in elke pensioenregeling transparant zijn en jaarlijks kunnen worden gevolgd door de toekomstige gepensioneerden. De sociale kwaliteit en de financiële houdbaarheid van de pensioenregelingen moet voortdurend worden gemonitord. Zo nodig moeten aanpassingen gebeuren op basis van vooraf vastgelegde principes en, waar mogelijk, via automatische aanpassingsmechanismen. Daartoe vooraf vastgelegde spelregels moeten de na te streven evenwichten en een sterke betrokkenheid van de sociale partners verzekeren.⁵⁰

Het blijkt uit het commissierapport en uit de samenstelling van de organen die zijn opgericht om de door te voeren hervorming te ondersteunen⁵¹ dat de implementatie daarvan moet gebeuren voor elke wettelijke pensioenregeling, dus ook voor de pensioenregeling der zelfstandigen.

24. De Commissie wil de hoogte van de pensioenen handhaven. Zij is gewonnen voor een verlenging van de pensioenloopbanen en een sterkere beloning van effectief voortgezette arbeidsprestaties van wie voldoet aan de voorwaarden voor de toekenning van het vervroegd pensioen. Zij pleit tezelfdertijd voor het behoud van de gelijkstelling van bepaalde perioden van inactiviteit met perioden van uitoefening van een beroepsbezigheid. Bij wijze van uitzondering stelt zij weliswaar voor om de thans voor werknemers en zelfstandigen bestaande mogelijkheid tot regularisatie van studieperioden op te heffen en de diplomabonificaties voor ambtenaren af te schaffen. De berekening van het pensioen moet naar het oordeel van de Commissie in alle pensioenregelingen gebaseerd zijn op het arbeidsinkomen van de hele loopbaan. De Commissie bepleit daarom de overgang van een eindloon- naar een middelloonregeling, wat de pensioenregeling voor ambtenaren betreft. Vroegere arbeidsinkomens moeten in alle

---

⁴⁸ Commissierapport, 179-180.

⁴⁹ Commissierapport, 84.

⁵⁰ Commissierapport, 188.

⁵¹ Wet 21 mei 2015 tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, www.juridat.be.

pensioenregelingen niet alleen worden geïndexeerd, maar ook geherwaardeerd. Dat laatste principe betekent een belangrijke koerswijziging voor de pensioenregelingen voor werknemers en voor zelfstandigen. De Commissie is wel van oordeel dat het puntensysteem op zo'n wijze moet worden geïmplementeerd dat dit op zich niet leidt tot een verhoging van de pensioenen in die beide regelingen.⁵²

De Commissie wil de bestaande minimumpensioenen verhogen en de band met de lengte en arbeidsintensiteit van de loopbaan sterk vereenvoudigen.⁵³ De implementatie van het puntensysteem zal op dit punt nopen tot wijzigingen van de thans geldende minimumpensioenregeling voor zelfstandigen. De gezinsdimensie van de pensioenregelingen wordt gemoderniseerd en eenvormig gemaakt, zodat het volume van de met afgeleide rechten gepaard gaande uitgaven op termijn afneemt. De Commissie voorziet in de afschaffing van het gezinstarief voor werknemers en zelfstandigen en daaropvolgend in de openstelling van afgeleide rechten niet alleen voor de echtgenoot, maar ook voor de wettelijk samenwonende partners van ambtenaren, werknemers en zelfstandigen.⁵⁴

25. Regels inzake de vereiste loopbaan of de leeftijd die toegang geeft tot pensioen, moeten naar het oordeel van de Commissie in principe gelijk zijn voor de onderscheiden pensioenregelingen en mogen niet worden ontweken via andere routes. De Commissie is van oordeel dat de wetgeving inzake aanvullende pensioenen met dat oogmerk moet worden aangepast, ook wat de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen betreft.⁵⁵

Weliswaar moeten burgers een zekere keuze hebben met betrekking tot het moment waarop zij hun pensioen opnemen. Vervroegde pensionering moet volgens de Commissie leiden tot een objectieve, billijke en sociaal verantwoorde correctie van het toegekende pensioenbedrag. Zij stelt voor om niet alleen rekening te houden met de leeftijd, maar ook met de volbrachte loopbaan van de betrokkene.⁵⁶ Voor de pensioenregeling der zelfstandigen zou dit inhouden dat de vrij recente opheffing van de inkorting van vervroegde rustpensioenen voor zelfstandigen⁵⁷ ongedaan wordt gemaakt en dat de voordien geldende inkorting wordt vervangen door een nieuwe regeling.

De Commissie stelt voorts voor dat een gedeeltelijke opname van het rustpensioen wordt mogelijk gemaakt.⁵⁸ Dat zou voor de pensioenregeling der zelfstandigen inhouden dat, wellicht in een andere vorm, uitvoering wordt gegeven aan de bij wet voorziene, maar alsnog dode letter gebleven mogelijkheid tot instelling van een halftijds zelfstandigenpensioen.⁵⁹

---

⁵² Commissierapport, 118 en 188-189.

⁵³ Commissierapport, 46 en 189.

⁵⁴ Commissierapport, 105, 116-117, 124 en 189.

⁵⁵ Commissierapport, 178, inzonderheid voetnoot 90, en 188.

⁵⁶ Commissierapport, 189.

⁵⁷ Art. 67-70 Programmawet van 28 juni 2013.

⁵⁸ Commissierapport, 189.

⁵⁹ Art. 13 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

b) *Behoud van de pensioenregeling voor zelfstandigen*

26. De Commissie is zich ervan bewust dat de bestaande verschillen tussen en binnen de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen niet zomaar mogen worden veronachtzaamd. Zij wil ook geen afbreuk doen aan in het verleden gecreëerde legitieme verwachtingen en is bijvoorbeeld van oordeel dat bepaalde regels, naargelang van de pensioenregeling, specifiek moeten blijven.⁶⁰

De Commissie acht ook een volledige integratie van de pensioenregeling voor zelfstandigen met de werknemersregeling moeilijk denkbaar. Zij wijst daarbij op het andere risicoprofiel van de zelfstandigen. De betekenis van het begrip 'inkomen' is voor hen anders dan voor werknemers. In hun pensioenregeling is er geen tweede bijdragebetaler. Zij kennen een grotere interne inkomensspanning. Het minimumpensioen is voor sommigen hoger dan het arbeidsinkomen waarop hun socialezekerheidsbijdragen worden berekend. Een klein aandeel onder hen betaalt bijdragen op beroepsinkomsten die hoger zijn dan de grensbedragen vanaf welke effectief aan het arbeidsinkomen gekoppelde pensioenrechten worden opgebouwd. Zelfstandigen met een hoger arbeidsinkomen betalen relatief hoge bijdragen voor een relatief laag proportioneel pensioen. In 2013 had maar 21 procent van de gepensioneerden zijn pensioenloopbaan uitsluitend volbracht in de hoedanigheid van zelfstandige. Slechts 11 procent van de gepensioneerden had een volledige pensioenloopbaan achter de rug. De eigenheid van het zelfstandigenstatuut en van de pensioenregeling voor zelfstandigen verantwoordt naar het oordeel van de commissie, ook op lange termijn, het voortbestaan van een eigen pensioenregeling die mee wordt beheerd door de zelfstandigenorganisaties.⁶¹

27. Verschillen inzake de toegang tot het pensioen en de berekening ervan mogen naar het oordeel van de Commissie echter niet worden gehandhaafd, ingeval geen objectieve rechtvaardiging daarvoor bestaat.⁶² Zo moet de volledige pensioenloopbaan in principe overal dezelfde zijn⁶³ en acht de Commissie het niet wenselijk dat de inkomstenplafonds voor de berekening van de werknemers- en de zelfstandigenpensioenen niet automatisch zijn gekoppeld aan de algemene evolutie van de arbeidsinkomens, terwijl dat voor de ambtenarenpensioenen de facto wel min of meer het geval is.⁶⁴

De Commissie acht het voorts mogelijk én wenselijk om de pensioenregeling voor zelfstandigen, die ook openstaat voor hun helpers en meewerkende echtgenoten, verder af te stemmen op de werknemersregeling. Zij stelt vast dat beide regelingen ook de laatste jaren nog verder naar elkaar zijn toegroeid.⁶⁵ Zowel voor werknemers als voor zelfstandigen staat het pensioenbedrag in functie van het aantal loopbaanjaren, de gemiddelde arbeidsinkomsten en de gezinssituatie van de gepensioneerde en is

---

⁶⁰ Commissierapport, 116-117 en 121-122.

⁶¹ Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 7-9.

⁶² Commissierapport 117.

⁶³ Commissierapport, 50.

⁶⁴ Commissierapport, 97.

⁶⁵ Zie ook G. VAN LIMBERGHEN en E. VERHEYDEN, *Ambtenaar, werknemer of zelfstandige in het socialezekerheidsrecht. Vergelijkende studie van de socialeverzekeringssystemen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2004, 23-41 en 139-173.

het pensioenbedrag gebonden aan minimum- en maximumgrenzen. De Commissie geeft zich rekenschap van de overblijvende verschilpunten met betrekking tot de uitkeringen, met name de andere wijze van indexering van in het verleden behaalde beroepsinkomsten, een veel geringer aantal gelijkgestelde perioden van inactiviteit in de zelfstandigenregeling⁶⁶, de toepassing van de zogenaamde “correctiecoëfficiënt”, de afwezigheid van minimumjaarrechten, een lager maximumpensioen voor zelfstandigen en de respectieve statuten van de meewerkende echtgenoten en van de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep. Die verschilpunten verhinderen naar het oordeel van de Commissie een verdere convergentie niet. Volgens haar kan een verdere toenadering een betere bescherming bieden aan personen met een gemengde loopbaan en bijdragen tot een evenwichtigere verdeling van de lasten over de pensioenregelingen heen.⁶⁷

Volgens het voorstel van de Commissie zou op dezelfde wijze als voor werknemers een minimumpensioen worden uitgekeerd in verhouding tot de arbeidsinspanning van de zelfstandigen tijdens hun loopbaan. Zelfstandigen met kortere loopbanen zouden zoals werknemers aanspraak kunnen maken op een gelijkwaardige minimumbescherming die wordt gekoppeld aan de geleverde arbeidsinspanning. Naar het oordeel van de Commissie gaat bij een systeem van minimum- en maximumrechten per tijdseenheid het perspectief op de globale pensioenloopbaan verloren. Zo kunnen bijvoorbeeld pensioengedeelten voor bepaalde loopbaan jaren worden afgeknot tot een maximum, terwijl de betrokkenen tijdens andere loopbaangedeelten lage arbeidsinkomsten genieten. Dat kan volgens de Commissie ongewenste effecten hebben voor de vele zelfstandigen en andere personen met variabele arbeidsinkomsten.⁶⁸

De Commissie stelt vast dat het gemiddeld pensioen voor zelfstandigen weliswaar sneller stijgt, maar nog steeds beduidend lager is dan voor werknemers, onder meer omwille van het grote aantal onvolledige loopbanen, de lagere beroepsinkomsten waarop zelfstandigen bijdragen betalen, de nog gedeeltelijke impact van de pas in 1984 ingevoerde progressieve koppeling van de pensioenen der zelfstandigen aan hun voorheen behaalde beroepsinkomsten en de toepassing van de zogenaamde correctiecoëfficiënt. Naar het oordeel van de Commissie moet men overwegen om op langere termijn de band tussen de beroepsinkomsten en de pensioenen van de zelfstandigen te versterken. Op die wijze zou een verdere convergentie met de pensioenregeling voor werknemers tot stand komen.⁶⁹

28. Op het vlak van de financiering van de pensioenen blijven belangrijke verschillen bestaan met de werknemersregeling. De Commissie verwijst naar de degressieve bijdragevoeten en het bestaan van een maximumbijdrage voor zelfstandigen. Zij stelt vast dat noch bij de koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan de voordien behaalde beroepsinkomsten, noch bij de opeenvolgende verhogingen van het minimumpensioen werd voorzien in een bijkomende financiering vanuit het sociaal statuut der zelfstandigen. De meeruitgaven werden naar het oordeel van de Commissie in belangrijke en toenemende mate opgevangen door een verhoogde overheidsfinanciering. Het pensioenbeleid moet volgens haar ervoor zorgen dat bijdragen en belastingen op het inkomen van de actieven binnen een bepaalde

---

⁶⁶ Zie ook ABC-verslag, 21-22.

⁶⁷ Commissierapport, 127; Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 9-14.

⁶⁸ Commissierapport, 127; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 11.

⁶⁹ Commissierapport, 127-128, Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 18-19.

bandbreedte blijven. De vergrijzing heeft volgens de Commissie een minder grote impact op de pensioenregeling voor zelfstandigen. De groei van de pensioenuitgaven daarvan hield geruime tijd gelijke tred met de groei van de bijdrageopbrengsten. Toch sluit de Commissie niet uit dat op korte termijn aanpassingen van de financiering van de pensioenregeling voor zelfstandigen noodzakelijk zijn. De Commissie is voorts van oordeel dat de door haar vooropgestelde convergentie op het vlak van de uitkeringen en van de overheidsfinanciering noopt tot een bijkomende financiering vanuit het sociaal statuut der zelfstandigen. De Commissie ziet daartoe vier maatregelen: een verhoging van de minimumdrempel voor de berekening der bijdragen van zelfstandigen in hoofdberoep, de beperking van het minimuminkomen voor startende zelfstandigen tot twee derden van de verhoogde minimumdrempel, de opheffing van het bijdrageplafond en de invoering van een unieke bijdragevoet van 22%. Volgens de Commissie volstaan die maatregelen op zich weliswaar niet om het aandeel van de overheid in de financiering der zelfstandigenpensioenen op hetzelfde niveau te brengen als in de werknemersregeling. Naar het oordeel van de Commissie moeten daarom ook de bijdragevoordelen die samenhangen met het werken in vennootschapsverband, worden weggewerkt.⁷⁰

De Commissie acht het ten slotte logisch dat de keuze voor het behoud van afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen inhoudt dat elke regeling in eerste instantie zelf instaat voor haar financieel evenwicht door middel van een weloverwogen vaststelling van de inkomsten en uitgaven en van de parameters voor de toekomstige evolutie daarvan. Zij sluit echter niet uit dat aanpassingsparameters worden berekend en aanpassingen in geval van onevenwicht geschieden op grond van een globale visie over de drie regelingen. Naar haar oordeel is, ingeval van een maatschappelijke consensus over de te bereiken sociale kwaliteit van de pensioenregelingen, een zekere impliciete solidariteit tussen de pensioenregelingen legitiem en ook mogelijk. De Commissie beschouwt die solidariteit evenwel niet als een automatisme, maar als het resultaat van overleg met en besluitvorming door de regering.⁷¹

c) Eigen puntensysteem voor de pensioenregeling der zelfstandigen

29. De Commissie heeft het hoger toegelichte puntensysteem uitgewerkt als een theoretisch model voor een pensioenregeling die openstaat voor de hele bevolking. De Commissie is evenwel van oordeel dat afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen moeten blijven bestaan. Elke pensioenregeling moet in eerste instantie zelf instaan voor haar financieel evenwicht. Voor elk ervan moet bijgevolg een eigen puntensysteem worden ontwikkeld, weliswaar door toepassing van de redeneringen die ten grondslag liggen aan het theoretische model van de commissie, maar ook met het in rekening brengen van specifieke kenmerken van die regelingen. De Commissie voegt daar wel aan toe dat de parameters in de diverse puntenregelingen ook moeten worden bekeken in het licht van de interacties tussen de pensioenregelingen, voor zover deze worden gefinancierd met gemeenschappelijke bronnen.⁷²

---

⁷⁰ Commissierapport, 51-52 en 128-129.

⁷¹ Commissierapport, 49-50, 57-59 en 83.

⁷² Commissierapport, 59, 62 en 82.

30. Het verwerven van punten kan volgens de Commissie voor zelfstandigen op een analoge wijze geschieden als voor werknemers.

Het aantal verworven punten is voor zelfstandigen immers evenzeer afhankelijk van de duur van hun loopbaan in verhouding tot de referentieloopbaan. Ook voor de zelfstandigen zullen punten worden toegevoegd voor gelijkgestelde periodes van inactiviteit⁷³, al mag men de ter zake nog belangrijke feitelijke en juridische verschillen tussen werknemers en zelfstandigen niet uit het oog verliezen.⁷⁴

Het totale puntenaantal is ook voor zelfstandigen afhankelijk van de verhouding tussen hun individuele beroepsinkomsten en de gemiddelde beroepsinkomsten van alle zelfstandigen samen. Weliswaar zal, in plaats van met brutolonen, moeten worden gerekend met de 'aangegeven inkomens waarop de bijdragen van de zelfstandigen gebaseerd zijn'.⁷⁵ Ook voor de zelfstandigen ligt het in de bedoeling van de Commissie dat de pensioenen de gebeurlijke stijging van de gemiddelde arbeidsinkomsten volgen.⁷⁶

Volgens de Commissie kunnen de minimumregelingen en het berekeningsplafond op een gelijkaardige wijze worden omgezet in een minimale puntengarantie per VTE (over de loopbaan) en een plafond bij de berekening van het aantal punten (op jaarbasis), zoals omschreven voor de werknemers. De hoogte van de minimale puntengarantie en van het berekeningsplafond verschilt evenwel van deze voor de werknemers, al is de Commissie van oordeel dat de maximumpensioenen in beide regelingen voldoende hoog moeten zijn en dat de plafonds in beide regelingen ook de evolutie van de gemiddelde arbeidsinkomens moeten volgen.⁷⁷ Het grootste verschil met de pensioenregeling voor werknemers bestaat volgens de Commissie erin dat de telling van het aantal voltijds gepresteerde dagen die is vereist voor de vaststelling van de minimale puntengarantie en de toegang tot het pensioen, bij zelfstandigen gebaseerd is op het betalen van bijdragen voor een gegeven kwartaal. De Commissie acht een zuivere tijdsregistratie voor zelfstandigen niet mogelijk en stelt voor om de huidige praktijk ongemoeid te laten, al schuilt daarin een conceptuele moeilijkheid, vermits de Commissie de notie 'arbeidstijd' hanteert om de 'inspanning' van de sociaal verzekerden in rekening te brengen.⁷⁸

31. Naar het oordeel van de Commissie is de waarde van het punt eigen aan de pensioenregeling voor zelfstandigen en verschilt die waarde dus van de puntenwaarde in de pensioenregeling voor werknemers. De Commissie beschouwt de koppeling tussen de waarde van het punt en het gemiddelde van de aangegeven inkomens waarop de bijdragen berekend worden, als een nuttig instrument van collectieve responsabilisering in de pensioenregeling der zelfstandigen.⁷⁹

De Commissie gaat ervan uit dat werknemers en zelfstandigen per voltijds gepresteerde dag in euro's dezelfde minimale garantie krijgen. Vermits de waarde van het punt in de pensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen niet gelijk is, moeten de respectieve minimale puntengaranties voor

---

⁷³ Commissierapport, 108-110.

⁷⁴ Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 5.

⁷⁵ Commissierapport, 77.

⁷⁶ Commissierapport, 117.

⁷⁷ Commissierapport, 78 en 99-100.

⁷⁸ Commissierapport, 78.

⁷⁹ Commissierapport, 77.

werknemers en zelfstandigen, qua punten, op een ander niveau liggen. Omdat de waarde van het punt in de ene regeling onafhankelijk zal evolueren van de andere regeling, kan de waarde in euro's van de minimale garantie voor werknemers en zelfstandigen na verloop van tijd uiteenlopen. De Commissie acht het de taak van het Nationaal Pensioencomité om dit op te volgen en nodig geachte remediërende maatregelen voor te stellen.⁸⁰

§ 6. Receptie van het commissierapport in het regeerakkoord van 9 oktober 2014

32. De opdrachtgevers van de Commissie wensten dat haar hervormingsvoorstellen zouden voorliggen bij de regeringsonderhandelingen na de verkiezingen van 25 mei 2014. Het regeerakkoord van 9 oktober 2014 is het resultaat van die onderhandelingen. Op basis van de tekst van het regeerakkoord en de vaststellingen van de Commissie dienaangaande wordt hierna onderzocht in hoever het commissierapport is gerecipieerd in het regeerakkoord.

33. Het rapport van de Commissie is wel degelijk een belangrijke bron van inspiratie geweest voor het regeerakkoord.⁸¹ Het regeerakkoord verwijst immers naar het commissierapport en haalt geregeld de bewoordingen ervan aan.⁸² Zoals de Commissie zijn de regeringspartijen van oordeel dat op lange termijn een structurele hervorming van de pensioenregelingen noodzakelijk is en willen zij een wettelijke grondslag leggen voor automatische aanpassingen van de voorwaarden voor de toekenning van het pensioen in functie van maatschappelijke en economische evoluties.⁸³ Het regeerakkoord geeft voorts aan dat het commissierapport de wetenschappelijke basis zal vormen voor de pensioenhervorming op lange termijn. Op de korte of middellange termijn kondigt het regeerakkoord reeds een aantal maatregelen aan. Deze zijn intussen al gedeeltelijk omgezet in wetgeving. Het commissierapport bevat op die punten niet altijd reeds een voorstel of niet steeds hetzelfde voorstel. De Commissie wijst op het risico dat de voorgestelde hervormingsmaatregelen mogelijkerwijze niet overeenstemmen met de door de Commissie op langere termijn voorgestelde hervorming en onderlijnt dat ook inzake de vorming van aanvullende pensioenen nood is aan een coherente en evenwichtige visie.⁸⁴

De partners van de federale regeringsmeerderheid verzoeken de Commissie om de rol van Academische Raad van het Kenniscentrum en het Nationaal Pensioencomité op te nemen. Zij erkennen aldus, zoals de Commissie expliciet stelt, dat het doorvoeren van de pensioenhervorming verder onderzoek vergt.⁸⁵

---

⁸⁰ Commissierapport, 78 en 94-95.

⁸¹ Cf. Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, *Parl.St.* Kamer, 2014-15, nr. 54- 1022/001, 4.

⁸² Regeerakkoord, 29, 32, 34, 36-40 en 42.

⁸³ Regeerakkoord, 28 en 33.

⁸⁴ COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, "Enkele vaststellingen m.b.t. het hoofdstuk 'pensioenen' in het regeerakkoord", *pensioen2040.belgie.be/nl*, 1; cf., achteraf, Aanvullend commissie-advies.

⁸⁵ Regeerakkoord 28-29; cf. Wet 21 mei 2015 tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, uitgevoerd bij KB van 29 oktober 2015.

Het regeerakkoord betreft de sociale partners, met inbegrip van de zelfstandigenorganisaties⁸⁶, bij de pensioenhervorming via het Nationaal Pensioencomité.⁸⁷ De Commissie verwijst in haar reactie op het regeerakkoord naar haar voorstel waarin zij het comité ook een rol in het beheer van het nieuwe pensioensysteem toebedeelt.⁸⁸ De wet van 21 mei 2015 tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad die het regeerakkoord op dit punt uitvoert, omschrijft de bevoegdheden van het comité op een beperktere wijze dan de Commissie voorstelt. Het comité heeft niet de bevoegdheid gekregen om op eigen initiatief advies uit te brengen, aanbevelingen te formuleren of informatie aan het publiek te verstrekken. Het comité beschikt ook niet over een beslissingsbevoegdheid met betrekking tot de jaarlijkse goedkeuring van de pensioenbegrotingen en van de parameters in het puntensysteem. Tijdens de parlementaire voorbereiding van de wet hebben verscheidene parlementsleden die bevoegdheidsinperking aangeklaagd. De Minister van Pensioenen voerde aan dat de regering, tot tevredenheid overigens van het Algemeen Beheerscomité voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen⁸⁹, niet wenste te raken aan de bevoegdheden van de bestaande overlegorganen en dat de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid moet blijven berusten bij het parlement en de regering.⁹⁰ Hoewel het regeerakkoord aankondigt dat het Nationaal Pensioencomité zal instaan voor de voortdurende en systematische opvolging van de sociale en financiële houdbaarheid van de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen⁹¹, is die opdracht niet als zodanig vermeld in de oprichtende wet. Het is ook niet zeker of de huidige regering voor het comité nog een rol weggelegd ziet, eens het door de Commissie voorgestelde puntensysteem is geïmplementeerd. De bevoegde minister verklaarde de ontstentenis van een apart juridische statuut voor het comité immers met de bedenking dat niet vaststaat *“of dat comité over x tijd nog maar zal bestaan”*.⁹²

34. Het regeerakkoord is, wat pensioenen betreft, vanzelfsprekend minder uitgebreid dan het commissierapport en bijgevolg niet steeds even expliciet. De Commissie vestigt zeer nadrukkelijk de aandacht op een aantal voorwaarden voor een succesvolle pensioenhervorming.⁹³ Zij is van oordeel dat de regering de publieke opinie ervan moet overtuigen dat zal worden voldaan aan die voorwaarden. Het regeerakkoord geeft in die zin niet aan hoe zal worden voorzien in een toereikende en aangepaste financiering van het hervormde pensioensysteem. Het vestigt ook niet uitdrukkelijk de aandacht erop dat

---

⁸⁶ Zie ook ABC-verslag, 4.

⁸⁷ Regeerakkoord 29-30.

⁸⁸ COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, “Enkele vaststellingen m.b.t. het hoofdstuk ‘pensioenen’ in het regeerakkoord”, *pensioen2040.belgie.be/nl*, 1.

⁸⁹ ABC-verslag, 5.

⁹⁰ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, *Parl.St. Kamer*, 2014-15, nr. 54- 1022/001; Verslag over het wetsontwerp tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, *Parl.St. Kamer*, 2014-15, nr. 54- 1022/004; Amendementen op het wetsontwerp tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, *Parl.St. Kamer*, 2014-15, nr. 54- 1022/005.

⁹¹ Regeerakkoord, 29.

⁹² Verslag over het wetsontwerp tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad, *Parl.St. Kamer*, 2014-15, nr. 54- 1022/003, 20.

⁹³ Commissierapport, 46 en 182-185.

het succes van het werkgelegenheidsbeleid mede het succes van het pensioenbeleid zal bepalen en omgekeerd.⁹⁴

35. De regeringspartijen lijken zich minstens principiële aan te sluiten bij de waarden waarop het hervormde pensioensysteem moet steunen volgens de commissie.

De regeringspartijen verwijzen elders in het regeerakkoord naar het principe van de individuele verantwoordelijkheid⁹⁵ en huldigen dat principe impliciet in het luik over de pensioenhervorming.⁹⁶ Zo willen zij toelaten dat men nog bijkomende pensioenrechten kan opbouwen na het bereiken van de referentieloopbaan en dat personen nog aanspraak kunnen maken op werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen na de pensioenleeftijd. De regering wil, naar haar oordeel in overeenstemming met de voorstellen van de commissie, de bestaande arbeidsbeperkingen opheffen voor gepensioneerden met een volledige pensioenloopbaan.⁹⁷ De Commissie is evenwel van mening dat een dergelijke wijziging op zich geen eenduidig positief effect heeft op de arbeidsinzet en vooral, bij gebrek aan positieve actuariële correcties, niet aanspoort om het pensioen nog niet op te vragen.⁹⁸ Het regeerakkoord voorziet voorts in uitzonderingen op de verhoogde leeftijdsvoorwaarden voor een vervroegd rustpensioen ten behoeve van sociaal verzekerden met een lange pensioenloopbaan. De regeringspartijen kondigen ook aan de inkomensgrenzen voor de pensioenberekening te willen evalueren en de gelijkstelling van periodes van inactiviteit onder meer te willen wegen in functie van het al dan niet vrijwillig karakter ervan.⁹⁹ Anders dan het commissierapport behoudt het regeerakkoord het stilzwijgen over de (weder)invoering van actuariële correcties, naargelang van de uittredebeslissing van de gepensioneerden. De Commissie heeft kritiek op de in het regeerakkoord voorgestelde¹⁰⁰ en intussen ook verwezenlijkte¹⁰¹ afschaffing van de pensioenbonus voor personen die nog niet voldeden aan de voorwaarden voor de toekenning daarvan. In haar rapport benadrukt de Commissie immers precies het belang van een pensioenbonus in het kader van de pensioenhervorming.¹⁰² De bevoegde minister rechtvaardigde de doorgevoerde wetswijziging met het argument dat de pensioenbonus de mensen niet echt aanzette tot langer werken en dat de regering ook geen pensioenvermindering invoerde bij opname van een vervroegd pensioen. Diverse parlementsleden wierpen op dat de pensioenbonus nog kort tevoren werd gewijzigd en eventueel nog doeltreffender kon worden gemaakt. Een parlements lid van de meerderheid ontkende niet dat de maatregel een beperkt budgettair effect had en was van oordeel dat het inzetten op aanvullende pensioenen een veel doelmatiger instrument dan de pensioenbonus is om

---

⁹⁴ COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, "Enkele vaststellingen m.b.t. het hoofdstuk 'pensioenen' in het regeerakkoord", *pensioen2040.belgie.be/nl*, 1.

⁹⁵ Regeerakkoord, 5 en 123.

⁹⁶ Zie ook Y. STEVENS, "Recente pensioenhervormingen voor werknemers en zelfstandigen: meer of minder verantwoordelijkheid voor de eigen pensioenopbouw?" in A. VAN REGENMORTEL, L. DE MEYER en V. VERVLIEP (eds.), *Actuele problemen van het sociaizekerheidsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 377-416.

⁹⁷ Regeerakkoord, 30.

⁹⁸ Commissierapport, 92.

⁹⁹ Regeerakkoord, 30-31 en 37.

¹⁰⁰ Regeerakkoord, 33.

¹⁰¹ Art. 203 en 205 Programmawet 19 december 2014.

¹⁰² COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, "Enkele vaststellingen m.b.t. het hoofdstuk 'pensioenen' in het regeerakkoord", *pensioen2040.belgie.be/nl*, 2.

langer werken te belonen.¹⁰³ De Commissie waarschuwt dat de genomen maatregel leidt tot een andere dan de door de Commissie voorgestelde hervorming, als de berekeningswijze van de pensioenen niet wordt aangepast in functie van de demografische context.¹⁰⁴ De regering kondigt wel aan, zoals de Commissie voorstelt, te onderzoeken of pensioenen gedeeltelijk kunnen worden opgenomen.¹⁰⁵

Het regeringsakkoord maakt in andere gedeelten dan het luik over de pensioenhervorming expliciet gewag van het solidariteitsprincipe.¹⁰⁶ De regeringspartijen nemen bovendien de tien gemeenschappelijke principes van de Commissie over, waaronder de verbetering van de minimumpensioenen en de gelijkstelling van bepaalde periodes van inactiviteit met periodes van beroepsarbeid. Zij uiten het voornemen om, naar de wens van de commissie, de toegang tot de minimumpensioenen te verbeteren en het bedrag ervan te verhogen.¹⁰⁷ Zij engageren zich erop toe te zien dat periodes van arbeidsongeschiktheid en moederschapsrust volledig en aan het laatst verdiende loon worden gelijkgesteld.¹⁰⁸ Wat periodes van werkloosheid betreft, bevat het regeerakkoord geen expliciete toezegging. Wellicht vallen die periodes onder het voornemen van de regering om de loonplafonds voor de niet-gewerkte periodes te evalueren. De vorige regering beperkte in die zin reeds het fictief loon voor de derde vergoedingsperiode.¹⁰⁹ Anders dan de Commissie wensen de onderhandelaars van het regeerakkoord studieperiodes niet onmiddellijk te bannen uit de pensioenloopbanen, maar wensen zij eerst de mogelijkheid, in de pensioenregeling voor ambtenaren, tot regularisatie ervan tegen betaling van een persoonlijke bijdrage te onderzoeken.¹¹⁰

Het regeerakkoord vermeldt ten slotte, zoals het commissierapport, wel zeer expliciet dat er nood is aan een nieuw sociaal contract dat het toonbeeld moet zijn van een sterke intergenerationele solidariteit.¹¹¹

36. Voorts lijken de regeringspartijen zich te kunnen vinden in de criteria die de Commissie vooropstelt met het oog op de vertaling van haar waarden in beleidsdoelstellingen.

Wat het sociaal performant karakter van de pensioenen betreft, bevat het regeerakkoord geen principiële verklaringen. De regeringspartijen beschouwen wel de tien gemeenschappelijke principes van de Commissie waarin het sociaal performante karakter van het pensioensysteem wordt vermeld, als een basis voor het uitwerken van de pensioenhervorming. Zij maken zich voorts sterk dat bij de uitwerking van het nieuwe puntensysteem *“een significante daling van het pensioenbedrag onmogelijk wordt*

---

¹⁰³ Zie Verslag over het ontwerp van programmawet, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-0672/04, 6-16.

¹⁰⁴ COMMISSIE PENSIOENHERVORMING 2020-2040, “Enkele vaststellingen m.b.t. het hoofdstuk ‘pensioenen’ in het regeerakkoord”, pensioen2040.belgie.be/nl, 2.

¹⁰⁵ Regeerakkoord, 39.

¹⁰⁶ Regeerakkoord, 43, 53, 130 en 184.

¹⁰⁷ Regeerakkoord, 38 en 45.

¹⁰⁸ Regeerakkoord, 28 en 37.

¹⁰⁹ Art. 24bis KB 21 december 1967 tot vaststelling van het algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers, www.juridat.be.

¹¹⁰ Regeerakkoord, 34.

¹¹¹ Regeerakkoord, 28.

gemaakt” en sluiten zich aan bij de opvatting van de Commissie dat het minimumpensioen bij een volledige pensioenloopbaan minstens tien procent hoger moet zijn dan de armoededrempel.¹¹²

De regeringspartijen zijn in uitdrukkelijke bewoordingen van oordeel dat de pensioenregelingen financieel houdbaar moeten zijn.¹¹³

Wat de transparantie van de pensioenregelingen betreft, engageren de regeringspartijen zich ertoe te zullen toezien op de verdere uitbouw van de informatieverstrekking via de reeds gestarte pensienomotor.¹¹⁴ Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen verheugt zich in dat engagement.¹¹⁵

Het regeerakkoord behoudt grotendeels het stilzwijgen over de maatregelen die de regeringspartijen nodig achten om de publieke legitimiteit van het pensioensysteem te verzekeren. Het regeerakkoord geeft in dat verband wel enkele pistes aan waarmee de regering de band tussen het toegekende pensioen en de voordien geleverde arbeid beoogt te versterken.¹¹⁶

37. Het regeerakkoord bevestigt dat de regering, in nauw overleg met de sociale partners en het Nationaal Pensioencomité, een wettelijke grondslag voor een puntensysteem zal opstellen. Dat puntensysteem moet ten laatste in 2030 in werking treden en een correcte weerspiegeling zijn van op dat ogenblik reeds opgebouwde rechten. Pensioenbedragen zullen, zoals de Commissie voorstelt, het resultaat zijn van de vermenigvuldiging van het aantal verworven pensioenpunten met de geldelijke waarde van een punt.¹¹⁷

Zoals in het voorstel van de Commissie zal het puntenaantal afhangen, enerzijds, van de verhouding tussen het eigen arbeidsinkomen van sociaal verzekerden en het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden die behoren tot dezelfde pensioenregeling en, anderzijds van de verhouding tussen de lengte van de eigen pensioenloopbaan van de sociaal verzekerden en de referentieloopbaan die geldt in de eigen pensioenregeling. Het regeerakkoord bevestigt dat de referentieloopbaan een variabele parameter zal zijn, maar met behoud van eenzelfde uitkeringsratio¹¹⁸, die de Commissie begrijpt als de verhouding, in elke pensioenregeling afzonderlijk, tussen het gemiddelde pensioen van de gepensioneerden en het gemiddelde arbeidsinkomen van de werkende personen.¹¹⁹

Ook naar het oordeel van de regeringspartijen wordt de geldelijke waarde van een punt uitgedrukt als een fractie van het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieve personen in de eigen pensioenregeling bij opname van het pensioen. Zij sluiten zich aan bij het voorstel van de Commissie om op die wijze de herwaardering van de arbeidsinkomens aan de welvaart opnieuw in te voeren op een budgettair neutrale

---

¹¹² Regeerakkoord, 28, 32 en 38.

¹¹³ Regeerakkoord, 28, 30 en 33.

¹¹⁴ Regeerakkoord, 42.

¹¹⁵ ABC-verslag, 30.

¹¹⁶ Regeerakkoord, 30, 36-38 en 46.

¹¹⁷ Regeerakkoord, 28 en 32; zie ook Algemene Beleidsnota Pensioenen, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 1428/9, 12.

¹¹⁸ Regeerakkoord, 32-33.

¹¹⁹ Commissierapport, 17.

wijze. De regeringspartijen achten het, zoals de commissie, niet langer gewenst dat de vervangingsratio van het pensioen afhangt van de economische context waarin de pensioenrechten worden opgebouwd. Het puntensysteem moet ook voor hen vorm geven aan het nieuw sociaal contract waarvan zij, samen met de commissie, voorstander zijn.¹²⁰ Het regeerakkoord laat in het ongewisse welk standpunt de regeringspartijen innemen met betrekking tot de welvaartsvastheid van uitbetaalde pensioenen. De Commissie erkent op dit vlak dat budgettaire redenen een impact kunnen hebben op de concrete vormgeving van de welvaartsvastheid.¹²¹

38. Het regeerakkoord stelt het voortbestaan van de afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen niet in vraag. De Commissie verklaart zich expliciet voorstander van het behoud daarvan. Uit een aantal passages in het regeerakkoord kan worden afgeleid dat het niet in de bedoeling van de regering ligt om de afzonderlijke pensioenregeling voor zelfstandigen op te heffen. Zo wil de regering “in de drie pensioenstelsels” na het bereiken van de referentieloopbaan de opbouw van bijkomende pensioenrechten en de onbeperkte cumulatie van pensioen en arbeid toelaten, wordt het aantal verworven punten mede afhankelijk van het gemiddelde arbeidsinkomen en van de referentieloopbaan “in het eigen stelsel” en zal worden onderzocht hoe het gezinstarief “in de stelsels van werknemers en zelfstandigen” kan worden aangepast.¹²²

De regeringspartijen zijn, evenals de commissie, voorstander van een verdergaande convergentie tussen de pensioenregeling voor zelfstandigen en de overige pensioenregelingen. Het regeerakkoord kondigt in die zin aan dat het principe van de eenheid van loopbaan in de drie pensioenregelingen progressief zal worden afgeschaft, dat de regeling inzake zware beroepen in de onderscheiden pensioenregelingen zal berusten op dezelfde principes, dat de periodes van gelijkstelling van tijdvakken van inactiviteit zullen worden geharmoniseerd en dat de toegang tot het minimumpensioen zal worden geopend ongeacht de pensioenregeling waarin de sociaal verzekerden arbeid presteren.¹²³

Het voornemen van de regering¹²⁴ om in het kader van die harmonisering een aanvang te nemen met het samenbrengen van verschillende pensioendiensten is intussen omgezet in wetgeving.¹²⁵ De bevoegde minister beklemtoonde dat de pensioenregelingen zelf bij die gelegenheid niet op elkaar worden afgestemd, noch met betrekking tot de regelgeving, noch wat hun financiering betreft.¹²⁶ Een aantal

---

¹²⁰ Regeerakkoord, 33.

¹²¹ Commissierapport, 112-115.

¹²² Regeerakkoord, 30, 32-33 en 39

¹²³ Regeerakkoord, 30-31 en 36-38.

¹²⁴ Regeerakkoord, 36.

¹²⁵ Wet 18 maart 2016 tot wijziging van de benaming van de Rijksdienst voor Pensioenen in Federale Pensioendienst, tot integratie van de bevoegdheden en het personeel van de Pensioendienst voor de Overheidssector, van de opdrachten “Pensioenen” van de lokale en provinciale sectoren van de Dienst voor de Bijzondere socialezekerheidsstelsels en van HR Rail en tot overname van de gemeenschappelijke sociale dienst van de Dienst voor de Bijzondere socialezekerheidsstelsels, www.juridat.be.

¹²⁶ Verslag over het wetsontwerp tot wijziging van de benaming van de Rijksdienst voor Pensioenen in Federale Pensioendienst, tot integratie van de bevoegdheden en het personeel van de Pensioendienst voor de Overheidssector, van de opdrachten “Pensioenen” van de lokale en provinciale sectoren van de Dienst voor de Bijzondere socialezekerheidsstelsels en van HR Rail en tot overname van de gemeenschappelijke sociale

parlementsleden vroeg waarom of betreurde dat het Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen niet werd meegenomen in die operatie. De bevoegde minister bracht in herinnering dat het rijksinstituut het volledige sociaal statuut van de zelfstandigen beheert en verklaarde dat een loutere fusie met de overige pensioendiensten bijgevolg niet behoorde tot de mogelijkheden. Een parlementslid was van mening dat de opdrachten van het rijksinstituut met betrekking tot de pensioenregeling der zelfstandigen en een deel van het personeel konden worden overgeheveld naar de nieuwe fusiestructuur.¹²⁷

39. Wat de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen betreft, beperken we ons ten slotte tot de verwijzing naar de door het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen toegejuichte¹²⁸ aankondiging in het regeringsakkoord dat zelfstandigen die werkzaam zijn buiten vennootschapsverband, dezelfde mogelijkheden tot pensioenopbouw zullen krijgen als zelfstandige bedrijfsleiders.¹²⁹

§ 7. Tussentijds besluit

40. Naar het oordeel van de Commissie moet het hervormde pensioensysteem mensen een adequate levensstandaard garanderen na het einde van hun loopbaan en moet het pensioensysteem daartoe steunen op individuele verantwoordelijkheid, solidariteit en intergenerationeel evenwicht. Het regeerakkoord sluit zich daar, minstens op het principiële vlak, bij aan. De Commissie vertaalt de door haar vooropgestelde waarden in vier criteria waaraan het hervormde pensioensysteem moet worden getoetst: het pensioensysteem moet sociaal performant, financieel houdbaar, coherent en transparant en legitiem zijn. De regeringspartijen lijken zich daarin te kunnen vinden. De Commissie meent dat het hervormde pensioensysteem moet waarborgen dat het brutopensoen van een sociaal verzekerde in een bepaalde verhouding staat tot zijn geherwaardeerde gemiddeld arbeidsinkomen en tot het arbeidsinkomen, verminderd met de pensioenbijdragen, dat de sociaal verzekerden in zijn pensioenregeling gemiddeld verdienen bij opname van het pensioen. Voorts moet het pensioensysteem waarborgen dat pensioenen op een evenwichtige wijze mee blijven evolueren met de algemene welvaart. Het pensioensysteem moet zich steeds kunnen aanpassen aan wijzigende economische en demografische omstandigheden, zodat het nieuw 'sociaal contract' dat de overheid met de burgers moet aangaan, slechts een 'conditionele' zekerheid biedt. De Commissie acht het essentieel dat dit structureel wordt opgevolgd en waar nodig bijgestuurd. Dat moet worden verankerd in de wetgeving op een wijze die ook de betrokkenheid van de maatschappelijke actoren garandeert. De regering heeft intussen reeds een

---

dienst van de Dienst voor de Bijzondere socialezekerheidsstelsels, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54 1651/003, 17.

¹²⁷ Verslag over het wetsontwerp tot wijziging van de benaming van de Rijksdienst voor Pensioenen in Federale Pensioendienst, tot integratie van de bevoegdheden en het personeel van de Pensioendienst voor de Overheidssector, van de opdrachten "Pensioenen" van de lokale en provinciale sectoren van de Dienst voor de Bijzondere socialezekerheidsstelsels en van HR Rail en tot overname van de gemeenschappelijke sociale dienst van de Dienst voor de Bijzondere socialezekerheidsstelsels, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54 1651/003, 11-19.

¹²⁸ ABC-verslag, 30.

¹²⁹ Regeerakkoord, 41 en 45.

Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad van het Nationaal Pensioencomité opgericht. Het regeerakkoord houdt op langere termijn op dit punt niettemin een slag om de arm.

41. De keuze voor een sociaal contract dat best wordt verwezenlijkt door middel van de techniek van de sociale verzekering, leidt ertoe dat de door de Commissie voorgestelde hervorming in eerste instantie betrekking heeft op de bestaande wettelijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen, de zogenaamde “1ste pijler”. De Commissie stelt een aantal gemeenschappelijke principes voor die aan de basis moeten liggen van een hervorming van de wettelijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen. Vroegere arbeidsinkomens worden niet alleen geïndexeerd, maar ook geherwaardeerd. Vooral dat laatste principe betekent een belangrijke wijziging voor de pensioenregelingen voor werknemers en voor zelfstandigen. Minimumpensioenen moeten verbeteren en op een veel eenvoudiger manier in verhouding staan tot de lengte en arbeidsintensiteit van de loopbaan. De Commissie acht daarnaast een volledige integratie van de pensioenregeling voor zelfstandigen met de werknemersregeling moeilijk denkbaar. De eigenheid van het zelfstandigenstatuut en van de pensioenregeling voor zelfstandigen verantwoordelijk naar het oordeel van de commissie, ook op lange termijn, het voortbestaan van een eigen pensioenregeling die mee wordt beheerd door de zelfstandigenorganisaties. Naar het oordeel van de Commissie moet men overwegen om de band tussen de beroepsinkomsten en de pensioenen van de zelfstandigen te versterken en noopt de door haar vooropgestelde convergentie op het vlak van de uitkeringen en van de overheidsfinanciering tot bijkomende financiering vanuit het sociaal statuut der zelfstandigen. De Commissie acht het ten slotte logisch dat de keuze voor het behoud van afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen inhoudt dat elke regeling in eerste instantie zelf instaat voor haar financieel evenwicht.

42. Voor de Commissie is een puntensysteem een vrijwel onontbeerlijk instrument om haar hervormingsvoorstellen te implementeren en daarbij afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen te behouden. De grootste troef van het puntensysteem is volgens de Commissie dat het transparant en helder is. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem komt erop neer dat mensen, tijdens hun actieve leven, op jaarbasis punten kunnen verwerven voor hun pensioen. Het totale aantal punten dat men heeft behaald, verschilt van gepensioneerde tot gepensioneerde. De Commissie wenst de wettelijke pensioenen niet te berekenen op basis van de betaalde socialezekerheidsbijdragen of belastingen, maar wel op basis van het arbeidsinkomen. De Commissie beschouwt het als het meest voor de hand liggend om de behaalde punten uit te drukken als een verhouding tussen het arbeidsinkomen van een individu en het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden in dezelfde pensioenregeling tijdens diezelfde periode. Op het ogenblik waarop zij met pensioen gaan, wordt elk punt omgezet in de geldwaarde die het punt heeft op dat ogenblik. Naar het oordeel van de Commissie moet de loopbaan van de referentiepersoon immers recht geven op een fatsoenlijk pensioen dat niet alleen in een bepaalde verhouding staat tot zijn voordien verworven arbeidsinkomsten, maar hem ook toelaat zijn levensstandaard te handhaven in de samenleving waarin hij leeft. Volgens de Commissie moet de waarde van een punt kunnen worden gewijzigd tussen het ogenblik waarop men een punt verwerft en het ogenblik waarop het pensioen ingaat. Op die wijze wil de

Commissie aanpassingen van het pensioensysteem aan de demografische evoluties, zoals een stijgende levensverwachting, mogelijk maken. Voorts wordt het pensioenbedrag gecorrigeerd in functie van de beslissing die het individu neemt met betrekking tot de ingang van zijn pensioen. Gedurende de periode waarin persoon *i* een pensioen ontvangt, wordt het pensioen ten slotte jaarlijks aangepast aan de welvaartsevolutie en eventueel aan demografische en economische evoluties. Voor elk van die pensioenregelingen moet bijgevolg een puntensysteem worden ontwikkeld door toepassing van de redeneringen die ten grondslag liggen aan het theoretische model van de commissie, weliswaar rekening houdend met de specifieke kenmerken van die regelingen. De Commissie voegt daar wel aan toe dat de parameters in de diverse puntenregelingen ook moeten worden bekeken in het licht van de interacties tussen de pensioenregelingen, voor zover die pensioenregelingen worden gefinancierd met gemeenschappelijke financieringsbronnen. Naar het oordeel van de Commissie is de waarde van het punt eigen aan de pensioenregeling voor zelfstandigen.

43. Het rapport van de Commissie is wel degelijk een belangrijke bron van inspiratie geweest voor de onderhandelaars van het regeerakkoord van 9 oktober 2014. Zoals de Commissie zijn de regeringspartijen van oordeel dat op lange termijn een structurele hervorming van de pensioenregelingen noodzakelijk is en willen zij een wettelijke grondslag leggen voor automatische aanpassingen van de voorwaarden om het pensioen op te nemen in functie van maatschappelijke en economische evoluties. De wet van 21 mei 2015 tot oprichting van een Nationaal Pensioencomité, een Kenniscentrum en een Academische Raad die het regeerakkoord op dit punt uitvoert, omschrijft de bevoegdheden van het comité wel op een beperktere wijze dan de Commissie voorstelt. De regering wenste ook niet te raken aan de bevoegdheden van de bestaande overlegorganen. Het regeerakkoord is, wat pensioenen betreft, vanzelfsprekend minder uitgebreid dan het commissierapport en bijgevolg niet steeds even expliciet. De regeringspartijen nemen wel de tien gemeenschappelijke principes van de Commissie over. Het puntensysteem moet naar hun oordeel ten laatste in 2030 in werking treden en leiden tot een correcte weerspiegeling van reeds opgebouwde rechten. Het regeerakkoord stelt het voortbestaan van afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen niet in vraag. De regering schrijft zich wel in de tendens tot een verdergaande convergentie tussen de pensioenregeling voor zelfstandigen en de overige pensioenregelingen in.

Hoofdstuk 2. Invulling van de notie arbeidsinkomen

§ 1. Probleemstelling

44. In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem vloeit het bedrag van een pensioen voort uit de vermenigvuldiging van het door de betrokken sociaal verzekerde verworven aantal punten met de waarde van een punt op het ogenblik van de opname van het pensioen. Voorts varieert het pensioenbedrag ook naargelang van de beslissing die de sociaal verzekerde neemt met betrekking tot de ingangsdatum van zijn pensioen. Toegekende pensioenen worden, zolang zij worden uitbetaald, tot op een bepaalde hoogte aangepast aan de evolutie van de algemene welvaart.¹³⁰

Zowel voor de berekening van het aantal tijdens de loopbaan verworven punten, als voor het bepalen van de waarde van een punt bij opname van het pensioen en de daaropvolgende aanpassing van het pensioen aan de algemene welvaart, hanteert het puntensysteem onder meer de notie arbeidsinkomen als parameter.

Evenals de commissie¹³¹ is het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen van oordeel dat bij de concrete invulling van de notie arbeidsinkomen, niet alleen moet worden rekening gehouden met de hoger toegelichte uitgangspunten van de commissie, maar ook met de specifieke kenmerken van de pensioen- en de bijdrageregeling der zelfstandigen.¹³²

45. Om een invulling van de notie arbeidsinkomen te kunnen voorstellen onderzoeken we in eerste instantie, aan de hand van het commissierapport en de bijlagen ervan, welke functie de notie arbeidsinkomen heeft in het puntensysteem, welke doelstellingen de Commissie nastreeft daarmee en welke motieven zij opgeeft daarvoor. We gaan ook na welke invulling de Commissie reeds heeft gegeven aan de notie arbeidsinkomen (§ 2).

We analyseren vervolgens welke functie de notie arbeidsinkomen heeft in de pensioen- en de bijdrageregeling voor zelfstandigen, welke doelstellingen de wetgever daarmee nastreeft en welke motieven hij hiervoor opgeeft. We gaan tevens na welke invulling de wetgever in dat verband geeft aan de notie arbeidsinkomen (§ 3).

Uit de vergelijking van de gangbare notie arbeidsinkomen in de pensioen- en de bijdrageregeling voor zelfstandigen met de door de Commissie gehanteerde notie distilleren we een aantal vragen. Door een antwoord hierop te formuleren kunnen we voorstellen doen voor de concrete invulling van de notie arbeidsinkomen in een puntensysteem voor zelfstandigen (§ 4).

In ons tussentijds besluit vatten we ten slotte onze onderzoeksbevindingen samen (§ 5).

---

¹³⁰ *Supra*, nr. 19 en *infra*, nrs. 184-185 en 191.

¹³¹ *Supra* nrs. 20-31.

¹³² ABC-verslag, 19-20.

§ 2. Notie arbeidsinkomen in het puntensysteem

46. Naar het oordeel van de Commissie moet het hervormde pensioensysteem mensen een adequate levensstandaard garanderen na het einde van hun loopbaan en moet het pensioensysteem daartoe steunen op individuele verantwoordelijkheid, solidariteit en intergenerationeel evenwicht. De individuele verantwoordelijkheid houdt naar het oordeel van de Commissie in dat een duidelijk verband bestaat tussen de bijdrage die mensen leveren tijdens hun actieve loopbaan en het pensioen dat zij nadien ontvangen. Solidariteit tussen sociaal verzekerden heeft tot gevolg dat dit verband evenwel niet strikt evenredig is. Het intergenerationeel evenwicht moet ervoor zorgen dat aan alle generaties een behoorlijk pensioen kan worden gegarandeerd en dat elke generatie een fair deel van de lasten daarvan draagt.

Volgens de Commissie moet de overheid met een 'sociaal contract' eenieder zekerheid en perspectief bieden en is voor de verwezenlijking van de door haar vooropgestelde doelstellingen een systeem van sociale verzekering noodzakelijk. De techniek van de sociale verzekering laat immers toe het verzekeringsaspect te combineren met het solidariteitsaspect en tevens de economische en demografische risico's op een aanvaardbare wijze te verdelen over de opeenvolgende generaties.¹³³

47. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem geeft gestalte aan die uitgangspunten. We onderzoeken hierna welke functie de notie arbeidsinkomen vervult in het puntensysteem (a) en gaan tevens na in hoever de Commissie die notie reeds heeft ingevuld in het commissierapport (b).

a) Functie van de notie arbeidsinkomen in het puntensysteem

48. De Commissie wenst de wettelijke pensioenen niet te berekenen op basis van door de sociaal verzekerden betaalde socialezekerheidsbijdragen of belastingen, maar wel op basis van hun arbeidsinkomen. Zij beschouwt de bijdrage die wordt geleverd in de sociale pensioenverzekering waarvan zij voorstander is, immers als de bijdrage die mensen door hun arbeid of daarmee gelijkgestelde activiteiten leveren aan de economische ontwikkeling. De Commissie maakt daarbij een onderscheid tussen, aan de ene kant, de inspanning van mensen (die zij meet op basis van de arbeidstijd in de formele arbeidsmarkt) en, aan de andere kant, de geleverde bijdrage (die zij, in de pensioencontext, meet op basis van het arbeidsinkomen). Zij verliest weliswaar niet uit het oog dat het uiteindelijke arbeidsinkomen mee wordt bepaald door de omvang van de gepresteerde arbeidstijd.¹³⁴

De Commissie is voorts van oordeel dat het pensioen moet worden berekend op het arbeidsinkomen dat sociaal verzekerden verwerven over hun hele loopbaan en niet alleen op hun arbeidsinkomen aan het einde van hun loopbaan. Vroeger verdiende arbeidsinkomens moeten, met het oog op de pensioenberekening, worden geherwaardeerd in functie van de reële stijging van de arbeidsinkomens.¹³⁵

---

¹³³ *Supra*, nr. 7.

¹³⁴ Commissierapport, 15-16.

¹³⁵ Commissierapport, 45.

49. Het hervormde pensioensysteem beoogt voorts geen absolute zekerheid te bieden over het niveau van de toekomstige pensioenen. De pensioenopbouw tijdens de actieve loopbaan gebeurt daarom door middel van het verwerven van punten.

De Commissie beschouwt het als het meest voor de hand liggend om de verworven punten uit te drukken als een verhouding tussen, enerzijds, het arbeidsinkomen dat een sociaal verzekerde in elke tijdseenheid (bij voorkeur een jaar) verwerft en, anderzijds, het gemiddelde arbeidsinkomen in diezelfde periode van de sociaal verzekerden die ressorteren onder dezelfde pensioenregeling als de betrokkene. Wie gedurende een kalenderjaar evenveel verdient als het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden in dezelfde pensioenregeling, krijgt dan 1 punt. Wie meer of minder dan het gemiddelde arbeidsinkomen verdient, krijgt een proportioneel hoger respectievelijk lager puntenaantal.¹³⁶

Voor perioden van inactiviteit die worden gelijkgesteld met arbeid, wordt gerekend met een fictief arbeidsinkomen. Dat inkomen kan gelijk zijn aan het arbeidsinkomen in de voorafgaande periode of worden berekend op een andere wijze.¹³⁷

Het puntensysteem laat ten slotte toe om minimum- en maximumpunten in te voeren en aldus te blijven voorzien in de toekenning van minimum- en maximumpensioenen.¹³⁸

50. Bij opname van het pensioen worden de verworven punten van een sociaal verzekerde (of, ingeval van deeltijds pensioen, een deel ervan) omgezet in een geldwaarde. De desbetreffende berekeningswijze moet niet alleen garanderen dat het pensioen in een bepaalde verhouding staat tot het door betrokkene tijdens zijn loopbaan verworven arbeidsinkomen, maar moet sociaal verzekerden ook toelaten hun levensstandaard te handhaven in de samenleving waarin zij leven. Het gewaarborgde pensioen wordt daarom ook uitgedrukt in verhouding tot het gemiddelde arbeidsinkomen in de periode waarin de sociaal verzekerde met pensioen gaat. De Commissie acht vooraf vastgelegde uitkeringsbedragen weliswaar niet langer houdbaar. Zij wenst dat pensioenen immers ook mee evolueren met de duur van de referentieloopbaan die men langer moet kunnen maken, als de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem dat vereist. De Commissie wil de actieve generaties echter wel enige zekerheid bieden over de vervangingsratio die zij later mogen verwachten.¹³⁹ Vermits zowel het gemiddelde arbeidsinkomen als de referentieloopbaan mettertijd (kunnen) evolueren, moet de geldwaarde van een punt, en dus de concrete verhouding daarvan tot het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieve sociaal verzekerden, kunnen worden gewijzigd tussen het ogenblik waarop een punt wordt verworven en het ogenblik waarop het pensioen ingaat.¹⁴⁰

De geldwaarde van een punt wordt bijgevolg bekomen door het gemiddelde arbeidsinkomen bij opname van het pensioen, enerzijds, te vermenigvuldigen met een bepaald percentage, de vervangingsratio, en, anderzijds, te delen door het aantal jaren in de op dat ogenblik geldende referentieloopbaan. De

---

¹³⁶ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 18-19.

¹³⁷ Commissierapport, 63-64 en 108-109.

¹³⁸ Commissierapport, 64; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 8-13.

¹³⁹ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 6-7.

¹⁴⁰ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 17.

Commissie vestigt de aandacht erop dat de mensen hun pensioenbedrag moeten kennen, alvorens zij het pensioen opnemen. De waarde van een punt moet dus voordien kunnen worden berekend. De Commissie suggereert voorts dat de waarde van een punt zou worden berekend als het voortschrijdend gemiddelde over een nog nader te bepalen aantal jaren, zodat plotse fluctuaties in de waarde van een punt worden vermeden.¹⁴¹

51. Vermits het hervormde pensioensysteem de sociaal verzekerde moet toelaten zijn levensstandaard te handhaven in de samenleving waarin hij leeft, moet het pensioen, minstens in een gewenst geachte mate, gekoppeld blijven aan de evolutie van de welvaart gedurende de volledige periode waarin het pensioen wordt uitgekeerd. Het toegekende pensioenbedrag is in die periode bijgevolg afhankelijk van de verdere evolutie van het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieve sociaal verzekerden.¹⁴²

b) Invulling van de notie arbeidsinkomen door de commissie

52. Uit het commissierapport kan ons inziens worden afgeleid dat binnen eenzelfde pensioenregeling dezelfde notie arbeidsinkomen wordt gehanteerd, ongeacht of het gaat om het individuele arbeidsinkomen van een sociaal verzekerde, dan wel om het gemiddelde arbeidsinkomen van alle sociaal verzekerden in de desbetreffende regeling. Dezelfde notie arbeidsinkomen wordt bijgevolg zowel gehanteerd voor de berekening van de verworven punten, als voor het bepalen van de waarde van een punt en voor de aanpassing van uit te keren pensioenen aan de welvaartsontwikkeling.

53. Voor werknemers kan naar het oordeel van de Commissie het brutoloon gelden als het in aanmerking te nemen arbeidsinkomen. Bij ontstentenis van andersluidende aanwijzingen in het commissierapport gaan we ervan uit dat de Commissie verwijst naar het brutoloon waarop de klassieke werkgevers- en werknemersbijdragen worden geheven. Het brutojaarloon resulteert uit de vermenigvuldiging van de arbeidsduur op jaarbasis met het brutoloon per arbeidsuur. Werknemers die per uur evenveel verdienen, maar meer uren presteren dan anderen, verwerven bijgevolg een hoger puntenaantal. De evolutie van het gemiddelde brutoloon van alle werknemers wordt evenzeer beïnvloed door de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur.¹⁴³ In de pensioenregeling voor werknemers komt de vervangingsratio bijgevolg overeen met een vastgelegde fractie van het gemiddelde brutoloon van alle werknemers op het ogenblik van de pensionering.¹⁴⁴ Men zou zich volgens de Commissie bijvoorbeeld kunnen baseren op het gemiddelde brutoloon van de drie jaren die voorafgaan aan het jaar waarin het pensioen wordt opgenomen, om dat gemiddelde brutoloon te berekenen.¹⁴⁵ Als men de vooropgestelde fractie van dat gemiddelde brutoloon deelt door het aantal jaren in de referentieloopbaan die geldt bij opname van het pensioen, bekomt men de waarde die een punt heeft op dat ogenblik. Het pensioenbedrag dat wordt verkregen door de punten te vermenigvuldigen met hun waarde, moet dan

---

¹⁴¹ Commissierapport, 66 en 72-73.

¹⁴² *Supra*, nr. 19 en *infra*, nrs. 184-185 en 191.

¹⁴³ Commissierapport, 16 en 63.

¹⁴⁴ Commissierapport, 65.

¹⁴⁵ Commissierapport, 66.

gedurende de hele periode waarin het pensioen wordt uitbetaald, worden aangepast aan de verdere evolutie van de gemiddelde brutolonen der werknemers.

Naar analogie daarvan stelt de Commissie voor om voor ambtenaren de totale bezoldiging, dat wil zeggen niet alleen de eigenlijke brutowedde, maar ook de toelagen, te hanteren als arbeidsinkomen.¹⁴⁶

Wat de zelfstandigen betreft, stelt de Commissie voor om, in plaats van met brutolonen, te rekenen met de 'aangegeven inkomens waarop de bijdragen van de zelfstandigen gebaseerd zijn'.¹⁴⁷

§ 3. Notie arbeidsinkomen in de pensioenregeling en de bijdrageregeling voor zelfstandigen

54. Zoals is toegelicht in de vorige paragraaf stelt de Commissie voor alle beroepscategorieën voor om te rekenen met het arbeidsinkomen waarop socialezekerheidsbijdragen worden berekend. Om de concrete draagwijdte daarvan, wat de zelfstandigen betreft, beter te kunnen beoordelen analyseren we, zowel in het kader van hun pensioenregeling (a), als in het kader van hun bijdrageregeling (b), welke notie arbeidsinkomen wordt gebruikt. We gaan tevens na welk verband, onder de huidige wetgeving, bestaat tussen de betaling van socialezekerheidsbijdragen en de opbouw van pensioenrechten (c).

55. We gaan daarbij na of zelfstandigen met een gemengde loopbaan worden behandeld op dezelfde wijze als zelfstandigen met een homogene loopbaan.

Zelfstandigen kunnen een gemengde pensioenloopbaan hebben, ingeval zij op grond van verschillende beroepswerkzaamheden hetzij tezelfdertijd, hetzij achtereenvolgens ressorteren onder de pensioenregeling der zelfstandigen en ten minste één andere pensioenregeling. Personen die tezelfdertijd ressorteren onder de pensioenregeling der zelfstandigen en een andere pensioenregeling, worden door het sociaal statuut der zelfstandigen opgedeeld in beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en beoefenaars van een zelfstandig bijberoep.¹⁴⁸ Personen die achtereenvolgens ressorteren onder de pensioenregeling der zelfstandigen en ten minste één andere pensioenregeling, worden beschouwd als beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep in de periode(n) waarin zij een zelfstandige beroepsbezigheid uitoefenen.

De hypothese waarin aan eenzelfde persoon tegelijk voordelen worden toegekend door de ene pensioenregeling op grond van zijn beroepsactiviteit en door een andere op grond van zijn hoedanigheid van persoon ten laste van een andere sociaal verzekerde stellen we niet gelijk met een gemengde pensioenloopbaan. De pensioenrechten worden in een dergelijk geval immers niet toegekend op grond van de beroepsactiviteiten van eenzelfde persoon. Deze hypothese doet zich bijvoorbeeld voor als een

---

¹⁴⁶ Commissierapport, 78 en 121.

¹⁴⁷ Commissierapport, 77.

¹⁴⁸ Zie bv. art. 12 § 2 Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 1 en 15 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 2 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen; art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

zelfstandige met een rustpensioen op grond van een homogene pensioenloopbaan, tevens gerechtigd is op een overlevingspensioen in de pensioenregeling voor werknemers of ambtenaren.¹⁴⁹

a) *Notie arbeidsinkomen in de pensioenregeling voor zelfstandigen*

56. Zelfstandigenpensioenen worden sinds 1985 berekend in functie van het arbeidsinkomen dat zelfstandigen hebben behaald tijdens hun loopbaan.¹⁵⁰

De wetgever huldigt daarbij het principe dat de pensioenbijdragen der zelfstandigen op zich evenveel pensioen moeten opleveren als de pensioenbijdragen van werknemers en werkgevers. De wetgever vermenigvuldigt daarom de in aanmerking komende beroepsinkomsten van de zelfstandigen met een correctiecoëfficiënt bij de berekening van de zelfstandigenpensioenen. We laten deze coëfficiënt hier voorlopig buiten beschouwing, omdat deze het voorwerp uitmaakt van het volgende hoofdstuk.¹⁵¹

De wetgever doorbreekt voorts, zoals in de pensioenregeling der werknemers, de evenredigheid tussen de hoogte van het verworven arbeidsinkomen en het bedrag van de pensioenen door deze, enerzijds, onder bepaalde voorwaarden op te trekken tot een minimumniveau en, anderzijds, te beperken tot een maximumbedrag. De problematiek van het minimumpensioen en de verhouding ervan tot het maximumpensioen wordt geanalyseerd in een volgend hoofdstuk.¹⁵²

57. We onderzoeken nu eerst welk doel de wetgever nastreeft met de koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan het verworven arbeidsinkomen (1°) en welke invulling hij in dit verband geeft aan de notie arbeidsinkomen (2°).

1° Doelstelling van de koppeling van pensioenen aan het arbeidsinkomen

58. Toen de zelfstandigenorganisaties de invoering van een verplichte pensioenregeling aanvaardden, toonde de toenmalige regering zich voorstander van een afzonderlijke pensioenregeling voor zelfstandigen. Die zou, naar analogie van de pensioenregeling voor werknemers, rustpensioenen voor zelfstandigen berekenen op basis van de duur van hun loopbaan en van het begrensde bedrag van hun beroepsinkomsten.¹⁵³ De bevoegde parlementaire Commissie wenste de pensioenbijdragen te beperken

---

¹⁴⁹ Zie G. VAN LIMBERGHEN en E. VERHEYDEN, *Ambtenaar, werknemer of zelfstandige in het socialezekerheidsrecht. Vergelijkende studie van de socialeverzekeringssystemen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2004, 407.

¹⁵⁰ Art. 123 Wet Harmonisering Zelfstandigenpensioenen.

¹⁵¹ *Infra*, hoofdstuk 3.

¹⁵² *Infra*, hoofdstuk 4.

¹⁵³ Wetsontwerp betreffende het ouderdompensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1951-52, nr. 449.

tot een lager dan het door de regering voorziene peil en verdedigde de invoering van een bodempensioen.¹⁵⁴ De Kamer van Volksvertegenwoordigers verwierp vervolgens het wetsontwerp van de regering.¹⁵⁵

De problematiek van de financiering van de nieuwe pensioenregeling nam een centrale plaats in de verdere debatten in. Zelfstandigenorganisaties wezen erop dat de bijdragecapaciteit van de zelfstandigen beperkt was door de noodzaak om voldoende middelen te reserveren voor investeringsdoeleinden. Daarenboven waren er, anders dan in de pensioenregeling voor werknemers, geen werkgeversbijdragen. De nieuwe pensioenregeling voor zelfstandigen mocht daarom niet zomaar worden gekopieerd van de werknemersregeling. Zij kon slechts, rekening houdend met de toenmalige financiële mogelijkheden, worden opgevat als een uiterste redplank voor behoeftige en bejaarde zelfstandigen en zou een forfaitair bodempensioen toekennen.¹⁵⁶ De wetgever aanvaardde die zienswijze en voerde in 1956 een aangepaste pensioenregeling voor zelfstandigen in.¹⁵⁷

59. Opeenvolgende bijdrageverhogingen waren niettemin noodzakelijk met het oog op de financiering van de forfaitaire zelfstandigenpensioenen. Zij dreven de solidariteit tussen de minder en meer verdienende zelfstandigen merkelijk op. Deze laatsten pleitten voor een sterkere band tussen de individuele pensioenbijdragen en -uitkeringen.

Eerst wees de wetgever een berekening van de pensioenen op basis van de beroepsinkomsten van de zelfstandigen nog af. Hij achtte de daarmee gepaard gaande uitgavenverhoging een te grote uitdaging, zowel voor de zelfstandigen als voor hun pensioenregeling. Hij voerde wel een fiscaal aangemoedigde vorm van een wettelijk aanvullend pensioen in.¹⁵⁸

In 1984 koppelde de wetgever de wettelijke pensioenen dan toch aan de beroepsinkomsten van de zelfstandigen. Sommige parlementsleden uitten hun kritiek dienaangaande. De wetgever rechtvaardigde zijn ingrijpen met een verwijzing naar een buitenmatig geachte – en in de andere pensioenregelingen niet in dezelfde mate gekende – solidariteit onder de zelfstandigen. Voor hetzelfde forfaitaire pensioen betaalden sommige zelfstandigen op zeker ogenblik, na de volledige overschakeling naar het repartitiesysteem, de minimumbijdrage van 21.208 frank, terwijl anderen daarvoor de maximumbijdrage van 105.424 frank per jaar dienden te betalen. De wetgever achtte de voorgestelde inkomenskoppeling van de pensioenen rechtvaardig, omdat zij eenieders inspanning tot uiting bracht in het pensioenbedrag zonder te raken aan een normale solidariteit tussen de sociaal verzekerden.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ Verslag bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1952-53, nr. 623, 1 en 8-9.

¹⁵⁵ *Parl. Hand.* Kamer 1953-54, 17 december 1953, 2-7.

¹⁵⁶ Zie J.M. BERGER, *Le droit social du travail indépendant*, Brussel, Larcier, 1973, 69-75; *Parl. Hand.* Senaat 1955-56, 23 mei 1956, 1195.

¹⁵⁷ Wet 30 juni 1956 betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 juli 1956.

¹⁵⁸ Art. 52bis Pensioenwet Zelfstandigen, ingevoegd bij art. 12 §1 KB nr. 1 van 26 maart 1981.

¹⁵⁹ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/1, 12-13; Verslag bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/4, 150-156.

60. De nieuwe berekeningswijze wordt slechts toegepast op na 1983 volbrachte loopbaan jaren om de budgettaire gevolgen van de inkomenskoppeling te spreiden in de tijd. Voor de loopbaan jaren die zelfstandigen voordien hebben volbracht, wordt nog steeds een forfaitair pensioen toegekend.¹⁶⁰

Jongere zelfstandigen tellen verhoudingsgewijze meer loopbaan jaren na 1983 dan oudere zelfstandigen. Om te vermijden dat de overlevingspensioenen bij het overlijden van een jongere zelfstandige meer zouden worden gekoppeld aan de beroepsinkomsten van de overledene, worden de overlevingspensioenen beperkt tot een maximaal bedrag. Dat bedrag bekomt men door te veronderstellen dat de overledene op het ogenblik van zijn overlijden de pensioenleeftijd heeft bereikt. De daardoor in vergelijking met een normale referentieloopbaan van 45 jaar ontbrekende loopbaan jaren worden toegevoegd aan de loopbaan van de betrokkene en beschouwd als jaren die gelegen zijn vóór 1984.¹⁶¹ Ook bij de berekening van overlevingspensioenen wordt de koppeling van het pensioenbedrag aan de beroepsinkomsten bijgevolg slechts doorgevoerd op progressieve wijze. Die uitzonderingsbepaling wordt niet toegepast bij de berekening van de recent ingevoerde overgangsuitkering.¹⁶²

2° Invulling van de notie arbeidsinkomen

61. De pensioenregeling voor zelfstandigen gebruikt de term ‘arbeidsinkomen’ niet. Zelfstandigenpensioenen worden voor de na 1983 gepresteerde loopbaan jaren immers berekend op basis van eerst de ‘bedrijfsinkomsten’, later de ‘beroepsinkomsten’ waarop de zelfstandigen socialezekerheidsbijdragen betalen. De wijziging is vooral van terminologische aard. We gebruiken hierna de thans geldende term ‘beroepsinkomsten’.

Voor elk na 1983 volbracht beroepsloopbaanjaar wordt gerekend met de beroepsinkomsten die werden in aanmerking genomen met het oog op de inning van de socialezekerheidsbijdragen voor dat jaar.¹⁶³ Voor de loopbaan jaren tot en met 2014 werden de socialezekerheidsbijdragen en worden de pensioenen bijgevolg berekend op basis van de geherwaardeerde beroepsinkomsten die de betrokkene drie jaar tevoren heeft verdiend. Vanaf 2015 wordt gerekend met de beroepsinkomsten van het desbetreffende loopbaanjaar zelf. De wetgeving voorziet in beperkte uitzonderingen op die regel. Zelfstandigen hebben immers de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden af te zien van de regularisatie van hun voorlopige socialezekerheidsbijdragen voor hun drie laatste loopbaan jaren.¹⁶⁴ Voor de kwartalen die deel uitmaken van de pensioenloopbaan, maar gelegen zijn in het jaar waarin het pensioen ingaat, rekent men met de beroepsinkomsten die in aanmerking werden genomen voor de bijdrage-inning in het voorgaande kalenderjaar. Als de gepensioneerde dan geen zelfstandige beroepsactiviteit meer uitoefende, rekent

---

¹⁶⁰ Art. 9 en 11 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 126 Wet Harmonisering Zelfstandigenpensioenen; art. 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

¹⁶¹ Art. 11 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen; art. 53 *quinquies* Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

¹⁶² Art. 9 *bis* § 8 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

¹⁶³ Art. 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen

¹⁶⁴ *Infra*, b) Notie arbeidsinkomen in de bijdrageregeling voor zelfstandigen.

men met het bedrag waarop de minimumbijdragen voor beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep worden geheven.¹⁶⁵

Voor gelijkgestelde periodes van inactiviteit rekent men een fictief beroepsinkomen. Het gaat om periodes van arbeidsongeschiktheid, zorgverlening, militaire dienst, voorlopige hechtenis zonder daaropvolgende veroordeling of studies, om periodes van effectieve hulp als meewerkende echtgenoot en om periodes van voortgezette verzekering.¹⁶⁶ De wetgever verleende ook gelijkstellingen voor de voortgezette verzekering in geval van faillissement¹⁶⁷, in het kader van de sanering van land- en tuinbouw¹⁶⁸ en van periodes van beroepsbezigheid in het vroegere Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi.¹⁶⁹ Het bedrag ervan is afhankelijk van de aard van de gelijkstelling. In bepaalde gevallen gaat het om het bedrag van de beroepsinkomsten waarop de bijdrage voor de gelijkstelling is berekend, in andere gevallen is dat het bedrag van de laatst verdiende beroepsinkomsten of van de beroepsinkomsten op basis waarvan het forfaitaire pensioen wordt berekend voor jaren die voorafgaan aan 1984.¹⁷⁰

De desbetreffende regels maken geen onderscheid, naargelang de zelfstandigen een homogene dan wel een gemengde pensioenloopbaan hebben volbracht.

62. We wijzen terloops nog erop dat de pensioenregeling der zelfstandigen dezelfde notie beroepsinkomsten ook hanteert in een ander verband. Voor zover de titularissen van een rust- of overlevingspensioen slechts een beroepsactiviteit mogen uitoefenen binnen bepaalde grenzen, bepaalt de hoogte van het daaruit voortvloeiende inkomen of de toegelaten grenzen al dan niet worden overschreden.

Wat het arbeidsinkomen van een activiteit als werknemer of ambtenaar betreft, hanteert de reglementering het brutoloon respectievelijk de brutowedde als criterium. Gaat het om een beroepsbezigheid als zelfstandige of als helper, dan houdt men rekening met de brutoberoepsinkomsten, verminderd met de beroepsuitgaven of -lasten en, in voorkomend geval, met het beroepsverlies dat in aanmerking is genomen door het bestuur der directe belastingen.¹⁷¹ Vermits de pensioenregeling ook voor de berekening van de pensioenen verwijst naar die notie, hanteert zij voor de toepassing van de regels inzake de aan pensioengerechtigden toegelaten beroepsarbeid dezelfde inkomensnotie als voor de berekening van de zelfstandigenpensioenen.

---

¹⁶⁵ Art. 5 § 2 *quinquies* Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

¹⁶⁶ Art. 14 § 1 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 29-44 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

¹⁶⁷ Art. 41 § 3 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen, ingevoegd bij art. 3 KB 7 april 1995 en opgeheven bij artikel 18 KB 18 november 1996.

¹⁶⁸ Art. 9 Wet 3 mei 1979 tot bevordering van de sanering van de landbouw en van de tuinbouw, *Belgisch Staatsblad* 10 juni 1971.

¹⁶⁹ Art. 44 Pensioenwet Zelfstandigen; KB van 29 december 1967 betreffende de rechten van de gewezen kolonisten binnen het raam van het stelsel voor rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *www.juridat.be*.

¹⁷⁰ Art. 126 § 3 Wet Harmonisering Pensioenregelingen; art. 5 § 3 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen; art. 45-46 *ter* Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

¹⁷¹ Art. 107 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

b) *Notie arbeidsinkomen in de bijdrageregeling voor zelfstandigen*

63. De socialezekerheidsbijdragen die zelfstandigen betalen met het oog op de financiering van hun sociaal statuut, met inbegrip van hun pensioenregeling, worden eveneens berekend op basis van hun arbeidsinkomen.

We onderzoeken hierna welk doel de wetgever daarmee nastreeft (1°) en welke invulling hij in dit verband geeft aan de notie arbeidsinkomen (2°).

1° Doelstelling van de bijdrageberekening op basis van het arbeidsinkomen

64. De eerste Belgische socialezekerheidsregeling voor zelfstandigen was hun in 1937 ingevoerde gezinsbijslagenregeling. Hun bijdragen daarvoor werden nog berekend op basis van hun kadastraal inkomen.¹⁷²

De zelfstandigen erkenden bij de invoering van hun pensioenregeling in 1956 dat het kadastraal inkomen niet altijd hun financiële draagkracht weerspiegelde en dat de berekening op basis van hun arbeidsinkomen een grotere differentiatie in de bijdragen voor hun pensioenregeling zou mogelijk maken. Zij zagen ook in dat zij geen bijkomende inkomensaangifte zouden moeten indienen en dat geen bijkomende controle noodzakelijk was, als de nieuwe pensioenbijdragen zouden worden geheven op hun reeds door de fiscus vastgestelde arbeidsinkomen. De nieuwe pensioenregeling voorzag in een solidariteitsbijdrage en in een individuele kapitalisatiebijdrage. De solidariteitsbijdrage werd van bij de start berekend op basis van de belastbare netto-inkomsten.¹⁷³ De individuele kapitalisatiebijdrage werd al snel omgezet in een bijdrage op dezelfde basis.¹⁷⁴

In 1964 werd een verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging voor de zelfstandigen ingevoerd. De wetgever hief in het kader daarvan forfaitaire bijdragen die wel varieerden naargelang van de hoogte van het inkomen waarop de bijdragen werden berekend.¹⁷⁵

65. De heffing van uiteenlopende bijdragen voor de verschillende sociale verzekeringen voor zelfstandigen vroeg om een vereenvoudiging van de bijdrageregeling. De wetgever opteerde ervoor om voor alle socialezekerheidsregelingen voor zelfstandigen een bijdrage te heffen op hun belastbare

---

¹⁷² Art. 6 Wet 10 juni 1937 tot uitbreiding van de gezinsvergoedingen tot de werkgever en tot de niet loontrekkenden, *Belgisch Staatsblad* 13 juni 1937.

¹⁷³ Art. 3 Wet 30 juni 1956 betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 juli 1956; art. 8 KB 29 november 1956 houdende algemene verordening betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 1 december 1956.

¹⁷⁴ Art. 11 Wet 28 maart 1960 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 april 1960.

¹⁷⁵ Art. 14 KB 30 juli 1964 houdende de voorwaarden waaronder de toepassing van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering tot de zelfstandigen wordt verruimd, *Belgisch Staatsblad* 13 augustus 1964.

nettobedrijfsinkomsten.¹⁷⁶ Die regel geldt nog steeds, met dien verstande dat de socialezekerheids-wetgeving zich, wat de gebruikte terminologie betreft, intussen heeft afgestemd op de fiscale wetgeving die de term ‘bedrijfsinkomsten’ op zeker ogenblik heeft geruild voor de term ‘beroepsinkomsten’.¹⁷⁷

2° Invulling van de notie arbeidsinkomen

66. Socialezekerheidsbijdragen voor zelfstandigen worden berekend op hun brutoberoepsinkomsten, verminderd met hun beroepskosten en eventuele beroepsverliezen, die worden vastgesteld overeenkomstig de wetgeving inzake de personenbelasting en worden meegedeeld door de fiscus.¹⁷⁸

Het fiscaalrechtelijke begrip ‘beroepsinkomsten’ heeft een brede betekenis. Het Wetboek der inkomstenbelasting beschouwt immers niet alleen de eigenlijke remuneratie van de verrichte arbeid als belastbare beroepsinkomsten, maar ook inkomsten die, rechtstreeks of onrechtstreeks, voortkomen uit een beroepsbezigheid. Meerwaarden op beroepsactiva, vergoedingen die tijdens de exploitatie van de onderneming worden verkregen ter compensatie of naar aanleiding van enige handeling waaruit een vermindering van de beroepswerkzaamheid of de winst van de onderneming kan voortvloeien, behoren bijgevolg evenals de vergoedingen tot herstel van een tijdelijke winstderving tot de basis waarop de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen worden geheven.¹⁷⁹ Ook voordelen van alle aard, zoals renteloze leningen, door leveranciers aangeboden toeristische reizen en het kosteloze gebruik van een voertuig voor privédoeleinden, worden beschouwd als beroepsinkomsten.¹⁸⁰ Hetzelfde gold voor een premie ten voordele van huisartsen die zich vestigen in – landelijke – gebieden waar een tekort aan huisartsen ontstaat. Die premie wordt thans uitdrukkelijk uit de bijdragebasis gesloten als een van de maatregelen die huisartsen moeten aanmoedigen zich te vestigen in die gebieden.¹⁸¹

Van de brutoberoepsinkomsten mogen wel beroepskosten en -verliezen worden afgetrokken. Alleen de kosten die de zelfstandige in het belastbare tijdperk heeft gedaan of gedragen om de belastbare inkomsten te verkrijgen of te behouden, komen daartoe in aanmerking.¹⁸² De socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen maken deel uit van de aftrekbare kosten.¹⁸³ De bijdragen voor de opbouw van een aanvullend pensioen worden in dat verband beschouwd als socialezekerheidsbijdragen.¹⁸⁴ De betaling van aanvullende pensioenbijdragen leidt bijgevolg tot een versmalling van de bijdragebasis waarop de socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen worden berekend.

---

¹⁷⁶ Wet 9 juni 1970 houdende sociale programmatie ten voordele van de zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 17 juni 1970; Wet 6 februari 1976 houdende wijziging van sommige bepalingen inzake het sociaal statuut der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 11 februari 1976.

¹⁷⁷ Art. 23 WIB 1992.

¹⁷⁸ Art. 11 § 2 eerste en laatste lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁷⁹ Art. 24-28 WIB 1992.

¹⁸⁰ Art. 36 WIB 1992.

¹⁸¹ Art. 11 § 2 tweede lid Sociaal Statuut Zelfstandigen, ingevoegd bij Wet 30 augustus 2015.

¹⁸² Art. 49 WIB 1992.

¹⁸³ Art. 52, 7° WIB 1992.

¹⁸⁴ Art. 52, 7°bis WIB 1992.

Meewerkende echtgenoten van zelfstandigen zijn bijdragen verschuldigd op het hen fiscaal toegekende aandeel in de gezamenlijk verdiende beroepsinkomsten.¹⁸⁵ De fiscale wetgeving gebruikt hiervoor de term ‘bezoldigingen van meewerkende echtgenoten’.¹⁸⁶ Voor de geholpen zelfstandigen wordt de bezoldiging van hun meewerkende echtgenoot beschouwd als een beroepskost. Meewerkende echtgenoten kunnen de eigen, werkelijke of forfaitaire beroepskosten in mindering brengen op hun bezoldiging en aldus zelf ook hun eigen bijdragebasis versmallen.¹⁸⁷ Een eigen zelfstandige activiteit van de meewerkende echtgenoot belet sinds kort niet meer het behoud van het statuut van meewerkende echtgenoot, voor zover de beroepsinkomsten uit die eigen zelfstandige activiteit het bedrag van 3.000 euro per jaar niet overschrijden.¹⁸⁸ De wetgever achtte het niet nodig om te expliciteren dat het gaat om een brutobedrag. De parlementaire voorbereiding maakt wel duidelijk dat op dit bedrag inkomstenbelastingen en socialezekerheidsbijdragen moeten worden geheven. Het hieruit voortvloeiende bedrag aan nettoberoepsinkomsten moet bijgevolg worden samengeteld met de nettobezoldiging van de betrokkenen met het oog op de bijdrageheffing.¹⁸⁹ De specifieke bijdrageregeling voor meewerkende echtgenoten is niet van toepassing, als elke echtgenoot een onderscheiden zelfstandige beroepsbezigheid uitoefent. In dat geval worden de socialezekerheidsbijdragen van elk van hen berekend op de nettoberoepsinkomsten die zij ieder afzonderlijk hebben verdiend.

67. De socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen worden uitgedrukt in een percentage van hun nettoberoepsinkomsten in de zin van de fiscale wetgeving. De bijdragebasis is bijgevolg een jaarinkomen. Zelfstandigen dienen hun socialezekerheidsbijdragen te betalen bij vierden in de loop van ieder kalenderkwartaal.¹⁹⁰ Op het ogenblik waarop de verschuldigde bijdragen moeten worden berekend, kennen bijgevolg noch de zelfstandigen, noch de fiscus reeds de nettoberoepsinkomsten van het jaar waarvoor die bijdragen verschuldigd zijn.

De wetgever koos gedurende lange tijd ervoor om de voor een bepaald kalenderjaar verschuldigde bijdragen te berekenen op basis van drie jaar tevoren door de zelfstandigen verdiende en nadien door de fiscus vastgestelde nettoberoepsinkomsten. De berekening geschiedde immers op basis van de beroepsinkomsten “die betrekking hebben op het aanslagjaar waarvan het jaartal verwijst naar het tweede kalenderjaar dat onmiddellijk datgene voorafgaat waarvoor de bijdragen verschuldigd zijn”.¹⁹¹ Die keuze noopte tot de intussen opgeheven bijzondere regel dat de socialezekerheidsbijdragen van gepensioneerde zelfstandigen, met ingang van het kwartaal waarin hun pensioen of gelijkaardig voordeel inging, werden berekend op het inkomstenbedrag dat zij in het bijdragejaar nog mochten cumuleren met hun pensioen. Die regel werd alleen toegepast, ingeval zij meer hadden verdiend in het referentiejaar.

---

¹⁸⁵ Art. 11 § 2 vijfde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁸⁶ Art. 33 WIB 1992.

¹⁸⁷ Art. 30, 33*bis*, 51, 52, 53, 57 en 86 WIB 1992.

¹⁸⁸ Art. 7*bis* § 1 tweede lid Sociaal Statuut Zelfstandigen, ingevoegd bij Wet 7 januari 2014.

¹⁸⁹ Verslag bij het wetsvoorstel tot wijziging van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, wat het statuut van de meewerkende echtgenote betreft, *Parl. St.* Kamer 2012-13, nr. 2456/7, 5.

¹⁹⁰ Art. 15 § 1 Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 42 Algemeen Reglement Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁹¹ Art. 11 § 2 derde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen, vóór de wijziging ervan bij art. 2 Wet 22 november 2013.

Waren hun inkomsten in het referentiejaar al lager dan die inkomstengrens, dan werden de verschuldigde bijdragen, zoals normaal, berekend op de beroepsinkomsten van het referentiejaar.¹⁹²

Met ingang van 2015 worden de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen voor een bepaald jaar geheven op de nettoberoepsinkomsten die zij hebben verdiend in datzelfde jaar. De bijdragen worden voortaan berekend op de beroepsinkomsten “die betrekking hebben op het aanslagjaar waarvan het jaartal verwijst naar het kalenderjaar dat onmiddellijk volgt op datgene waarvoor de bijdragen verschuldigd zijn.”¹⁹³ Anders dan vroeger worden vanaf 2015 de socialezekerheidsbijdragen dus ook geheven op de beroepsinkomsten die zelfstandigen behalen tijdens de laatste drie jaar van hun beroepsbezigheid. Daartoe behoren in principe ook de winsten en baten die zij behalen omwille of naar aanleiding van de stopzetting van hun beroepsactiviteit. De nieuwe bijdrageregeling mocht evenwel geen bijdrageverhoging veroorzaken. De bedoelde winsten en baten worden daarom geweerd uit de bijdragebasis, op voorwaarde dat de betrokken zelfstandigen, uiterlijk het jaar nadien, hetzij effectief een rustpensioen genieten, hetzij niet meer zijn aangesloten bij het sociaal statuut der zelfstandigen.¹⁹⁴

Vermits het bedrag van de beroepsinkomsten nog niet gekend kan zijn op het ogenblik waarop de bijdragen moeten worden berekend, betalen voortaan niet alleen de startende¹⁹⁵, maar alle zelfstandigen voorlopige bijdragen die nadien worden geregulariseerd. Het bedrag van die voorlopige bijdragen is, anders dan voor de startende zelfstandigen, niet vastgelegd in de wet zelf, maar wordt in principe berekend op de door de fiscus vastgestelde en geïndexeerde nettoberoepsinkomsten van drie jaar voordien. Zelfstandigen die dat wensen, kunnen hogere voorlopige bijdragen betalen. Onder bepaalde voorwaarden kunnen zelfstandigen wier nettoberoepsinkomsten intussen zijn gedaald, verzoeken om betaling van lagere voorlopige bijdragen.¹⁹⁶

Zodra de nettoberoepsinkomsten van het bijdragejaar zijn vastgesteld door de fiscus, wordt een regularisatie doorgevoerd, zowel voor de startende als voor de andere zelfstandigen. De regularisatie komt erop neer dat de definitieve bijdragen worden vergeleken met de reeds betaalde voorlopige bijdragen en dat zo nodig bijdragesupplementen worden gevorderd of te veel betaalde bijdragen worden terugbetaald.¹⁹⁷ Zelfstandigen die zich bevinden aan de vooravond van hun pensioen, kunnen onder bepaalde voorwaarden afzien van een regularisatie van de voorlopige bijdragen die zij betalen in het jaar waarin hun pensioen ingaat en in de drie daaraan voorafgaande bijdragejaren. De voorlopige bijdrage geldt dan als definitieve bijdrage.¹⁹⁸

68. Wat de invulling van de notie arbeidsinkomen betreft, maakt de bijdrageregeling geen onderscheid, naargelang zelfstandigen een homogene dan wel gemengde loopbaan volbrengen of al dan niet hun beroepsinkomsten cumuleren met een pensioen.

---

¹⁹² Art. 11 § 5 Sociaal Statuut Zelfstandigen, vóór de wijziging ervan bij Wet 22 november 2013.

¹⁹³ Art. 11 § 2 derde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁹⁴ Art. 11 § 2 vierde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁹⁵ Art. 13*bis* Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁹⁶ Art. 11 § 3 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁹⁷ Art. 11 § 5 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

¹⁹⁸ Art. 11 § 5 vierde en vijfde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

c) *Verband tussen bijdragebetaling en pensioenopbouw*

69. Personen zijn niet steeds socialezekerheidsbijdragen als zelfstandige verschuldigd en bouwen dan geen zelfstandigenpensioen op, zoals wij hierna verder toelichten (1°).

De nettoberoepsinkomsten van personen die wel zelfstandigenbijdragen verschuldigd zijn, worden, met het oog op de bijdrageberekening, opgedeeld in schijven. Aan de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en aan hun meewerkende echtgenoten wordt een minimumbijdrage opgelegd (2°). Voor de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep (3°), student-zelfstandigen (4°) en titularissen van een pensioen en zelfstandigen op pensioenleeftijd (5°) gelden bijzondere bijdrageregels. Die kenmerken en bijzonderheden houden verband met de regels inzake de pensioenopbouw, zoals hierna wordt uiteengezet.

Pensioenopbouw veronderstelt voorts een effectieve betaling van de verschuldigde bijdragen, maar niet elke bijdragebetaling opent pensioenrechten (6°). Zelfstandigen worden in een aantal gevallen vrijgesteld van bijdragebetaling en bouwen in de desbetreffende periode, naargelang van het geval, wel of niet pensioen op (7°).

1° Ontstentenis van verzekerings- of bijdrageplicht

70. De wetgever weert sommige categorieën van personen uit het sociaal statuut der zelfstandigen en de daarvan deel uitmakende pensioenregeling, hoewel zij anders zouden (kunnen) behoren tot het toepassingsgebied daarvan.

Dat geldt, wat de zelfstandigen zelf betreft, voor journalisten, perscorrespondenten en personen die auteursrechten genieten en reeds op een andere grondslag sociaal verzekerd zijn, voor personen die een mandaat uitoefenen als vertegenwoordiger van het algemeen belang of een sociale organisatie, voor personen die een tot de deeleconomie gerekende activiteit verrichten en voor personen, zoals bijvoorbeeld vervoerders van goederen en personen, die worden ondergebracht in het socialezekerheidsstelsel der werknemers, ook al zijn zij zelfstandigen.¹⁹⁹

Toevallige en jonge helpers zijn uitgesloten van het sociaal statuut der zelfstandigen. Hetzelfde geldt voor de helpende echtgenoot van een zelfstandige, tenzij de betrokkene wordt gekwalificeerd als een meewerkende echtgenoot.²⁰⁰

Meewerkende echtgenoten vallen onder de pensioenregeling der zelfstandigen met ingang van 1 juli 2005, tenzij zij geboren zijn vóór 1 januari 1956 en zich niet vrijwillig hebben aangesloten bij de toepassing

---

¹⁹⁹ Art. 3 § 1 derde lid tot en met art. 5 *quater* Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 1 *bis* en 2 Wet 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, www.juridat.be; art. 3 koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, www.juridat.be.

²⁰⁰ Art. 6 tot 7 *bis* Sociaal Statuut Zelfstandigen.

van de pensioenregeling der zelfstandigen.²⁰¹ De hun fiscaal toegekende nettobezoldiging wordt in deze hypothese gevoegd bij de beroepsinkomsten van de geholpen zelfstandige.²⁰²

71. Personen die als sociaal verzekerde deel uitmaken van de pensioenregeling der zelfstandigen, zijn driemaandelijks socialezekerheidsbijdragen verschuldigd voor elk kwartaal waarin zij hun beroepsbezigheid uitoefenen. Zij zijn dus geen bijdrage verschuldigd in de periode die voorafgaat aan het kwartaal waarin hun bezigheid als zelfstandige een aanvang nam, noch in de periode die volgt op het kwartaal waarin zij een einde stellen aan hun beroepsbezigheid zonder die normaal het daaropvolgende jaar te hervatten. In afwijking daarvan zijn zelfstandigen geen bijdragen verschuldigd voor het kwartaal waarin zij de wettelijke pensioenleeftijd bereiken of als zelfstandige een vervroegd rustpensioen verkrijgen, op voorwaarde dat zij in de loop van dat kwartaal hun beroepsbezigheid beëindigen. De betrokkenen zijn evenmin nog een bijdrage verschuldigd voor het kwartaal waarin zij overlijden.²⁰³

72. Het kan zich dus voordoen dat personen slechts gedurende een gedeelte van een kalenderjaar de hoedanigheid van sociaal verzekerde in de pensioenregeling der zelfstandigen hebben. Dat is met name het geval, als zij hun beroepsactiviteit na het eerste kwartaal aanvangen of als na het eerste kwartaal een einde wordt gesteld aan hun beroepsactiviteit. Dat kan ook het gevolg zijn van een gedeeltelijke bijdragevrijstelling wegens staat van behoefte of een toestand die deze staat benadert.

2° Opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven en minimumbijdrage

73. Alleen de pensioenen zijn gekoppeld aan de beroepsinkomsten van de zelfstandigen. Voor hun arbeidsongeschiktheids- en faillissementsuitkeringen geldt dat niet. Toch achten de zelfstandigenorganisaties procentuele bijdragen op de beroepsinkomsten noodzakelijk om de zelfstandigen, weliswaar binnen zekere grenzen, socialezekerheidsbijdragen te laten betalen naar hun draagkracht.²⁰⁴

De nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen en helpers en de nettobezoldigingen van de meewerkende echtgenoten worden met het oog op de bijdrageheffing ingedeeld in drie schijven die van elkaar worden gescheiden door twee inkomstendrempels.²⁰⁵ Het wettelijk vastgestelde bedrag van die drempels wordt jaarlijks geïndexeerd.²⁰⁶

De eerste inkomstendrempel, het zogenaamde “intermediair plafond”, scheidt de eerste inkomstenschijf van de tweede. Het bijdragepercentage dat wordt toegepast op de eerste schijf van de beroepsinkomsten of de bezoldigingen van meewerkende echtgenoten, is hoger dan het bijdragepercentage voor de tweede schijf.²⁰⁷ De verklaring hiervoor bestaat erin dat de nettoberoepsinkomsten voor de berekening van de pensioenen worden begrensd tot het intermediair plafond. Een gebeurlijke opheffing van dat plafond

---

²⁰¹ Art. 6 tot 7bis Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁰² Art. 11 § 2 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁰³ Art. 15 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁰⁴ Advies 94/3 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 16 juni 1994, 2; Advies 2002/2 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 10 juli 2002, 3.

²⁰⁵ Art. 12 en 13 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁰⁶ Art. 14 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁰⁷ Art. 12 § 1 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

beschouwen de zelfstandigenorganisaties als een overschrijding van de toelaatbaar geachte solidariteit van meer met minder verdienende zelfstandigen.²⁰⁸ De wetgever machtigt de koning om het intermediair plafond, bij in ministerraad overlegd besluit, te verhogen tot de loongrens die geldt voor de berekening van de werknemerspensioenen.²⁰⁹ De koning heeft nog geen gebruik gemaakt van die bevoegdheid. Het intermediair plafond overtreft de loongrens voor de berekening van werknemerspensioenen.

De tweede inkomstendrempel scheidt de tweede van de derde inkomstenschijf. Op de inkomsten in de derde schijf wordt geen bijdrage geheven.²¹⁰ Het sociaal statuut der zelfstandigen kent bijgevolg een maximumbijdrage. De combinatie van een procentuele bijdrage in functie van de belastbare beroepsinkomsten en een maximumbijdrage bestond vanaf het ogenblik waarop de beroepsinkomsten dienden als basis voor de berekening van de bijdragen, al hadden de bijdragepercentages oorspronkelijk een progressief karakter.²¹¹ Het potentiële verschil tussen de hoogste en de laagste beroepsinkomsten van de zelfstandigen rechtvaardigde in de ogen van velen het behoud van een maximumbijdrage, op grond dat de pensioenen en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voor zelfstandigen niet werden gekoppeld aan de eerder verworven beroepsinkomsten.²¹²

Wat de indeling van de inkomsten in schijven en de erop toepasselijke bijdragepercentages betreft, maakt de bijdrageregeling geen onderscheid, naargelang de zelfstandigen een homogene dan wel gemengde loopbaan volbrengen of al dan niet hun beroepsinkomsten cumuleren met een pensioen. Als zelfstandigen gelijktijdig een beroepsactiviteit uitoefenen in een andere hoedanigheid, wordt met hun andere beroepsinkomsten geen rekening gehouden bij de opdeling van hun nettoberoepsinkomsten in schijven. De betrokkenen bereiken bijgevolg maar even snel als de beoefenaars van een homogene pensioenloopbaan de inkomstendrempels van de tweede en derde schijf waarop een lager bijdragepercentage wordt toegepast respectievelijk geen bijdrage meer wordt geheven.

74. Wat de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep betreft, heft het sociaal statuut der zelfstandigen ook een minimumbijdrage. De beroepsinkomsten van deze categorie van zelfstandigen worden immers, wat de bijdrageberekening betreft, geacht steeds ten minste een bij wet vastgesteld bedrag, de zogenaamde “minimumdrempel”, te bereiken.²¹³ De wetgever hief een minimumbijdrage om te vermijden dat een overdreven geacht beroep wordt gedaan op de solidariteit van de meer gegoede zelfstandigen. Hij achtte het immers niet gerechtvaardigd dat vele minder gegoede zelfstandigen zo goed als volledig zouden worden ontslagen van bijdragebetaling, terwijl het solidariteitsbeginsel in hun voordeel speelde en hun belastingaangifte wellicht niet overeenstemde met de werkelijkheid. De wetgever erkende wel dat het niet behoort om solidariteitsbijdragen te vorderen van zelfstandigen die

---

²⁰⁸ Advies 94/3 van 16 juni 1994 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 6 en 9.

²⁰⁹ Art. 12 § 1 derde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²¹⁰ Art. 12 § 1 eerste lid 2° Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²¹¹ Art. 19 Wet 30 juni 1956 betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 juli 1956.

²¹² Verslag over het ontwerp van programmawet, *Parl.St.* Senaat 1988-89, nr. 527/3, 5; Advies 94/3 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 16 juni 1994, 9; J.M. BERGER, *Le droit social du travail indépendant*, Brussel, Larcier, 1973, 208-209.

²¹³ Art. 12 § 1 tweede lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

niet eens het levensnoodzakelijke “*minimum van een werkloze*” verdienen. Hij leidde uit de vaststelling dat de betrokkenen al langer bijdragen betalen, echter af dat zij andere inkomsten hadden of dat hun beroepsinkomsten werden onderschat en niet hun werkelijke draagkracht uitdrukten. De wetgever verleende dan ook geen vrijstelling van bijdragen aan zelfstandigen met lagere beroepsinkomsten dan de “belastingvrije som”.²¹⁴ Hij bleef bij zijn standpunt dat elke beoefenaar van een zelfstandig hoofdberoep meer dan een symbolische “voorzorginspanning” moet leveren. Parlementsleden aanvaardden wel dat de bijdrage-inspanning van de minder gegoede zelfstandigen niet noodzakelijk de mathematische tegenprestatie van hun pensioen moet zijn. Zij wensten echter zowel een buitensporig geachte solidariteit vanwege de meer gegoede zelfstandigen als een onbenullig pensioen voor de minder verdienende zelfstandigen te vermijden. Op zeker ogenblik werd de heffing van een minimumbijdrage gebillijkt met de mogelijkheid tot vrijstelling van bijdragen die toen nog gepaard ging met het behoud van pensioenopbouw.²¹⁵ Het bedrag van de minimumdrempel werd aanvankelijk zó vastgesteld dat vijfenzeventig procent ervan gelijk was aan het bedrag van het toenmalige forfaitaire gezinspensioen.²¹⁶ De minimumdrempel werd wel verhoogd, toen het eigenlijke minimumpensioen voor zelfstandigen werd ingevoerd, maar daalde later onder het inkomen waarvan het minimumpensioen wordt afgeleid.²¹⁷ Bij de opname van de zogenaamde “kleine risico’s” in de verzekering voor geneeskundige verzorging van de zelfstandigen werd de minimumdrempel nogmaals verhoogd. Het intermediair plafond overtreft echter nog steeds ruim de minimumdrempel. De minimumbijdrage wordt bijgevolg geheven met toepassing van het bijdragepercentage dat van toepassing is op de eerste schijf van de beroepsinkomsten. Ook al bereiken de werkelijke beroepsinkomsten van een zelfstandige de minimumdrempel niet of zelfs al lijdt de betrokkene verliezen, toch worden zijn socialezekerheidsbijdragen berekend op de minimumdrempel. Het is daarbij geenszins uitgesloten dat de minimumbijdrage de nettoberoepsinkomsten van de betrokkene overtreft.

Ingeval echtgenoten beiden een zelfstandige beroepsbezigheid uitoefenen als hoofdberoep, zijn zij allebei een minimumbijdrage verschuldigd. Als de ene echtgenoot wordt geholpen door de andere, betaalt de meewerkende echtgenoot een minimumbijdrage van minder dan de helft van de minimumbijdrage van

---

²¹⁴ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1954-55, nr. 281/1, 1; *Parl.St.* Senaat 1958-59, nr. 214; Verslag over het ontwerp van wet betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1958-59, nr. 285, 4 en 20-21; Verslag over het ontwerp van wet betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1959-60, nr. 370/10, 14 en 24; J. BOULET, “A propos des compensations familiales aux indépendants: le problème de la base de cotisation”, *Revue belge de sécurité sociale* 1962, 1543.

²¹⁵ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1962-63, nr. 573/1, 4-5.

²¹⁶ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende wijziging van sommige bepalingen inzake het sociaal statuut der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1971-72, nr. 384, 5.

²¹⁷ Verslag aan de Koning bij KB 18 november 1996 strekkende tot invoering van een globaal financieel beheer in het sociaal statuut der zelfstandigen, met toepassing van hoofdstuk I van titel VI van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, *Belgisch Staatsblad* 13 december 1996, 31151, e.v.

de geholpen zelfstandige. De verminderde minimumbijdrage wordt, wat de opbouw van socialezekerheidsprestaties betreft, gelijkgesteld met de normale minimumbijdrage.²¹⁸

Ten aanzien van beoefenaars van een zelfstandig bijberoep, student-zelfstandigen, zelfstandigen die de pensioenleeftijd hebben bereikt en personen die een zelfstandig beroep uitoefenen als gepensioneerde wordt geen minimumbijdrage geheven.²¹⁹

75. De heffing van een minimumbijdrage, het lagere bijdragepercentage op de tweede inkomstenschijf en de beperking van de bijdrage tot een maximum leiden wel ertoe dat de totale feitelijke bijdragedruk daalt, naarmate zelfstandigen een hoger beroepsinkomen genieten.

3° Beoefenaars van een zelfstandig bijberoep

76. Beoefenaars van een zelfstandig bijberoep en met hen gelijkgestelde personen genieten een bijdragevrijstelling, als zij slechts een zeer klein bedrag aan nettoberoepsinkomsten putten uit hun zelfstandige activiteit, ongeacht het bedrag van de arbeidsinkomsten uit hun hoofdberoep. Voorts wordt hun bijdrage niet opgetrokken tot een minimumbijdrage. Voor het overige worden dezelfde bijdragebepalingen op hen toegepast als op de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep.²²⁰

De beoefenaars van een zelfstandig bijberoep werden bij de invoering van de gezinsbijslagenregeling voor zelfstandigen verplicht daarvoor bijdragen te betalen. De wetgever riep daartoe in dat zij anders immers een concurrentievoordeel zouden genieten ten opzichte van de gewone zelfstandigen. In ondergeschikte orde rechtvaardigde de wetgever die bijdrageplicht met het argument dat de betrokkenen als zelfstandige aanspraak zouden kunnen maken op gezinsbijslagen, ingeval zij daarop geen recht hadden in een andere hoedanigheid.²²¹

Toen later de pensioenregeling voor zelfstandigen werd ingevoerd, waren de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep het voorwerp van hevige discussies.²²² De regering wilde oorspronkelijk de pensioenregeling voor zelfstandigen slechts openstellen voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep die niet ressorteerden onder een andere wettelijke pensioenregeling. Zij beoogde de betrokkenen aldus te behoeden voor een dubbele verzekeringsplicht en hun recht te geven op hogere pensioenen dan de zelfstandigenpensioenen. De bevoegde parlementaire Commissie wierp daartegen op dat de fiscus de diverse categorieën van zelfstandigen niet van elkaar kon onderscheiden en dat de in het vooruitzicht gestelde bijdragevrijstelling kon leiden tot ongelijke concurrentievoorwaarden tussen

---

²¹⁸ Art. 12 § 1ter Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²¹⁹ Art. 12 § 2, en 13 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²²⁰ Art. 12 § 2 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²²¹ Verslag aan de Koning bij Organiek KB 22 december 1938 voorzien bij de wet van 10 Juni 1937 houdende uitbreiding van de gezinsvergoedingen tot de werkgevers en de niet loontrekkenden, *Belgisch Staatsblad* 4 februari 1939, 562.

²²² *Parl.Hand.* Senaat 1955-56, 23 mei 1956, 1216; Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1962-63, nr. 573/1, 5-6; L. FRANÇOIS, *Pension des travailleurs indépendants*, Brussel, Bruylant, 1961, 170.

zelfstandigen.²²³ De eerste pensioenwet voor zelfstandigen rekende daarom ook degenen die een nevenactiviteit als zelfstandige uitoefenden, tot het toepassingsgebied van de pensioenregeling. Zij betaalden dezelfde bijdragen en zouden het als zelfstandige opgebouwde pensioen genieten zonder enige beperking, ongeacht het bestaan van een ander pensioen.²²⁴ De wetgever koos na enige tijd voor een specifieke bijdrageregeling voor de zelfstandige nevenberoepen. Met het oog op de handhaving van vergelijkbare concurrentievoorwaarden mochten zij naar zijn oordeel niet ontsnappen aan de heffing van socialezekerheidsbijdragen. Wel werd hen een bijdragevrijstelling respectievelijk bijdragevermindering toegestaan, als hun zelfstandige beroepsinkomsten bepaalde grenzen niet overschreden. Tegenover het daarmee gepaard gaande verlies aan bijdrageopbrengsten stond voor de pensioenregeling een daling van de pensioenuitgaven. Het principe van de eenheid van de pensioenloopbaan werd immers ook toepasselijk gemaakt op de beoefenaars van gemengde loopbanen.²²⁵ De wetgever gaf aldus gehoor aan de wens van de werknemers om een nevenactiviteit te kunnen uitoefenen als zelfstandige en wilde voorts bijdragen tot de belangrijk geachte vernieuwing van de middenstandsklasse. In die gedachtegang kon de minimumbijdrage die intussen was ingevoerd voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep, niet worden opgelegd aan de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep.²²⁶

Die regeling bleef sindsdien behouden. Wel toonde de wetgever zich aan het einde van de twintigste eeuw minder soepel ten opzichte van de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep. Hij hief immers de mogelijkheid tot bijdragevermindering op en verminderde de inkomstengrens voor een bijdragevrijstelling tot de helft van het vroeger geldende bedrag. De wetgever stelde vast dat slechts weinig beoefenaars van een zelfstandig bijberoep niet-verminderde bijdragen betaalden en leidde daaruit af dat velen die de vrijstelling genoten, een oneigenlijk gebruik maakten van de bijdragefaciliteiten voor de beoefenaars van een zelfstandig nevenberoep.²²⁷

77. Beoefenaars van een zelfstandig bijberoep bouwen alleen pensioenrechten op, als hun bijdrage gelijk is aan of hoger dan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep.²²⁸ Dat principe wordt doorgetrokken naar de pensioenopbouw via de gelijkgestelde perioden van

---

²²³ Verslag namens de bijzondere Commissie bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1952-53, nr. 623, 32 en 43.

²²⁴ Art. 1 Wet 30 juni 1956 betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 juli 1956.

²²⁵ Art. 2, 15 § 4 en 25 Wet 28 maart 1960 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 april 1960.

²²⁶ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1958-59, nr. 214, 5 en 15; Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1962-63, nr. 573/1, 5-6 en 13; Verslag over het wetsontwerp betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1962-63, nr. 573/6, 13; WERKGROEP BELAST MET DE STUDIE VAN HET SOCIAAL STATUUT DER ZELFSTANDIGEN, *Verslag in verband met de verbetering van het Sociaal Statuut der Zelfstandigen*, voorgelegd aan de regering op 14 april 1969, 89.

²²⁷ Verslag aan de Koning bij KB 18 november 1996 strekkende tot invoering van een globaal financieel beheer in het sociaal statuut der zelfstandigen, met toepassing van hoofdstuk I van titel VI van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, *Belgisch Staatsblad* 12 december 1996, 31.018.

²²⁸ Art. 15 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

inactiviteit. Om als zelfstandige die gelijkstelling te genieten, moet men immers doen blijken van een beroepsactiviteit waarin de betrokkene zijn rechten op het rustpensioen als zelfstandige vrijwaart.²²⁹ De beoefenaars van een zelfstandig bijberoep voldoen alleen aan die voorwaarde, als zij niet zijn vrijgesteld van de betaling van socialezekerheidsbijdragen en zij geen lagere dan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep betalen.

4° Student-zelfstandigen

78. De wetgever voert met ingang van 1 januari 2017 een sociaal en fiscaal statuut van de student-zelfstandige in²³⁰, naar analogie van de regeling voor studenten die zijn aangeworven krachtens een overeenkomst voor tewerkstelling van studenten. De wetgever beoogt het ondernemerschap te bevorderen en jongeren ertoe aan te zetten om een project als ondernemer te starten. Met dat oogmerk wil hij hen onder meer met bijdragefaciliteiten betere mogelijkheden geven om vanaf het begin van hun studies te wennen aan het uitoefenen van een zelfstandige activiteit.²³¹

De student-zelfstandige is geen enkele bijdrage verschuldigd op het gedeelte van zijn nettoberoepsinkomsten dat minder dan de helft van de minimumdrempel bedraagt. Overschrijden zijn nettoberoepsinkomsten die grens zonder de minimumdrempel te bereiken, dan betaalt hij de gewone bijdrage alleen op het gedeelte van zijn nettoberoepsinkomsten vanaf de helft van de minimumdrempel.²³² Vooral op dit punt genieten zij gunstigere bijdragefaciliteiten dan de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep. Personen die hun studies combineren met een zelfstandig bijberoep en een ander hoofdberoep, komen daarom niet in aanmerking voor het statuut van student-zelfstandige.²³³

Ingeval hun nettoberoepsinkomsten de minimumdrempel bereiken of overschrijden, betalen student-zelfstandigen dezelfde bijdragen als de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep.²³⁴

79. Student-zelfstandigen die geen bijdragen zijn verschuldigd, verwerven met die arbeid geen recht op socialezekerheidsuitkeringen.²³⁵

Student-zelfstandigen die een verminderde bijdrage verschuldigd zijn, vallen enkel onder de toepassing van de regelingen voor geneeskundige verzorging en arbeidsongeschiktheid- en ouderschapsregeling.²³⁶

---

²²⁹ Art. 28 § 2 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²³⁰ Wet 18 december 2016 tot vaststelling van het sociaal en fiscaal statuut van de student-zelfstandige, www.juridat.be.

²³¹ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot vaststelling van het sociaal en fiscaal statuut van de student-zelfstandige, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 2143/1, 5; Verslag over het wetsontwerp tot vaststelling van het sociaal en fiscaal statuut van de student-zelfstandige, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 2143/2, 3-5.

²³² Art. 12bis § 1 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²³³ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot vaststelling van het sociaal en fiscaal statuut van de student-zelfstandige, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 2143/1, 6.

²³⁴ Art. 12bis § 2 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²³⁵ Advies 2016/9 van 23 juni 2016 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 4.

²³⁶ Art. *Squater* § 4 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

Ingeval hun socialezekerheidsbijdragen gelijk zijn aan of hoger dan de minimumbijdrage, bouwen zij op dezelfde wijze pensioenrechten op als de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep.²³⁷

5° Titularissen van een pensioen en zelfstandigen op pensioenleeftijd

80. Zelfstandigen die de pensioenleeftijd hebben bereikt en personen die een zelfstandig beroep uitoefenen als titularis van een rustpensioen, genieten een bijdragevrijstelling, als hun zelfstandige beroepsinkomsten niet hoger zijn dan een relatief laag bedrag dat weliswaar de vrijstellingsgrens voor de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep overtreft.²³⁸ De personen die deze vrijstelling genieten, bouwen onder de huidige wetgeving geen pensioen op.²³⁹

Als de betrokkenen geen vrijstelling genieten, wordt hun bijdrage niet opgetrokken tot het niveau van de minimumbijdragen voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep.²⁴⁰ Als zij een lagere bijdrage betalen dan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep, bouwen zij geen pensioenrechten op.²⁴¹

81. De titularissen van een rustpensioen of overlevingspensioen genieten eveneens de hoger bedoelde bijdragevrijstelling, ingeval zij een zelfstandige beroepsbezigheid uitoefenen en hun nettoberoepsinkomsten niet het hoger bedoelde bescheiden en wettelijk vastgesteld bedrag bereiken.

Als dat wel het geval is, maar zij zich houden aan de toegelaten beperkingen dienaangaande, geldt een bijdragepercentage dat lager is dan het bijdragepercentage voor de eerste inkomstenschijf en iets hoger is dan het bijdragepercentage voor de tweede inkomstenschijf.²⁴² De betrokkenen bouwen immers geen bijkomende pensioenrechten op met die toegelaten arbeid. Het bedrag aan nettoberoepsinkomsten dat zij mogen bijverdienen, is in alle gevallen maar een fractie van het intermediair plafond, zodat in hun geval het bijdragepercentage voor de tweede schijf niet van toepassing kan zijn.

De wetgever gunt dat lager bijdragepercentage ook aan gepensioneerden die zonder enige beperking een zelfstandige beroepsactiviteit mogen uitoefenen. Ook zij bouwen immers geen bijkomende pensioenrechten op met hun voortgezette beroepsarbeid. Hun beroepsinkomsten mogen het intermediaire plafond overschrijden. In dat geval wordt het verminderde bijdragepercentage toegepast op de eerste schijf van hun nettoberoepsinkomsten en het normale bijdragepercentage voor de tweede schijf op het desbetreffende gedeelte van hun nettoberoepsinkomsten. In voorkomend geval betalen zij, zoals de andere zelfstandigen, geen socialezekerheidsbijdragen meer op de derde schijf van hun nettoberoepsinkomsten²⁴³

---

²³⁷ Art. 15 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²³⁸ Art. 13 § 1 eerste lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²³⁹ Art. 15 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁴⁰ Artikel 13 § 1 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁴¹ Art. 15 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁴² Art. 13 § 1 derde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁴³ Art. 13 § 1 vierde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

De bijdragen van de titularissen van een rust- of overlevingspensioen worden niet opgetrokken tot de minimumbijdrage, tenzij het gaat om titularissen van een overlevingspensioen voor wie de beroepsactiviteit wordt beschouwd als een zelfstandig hoofdberoep.²⁴⁴ De verplichting tot het betalen van een minimumbijdrage vervalt voor hen wel, zodra zij de pensioengerechtigde leeftijd bereiken of een eigen rustpensioen genieten.²⁴⁵

82. In sommige gevallen betaalt men dus een bijdrage die ten minste gelijk is aan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep. Dat is het geval voor zelfstandigen die de pensioenleeftijd bereiken, maar nog geen pensioen opnemen en wier nettoberoepsinkomsten gelijk zijn aan of hoger dan het bedrag van de minimumdrempel. Hetzelfde geldt voor titularissen van een rust- of overlevingspensioen die zich niet houden aan de toegelaten grenzen. Voor de titularissen van een overlevingspensioen die zich wel houden aan de toegelaten grenzen, is de bijdrage ten minste gelijk aan de minimumbijdrage, ingeval zij worden beschouwd als de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep. Dat geldt ook voor de titularissen van een overgangsuitkering, voor zover zij niet worden gelijkgesteld met de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep.

6° Bijdragebetaling en pensioenopbouw

83. Zelfstandigen zijn een volledige kwartaalbijdrage verschuldigd, ook als zij slechts gedurende een gedeelte van een kwartaal hun beroepsactiviteit uitoefenen of zich bevinden in een daarmee gelijkgestelde toestand.²⁴⁶

Zij bouwen onder de huidige wetgeving dan ook per kwartaal een stukje pensioen op.²⁴⁷

Daartoe moeten zij wel aantonen dat zij de verschuldigde wettelijke socialezekerheidsbijdragen volledig hebben betaald, dat wil zeggen in hoofdsom en toebehoren, met inbegrip van gebeurlijke bijdrageverhogingen en administratieve geldboeten. Een gedeeltelijke betaling van verschuldigde bijdragen volstaat bijgevolg niet voor de opbouw van pensioenrechten voor de desbetreffende periode.²⁴⁸ De bijdragebetaling wordt niet vermoed, behoudens, onder bepaalde voorwaarden en tot bewijs van het tegendeel, voor de twee kwartalen die voorafgaan aan het kwartaal waarin het pensioen ingaat.²⁴⁹

Wanneer nog bijdragen verschuldigd zijn op de datum waarop het pensioen ingaat, heeft de regularisatie van die toestand ten vroegste een weerslag op het recht op uitkeringen op de eerste dag van de maand volgend op die waarin “de totaliteit” van de nog verschuldigde bijdragen is betaald. Laattijdig betaalde bijdragen komen bovendien niet in aanmerking, ingeval zij worden betaald op een datum waarop de

---

²⁴⁴ Art. 11, § 3, zesde lid, e) Sociaal Statuut Zelfstandigen, gewijzigd bij Wet 22 november 2013, Wet 25 april 2014 en Wet 16 december 2015.

²⁴⁵ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp houdende diverse bepalingen inzake het sociaal statuut van de zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54-1430/001, 8.

²⁴⁶ Art. 15 § 2 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁴⁷ Art. 4 § 3 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

²⁴⁸ Art. 15 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen; art. 15 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁴⁹ Art. 4 § 3 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

schuldenaar de verjaring ervan had kunnen inroepen. Die bijdragen worden teruggestort aan de belanghebbende.²⁵⁰ De wetgever beoogt aldus misbruik van de mogelijkheid tot regularisatie van achterstallige bijdragen te voorkomen.²⁵¹

De laattijdige betaling van de hoofdsom alleen wordt beschouwd als een gedeeltelijke betaling, tenzij de betrokkene een verzekering aan de bijdrageverhoging verkrijgt. Slechts in één geval gaat een gedeeltelijke bijdragebetaling gepaard met pensioenopbouw, met name als de schuldenaar met succes de verjaring van de vordering tot het betalen van een bijdragesupplement inroept en de aan die vordering ten grondslag liggende regularisatie te wijten is aan een feit van de overheid.²⁵² Men acht het in die omstandigheden niet gerechtvaardigd dat zelfstandigen pensioenverlies zouden lijden.

84. De pensioenregeling voor zelfstandigen functioneert als een opbouwstelsel dat hogere pensioenen toekent, naarmate de zelfstandigen een langere beroepsloopbaan hebben volbracht in die hoedanigheid. Slechts een als volledig beschouwde pensioenloopbaan opent het recht op een volledig zelfstandigenpensioen. Ingeval zelfstandigen een gedeelte van hun loopbaan volbrengen in een andere hoedanigheid, openen zij bijgevolg slechts het recht op een gedeeltelijk zelfstandigenpensioen en worden zij voor het overige verwezen naar de desbetreffende andere pensioenregeling(en).

Tezelfdertijd kent de pensioenregeling voor zelfstandigen, evenals de pensioenregeling voor werknemers, ook niet meer pensioen toe dan voor een als volledig beschouwde beroepsloopbaan. Heeft de betrokkene een langere loopbaan volbracht, dan wordt het overtollige gedeelte daarvan buiten beschouwing gelaten bij de pensioenberekening. Deze regel wordt het “principe van de eenheid van loopbaan” genoemd. Het principe van de eenheid van loopbaan hield gedurende lange tijd in dat het aantal in rekening te nemen loopbaanjaren niet groter mocht zijn dan het aantal jaren in een volledig geachte pensioenloopbaan. Vanaf 2015 rekent men met voltijdse dagequivalenten. Men gaat ervan uit dat een maand er 26 omvat, zodat er 312 voorkomen in een jaar. Elk kwartaal waarvoor een zelfstandige zijn socialezekerheidsbijdrage heeft betaald, telt voor 78 voltijdse dagequivalenten. Bij 14.040 voltijdse dagequivalenten is de volledige, met 45 loopbaanjaren overeenstemmende pensioenloopbaan bereikt.²⁵³ Is de pensioenloopbaan van een zelfstandige langer, dan wordt zij verminderd met zoveel voltijdse dagequivalenten als nodig is om het aantal terug te brengen tot 14.040. Die vermindering wordt verwezenlijkt door de voltijdse dagequivalenten die het minst voordelige pensioen opleveren, buiten beschouwing te laten. Het aantal in mindering te brengen voltijdse dagequivalenten mag evenwel het getal 1.560 niet overschrijden.²⁵⁴ Dat

---

²⁵⁰ Art. 15 § 1 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 13 en 15 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁵¹ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van sommige bepalingen betreffende het sociaal statuut der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1979-80, nr. 305, 3.

²⁵² Art. 13 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁵³ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van diverse bepalingen betreffende het pensioenstelsel voor zelfstandigen rekening houdend met het beginsel van eenheid van loopbaan, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3416/1, 5-6.

²⁵⁴ Art. 4 § 4 en 6 § 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

getal stemt overeen met de vroeger geldende grens van 15 loopbaan jaren met 1/3de van een voltijdse tewerkstelling als werknemer.²⁵⁵

Het principe van de eenheid van loopbaan geldt ook voor zelfstandigen met een gemengde pensioenloopbaan. Om na te gaan of de eenheid van loopbaan is overschreden, houdt men alleen rekening met de gewone en hoofdzakelijke tewerkstelling als werknemer, zoals bedoeld in de pensioenregeling der werknemers, om de belangrijkheid te bepalen van het in die laatste hoedanigheid verrichte loopbaangedeelte.²⁵⁶ Daarmee wordt de tewerkstelling als werknemer bedoeld die per kalenderjaar overeenkomt met minstens één derde van de prestaties van de maatpersoon.²⁵⁷ Verder wordt evenmin rekening gehouden met een tewerkstelling als ambtenaar, ingeval het omgerekende, voor een volledige loopbaan geldend bedrag van het ambtenarenpensioen kleiner is dan het vroegere forfaitaire zelfstandigenpensioen.²⁵⁸ De wetgever acht het gerechtvaardigd om de pensioenloopbaan als zelfstandige in die gevallen niet in te korten omwille van het geringe pensioenbedrag dat voortvloeit uit die andere beroepsactiviteit. Ingeval de totale pensioenloopbaan toch 14.040 voltijdse dagequivalenten overschrijdt, worden zoveel voltijdse dagequivalenten als zelfstandige buiten beschouwing gelaten als nodig is om de globale pensioenloopbaan van de betrokkene terug te brengen tot 14.040 voltijdse dagequivalenten. Vermits de pensioenloopbaan, wat de toepassing van de eenheid van loopbaan betreft, nu niet meer wordt uitgedrukt in jaren, maar in equivalenten van voltijds gewerkte dagen, kan voor een groter aantal kalenderjaren pensioen worden toegekend, alvorens de eenheid van loopbaan wordt bereikt.²⁵⁹ Als de pensioenloopbaan als zelfstandige te kort is om de volledige beroepsloopbaan terug te brengen tot een volledige beroepsloopbaan, worden ook zoveel als nog nodig voltijdse dagequivalenten als werknemer buiten beschouwing gelaten.²⁶⁰ Als regel geldt dus dat eerst de pensioenloopbaan als zelfstandige en vervolgens, zo nodig, de pensioenloopbaan als werknemer wordt ingekort. Zelfstandigenpensioenen vallen in de regel immers lager uit dan werknemerspensioenen. Het is echter niet uitgesloten dat de pensioenregeling voor zelfstandigen voor sommige loopbaan jaren een hoger pensioenbedrag toekent aan een gepensioneerde dan de werknemersregeling voor andere loopbaan jaren van de betrokkene. De wetgever wenst daarom dat voortaan de minst voordelige jaren in mindering worden gebracht bij de samenloop van werknemers- en zelfstandigenpensioenen, ongeacht in welke pensioenregeling die jaren zijn gepresteerd.²⁶¹ Die regel is evenwel nog steeds niet in werking getreden.

---

²⁵⁵ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp tot wijziging van diverse bepalingen betreffende het pensioenstelsel voor zelfstandigen rekening houdend met het beginsel van eenheid van loopbaan, *Parl.St.* Kamer 2013-14, nr. 3416/1, 6.

²⁵⁶ Art. 58 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁵⁷ Art. 3ter Pensioenwet Werknemers.

²⁵⁸ Art. 60 § 4 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁵⁹ Art. 19 § 1 Pensioenwet Zelfstandigen.

²⁶⁰ Art. 10bis Pensioenwet Werknemers.

²⁶¹ Art. 10bis Pensioenwet Werknemers en art. 19 Pensioenwet Zelfstandigen, gewijzigd bij eerst bij art. 3 Wet 11 mei 2003, nadien bij art. 2 Wet 24 april 2014.

7° Vrijstelling van bijdragen en pensioenopbouw

85. Zelfstandigen die zich bevinden in een staat van behoefte of in een toestand die deze staat benadert, komen in aanmerking voor een volledige of gedeeltelijke vrijstelling van bijdragen, tenzij zij hun zelfstandig beroep uitoefenen als een bijberoep of als student-zelfstandige. Een meewerkende echtgenoot kan slechts vrijstelling verkrijgen, als deze ook is toegestaan aan de geholpen zelfstandige. Een toegekende vrijstelling geldt zowel voor de voorlopige bijdrage als voor de definitieve bijdrage, tenzij op het ogenblik van regularisatie van de voorlopige bijdrage blijkt dat de nettoberoepsinkomsten bepaalde grenzen overschrijden.²⁶²

Ingeval van een gedeeltelijke vrijstelling wordt de vrijstelling volledig verleend voor een of meer kwartalen, maar niet voor een of meer andere kwartalen gelegen in de periode waarvoor vrijstelling van bijdragen wordt gevraagd.²⁶³

Kwartalen waarin behoeftige zelfstandigen een bijdragevrijstelling genieten, maken geen deel uit van de pensioenloopbaan.²⁶⁴ De regel dat de vrijgestelde bijdragen worden geacht betaald te zijn, geldt immers, zoals in het verleden, niet voor de opbouw van pensioenrechten.²⁶⁵ Een toegekende vrijstelling geldt alleen als bijdragebetaling, als de opname van een daaropvolgende of daaraan voorafgaande periode van inactiviteit in de pensioenloopbaan daardoor mogelijk wordt gemaakt.²⁶⁶

Anders dan in een verder verleden worden vrijgestelde bijdragen niet meer geacht betaald te zijn om na te gaan of de betrokken zelfstandigen de loopbaanvoorwaarden voor de toekenning van een vervroegd rustpensioen vervullen.²⁶⁷

86. Zelfstandigen genieten onder bepaalde voorwaarden een bijdragevrijstelling in perioden waarin zij hun activiteit moeten onderbreken wegens ziekte of invaliditeit, in het kader van een betere verzoening van hun professionele en privéleven of wegens een gedwongen stopzetting in het kader van de wet houdende invoering van een overbruggingsrecht of wegens het verlenen van mantelzorg.²⁶⁸ Zij bouwen in die periodes wel pensioen op.

Zelfstandigen bouwen ook pensioenrechten op voor een aantal andere tijdvakken die, al dan niet na betaling van een bijdrage, worden gelijkgesteld met de uitoefening van een beroepsactiviteit.²⁶⁹

Om het voordeel van die gelijkstelling ten laste te kunnen leggen van de pensioenregeling der zelfstandigen stelt de wetgever als voorwaarde dat de betrokkenen op een bepaald ogenblik of gedurende

---

²⁶² Art. 17 eerste en tweede lid Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 91 Algemeen Reglement Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁶³ Art. 91 Algemeen Reglement Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁶⁴ Art. 17 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁶⁵ Art. 17 zevende lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁶⁶ Art. 17 achtste lid Sociaal Statuut Zelfstandigen, art. 15 § 1 Pensioenwet Zelfstandigen.

²⁶⁷ Art. 94bis Algemeen Reglement Sociaal Statuut Zelfstandigen, in de versie vóór en na de opheffing ervan bij KB 24 januari 2014.

²⁶⁸ Art. 15 § 3 en § 4, 5° Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 50 Algemeen Reglement Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁶⁹ Art. 29-40 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

een gegeven periode een beroepsbezigheid uitoefenen die het recht op een Belgisch rustpensioen als zelfstandige kan doen ontstaan. Elke periode waarin de betrokkene zijn rechten op het rustpensioen als zelfstandige vrijwaart, wordt beschouwd als een periode van beroepsbezigheid als zelfstandige.²⁷⁰ De gelijkstelling komt bijgevolg niet alleen ten goede aan zelfstandigen met een homogene pensioenloopbaan, maar ook aan zelfstandigen met een gemengde pensioenloopbaan. De gelijktijdige uitoefening van een beroepsactiviteit als zelfstandige doet slechts het recht op een Belgisch rustpensioen als zelfstandige ontstaan, ingeval de op grond daarvan betaalde socialezekerheidsbijdrage ten minste het bedrag van de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep bereikt. De uitoefening van een zelfstandig bijberoep opent bijgevolg geen recht op gelijkstelling van een daaropvolgende of daaraan voorafgaande periode van inactiviteit, ingeval de betrokkene is vrijgesteld van de betaling van socialezekerheidsbijdragen of een kleinere dan de minimumbijdrage betaalt.

Het valt, behoudens in dat laatste geval, niet uit te sluiten dat een recht op gelijkstelling van een periode van inactiviteit tegelijkertijd kan worden geopend op grond van een beroepsbezigheid als zelfstandige en van een beroepsactiviteit in een andere hoedanigheid. Daarom wordt geen enkele periode in aanmerking genomen voor een gelijkstelling in de pensioenregeling der zelfstandigen, als de gelijkstelling kan worden verleend krachtens een andere pensioenregeling. Daarop wordt slechts een uitzondering gemaakt, indien de gelijk te stellen periode volgt op de uitoefening van een activiteit die de gelijkstelling niet in de weg zou staan bij voortzetting ervan. Daartoe behoort de uitoefening van een nevenberoep in een andere hoedanigheid dan die van zelfstandige.²⁷¹

§ 4. Voorstel voor de invulling van de notie arbeidsinkomen t.a.v. de zelfstandigen

87. We formuleren eerst drie algemene uitgangspunten die ten grondslag liggen aan ons voorstel tot invulling van de notie arbeidsinkomen in het puntensysteem voor de zelfstandigen (a).

Uit onze analyse van het verband tussen bijdragebetaling en pensioenopbouw blijkt dat het bedrag aan nettoberoepsinkomsten dat zelfstandigen behalen, in vele gevallen niet gelijk is aan het nettoberoepsinkomstenbedrag waarop zij socialezekerheidsbijdragen betalen of waarop hun pensioen wordt berekend onder de huidige wetgeving. De vraag rijst bijgevolg of bij de toepassing van het puntensysteem rekening moet worden gehouden met de effectief behaalde nettoberoepsinkomsten, mogelijkheid die wij hierna piste 1 noemen (b), dan wel met het nettoberoepsinkomstenbedrag waarop de zelfstandigen bijdragen betalen of waarop hun pensioen wordt berekend, mogelijkheid die wij hierna piste 2 noemen (c).

---

²⁷⁰ Art. 28 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

²⁷¹ Art. 28 § 1 en 3 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

a) *Algemene uitgangspunten*

88. De notie arbeidsinkomen wordt gehanteerd in diverse fasen van de toepassing van het puntensysteem. We suggereren als eerste uitgangspunt dat eenzelfde notie arbeidsinkomen wordt gebruikt in elke fase (1°).

De specifieke kenmerken van de pensioen- en van de bijdrageregeling voor zelfstandigen leiden ertoe dat de nettoberoepsinkomsten pas met enige vertraging door de fiscus worden vastgesteld en meegedeeld aan het RSVZ. Als tweede uitgangspunt geldt ons voorstel voor de wijze waarop met deze décalage in de tijd kan worden omgegaan in het puntensysteem (2°).

Uit onze analyse van het verband tussen bijdragebetaling en pensioenopbouw blijkt dat zelfstandigen geen of minder socialezekerheidsbijdragen (moeten) betalen en geen pensioen opbouwen voor sommige kalenderkwartalen waarin zij wel werken. Ons derde uitgangspunt is dat geen rekening moet worden gehouden met de nettoberoepsinkomsten van de betrokkenen bij de toepassing van het puntensysteem (3°).

1° Eenvormige notie arbeidsinkomen

89. Het puntensysteem hanteert de notie arbeidsinkomen zowel voor de berekening van het aantal tijdens de loopbaan verworven punten, als voor het bepalen van de waarde van een punt bij opname van het pensioen en de daaropvolgende aanpassing van het pensioen aan de algemene welvaart.

Voor de berekening van het verworven puntenaantal moeten zowel de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige als de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen worden vastgesteld. Voor de waardebepaling van een punt en de herwaardering van pensioenen wordt alleen gerekend met de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen.

90. De Commissie stelt ten aanzien van de zelfstandigen voor om te rekenen met het arbeidsinkomen waarop de socialezekerheidsbijdragen voor zelfstandigen worden berekend of, zoals de Commissie het uitdrukt, met de 'aangegeven inkomens waarop de bijdragen van de zelfstandigen gebaseerd zijn'.²⁷²

Uit onze voorgaande analyse blijkt dat het gaat om de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen en hun helpers en om de nettobezoldigingen van hun meewerkende echtgenoten, eventueel aangevuld met de hen toegestane beperkte nettoberoepsinkomsten uit een eigen zelfstandige beroepsactiviteit.

De Commissie wil een conditionele zekerheid bieden over de verhouding tussen, enerzijds, het brutopensioen van een sociaal verzekerde en, anderzijds, zowel het geherwaardeerde gemiddeld arbeidsinkomen van de pensioengerechtigden, als het gemiddelde arbeidsinkomen, weliswaar verminderd met de pensioenbijdragen, van de actieve bevolking bij opname van het pensioen.²⁷³ De

---

²⁷² *Supra*, nr. 53.

²⁷³ *Supra*, nr. 7.

noties nettoberoepsinkomsten en nettobezoldigingen voldoen aan deze bekommernis. De sociale-zekerheidsbijdragen van zelfstandigen en meewerkende echtgenoten worden immers beschouwd als fiscaal aftrekbare beroepskosten die worden in mindering gebracht op hun brutoberoepsinkomsten respectievelijk brutobezoldiging.²⁷⁴

91. Uit de wijze waarop het puntensysteem volgens de Commissie moet werken, kan ons inziens worden afgeleid dat binnen eenzelfde pensioenregeling dezelfde notie arbeidsinkomen wordt gehanteerd, ongeacht of het gaat om het individuele arbeidsinkomen van een sociaal verzekerde, dan wel om het gemiddelde arbeidsinkomen van alle sociaal verzekerden in de desbetreffende regeling.

Dezelfde notie arbeidsinkomen wordt bijgevolg zowel gehanteerd voor de berekening van de verworven punten, als voor het bepalen van de waarde van een punt en voor de aanpassing van uit te keren pensioenen aan de welvaartsontwikkeling. Wij hanteren dit als een eerste uitgangspunt voor onze voorstelling tot invulling van de arbeidsnotie, wat de zelfstandigen betreft.

2° Tijdsverloop tussen het behalen en de vaststelling van de nettoberoepsinkomsten

92. Sociale zekerheidsbijdragen worden geheven op de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen en de nettobezoldigingen van hun meewerkende echtgenoten. De fiscus stelt die inkomsten vast met toepassing van de fiscale wetgeving en deelt ze vervolgens mee aan het Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen. Het rijksinstituut maakt de gegevens over aan de socialeverzekeringsfondsen met het oog op de berekening en inning van de socialezekerheidsbijdragen.²⁷⁵ Het bedrag van de nettoberoepsinkomsten en nettobezoldigingen is bijgevolg pas gekend na het verstrijken van het kalenderjaar waarin zij worden behaald.

Om dat probleem op te lossen werden de socialezekerheidsbijdragen en de pensioenen voor de loopbaan jaren tot en met 2014 berekend op basis van de geherwaardeerde beroepsinkomsten die de betrokkene drie jaar tevoren had verdiend.

93. Vanaf 2015 wordt, als gevolg van een nieuwe bijdrageregeling, gerekend met de beroepsinkomsten van het desbetreffende loopbaanjaar zelf.²⁷⁶ Voor elk loopbaanjaar vanaf 2015 zijn de nettoberoepsinkomsten waarop het pensioen wordt berekend, bijgevolg pas gekend na het verstrijken van het desbetreffende loopbaanjaar. Die vertraging blijft, behoudens ingeval een zelfstandige is verwickeld in een gerechtelijke procedure met de fiscus, beperkt tot maximum drie jaar.

Het uiteindelijk door een zelfstandige verworven puntenaantal is dus met enige vertraging gekend, vermits voor alle zelfstandigen de nettoberoepsinkomsten pas later dan in het desbetreffende loopbaanjaar vaststaan en dus ook op dat ogenblik pas de werkelijke verhouding tussen de individuele nettoberoepsinkomsten en de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen gekend kan zijn. Naar ons oordeel doet dat op zich niet echt afbreuk aan de principes en toepasbaarheid van het

---

²⁷⁴ *Supra*, nr. 66.

²⁷⁵ Art. 11 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

²⁷⁶ *Supra*, nr. 67.

puntensysteem. Het verworven puntenaantal kan immers nog steeds met regelmaat, zij het met enige vertraging, worden bijgehouden op de individuele rekening van de zelfstandigen. Zelfstandigen mogen worden geacht vertrouwd te zijn met die *décalage* in de tijd, vermits zij ook jaarlijks een beslissing over de bijdrageregularisatie ontvangen. We merken terzijde op dat de wetgever voorziet in een evaluatie van de nieuwe bijdrageregeling door het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen binnen de vier jaar na de inwerkingtreding ervan.²⁷⁷

Indien het gewenst en administratief haalbaar wordt geacht, zou men in afwachting dat de definitieve nettoberoepsinkomsten gekend zijn, een voorlopig verworven puntenaantal kunnen meedelen in de jaarlijkse informatie aan de zelfstandigen. De voorlopige socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen worden immers berekend op basis van hun geïndexeerde nettoberoepsinkomsten van drie jaar tevoren of, voor startende zelfstandigen, op basis van een wettelijk vastgelegd en geïndexeerd forfaitair bedrag. Op die basis kunnen de voorlopige gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen worden berekend. Het verdient ons inziens de voorkeur hierbij geen uitzondering te maken voor de gevallen waarin zelfstandigen hogere dan wel lagere dan de normaal berekende voorlopige bijdragen betalen.

94. Een probleem ontstaat wel voor de laatste loopbaan jaren die onmiddellijk voorafgaan aan de opname van het pensioen. Het exacte bedrag van de nettoberoepsinkomsten is dan immers pas gekend na de ingang van het pensioen. Zelfstandigen hebben weliswaar de mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden hun pensioen voor de drie laatste loopbaan jaren en de loopbaankwartalen in het jaar waarin hun pensioen ingaat, te laten berekenen op de nettoberoepsinkomsten waarop hun voorlopige bijdragen zijn berekend. Maar de zelfstandigen zijn daartoe niet verplicht en zullen niet altijd voldoen aan de voorwaarden daartoe. De zelfstandigen hebben bovendien tot de ingang van hun pensioen de tijd om hun aanvraag daartoe in te dienen. Het zal zich dus voordoen dat de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen voor een of meer van de laatste loopbaan jaren vóór de ingang van hun pensioen niet zijn gekend, op het ogenblik waarop het pensioen moet worden berekend en voor de eerste keer moet worden uitbetaald.

Het probleem dat het pensioenbedrag niet definitief is gekend bij de ingang van het pensioen, doet zich ook voor onder de huidige wetgeving die toelaat om in een dergelijk geval een pensioenvoorschot uit te betalen.²⁷⁸

Wat de berekening van het verworven puntenaantal betreft, kan ons inziens ook met een pensioenvoorschot worden gewerkt in het puntensysteem. Men kan immers de geïndexeerde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen waarop de voorlopige bijdragen worden berekend, gebruiken voor het berekenen van zowel de individuele beroepsinkomsten van elke zelfstandige die zijn pensioen opneemt, als van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen in dezelfde periode. Men kan bijgevolg het verworven puntenaantal voor de laatste loopbaan jaren reeds voorlopig bepalen en een op basis daarvan vastgesteld pensioenvoorschot uitbetalen. Zodra de individuele en de gemiddelde

---

²⁷⁷ Art. 16 Wet 22 mei 2013 houdende hervorming van de berekening van de sociale bijdragen voor zelfstandigen, www.juridat.be.

²⁷⁸ Art. 34 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 135bis Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

nettoberoepsinkomsten definitief zijn vastgesteld, kan de totale som van de verworven punten opnieuw worden berekend en kan het bedrag van het uit te betalen pensioen zo nodig worden aangepast. Het verschil tussen het pensioenvoorschot en het definitieve pensioenbedrag is kleiner naarmate de betrokkene een langere pensioenloopbaan heeft volbracht en in totaal een groter aantal punten heeft verworven in de pensioenregeling voor zelfstandigen. Voor sociaal verzekerden met een korte zelfstandigenloopbaan, maar een lange gemengde loopbaan, kan het verschil groter zijn wat het zelfstandigenpensioen betreft, maar blijft het verschil voor hun totale pensioeninkomen beperkt.

We stellen niettemin een gedeeltelijk daarvan afwijkende werkwijze voor. We stellen voor om alleen de individuele nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen naderhand nog te bepalen aan de hand van de definitief vastgestelde nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige. Voor de vaststelling van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen, stellen we voor om de reeds voorlopig vastgestelde nettoberoepsinkomsten te blijven gebruiken en bijgevolg geen tweede berekening ervan te maken.

Deze laatste oplossing lost immers ook het probleem op bij de berekening van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten met het oog op de bepaling van de waarde van het punt. Het ligt in de bedoeling van de Commissie dat de waarde van een punt niet meer wordt aangepast na de ingang van het pensioen. De waarde van een punt eerst voorlopig en dan definitief vaststellen zou daarmee in strijd zijn en bovendien kunnen leiden tot belangrijk geachte verschillen tussen het pensioenvoorschot en het definitieve pensioenbedrag. De herberekening van de waarde van een punt heeft immers niet slechts betrekking op een fractie van het pensioen, maar op het volledige bedrag ervan.

We stellen daarom de volgende werkwijze voor. Met betrekking tot de bepaling van de waarde van een punt ten aanzien van werknemers suggereert de Commissie dat voor een jaar T waarin een werknemerspensioen wordt opgenomen, het gemiddelde werknemersloon zou worden berekend op basis van de gemiddelde lonen in de jaren T-1, T-2 en T-3.²⁷⁹ Wat de pensioenregeling voor zelfstandigen betreft, kan men op een vergelijkbare wijze te werk gaan door de gemiddelde nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen te berekenen op basis van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten verworven in de jaren T-4, T-5 en T-6 en die nettoberoepsinkomsten daartoe eerst te indexeren rekening houdend met de evolutie van het indexcijfer in de jaren T-1, T-2 respectievelijk T-3.²⁸⁰ Diezelfde werkwijze is toegepast voor de berekening van de voorlopige socialezekerheidsbijdragen voor zelfstandigen in de jaren T-1, T-2 respectievelijk T-3 en laat toe de waarde van het punt (definitief) te berekenen.

Die werkwijze wordt dan ook toegepast voor de welvaartsaanpassing van uitgekeerde pensioenen.

95. Dezelfde werkwijzen stellen we voor, ingeval een zelfstandige tijdig achterstallige socialezekerheidsbijdragen betaalt. In dat geval worden wel punten toegekend, maar kan het voor de desbetreffende periode verworven puntenaantal slechts met vertraging worden berekend. Het resultaat hiervan moet worden verwerkt in de jaarlijkse informatie die nadien nog wordt verschaft aan de betrokkenen. Voor de

---

²⁷⁹ Commissierapport, 66.

²⁸⁰ Verder in dit rapport stellen we een berekening op basis van een langere periode dan de laatste drie kalenderjaren voor (*infra*, nr. 188).

berekening van het verworven puntenaantal moet rekening worden gehouden met hun nettoberoepsinkomsten. Om de hoger uiteengezette redenen worden de reeds vastgestelde gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen evenwel niet opnieuw berekend om het aantal verworven punten voor de desbetreffende loopbaankwartalen te bepalen.²⁸¹

Ingeval de regularisatie plaatsvindt na de ingangsdatum van het pensioen, moet een nieuwe berekening van het pensioen zelf geschieden op basis van het opnieuw berekende, door de betrokkene gedurende zijn hele loopbaan verworven aantal punten. Vermits de betrokkene bijkomende punten verwerft, moet voor de berekening daarvan rekening worden gehouden met diens nettoberoepsinkomsten. Om de hoger uiteengezette redenen worden de reeds vastgestelde gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen niet opnieuw berekend.²⁸² Ook de waarde van het punt is reeds bepaald bij de toekenning van het pensioen en blijft ongewijzigd.

3° Geen puntentoeckenning

96. Zelfstandigen bouwen geen pensioen op tijdens sommige perioden waarin zij wel werken, maar geen of minder socialezekerheidsbijdragen (moeten) betalen of de verschuldigde bijdragen slechts gedeeltelijk betalen.²⁸³ Uitgaande van de huidige wetgeving verwerven zij voor die perioden geen punten. De verhouding tussen hun individuele nettoberoepsinkomsten en de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen moet in die gevallen dan ook niet worden bepaald voor de desbetreffende perioden. Naar ons oordeel moet men dan ook geen rekening met hun beroepsinkomsten voor het berekenen van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen, noch in het kader van de puntenberekening, noch in het kader van de waardebepaling van een punt. De betrokkenen worden op dit punt behandeld zoals personen die geen beroepsbezigheid verrichten of een beroepsbezigheid uitoefenen in een andere hoedanigheid dan als zelfstandige. Zij hebben immers evenzeer (tijdelijk) niet de hoedanigheid van sociaal verzekerde in de pensioenregeling der zelfstandigen.

De beoefenaars van een zelfstandig bijberoep genieten het voordeel dat hun bijdrage niet wordt verhoogd tot de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep, als hun nettoberoepsinkomsten niet het bedrag van de minimumdrempel bereiken. Zij bouwen dan onder de huidige wetgeving geen pensioenrechten op.²⁸⁴ Hetzelfde geldt voor personen die de wettelijke pensioenleeftijd hebben bereikt, maar hun rustpensioen nog niet hebben opgenomen.²⁸⁵ Uitgaande van de huidige wetgeving zouden zij niet in aanmerking komen voor het verwerven van punten en zouden hun nettoberoepsinkomsten niet in rekening moeten worden gebracht. Het lijkt ons niet vanzelfsprekend dat die regeling kan bewaard blijven in het kader van het puntensysteem. De minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep is ingevoerd om te vermijden dat de zelfstandigen hetzij een onbenullig pensioen zouden opbouwen, hetzij een overdreven beroep zouden moeten doen op de solidariteit van

---

²⁸¹ *Supra*, nrs. 93-94.

²⁸² *Supra*, nrs. 93-94.

²⁸³ *Supra*, nrs. 69-86.

²⁸⁴ *Supra*, nrs. 76-77.

²⁸⁵ *Supra*, nrs. 80-82.

de andere zelfstandigen. Die argumenten lijken niet zomaar te gelden voor deze groep van beoefenaars van een zelfstandig bijberoep. Het bescheiden pensioen dat zij zouden opbouwen als zelfstandige, zou immers worden toegevoegd aan het pensioen dat zij verwerven in een andere hoedanigheid. Dat samengevoegde bedrag zal in vele gevallen het bedrag van het minimumpensioen bereiken en bijgevolg niet moeten worden opgetrokken. Voor zover een verhoging tot het minimumpensioen toch noodzakelijk zou zijn, is deze in ieder geval veel beperkter dan voor een zelfstandige in hoofdberoep met geringe inkomsten. Om die reden kan hun eventuele beroep op de solidariteit van de zelfstandigen in hoofdberoep moeilijk overdreven worden genoemd. Onder de huidige wetgeving zijn de weliswaar lagere bijdragen die zij betalen, daarentegen te beschouwen als pure solidariteitsbijdragen. De situatie van personen die reeds de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, maar hun pensioen nog niet hebben opgenomen, lijkt op dit punt meer op de situatie van de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep dan de situatie van de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep. Ook hun socialezekerheidsbijdragen zijn onder de huidige wetgeving echter te beschouwen als pure solidariteitsbijdragen. In de visie van de Commissie moet de bijdrage van beide categorieën van zelfstandigen tot de sociale pensioenverzekering worden afgemeten, aan hun fiscaal aangegeven nettoberoepsinkomsten. Het komt ons dan ook voor dat de betrokkenen punten moeten kunnen verwerven. Een wetwijziging in die zin zou zeker stroken met de sinds geruime tijd doorgevoerde opheffing van de regel dat zelfstandigenpensioenen waarvan het bedrag zeer gering was, niet werden toegekend²⁸⁶ en met de recente wetgeving die gestalte geeft aan het beleid om arbeid meer te laten doorwegen in de pensioenvorming.²⁸⁷ Vermits de betrokkenen minder dan de minimumbijdrage betalen, dienen de desbetreffende kalenderkwartalen op zich evenwel geen aanleiding te geven tot de toekenning van het gegarandeerd minimumpuntenaantal. De vraag of de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep daarop aanspraak kunnen maken, als men ook hun andere beroepsbezigheid in aanmerking neemt, wordt onderzocht in een ander hoofdstuk.²⁸⁸

Aan student-zelfstandigen die een verminderde socialezekerheidsbijdrage betalen, moeten ons inziens geen punten worden toegekend. Onder de huidige wetgeving bouwen zij slechts rechten op in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen. Anders dan voor de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep en de zelfstandigen die de pensioenleeftijd hebben bereikt, wordt hun bijdrage, voor zover zij lager is dan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep, bovendien niet berekend op het gedeelte van hun nettoberoepsinkomsten dat kleiner is dan de helft van de minimumdrempel.²⁸⁹

---

²⁸⁶ Art. 3 § 8 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, opgeheven bij art. 248 Programmawet (I) 27 december 2006.

²⁸⁷ Zie, voor een overzicht van de desbetreffende wetgeving, Y. STEVENS, "Recente pensioenhervormingen voor werknemers en zelfstandigen: meer of minder verantwoordelijkheid voor de eigen pensioenopbouw?" in A. VAN REGENMORTEL, L. DE MEYER en V. VERVLIEET (eds.), *Actuele problemen van het socialezekerheidsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 377-416.

²⁸⁸ *Infra*, nrs. 153-156.

²⁸⁹ *Supra*, nrs. 78-79.

97. Het kan zich voordoen dat personen slechts gedurende een gedeelte van een kalenderjaar de hoedanigheid van sociaal verzekerde in de pensioenregeling der zelfstandigen hebben.²⁹⁰

De betrokkenen verwerven dan wel punten en hun nettoberoepsinkomsten moeten dus in aanmerking worden genomen voor het bepalen van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen.

Men mag de punten voor de loopbaan jaren waarin zelfstandigen gedurende één, twee of drie kwartalen niet sociaal verzekerd zijn geweest, ons inziens niet uitsluitend berekenen op basis van de verhouding tussen de jaarlijkse individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokkenen en de gemiddelde jaarlijkse nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen. Een dergelijke werkwijze zou immers erop neerkomen dat een zelfstandige die in twee kwartalen evenveel verdient als een andere zelfstandige in vier kwartalen, wel evenveel punten verzamelt, terwijl de betrokkene slechts twee in plaats van vier kwartaalbijdragen voor het desbetreffende jaar heeft betaald. Ook al beschouwt de Commissie de bijdrage tot de economie, gemeten aan de omvang van het behaalde arbeidsinkomen, als de bijdrage van de sociaal verzekerden aan hun pensioenregeling, toch zou dat naar ons oordeel indruisen tegen de verwachtingen en rechtvaardigheidsopvattingen van de mensen en bijgevolg afbreuk doen aan de publieke legitimiteit van de pensioenregeling der zelfstandigen. De Commissie verliest trouwens niet uit het oog dat de omvang van het behaalde arbeidsinkomen ook mee wordt bepaald door de gepresteerde arbeidstijd. De Commissie erkent dat de gepresteerde arbeidstijd moeilijk kan worden gemeten voor zelfstandigen. Zij opteert, wat de toegang tot het minimumpensioen betreft, noodgedwongen voor het principe dat de arbeidstijd voor zelfstandigen gebaseerd is op een forfaitair vastgestelde tijd per kwartaal waarvoor de zelfstandige zijn socialezekerheidsbijdragen heeft betaald.²⁹¹

Rekening gehouden met die zienswijze van de Commissie en met dit specifieke kenmerk van de bijdrageregeling der zelfstandigen moet men ons inziens daarom eerst het puntenaantal berekenen dat voortvloeit uit de pure vergelijking van de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokkene en de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen. Vervolgens moet dat puntenaantal worden vermenigvuldigd met het resultaat van de breuk waarvan de teller gelijk is aan het aantal kwartalen van het desbetreffende kalenderjaar waarin de betrokkene de hoedanigheid van sociaal verzekerde zelfstandige had en de noemer gelijk is aan vier. Het puntenaantal wordt bijgevolg vermenigvuldigd met 25, 50 of 75 %, ingeval de betrokkene in het desbetreffende kalenderjaar sociaal verzekerd was gedurende één kwartaal dan wel twee respectievelijk drie kwartalen.

b) Piste 1

98. Volgens de Commissie is een systeem van sociale verzekering noodzakelijk voor de verwezenlijking van de door haar vooropgestelde doelstellingen. Zij beschouwt echter niet de door sociaal verzekerden betaalde socialezekerheidsbijdragen of belastingen als hun bijdrage in dat verband. De Commissie aanziet daarentegen de bijdrage die de betrokkenen leveren aan de economie, als hun bijdrage tot de sociale

---

²⁹⁰ *Supra*, nrs. 70-72.

²⁹¹ *Supra*, nr. 30 en *infra*, nr. 157.

pensioenverzekering en meet die bijdrage aan de hand van hun arbeidsinkomen.²⁹² Voor zover personen punten verwerven in het puntensysteem voor zelfstandigen, kan men de notie arbeidsinkomen vanuit die optiek invullen door de effectief door hen behaalde nettoberoepsinkomsten te hanteren. We noemen dit piste 1.

99. We zetten hieronder uiteen in hoever in piste 1 rekening wordt gehouden met de opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven (1°) en lichten vervolgens de toepassing van piste 1 in een aantal situaties nader toe (2° tot en met 6°).

1° Opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schrijven

100. Met het oog op de bijdrageberekening worden de nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen opgedeeld in schijven. In piste 1 moet daarvan abstractie worden gemaakt en wordt bij toepassing van het puntensysteem rekening gehouden met het effectief behaalde inkomstenbedrag, ook ingeval de nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige bijvoorbeeld het intermediair plafond overtreffen of de derde schijf bereiken. De vraag in hoever op die nettoberoepsinkomsten socialezekerheidsbijdragen of belastingen zijn geheven, speelt immers geen rol in deze piste.

101. Het bedrag van de in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten kan bijgevolg zeer hoog zijn.

Het puntensysteem laat echter toe, zowel uitgaande van de huidige wetgeving als van het commissierapport²⁹³, niet meer punten toe te kennen dan een maximaal puntenaantal. Onder de daartoe bepaalde voorwaarden zullen de betrokken zelfstandigen dan niet meer punten verwerven dan toegestaan. De toekenning van maximumpunten doorbreekt enigszins de verhouding tussen de individuele nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige en de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen.

102. Het bedrag van de in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten kan evenwel ook zeer laag zijn. Het voorstel van de Commissie voorziet, onder bepaalde voorwaarden, in een correctie door middel van een minimale puntengarantie.²⁹⁴ Wanneer de betrokkene voldoet aan de daartoe gestelde voorwaarden, wordt zijn laag verworven puntenaantal opgetrokken tot het gegarandeerd minimumpuntenaantal.

Ingeval zelfstandigen beroepsverliezen lijden, worden hun nettoberoepsinkomsten uitgedrukt in een negatief getal. Het aftrekken van punten kan leiden tot een vermindering van het uiteindelijke pensioenbedrag. De betrokken zelfstandigen hebben in ieder geval arbeidsinspanningen geleverd. Dat die inspanningen geen pensioenrechten zouden opleveren is één zaak, maar dat zij zouden leiden tot de vermindering van het pensioen dat wordt opgebouwd in jaren waarin men geen verliezen lijdt, zou naar ons oordeel al te zeer indruisen tegen het algemene rechtvaardigheidsgevoel. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem aansluiten bij de verwachtingen en rechtvaardigheidsopvattingen

---

²⁹² Commissierapport, 13-16, 94-97 en 108-110.

²⁹³ Commissierapport, 99-100.

²⁹⁴ *Infra*, hoofdstuk 4.

van de mensen en moeten mensen het gevoelen hebben dat hun inspanningen worden beloond.²⁹⁵ Bij implementatie van piste 1 dient ons inziens bijgevolg de garantie te worden ingebouwd dat geen negatieve punten worden “toegekend”. Voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep komt daar nog bij dat zij, ondanks hun negatieve beroepsinkomsten, de wettelijke minimumbijdrage betalen, zoals hierna wordt toegelicht.

2° Minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep

103. De beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep betalen socialezekerheidsbijdragen op basis van de zogenaamde minimumdrempel, ingeval hun nettoberoepsinkomsten het bedrag van de minimumdrempel niet bereiken.²⁹⁶

In piste 1 wordt daarvan abstractie gemaakt en wordt rekening gehouden met het effectief behaalde inkomstenbedrag. Het bedrag van de in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten kan bijgevolg zeer laag zijn. Wanneer zelfstandigen voldoen aan de voorwaarden voor de toekenning van een minimale puntgarantie, wordt hun laag verworven puntenaantal opgetrokken tot het gegarandeerde puntenaantal.²⁹⁷ Dat geldt overigens ook voor zelfstandigen wier nettoberoepsinkomsten gelijk zijn aan of hoger dan de zogenaamde minimumdrempel, zolang het op basis daarvan normaal verworven puntenaantal kleiner is dan het gegarandeerd minimumpuntenaantal.²⁹⁸

104. Het stoot mensen mogelijk tegen de borst dat geen rekening wordt gehouden met het bedrag van de minimumdrempel waarop de betrokkenen wel socialezekerheidsbijdragen hebben betaald.

De Commissie verliest niet uit het oog dat het jaarlijks arbeidsinkomen van werknemers ook het resultaat is van de door hen geleverde arbeidsinspanning, gemeten aan de gepresteerde arbeidstijd. Zelfstandigen kennen echter geen evenredig verband tussen de hoogte van hun beroepsinkomsten en de omvang van de gepresteerde arbeidstijd. Lage nettoberoepsinkomsten hebben in vele gevallen een andere oorzaak dan een geringe arbeidstijd. De afschrijving van investeringskosten, het verlies van een belangrijke klant of andere omstandigheden kunnen leiden tot een sterke daling van de nettoberoepsinkomsten van een individuele zelfstandige, ook in perioden waarin de gemiddelde nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen gelijk blijven of toenemen en de betrokken zelfstandige dezelfde of een grotere arbeidsinspanning verricht. Het zou de legitimiteit van de pensioenregeling ten goede komen dat de minimumdrempel wordt in aanmerking genomen in plaats van de effectief behaalde lagere nettoberoepsinkomsten van de betrokkenen. Voor het berekenen van het verworven puntenaantal zal dit weliswaar geen verschil uitmaken, zolang het gewaarborgd minimum puntenaantal gelijk is aan of hoger is dan het aantal punten dat men verwerft op basis van de minimumdrempel.

Voor het bepalen van de waarde van een punt, zal het in aanmerking nemen van de minimumdrempel echter leiden tot hogere gemiddelde nettoberoepsinkomsten en aldus recht doen aan de bijdrage-

---

²⁹⁵ Commissierapport, 13-14, 39-40 en 85-90.

²⁹⁶ *Supra*, nr. 74.

²⁹⁷ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 8-13.

²⁹⁸ *Infra*, hoofdstuk 4.

inspanning van de betrokken zelfstandigen. Het tegenovergestelde zou leiden tot een omgekeerde solidariteit die naar ons gevoel minder strookt met de uitgangspunten van de commissie. Solidariteit moet in de ogen van de Commissie immers toelaten dat nadelige effecten van persoonlijke kenmerken of gebeurtenissen waarvoor mensen niet individueel verantwoordelijk worden gehouden, worden gemilderd of geneutraliseerd en dat het pensioensysteem doet blijken van een verbondenheid tussen personen die veel en weinig verdienen.²⁹⁹ Men mag vanzelfsprekend niet uit het oog verliezen dat de waarde van een punt ervoor zorgt dat het toegekende pensioen een theoretische referentiepersoon moet toelaten zijn levensstandaard te handhaven in de samenleving waarin hij leeft als gepensioneerde. Men zou kunnen opwerpen dat pensioenen bijgevolg in verhouding moeten staan tot het gemiddelde arbeidsinkomen dat sociaal verzekerden op dat ogenblik werkelijk kunnen spenderen. Daartegenover staat dat de wetgever de heffing van minimumbijdragen verantwoordt met het motief dat de lagere nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen niet noodzakelijk hun werkelijke draagkracht – en dus ook niet hun werkelijke levensstandaard – weerspiegelen. De Commissie beschouwt voorts de koppeling tussen de waarde van een punt en het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten waarop de socialezekerheidsbijdragen worden berekend, als een nuttig instrument van collectieve responsabilisering in de pensioenregeling voor zelfstandigen.³⁰⁰

3° Deeltijds pensioen

105. De Commissie beklemtoont dat het pensioensysteem flexibel moet zijn en individuele keuzes moet toelaten met het oog op een soepele overgang van de actieve loopbaan naar het pensioen. Zij is daarom ook voorstander van de invoering van een ‘deeltijds pensioen’, d.w.z. een gedeeltelijke opname van een pensioen gecombineerd met de mogelijkheid tot een beperkte voortzetting van de beroepsactiviteit.³⁰¹ In een puntensysteem komt dat volgens de Commissie erop neer dat mensen een deel van hun verworven punten omzetten in pensioen en een ander deel op hun individuele rekening laten staan. Op het opgenomen pensioendeel wordt een correctie toegepast. Een gebeurlijke voortzetting van de beroepsactiviteit leidt tot verdere pensioenopbouw. De Commissie suggereert dat mensen in een eerste fase maximaal de helft van hun verworven punten kunnen opnemen één (of twee) jaar vóór de leeftijd waarop zij hun rustpensioen vervroegd kunnen laten ingaan.³⁰²

De Commissie pleit ervoor om een formule van ‘deeltijds pensioen’ te laten samengaan met een volledige actuariële correctie wegens de vervroegde opname van een gedeelte van het pensioen. De Commissie erkent dat de gemiddelde hoogte van de toekomstige pensioenen dan voldoende hoog moet zijn om sociale achteruitgang te voorkomen. Zij wijst erop dat een volledige actuariële correctie het mogelijk maakt om onbeperkt bijverdienen toe te laten. Men voorkomt aldus zowel de complexiteit van de regelgeving inzake toegelaten arbeid, als de onrechtvaardigheid die erin bestaat dat alleen

---

²⁹⁹ *Supra*, nr. 5.

³⁰⁰ Commissierapport, 77.

³⁰¹ Aanvullend commissie-advies, 6 en 34-35.

³⁰² Aanvullend commissie-advies, 27-29.

arbeidsinkomens daardoor worden gevat, terwijl in een vennootschap ondergebrachte arbeidsinkomens buiten schot blijven.³⁰³

De Commissie stelt verder voor dat de verdere pensioenopbouw in het kader van een deeltijds pensioen wordt beperkt, naarmate een groter gedeelte van het pensioen wordt opgenomen. Een dergelijke formule vermijdt naar haar oordeel zowel een ongelijke behandeling van wie veel dan wel weinig verdient, als manipulatie van het pensioensysteem. Een volledige opname van het pensioen impliceert dan dat een verder uitgeoefende beroepsbezigheid geen bijkomende pensioenrechten meer genereert in de desbetreffende pensioenregeling.³⁰⁴ De Commissie is van oordeel dat die regel binnen elke pensioenregeling apart moet worden toegepast en nog nader moet worden onderzocht hoe het concept deeltijds pensioen kan worden toegepast op personen met gemengde loopbanen.³⁰⁵

De Commissie erkent dat verscheidene scenario's mogelijk zijn en dat de verhoudingen tussen het deeltijds pensioen, enerzijds, en, andere uitstapregelingen en het vervroegd rustpensioen, anderzijds, niet uit het oog mogen worden verloren. Zij is van oordeel dat het nemen van beslissingen dienaangaande nog zeer grondig bijkomend onderzoek en overleg vergt met betrekking tot de impact op de arbeidsparticipatie en het financiële evenwicht van het pensioensysteem. In het bestek van dit onderzoek beperken we ons dan ook tot een onderzoek naar de wijze waarop het door de Commissie voorgestelde scenario kan worden geïntegreerd in het puntensysteem der zelfstandigen.

106. Wat het deeltijds opgenomen pensioen betreft, doen zich geen bijzondere problemen voor, wat de puntenberekening en de bepaling van de waarde van een punt betreft. Het deeltijds pensioen veronderstelt immers dat een gedeelte van het reeds verworven en berekend aantal punten wordt opgenomen en volgens de normale regels wordt omgezet in een geldwaarde. De bijzonderheid bestaat erin dat een actuariële correctie wordt toegepast wegens de vervroegde opname van het deeltijds pensioen. Naargelang van de politieke keuze die wordt gemaakt dienaangaande, zal die correctie volledig of gedeeltelijk zijn en zullen ook de regels inzake de toegelaten beroepsarbeid en verdere pensioenopbouw in functie daarvan vorm krijgen.

Wat de verdere pensioenopbouw betreft, komt het door de Commissie geformuleerde voorstel erop neer dat een voortgezette beroepsbezigheid niet meer leidt tot verdere pensioenopbouw, zodra het opgebouwde pensioen volledig wordt opgenomen. In dat geval verwerven de betrokkenen geen punten meer en moet met hun nettoberoepsinkomsten geen rekening worden gehouden, ook niet voor de berekening van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen.

Ingeval een reeds opgebouwd pensioen gedeeltelijk wordt opgenomen, houdt het voorstel van de Commissie een verdere beperking van de pensioenopbouw in. De Commissie blijft wel uitgaan van het arbeidsinkomen van de betrokkenen. Zij beperkt de pensioenopbouw tot het gedeelte daarvan dat het berekeningsplafond niet te boven gaat, met dien verstande dat het berekeningsplafond verhoudingsgewijze vermindert, naarmate een groter gedeelte van het pensioen reeds is opgenomen. In

---

³⁰³ Aanvullend commissie-advies, 31-34.

³⁰⁴ Aanvullend commissie-advies, 6-7, 29-31 en 35-36.

³⁰⁵ Aanvullend commissie-advies, 35-36 en 38.

piste 1 wordt bijgevolg rekening gehouden met de effectief nog door de betrokkenen behaalde nettoberoepsinkomsten. De betrokken zelfstandigen kunnen echter niet meer punten verwerven dan het hen nog toegestane maximaal puntenaantal. We hebben een analoge werkwijze voorgesteld voor zelfstandigen met een hoofdberoep wier nettoberoepsinkomsten het intermediair plafond overtreffen.³⁰⁶

4° Vóór 1984 volbrachte of gesitueerde loopbaan jaren

107. Pensioenen voor zelfstandigen worden alleen berekend op basis van de verdiende nettoberoepsinkomsten voor de loopbaan jaren of daarmee gelijkgestelde perioden vanaf 1984.³⁰⁷ Voor meewerkende echtgenoten is dat niet relevant. Zij zijn immers pas sinds 2005 verplicht sociaal verzekerd en de gelijkstelling van daaraan voorafgaande periodes van vrijwillige verzekering van de meewerkende echtgenoot kan niet teruggaan tot vóór 1984.³⁰⁸

Onder de huidige wetgeving komt de koppeling van de pensioenen aan de nettoberoepsinkomsten dus tot volle wasdom in 2028 (45ste loopbaanjaar). Als in de tussentijd de referentieloopbaan zou worden verlengd, zou die volledige koppeling later tot stand komen, bijvoorbeeld in 2030 bij een verlenging van de referentieloopbaan van 45 tot 47 jaar. Volgens het regeerakkoord zou het puntensysteem ten laatste in 2030 moeten in werking treden. Het kan bijgevolg niet worden uitgesloten dat het puntensysteem wordt toegepast op zelfstandigen die nog vóór 1984 loopbaan jaren hebben volbracht of zich hebben bevonden in daarmee gelijkgestelde perioden van inactiviteit. Daarenboven stelt de Commissie voor om de overgang van het huidige naar het nieuwe pensioensysteem budgettair neutraal te laten verlopen. Daartoe acht zij een historische reeks van gemiddelde arbeidsinkomens nodig, bijvoorbeeld voor de 50 jaar die voorafgaan aan de overgang.³⁰⁹ Vóór 1984 volbrachte loopbaan jaren zijn dus relevant voor de implementatie van het puntensysteem.

Dat geldt, uitgaande van de huidige wetgeving, ook voor de berekening van overlevingspensioenen. Om te vermijden dat het bedrag van overlevingspensioenen lager uitvalt, naargelang een zelfstandige overlijdt op jongere leeftijd, wordt het overlevingspensioen immers niet berekend uitgaande van een volledige pensioenloopbaan van 45 jaar. Het aantal jaren dat nodig is voor een volledige pensioenloopbaan wordt integendeel vastgesteld op het verschil tussen de leeftijd die de zelfstandige heeft bereikt bij zijn overlijden en 20 jaar. Hoe jonger de echtgenoot overlijdt, hoe kleiner dat verschil is. Voor de berekening van overlevingspensioenen heeft de volledige pensioenloopbaan bijgevolg een variabele duur. Op die wijze is het bedrag van het overlevingspensioen niet afhankelijk van de leeftijd waarop de zelfstandige overlijdt.³¹⁰ Naarmate zelfstandigen overlijden op jongere leeftijd, hebben zij verhoudingsgewijze wel meer loopbaan jaren na 1984 volbracht. De wetgever wil de overlevingspensioenen, zoals de rustpensioenen, slechts geleidelijk koppelen aan de nettoberoepsinkomsten van de (overleden) zelfstandigen. Daarom worden overlevingspensioenen beperkt tot een maximaal bedrag, ingeval de

---

³⁰⁶ *Supra*, nr. 101.

³⁰⁷ *Supra*, nrs. 58-61.

³⁰⁸ Zie art. 36 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

³⁰⁹ Commissierapport, 74-75.

³¹⁰ Art. 7 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

betrokkene is overleden vóór het bereiken van de pensioenleeftijd en nog geen rustpensioen als zelfstandige genoten heeft. Dat maximumbedrag bekomt men door te veronderstellen dat de overledene op het ogenblik van zijn overlijden wel de pensioenleeftijd heeft bereikt. Men voegt dan de ontbrekende loopbaan jaren toe aan de effectief volbrachte of gelijkgestelde loopbaan jaren tot men een volledige pensioenloopbaan van 45 jaar bekomt. De aldus toegevoegde fictieve loopbaan jaren worden beschouwd als loopbaan jaren die gelegen zijn vóór 1984 en waarvoor de koppeling van het pensioenbedrag aan de voordien verworven nettoberoepsinkomsten niet geldt. Men berekent op basis van de aldus verlengde pensioenloopbaan een hypothetisch overlevingspensioen. Het op normale wijze berekende overlevingspensioen wordt vergeleken met dat hypothetische overlevingspensioen. Het laagste van beide bedragen wordt toegekend aan de langstlevende echtgenoot.³¹¹ Die regel geldt niet voor de berekening van overgangsuitkeringen. Deze worden berekend op dezelfde wijze als het normaal berekende overlevingspensioen.³¹²

108. Voor de jaren vóór 1984 worden zelfstandigenpensioenen onder de huidige wetgeving berekend met behulp van een forfaitaire en door de wetgever vastgelegd bedrag aan nettoberoepsinkomsten.³¹³

De logica van piste 1 zou inhouden dat men geen rekening houdt met die forfaitaire nettoberoepsinkomsten, maar met de werkelijk behaalde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen. Die invulling van de notie arbeidsinkomen staat ons inziens evenwel haaks op de specifieke kenmerken van de pensioenregeling der zelfstandigen, die het bedrag van de zelfstandigenpensioenen, wat de loopbaan jaren vóór 1984 betreft, niet afhankelijk maakt van de behaalde nettoberoepsinkomsten. Om die reden stellen we een andere werkwijze voor. Als het individuele arbeidsinkomen van zelfstandigen beschouwen we de forfaitaire nettoberoepsinkomsten op basis waarvan de zelfstandigenpensioenen worden berekend voor de loopbaan jaren vóór 1984. Dat bedrag is voor alle zelfstandigen hetzelfde en is bijgevolg gelijk aan het gemiddelde arbeidsinkomen van alle zelfstandigen voor die jaren. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem gaat ervan uit dat een persoon die evenveel verdient als het gemiddelde arbeidsinkomen, 1 punt krijgt. Voor de loopbaan jaren die voorafgaan aan 1984, zou voor elke zelfstandige per verzekerd kwartaal een vierde van een punt worden toegekend.

Uit onze statistische analyse blijkt evenwel dat die regel voordelig uitvalt voor hen die punten opbouwen voor pensioenloopbaan jaren vóór 1984. Het puntenaantal dat zij voor die jaren bekomen, is hoger dan het gemiddelde puntenaantal van alle zelfstandigen. In geld uitgedrukt is het pensioen dat zij voor elk van die pensioenloopbaan jaren bekomen, veel hoger dan het huidige bedrag van het forfaitaire pensioen voor een pensioenloopbaan jaar. Dat effect heeft weliswaar een uitdovend karakter. Afhankelijk van de datum waarop het puntensysteem van kracht wordt, van de duur van de dan als volledig beschouwde pensioenloopbaan en van de concrete uitwerking dan wel afschaffing van het principe van de eenheid van de pensioenloopbaan kan niet worden uitgesloten dat sommige gepensioneerden nog aan 1984 voorafgaande loopbaan jaren in rekening zullen brengen.³¹⁴ De door ons voorgestelde berekeningswijze

---

³¹¹ Art. 11 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen; art. 53quinquies Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

³¹² Art. 9bis § 8 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

³¹³ Art. 5 § 2 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

³¹⁴ *Infra*, deel II, Appendix 6.

heeft dan, zowel als de zuivere toepassing van piste 1, een effect dat niet is gewild door de wetgever. De wetgever beoogde in 1984 immers wel de aan dat jaar voorafgaande loopbaan jaren verder in aanmerking te nemen voor de pensioenopbouw, maar ging ervan uit dat de daaropvolgende loopbaan jaren een hoger pensioen zouden kunnen opleveren en beoogde door de toekenning van een minimumpensioen te voorkomen dat zelfstandigen een lager proportioneel pensioen zouden bekomen dan het voordien geldende forfaitaire pensioen. Men kan bijgevolg een meer genuanceerde wijze van puntenberekening overwegen voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984. Een alternatief dat naar ons oordeel de toenmalige doelstelling van de wetgever sterk benadert, zou erin kunnen bestaan om voor de desbetreffende jaren de minimumpuntengarantie toe te kennen. Het pensioen wordt voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984 dan niet gekoppeld aan de beroepsinkomsten van de zelfstandigen, terwijl de desbetreffende loopbaan jaren toch het recht op een minimumpensioen blijven openen.³¹⁵

Wat de waarde van een punt of de welvaartsvastheid van de toegekende pensioen betreft, heeft de problematiek van de loopbaan jaren vóór 1984 geen belang. De waarde van het punt wordt immers voor het eerst bepaald op het ogenblik waarop pensioenen de eerste maal worden opgenomen onder de gelding van het nieuwe puntensysteem. Die pensioenen worden ook pas vanaf dan aangepast aan de evolutie van de welvaart in de daaropvolgende periode.

5° Gelijkgestelde perioden

109. Bepaalde perioden van inactiviteit worden gelijkgesteld met perioden van effectieve beroepsuitoefening, wat de pensioenopbouw betreft. Voor de jaren vóór 1984 wordt gerekend met dezelfde forfaitaire inkomsten als voor de perioden van effectieve uitoefening van de zelfstandige beroepsbezigheid. Aan de koning is de bevoegdheid verleend om te bepalen welke fictieve inkomsten worden in aanmerking genomen met het oog op de pensioenberekening voor de gelijkgestelde tijdvakken na 1983.³¹⁶

Onder de huidige reglementering is het bedrag van de fictieve inkomsten afhankelijk van de aard van de gelijkstelling. In bepaalde gevallen gaat het om het bedrag van de beroepsinkomsten waarop de bijdrage voor het verkrijgen van de gelijkstelling is berekend, in andere gevallen gaat het om het bedrag van de laatst verdiende beroepsinkomsten.³¹⁷ Voor de gelijkgestelde tijdvakken van ziekte en invaliditeit wordt rekening gehouden met de eigenheid van zelfstandige beroepen en de daarmee gepaard gaande schommelingen die de beroepsinkomsten kunnen ondergaan. Een referentie naar het inkomen op één bepaald tijdstip zou speculatie bij de aangifte van de arbeidsongeschiktheid in de hand kunnen werken. Daarom wordt het fictieve inkomen in dit geval berekend door het gemiddelde te maken van de

---

³¹⁵ Deze beleidssuggestie hebben we nog niet kunnen verwerken in ons statistisch onderzoek. In de scenario's die we onderzocht hebben, hebben we steeds gewerkt met 1 punt of meer voor een volledig loopbaanjaar voorafgaand aan 1984.

³¹⁶ Art. 5 § 3 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

³¹⁷ Art. 45-46ter Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

geherwaardeerde inkomsten die in aanmerking kwamen voor de berekening der socialezekerheidsbijdragen over het jaar waarin de gelijkstelling begon en over de drie jaar die daaraan voorafgaan.³¹⁸

110. De opbouw van pensioenrechten voor gelijkgestelde perioden van inactiviteit maakt deel uit van het pensioensysteem dat de Commissie voor ogen heeft. Solidariteit moet naar het oordeel van de Commissie toelaten dat nadelige effecten van persoonlijke kenmerken of gebeurtenissen waarvoor mensen niet individueel verantwoordelijk worden gehouden, worden gemilderd of geneutraliseerd en dus ervoor zorgen dat bepaalde periodes waarin men niet kon werken, in rekening worden gebracht bij de pensioenberekening.³¹⁹

Voor de desbetreffende perioden moeten bijgevolg punten worden toegekend bij toepassing van het door de Commissie toegekende puntensysteem.

Volgens de logica van piste 1 moet daarbij rekening worden gehouden met de effectief behaalde nettoberoepsinkomsten. Vermits deze niet worden verworven tijdens gelijkgestelde perioden van inactiviteit, moet een bijzondere wijze voor de berekening van het verworven puntenaantal worden uitgewerkt. De Commissie laat toe dat wordt gerekend met het arbeidsinkomen in de voorafgaande periode of met een arbeidsinkomen dat wordt berekend op een andere wijze.³²⁰ Wat de jaren die voorafgaan aan 1984 betreft, kan aan de zelfstandigen voor elk gelijkgesteld kwartaal een vierde van een punt worden toegekend, zoals we ook hebben voorgesteld voor de kwartalen van effectieve beroepsbezigheid.³²¹ Voor de jaren na 1983 kan men, wat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige betreft, onder de huidige stand van de wetgeving rekening houden met de fictieve inkomsten waarop het pensioen voor gelijkgestelde tijdvakken van inactiviteit wordt berekend.

111. Het puntensysteem vereist op zich geen aanpassing van de geldende wetgeving, wat de gelijkgestelde perioden van inactiviteit betreft. Het regeerakkoord kondigt in dat verband aan dat zij de loonplafonds voor gelijkgestelde perioden zal evalueren om een sterkere band tussen gewerkte periodes en het pensioen te bekomen en dat de periodes van gelijkstelling van tijdvakken van inactiviteit zullen worden geharmoniseerd over de pensioenregelingen heen.³²² De Commissie aanvaardt dat nuances worden aangebracht wat de hoogte van het fictieve arbeidsinkomen betreft. Zij is van oordeel dat de regeling van de gelijkgestelde perioden bij uitstek een onderhandelingsmaterie vormt voor de sociale partners.³²³ Het komt aan de wetgever toe om eventuele nieuwe regels voor de berekening van het pensioen voor gelijkgestelde tijdvakken van inactiviteit vast te leggen en te bepalen op welke wijze deze worden verwerkt in het puntensysteem.

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen is dienaangaande van oordeel dat, zeker in het voorgestelde puntensysteem, de pensioenberekening moet gebeuren op basis van het

---

³¹⁸ Art. 46 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

³¹⁹ Commissierapport, 12 en 14-15.

³²⁰ Commissierapport, 63-64 en 108-109.

³²¹ *Supra* nr. 97.

³²² Regeerakkoord, 37-38.

³²³ Commissierapport, 12, 89, 94-97 en 108-110.

bedrag van de toegekende socialezekerheidsuitkering en niet op basis van het voordien genoten arbeidsinkomen.³²⁴ Die zienswijze houdt in dat moet worden voorzien in een regeling voor de perioden van gelijkstelling waarin zelfstandigen geen socialezekerheidsuitkering genieten. We merken in dat verband voorts op dat het bedrag van socialezekerheidsuitkeringen afhankelijk is van de gezinstoestand van de gerechtigde. De in aanmerking genomen gezinsvormen en de wijze waarop de gezinssituatie het bedrag van de andere socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen beïnvloeden, verschillen onder de huidige wetgeving van de gezinsvormen en de wijze die de berekening van het pensioen beïnvloeden. Het voorstel van het Beheerscomité houdt op dit punt onrechtstreeks een gezinsdimensie van het pensioen in. De Commissie stelt een modernisering en eenvormigheid daarvan voorop. Men zal moeten nagaan of het voorstel van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen daarmee verenigbaar is. Het voorstel kan voor het overige worden verwerkt in het puntensysteem. Het bedrag van de socialezekerheidsuitkering wordt dan in rekening gebracht in plaats van het bedrag van de fictieve nettoberoepsinkomsten waarmee thans wordt gerekend, voor de berekening van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen.

6° Laatste loopbaan jaren

112. Vanaf 2015 berekent men de socialezekerheidsbijdragen en pensioenen der zelfstandigen op de nettoberoepsinkomsten van het desbetreffende loopbaanjaar zelf. Onder bepaalde voorwaarden kunnen de zelfstandigen daarvan afzien voor hun drie laatste loopbaan jaren. In dat geval wordt hun pensioen berekend op de nettoberoepsinkomsten van het kalenderjaar dat drie jaar voorafgaat aan elk loopbaanjaar waarvoor die keuze wordt gemaakt.³²⁵

Rekening houdend met het uitgangspunt dat wij formuleren voor het oplossen van het tijdsverschil tussen het behalen en het vaststellen van de nettoberoepsinkomsten³²⁶, stellen we voor dat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen worden berekend op basis van de nettoberoepsinkomsten die zij effectief hebben behaald in dat referentiejaar.

113. Voor de kwartalen gelegen in het jaar waarin het pensioen ingaat, rekent men met de beroepsinkomsten die in aanmerking werden genomen voor de bijdrage-inning in het voorgaande kalenderjaar. Als de gepensioneerde dan geen zelfstandige beroepsactiviteit meer uitoefende, rekent men met het bedrag waarop de minimumbijdragen voor beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep worden geheven.³²⁷

We stellen voor dat, wat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen betreft, wordt gerekend met de nettoberoepsinkomsten die zij effectief hebben behaald in dat voorgaande kalenderjaar.

---

³²⁴ ABC-verslag, 21-22.

³²⁵ Art. 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen juncto art. 11 § 5 Sociaal Statuut Zelfstandigen, beide na de wijziging ervan bij art. 2 en 14 Wet 22 november 2013.

³²⁶ *Supra*, nrs. 92-95.

³²⁷ Art. 5 § 2 *quinquies* Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

Als een zelfstandige in dat jaar geen beroepsactiviteit meer uitoefende, moet een bijzondere wijze voor de berekening van het verworven puntenaantal worden uitgewerkt.³²⁸ Men kan, wat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige betreft, onder de huidige stand van de wetgeving rekening houden met het bedrag van de minimumdrempel.

c) *Piste 2*

114. We zetten hieronder uiteen in hoever in piste 2 rekening wordt gehouden met de opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven (1°) en lichten vervolgens de toepassing van piste 2 in een aantal situaties nader toe (2° tot en met 6°).

1° Opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven

115. Een tweede mogelijkheid bestaat erin te rekenen met de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen waarop effectief socialezekerheidsbijdragen zijn geheven voor de financiering van hun pensioenregeling. Die mogelijkheid noemen we piste 2.

De Commissie stelt ten aanzien van de zelfstandigen immers voor om rekening te houden met de 'aangegeven inkomens waarop de bijdragen van de zelfstandigen gebaseerd zijn'. Voorts sluit deze piste ons inziens beter dan piste 1 aan bij het uitgangspunt van de Commissie dat een pensioensysteem financieel houdbaar moet zijn.³²⁹ Het verwerven van nettoberoepsinkomsten waarop geen socialezekerheidsbijdragen worden geheven, draagt niet rechtstreeks bij tot de financiering van de pensioenregeling. De publieke legitimiteit die een pensioensysteem volgens de Commissie moet genieten, houdt ten slotte in dat het pensioensysteem wordt aanvaard door iedereen. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem aansluiten bij de verwachtingen en rechtvaardigheidsopvattingen van de mensen die het gevoelen moeten hebben dat hun inspanningen worden beloond.³³⁰ Dat geldt ons inziens niet alleen voor de arbeidsinspanningen, maar ook voor de bijdrage-inspanningen van de zelfstandigen.

116. In piste 2 wordt bijgevolg geen rekening gehouden met het gedeelte van de effectief behaalde nettoberoepsinkomsten, dat het absoluut plafond overtreft. Dat plafond scheidt immers de tweede en derde schijf van de nettoberoepsinkomsten van elkaar en op de nettoberoepsinkomsten in de derde schijf worden geen socialezekerheidsbijdragen geheven.

Het intermediair plafond scheidt de eerste en de tweede schijf van de nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen. Op de nettoberoepsinkomsten in de tweede schijf wordt een lager percentage toegepast dan op de nettoberoepsinkomsten in de eerste schijf. De verantwoording daarvoor bestaat precies erin dat het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten in de tweede schijf niet in aanmerking wordt genomen

---

³²⁸ Commissierapport, 63-64 en 108-109.

³²⁹ *Supra* nr. 6.

³³⁰ *Supra* nr. 6.

voor de berekening van het pensioen van de betrokkene. Volgens de logica van piste 2 wordt bijgevolg ook geen rekening gehouden met de nettoberoepsinkomsten in de tweede schijf.

Het argument dat zelfstandigen op het gedeelte van hun nettoberoepsinkomsten in de tweede en derde schijf personenbelasting betalen en dat die belasting mee wordt aangewend voor de financiering van de pensioenregeling der zelfstandigen, leidt ons inziens niet tot een andere conclusie. Er is immers onder de huidige wetgeving geen aanwijsbaar gedeelte van de betaalde belasting dat wordt toegewezen aan het sociaal statuut der zelfstandigen of de daarvan deel uitmakende pensioenregeling.

2° Minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep

117. De beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep betalen socialezekerheidsbijdragen op basis van de zogenaamde minimumdrempel, ingeval hun nettoberoepsinkomsten het bedrag van de minimumdrempel niet bereiken of zij beroepsverliezen lijden.³³¹

In piste 2 wordt dan rekening gehouden met het bedrag van de minimumdrempel waarop de door hen betaalde minimumbijdrage is berekend. Het aantal punten dat hen wordt toegekend op die basis, kan worden opgetrokken tot het gegarandeerd minimumpuntenaantal, als de betrokkenen voldoen aan de daartoe geldende voorwaarden.³³²

3° Deeltijds pensioen

118. In het alsnog door de Commissie voorgestelde scenario leidt een gebeurlijke voortzetting van de beroepsactiviteit na opname van het deeltijds pensioen tot verdere pensioenopbouw die naar het oordeel van de Commissie zou moeten worden beperkt, naarmate een groter gedeelte van het pensioen wordt opgenomen. De Commissie beperkt de pensioenopbouw tot het gedeelte daarvan dat het berekeningsplafond niet te boven gaat, met dien verstande dat het berekeningsplafond verhoudingsgewijze vermindert, naarmate een groter gedeelte van het pensioen reeds is opgenomen.³³³

In piste 2 wordt bijgevolg slechts rekening gehouden met het gedeelte van de nog door de betrokken zelfstandigen behaalde nettoberoepsinkomsten, dat het verhoudingsgewijze verminderd berekeningsplafond niet te boven gaat.

4° Vóór 1984 volbrachte of gesitueerde loopbaanjaren

119. Pensioenen voor zelfstandigen worden alleen berekend op basis van de verdiende nettoberoepsinkomsten voor de loopbaanjaren of daarmee gelijkgestelde perioden vanaf 1984. Voor de jaren vóór

---

³³¹ *Supra*, nr. 74.

³³² Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 8-13.

³³³ *Supra*, nrs. 105-106.

1984 worden zelfstandigenpensioenen onder de huidige wetgeving berekend met behulp van een forfaitair en door de wetgever vastgelegd bedrag aan nettoberoepsinkomsten.³³⁴

De logica van piste 2 zou inhouden dat men geen rekening houdt met die forfaitaire nettoberoepsinkomsten, maar wel met de nettoberoepsinkomsten waarop de zelfstandigen socialezekerheidsbijdragen hebben betaald en die in voorkomend geval hetzij worden verhoogd tot het bedrag van de minimumdrempel, hetzij worden verminderd tot het bedrag van het intermediair plafond.

Die invulling van de notie arbeidsinkomen zou evenwel voorbijgaan aan de regel dat het pensioen van alle zelfstandigen, wat de loopbaan jaren vóór 1984 betreft, wordt berekend ongeacht hun nettoberoepsinkomsten. We suggereren daarom een andere werkwijze. We beschouwen de forfaitaire nettoberoepsinkomsten op basis waarvan de zelfstandigenpensioenen worden berekend, als het individuele arbeidsinkomen van de zelfstandigen voor die periode. Dat bedrag is voor alle zelfstandigen hetzelfde en is bijgevolg gelijk aan het gemiddelde arbeidsinkomen van alle zelfstandigen voor die jaren. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem gaat ervan uit dat een persoon die evenveel verdient als het gemiddelde arbeidsinkomen, 1 punt krijgt. Voor de loopbaan jaren die voorafgaan aan 1984, zou voor elke zelfstandige een vierde van een punt worden toegekend voor elk kwartaal van het desbetreffende kalenderjaar, waarin de betrokkene de hoedanigheid van sociaal verzekerde had.

Uit onze statistische analyse blijkt evenwel dat die regel voordelig uitvalt voor hen die punten opbouwen voor pensioenloopbaan jaren vóór 1984. Het puntenaantal dat zij voor die jaren bekomen, is hoger dan het gemiddelde puntenaantal van alle zelfstandigen. In geld uitgedrukt is het pensioen dat zij voor elk van die pensioenloopbaan jaren bekomen, veel hoger dan het huidige bedrag van het forfaitaire pensioen voor een pensioenloopbaan jaar.³³⁵ Dat effect heeft weliswaar een uitdovend karakter. Afhankelijk van de datum waarop het puntensysteem van kracht wordt, van de duur van de dan als volledig beschouwde pensioenloopbaan en van de concrete uitwerking dan wel afschaffing van het principe van de eenheid van de pensioenloopbaan kan niet worden uitgesloten dat sommige gepensioneerden nog aan 1984 voorafgaande loopbaan jaren in rekening zullen brengen. De door ons voorgestelde berekeningswijze heeft dan echter een effect dat niet is gewild door de wetgever. De wetgever beoogde in 1984 immers wel de aan dat jaar voorafgaande loopbaan jaren verder in aanmerking te nemen voor de pensioenopbouw, maar ging ervan uit dat de daaropvolgende loopbaan jaren een hoger pensioen zouden kunnen opleveren en beoogde door de toekenning van een minimumpensioen te voorkomen dat zelfstandigen een lager proportioneel pensioen zouden bekomen dan het voordien geldende forfaitaire pensioen. Men kan bijgevolg een andere wijze van puntenberekening overwegen voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984. Een alternatief dat naar ons oordeel de toenmalige doelstelling van de wetgever sterk benadert, zou erin kunnen bestaan om voor de desbetreffende jaren de minimumpuntengarantie toe te kennen. Het pensioen wordt voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984

---

³³⁴ *Supra*, nr. 60.

³³⁵ *Infra*, Deel II, Appendix 6.

dan niet gekoppeld aan de beroepsinkomsten van de zelfstandigen, terwijl de desbetreffende loopbaanjaren toch het recht op een minimumpensioen blijven openen.³³⁶

Wat de waarde van een punt of de welvaartsvastheid van de toegekende pensioen betreft, heeft de problematiek van de loopbaanjaren vóór 1984 geen belang. De waarde van het punt wordt immers voor het eerst bepaald op het ogenblik waarop pensioenen de eerste maal worden opgenomen onder de gelding van het nieuwe puntensysteem. Die pensioenen worden ook pas vanaf dan aangepast aan de evolutie van de welvaart in de daaropvolgende periode.

5° Gelijkgestelde perioden

120. Met betrekking tot de perioden van inactiviteit die, wat de pensioenopbouw betreft, worden gelijkgesteld met perioden van effectieve beroepsuitoefening, zou volgens de logica van piste 2 rekening moeten worden gehouden met de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen waarop effectief socialezekerheidsbijdragen zijn geheven voor de financiering van hun pensioenregeling.

Vermits geen beroepsinkomsten worden verworven tijdens gelijkgestelde perioden van inactiviteit, moet een bijzondere wijze voor de berekening van het verworven puntenaantal worden uitgewerkt. De Commissie laat toe dat wordt gerekend met het arbeidsinkomen in de voorafgaande periode of met een arbeidsinkomen dat wordt berekend op een andere wijze.³³⁷ Wat de jaren die voorafgaan aan 1984 betreft, kan aan de zelfstandigen voor elk gelijkgesteld kwartaal een vierde van een punt worden toegekend, zoals voor de kwartalen van effectieve beroepsbezigheid in dezelfde periode.³³⁸ Voor de jaren na 1983 kan men, wat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige betreft, onder de huidige stand van de wetgeving rekening houden met de fictieve inkomsten waarop het pensioen voor gelijkgestelde tijdvakken van inactiviteit wordt berekend. Voor zover de gelijkstelling afhankelijk is van een bijdragebetaling, wordt onder de huidige wetgeving het bedrag van de nettoberoepsinkomsten waarop die bijdrage is betaald, overigens als zodanig beschouwd.

121. Het puntensysteem vereist op zich geen aanpassing van de geldende wetgeving. Het komt aan de wetgever toe om eventuele nieuwe regels vast te leggen voor de berekening van het pensioen voor gelijkgestelde tijdvakken van inactiviteit en te bepalen op welke wijze deze worden verwerkt in het puntensysteem. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen is dienaangaande van oordeel dat de pensioenberekening zou moeten gebeuren op basis van het bedrag van de toegekende socialezekerheidsuitkering en niet op basis van het voordien genoten arbeidsinkomen. Die zienswijze houdt in dat moet worden voorzien in een regeling voor de perioden van gelijkstelling waarin zelfstandigen geen socialezekerheidsuitkering genieten. Het voorstel van het Beheerscomité houdt op dit punt bovendien onrechtstreeks een gezinsdimensie van het pensioen in. Men zal moeten nagaan of het voorstel van het Beheerscomité verenigbaar is met de visie dienaangaande van de

---

³³⁶ Deze beleidssuggestie hebben we nog niet kunnen verwerken in ons statistisch onderzoek. In de scenario's die we onderzocht hebben, hebben we steeds gewerkt met 1 punt of meer voor een volledig loopbaanjaar voorafgaand aan 1984.

³³⁷ Commissierapport, 63-64 en 108-109.

³³⁸ *Supra* nr.119 .

Commissie en van de wetgever.³³⁹ Het voorstel kan voor het overige worden verwerkt in het puntensysteem. Het bedrag van de socialezekerheidsuitkering wordt dan in rekening gebracht in plaats van het bedrag van de fictieve nettoberoepsinkomsten waarmee thans wordt gerekend. Voor zover de gelijkstelling afhankelijk is van de betaling van een bijdrage en die bijdrage wordt berekend op fictieve nettoberoepsinkomsten, zou het meer met de logica van piste 2 overeenstemmen om het bedrag daarvan in rekening te brengen.

6° Laatste loopbaanjaren

122. Vanaf 2015 berekent men de socialezekerheidsbijdragen en pensioenen der zelfstandigen op de nettoberoepsinkomsten van het desbetreffende loopbaanjaar zelf. Onder bepaalde voorwaarden kunnen de zelfstandigen daarvan afzien voor hun drie laatste loopbaanjaren. In dat geval wordt hun pensioen berekend op de nettoberoepsinkomsten van het kalenderjaar dat drie jaar voorafgaat aan elk loopbaanjaar waarvoor die keuze wordt gemaakt.³⁴⁰

Rekening houdend met het uitgangspunt dat wij formuleren voor het oplossen van het tijdsverschil tussen het behalen en het vaststellen van de nettoberoepsinkomsten³⁴¹, stellen we voor dat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen worden berekend op basis van de nettoberoepsinkomsten waarop zij bijdragen hebben behaald in dat referentiejaar. Het bedrag daarvan moet in voorkomend geval worden verhoogd tot de minimumdrempel, dan wel worden beperkt tot het intermediair plafond.

123. Voor de kwartalen gelegen in het jaar waarin het pensioen ingaat, rekt men met de beroepsinkomsten die in aanmerking werden genomen voor de bijdrage-inning in het voorgaande kalenderjaar. Als de gepensioneerde dan geen zelfstandige beroepsactiviteit meer uitoefende, rekt men met het bedrag waarop de minimumbijdragen voor beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep worden geheven.³⁴²

We stellen voor dat, wat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen betreft, wordt gerekend met de nettoberoepsinkomsten waarop zij socialezekerheidsbijdragen hebben betaald in dat voorgaande kalenderjaar. Het bedrag daarvan moet in voorkomend geval worden verhoogd tot de minimumdrempel, dan wel worden beperkt tot het intermediair plafond.

Als een zelfstandige in dat jaar geen beroepsactiviteit meer uitoefende, moet een bijzondere wijze voor de berekening van het verworven puntenaantal worden uitgewerkt.³⁴³ Men kan, wat de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige betreft, onder de huidige stand van de wetgeving rekening houden met het bedrag van de minimumdrempel.

---

³³⁹ *Supra* nr. 24.

³⁴⁰ Art. 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen juncto 11 § 5 Sociaal Statuut Zelfstandigen, beide zoals gewijzigd bij art. 2 en 14 Wet 22 november 2013.

³⁴¹ *Supra*, nrs. 92-95.

³⁴² Art. 5 § 2 *quinquies* Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

³⁴³ Commissierapport, 63-64 en 108-109.

§ 5. Tussentijds besluit³⁴⁴

124. Om een passende invulling van de notie arbeidsinkomen te kunnen voorstellen onderzochten we in eerste instantie, aan de hand van het commissierapport en de bijlagen ervan, welke functie de notie arbeidsinkomen heeft in het puntensysteem, welke doelstellingen de Commissie nastreeft daarmee en welke motieven zij opgeeft daarvoor. We gingen ook na welke invulling de Commissie reeds heeft gegeven aan de notie arbeidsinkomen. We analyseerden vervolgens welke functie de notie arbeidsinkomen heeft in de pensioen- en de bijdrageregeling voor zelfstandigen, welke doelstellingen de wetgever daarmee nastreeft en welke motieven hij hiervoor opgeeft. We gingen tevens na welke invulling de wetgever in dat verband geeft aan de notie arbeidsinkomen. De vergelijking van de gangbare notie arbeidsinkomen in de pensioen- en de bijdrageregeling voor zelfstandigen met de door de Commissie gehanteerde notie deed een aantal vragen rijzen. Na onderzoek daarvan kunnen we onderstaand voorstel doen voor de invulling van de notie arbeidsinkomen in een puntensysteem voor zelfstandigen.

Ons voorstel omvat naast een aantal algemene uitgangspunten, ook twee pistes voor het bepalen van het concrete bedrag van de nettoberoepsinkomsten en -bezoldigingen, dat wordt in aanmerking genomen bij toepassing van het puntensysteem voor zelfstandigen.

125. De uitgangspunten waarop ons voorstel berust, kunnen worden samengevat als volgt.

We beschouwen de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen en hun helpers en de nettobezoldiging van de meewerkende echtgenoten als het arbeidsinkomen dat wordt gehanteerd in het kader van een puntensysteem voor zelfstandigen zowel voor het berekenen van de individuele nettoberoepsinkomsten of nettobezoldiging van de betrokken sociaal verzekerde, als voor de berekening van de gemiddelde beroepsinkomsten van alle zelfstandigen, helpers en meewerkende echtgenoten samen.

Voor de loopbaan jaren vanaf 2015 is er voor alle zelfstandigen een tijdsverloop tussen het behalen van de in aanmerking genomen inkomsten en de vaststelling ervan. Het verworven puntenaantal kan echter nog steeds met regelmaat, zij het met enige vertraging, worden bijgehouden op de individuele rekening van de zelfstandigen. Voor de laatste loopbaan jaren die onmiddellijk voorafgaan aan de opname van het pensioen, stellen we voor om alleen de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokkenen te bepalen aan de hand van hun definitief vastgestelde nettoberoepsinkomsten respectievelijk nettobezoldiging. In afwachting dat die definitieve beroepsinkomsten gekend zijn, kunnen reeds pensioenvoorschotten worden toegekend. Voor de vaststelling van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen, helpers en meewerkende echtgenoten samen, stellen we voor om alleen de reeds voorlopig vastgestelde nettoberoepsinkomsten voor het heffen van de socialezekerheidsbijdragen te gebruiken voor die loopbaan jaren.

Naar ons oordeel mogen geen punten worden toegekend aan zelfstandigen die werken, maar geen of minder socialezekerheidsbijdragen (moeten) betalen en moet men ook geen rekening houden met hun

---

³⁴⁴ Zie, voor een verdere verfijning, Deel III en de Eindconclusie.

beroepsinkomsten voor het berekenen van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen.

Alleen met betrekking tot de beoefenaars van een zelfstandig bijberoep en de personen die nog niet hun rustpensioen hebben opgenomen hoewel zij reeds de wettelijke pensioenleeftijd hebben bereikt, pleiten we zowel voor een wijziging van de thans geldende wetgeving, als voor een aangepaste regeling in het kader van het puntensysteem. Het strookt ons inziens noch met het recente beleid om arbeid meer te laten doorwegen in de pensioenregelingen, noch met de uitgangspunten van de Commissie dat zij dan geen pensioen opbouwen. Er moeten hen bijgevolg punten worden toegekend tijdens de desbetreffende kwartalen. Vermits zij geen minimumbijdrage betalen, dienen de desbetreffende kalenderkwartalen op zich naar ons oordeel niet in aanmerking te worden genomen voor de toekenning van het gegarandeerd minimumpuntenaantal.

In vele gevallen strekt de bijdrageplicht die rust op zelfstandigen, helpers of meewerkende echtgenoten, zich niet uit over een volledig kalenderjaar, maar is zij beperkt tot een of meer kwartalen ervan. We vermenigvuldigen het puntenaantal dat voortvloeit uit de verhouding tussen de individuele beroepsinkomsten en de gemiddelde beroepsinkomsten van alle zelfstandigen samen, nog met een breuk waarvan de teller gelijk is aan het aantal kwartalen van het desbetreffende kalenderjaar waarin de betrokkene de hoedanigheid van sociaal verzekerde zelfstandige had en de noemer gelijk is aan vier.

126. Een eerste piste voor de invulling van de notie arbeidsinkomen bestaat erin om de effectief door de betrokkene behaalde nettoberoepsinkomsten te hanteren.

In dat geval wordt abstractie gemaakt van de opdeling van de beroepsinkomsten in schijven met het oog op de bijdrageberekening en wordt geen rekening gehouden met de inkomensplafonds voor de berekening van de zelfstandigenpensioenen, zoals het intermediair plafond of het verhoudingsgewijze verminderd berekeningsplafond dat de Commissie voorstelt ingeval van de opname van een deeltijds pensioen. Het strookt met de uitgangspunten van de Commissie dat in voorkomend geval het aantal voor een loopbaanjaar toe te kennen punten wordt beperkt tot een maximum of wordt verhoogd tot een gewaarborgd minimumaantal punten.

Het uitgangspunt van piste 1 moet echter worden verlaten, voor zover anders negatieve punten zouden worden “toegekend” en voor het bepalen van de punten voor de loopbaanjaren vóór 1984 en voor de gelijkgestelde perioden van inactiviteit waarvoor wij een andere werkwijze hebben voorgesteld.

127. Een tweede piste voor de invulling van de notie arbeidsinkomen bestaat erin te rekenen met de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen waarop effectief socialezekerheidsbijdragen zijn geheven voor de financiering van hun pensioenregeling.

In de logica van deze piste wordt slechts rekening gehouden met het gedeelte van de effectief behaalde nettoberoepsinkomsten, dat noch het absoluut plafond overtreft, noch het intermediair plafond overtreft. Ingeval zelfstandigen of hun meewerkende echtgenoten minimumbijdragen hebben betaald, wordt rekening gehouden met het bedrag van de desbetreffende minimumdrempel. Het aantal punten dat hen wordt toegekend op die basis, kan overigens nog worden opgetrokken tot het gegarandeerd

minimumpuntenaantal, als de betrokkenen voldoen aan de daartoe in het puntensysteem geldende voorwaarden.

Ingeval van deeltijds pensioen wordt slechts rekening gehouden met het gedeelte van de nog door de betrokken zelfstandigen behaalde nettoberoepsinkomsten, dat het, zoals de Commissie suggereert, verhoudingsgewijze verminderd berekeningsplafond niet te boven gaat. Dat geldt ook, ingeval, zoals we voorstellen, punten worden toegekend aan beoefenaars van een zelfstandig bijberoep en de personen die nog niet hun rustpensioen hebben opgenomen hoewel zij reeds de wettelijke pensioenleeftijd hebben bereikt, voor de kwartalen waarin de betrokkenen lagere bijdragen betalen dan de minimumbijdrage voor beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep. Vermits wij niet voorstellen dat hun bijdragen worden opgetrokken tot een minimumbijdrage, is het in aanmerking genomen inkomstenbedrag in deze twee situaties, ondanks het verschil in uitgangspunt, hetzelfde als in piste 1.

Het uitgangspunt van piste 1 moet echter worden verlaten, voor zover anders negatieve punten zouden worden "toegekend" en voor het bepalen van de punten voor de loopbaanjaren vóór 1984 en voor de gelijkgestelde perioden van inactiviteit waarvoor wij een andere werkwijze hebben voorgesteld.

128. We zijn van oordeel dat de voorkeur moet worden gegeven aan piste 2. Piste 2 sluit meer dan piste 1 aan bij de uitgangspunten van de Commissie en de huidige kenmerken van de pensioenregeling en de bijdrageregeling voor zelfstandigen, beoordeeld in hun samenhang. Piste 2 houdt zoveel mogelijk rekening met de bijdrage-inspanningen van de zelfstandigen en hun helpers en van de meewerkende echtgenoten der zelfstandigen. Piste 2 voldoet ons inziens meer aan de verwachting van de sociaal verzekerden dat niet alleen hun arbeidsinspanning, maar ook hun bijdrage-inspanning wordt in aanmerking genomen. Deze piste zal ons inziens dan ook meer bijdragen tot de publieke legitimiteit van het pensioensysteem en sluit ook onmiddellijk aan bij de vereiste van financiële duurzaamheid die wordt nagestreefd met de door de Commissie beoogde pensioenhervorming.

We illustreren tot slot de verschillen en gelijkenissen tussen beide pistes met onderstaande tabel. De aanduiding NBI dekt zowel de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen en hun helpers, als de nettobezoldiging van de meewerkende echtgenoten van de zelfstandigen.

Hypothese	Piste 1	Piste 2
NBI > absoluut bijdrageplafond	Effectief behaalde NBI; <i>evt. beperking tot maximum</i>	NBI beperkt tot intermediair plafond
NBI > intermediair plafond	Effectief behaalde NBI; <i>evt. beperking tot maximum</i>	NBI beperkt tot intermediair plafond
NBI > berekeningsplafond deeltijds pensioen	Effectief behaalde NBI; <i>evt. beperking tot maximum</i>	NBI beperkt tot berekeningsplafond deeltijds pensioen
NBI < minimumdrempel: beoefenaar hoofdberoep	Effectief behaalde NBI <i>evt. minimumdrempel</i>	Minimumdrempel
NBI < 0	Effectief behaalde NBI	Minimumdrempel
Bijdrage < minimumbijdrage: zelfstandig bijberoep	Effectief behaalde NBI	NBI waarop bijdrage is berekend <i>= effectief behaalde NBI</i>
Bijdrage < minimumbijdrage: met pensioen of pensioenleeftijd	Effectief behaalde NBI	NBI waarop bijdrage is berekend <i>= effectief behaalde NBI</i>
Loopbaan jaren vóór 1984	¼ punt per kwartaal	¼ punt per kwartaal
Gelijkgestelde perioden	¼ punt per kwartaal vóór 1984 fictieve inkomsten na 1983	¼ punt per kwartaal vóór 1984 fictieve inkomsten na 1983
Laatste loopbaan jaren	Effectief behaalde NBI van 3 jaar voordien	NBI van 3 jaar voordien, evt. minimumdrempel dan wel intermediair plafond
Kwartalen van jaar waarin pensioen ingaat	Effectief behaalde NBI van jaar voordien; bij ontstentenis, de minimumdrempel	NBI van jaar voordien, evt. minimumdrempel dan wel intermediair plafond; bij ontstentenis, de minimumdrempel

Hoofdstuk 3. Inpassing van de ‘correctiecoëfficiënt’ in het puntensysteem

§ 1. Probleemstelling

129. De nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen worden niet integraal in aanmerking genomen voor de berekening van hun pensioen, maar worden vermenigvuldigd met een correctiecoëfficiënt die de afwezigheid van een werkgeversbijdrage in de pensioenregeling voor zelfstandigen beoogt te neutraliseren. Die coëfficiënt varieert, in de huidige stand van de wetgeving, naargelang van het gedeelte van de beroepsloopbaan waarop de correctiecoëfficiënt betrekking heeft. Sinds enige tijd werkt men bovendien met een tweevoudige coëfficiënt. De nettoberoepsinkomsten die in aanmerking komen voor de pensioenberekening, worden immers opgedeeld in twee deelschijven. De correctiecoëfficiënt die wordt toegepast op de eerste deelschijf, is hoger dan de correctiecoëfficiënt die wordt toegepast op de tweede deelschijf.

130. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen stelt de vraag hoe men met deze correctiecoëfficiënt moet omgaan in het puntensysteem. Een gebeurlijke omvorming van de tweevoudige tot een enkelvoudige correctiecoëfficiënt zou naar het oordeel van het comité leiden tot pensioenwinst voor sommige zelfstandigen en tot pensioenverlies voor anderen.³⁴⁵

In ons goedgekeurde voorstel van onderzoeksproject hebben we daaruit afgeleid dat het beoogde onderzoeksresultaat bestaat in een voorstel van incorporatie van de correctiecoëfficiënt(en) in het puntensysteem, wat het pensioenstelsel voor zelfstandigen betreft.

Om dat onderzoeksresultaat te bereiken analyseren we eerst welke functie de correctiecoëfficiënt heeft, welke doelstellingen de wetgever daarmee nastreeft en welke motieven hij hiervoor opgeeft, alsmede welke evolutie de correctiecoëfficiënt heeft gekend en welke impact hij heeft (§ 2).

We onderzoeken vervolgens aan de hand van een analyse van de functie van de diverse parameters in het puntensysteem in welk onderdeel ervan en hoe de correctiecoëfficiënt best wordt geïncorporeerd. We gaan onder meer na of de correctiecoëfficiënt hetzij moet worden verwerkt in de berekening van het aantal verzamelde punten, dan wel in de berekening van de waarde van de punten, hetzij best als een bijkomende parameter wordt toegepast op het resultaat van de vermenigvuldiging van het aantal punten met de waarde van een punt. Het gegeven dat bepaalde zelfstandigen zouden winnen dan wel verliezen bij de overstap naar het nieuwe systeem wordt daarbij in rekening gebracht. We houden ook rekening met het gegeven dat de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen behoren tot de eerste deelschijf waarop de hogere correctiecoëfficiënt wordt toegepast³⁴⁶, zodat de vraag rijst of alleen de lagere coëfficiënt moet worden vertaald in het puntensysteem (§ 3). De impact van ons voorstel tot incorporatie van de correctiecoëfficiënt op de berekening van het uiteindelijke pensioenbedrag in het puntensysteem zal worden nagegaan (§ 4).

---

³⁴⁵ ABC-verslag, 19-20.

³⁴⁶ Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 7-8.

In ons tussentijds besluit vatten we onze onderzoeksbevindingen ten slotte samen (§ 5).

§ 2. Analyse van de correctiecoëfficiënt

131. We onderzoeken eerst waarom de correctiecoëfficiënt is ingevoerd (a) en vervolgens waarom de wetgever wijzigingen heeft aangebracht aan de correctiecoëfficiënt (b). We ronden af met een analyse van de impact van de opeenvolgende correctiecoëfficiënten (c).

a) Invoering van de correctiecoëfficiënt

132. De correctiecoëfficiënt is tegelijk ingevoerd met de koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan hun voordien behaalde nettoberoepsinkomsten.

Overeenkomstig artikel 127 § 2 van de Wet Harmonisering Pensioenregelingen werd het pensioendeel voor elk pensioenloopbaanjaar gelegen na 1983 verkregen door de bedrijfsinkomsten (in de huidige terminologie: beroepsinkomsten) achtereenvolgens te vermenigvuldigen met:

1° 1/45 of 1/40, naar gelang het een man of een vrouw betrof (thans 1/45, ongeacht het geslacht van de sociaal verzekerde zelfstandige). De teller van die breuk werd teruggebracht tot 0,25, 0,50 of 0,75 ingeval slechts 1, 2 respectievelijk 3 kwartalen van het desbetreffende loopbaanjaar konden worden in aanmerking genomen;

2° 75 pct. of 60 pct., naargelang de betrokkene al of niet recht had op een rustpensioen aan gezinstarief;

3° een breuk die ieder jaar bepaald werd door de Koning. Die breuk gaf, per 1 januari van het betrokken jaar, de verhouding weer tussen, enerzijds, het percentage van de bijdrage der zelfstandigen bestemd voor hun pensioenregeling en, anderzijds, het totaal der percentages van de werknemers- en de werkgeversbijdrage bestemd voor de pensioenregeling der werknemers.

Die wetsbepaling preciseerde niet op welk bedrag aan bedrijfsinkomsten de correctiecoëfficiënt werd toegepast. Maar dat kon worden afgeleid uit het onmiddellijk eraan voorafgaande artikel 126 van dezelfde wet. Naar luid van die wetsbepaling werden zelfstandigenpensioenen, voor de loopbaanjaren vanaf 1984, berekend in functie van de bedrijfsinkomsten. Men rekende daarbij met de geherwaardeerde bedrijfsinkomsten die in aanmerking werden genomen met het oog op de inning, voor het betrokken jaar, van de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen. De bedrijfsinkomsten werden voorts niet in aanmerking genomen voor het gedeelte dat het intermediair plafond³⁴⁷ overschreed.

De correctiecoëfficiënt diende bijgevolg te worden toegepast op de door de fiscus vastgestelde netto-beroepsinkomsten van de zelfstandige. Diens nettoberoepsinkomsten werden, zo nodig, naargelang van het geval hetzij verhoogd tot de minimumdrempel waarop zelfstandigen in hoofdberoep ten minste socialezekerheidsbijdragen betaalden, hetzij verlaagd tot het intermediair plafond, zijnde het maximale

---

³⁴⁷ *Supra*, nr. 73.

inkomstenbedrag waarop zelfstandigenpensioenen werden berekend. Vermits de socialezekerheidsbijdragen werden geheven op drie jaar voordien verworven nettoberoepsinkomsten, werd het bedrag ervan geherwaardeerd met het oog op de bijdrageberekening.³⁴⁸ Een nieuwe herwaardering vond plaats op het ogenblik waarop het zelfstandigenpensioen werd berekend.³⁴⁹

133. De wetgever ging ervan uit dat ook de zelfstandigenpensioenen, binnen de grenzen van een normale solidariteit, de uitdrukking moesten zijn van eenieders bijdrage-inspanning. Hij koos ervoor, met het oog op de nagestreefde harmonisatie met de overige pensioenregelingen, dat de koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan het voordien verworven arbeidsinkomen zou geschieden op dezelfde wijze als in de pensioenregeling voor werknemers. De wetgever liet zich daarbij leiden door de stelregel dat vergelijkbare pensioenbijdragen moesten leiden tot vergelijkbare pensioenen: *“1 frank gestort in de regeling voor zelfstandigen moet, rekening gehouden met de bijdragevoeten, hetzelfde pensioen opleveren als in de regeling voor werknemers”*.³⁵⁰

Pensioenen voor werknemers en zelfstandigen werden berekend op een verschillende basis: begrensde brutolonen voor werknemers, enerzijds, en begrensde nettoberoepsinkomsten voor zelfstandigen, anderzijds. Ingeval het bedrag van het voor een werknemerspensioen in aanmerking genomen brutoloon gelijk was aan het bedrag van de voor een zelfstandigenpensioen in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten, zouden de betrokken werknemer en zelfstandige een gelijk pensioen bekomen, als zij een gelijke pensioenloopbaan en dezelfde gezinssituatie hadden. De stelregel van de wetgever zou erop neerkomen dat beiden voor hun gelijk pensioen eenzelfde socialezekerheidsbijdrage hadden betaald.

De basis voor de berekening van werknemers- en werkgeversbijdragen respectievelijk zelfstandigenbijdragen was echter verschillend. Werknemers- en werkgeversbijdragen werden berekend op de onbegrensde brutolonen der werknemers. Zelfstandigenbijdragen werden berekend op de begrensde nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen. Ook de verschillende bijdragepercentages bemoeilijkten een vergelijking van de bijdrage-inspanningen van beide beroepsgroepen.

De wetgever maakte de vergelijking uitsluitend op het vlak van de indertijd toepasselijke bijdragepercentages of, wat de werknemers betreft, de som van de percentages van de werknemers- en werkgeversbijdrage.

Ingeval het bedrag van het voor een werknemerspensioen in aanmerking genomen brutoloon gelijk was aan het bedrag van de voor een zelfstandigenpensioen in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten en dat bedrag niet hoger was dan het intermediair plafond, werd voor het zelfstandigenpensioen een kleinere socialezekerheidsbijdrage betaald dan voor het werknemerspensioen. Het bijdragepercentage waarmee de zelfstandigenbijdrage op dat bedrag werd berekend, was immers beduidend lager dan de

---

³⁴⁸ *Supra*, nr. 67.

³⁴⁹ Art. 126 § 2 Wet Harmonisering Pensioenregelingen; art. 51 Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

³⁵⁰ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/1, 13; Verslag bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/4, 17-18 en 150; Verslag bij het wetsontwerp houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen e.a., *Parl.St.* Kamer 1983-84, nr. 855/18, 11, 35 en 87.

som van de bijdragepercentages waarmee de werknemers- respectievelijke werkgeversbijdrage werd berekend.

De wetgever transposeerde de verhouding tussen die bijdragepercentages naar de berekening van de zelfstandigenpensioenen. De nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen die in aanmerking werden genomen voor de berekening van hun pensioen, werden vanaf dan vermenigvuldigd met een correctiecoëfficiënt. Deze resulteerde uit een breuk waarvan het bijdragepercentage voor zelfstandigen de teller vormde en de som van de bijdragepercentages voor werknemers en werkgevers de noemer uitmaakte. De indertijd bestaande verhouding tussen het aldus berekende pensioenbijdragepercentage voor zelfstandigen en de som van de pensioenbijdragepercentages voor werknemers en werkgevers had tot gevolg dat de vermenigvuldiging van de nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen met de correctiecoëfficiënt zo goed als neerkwam op een halvering van hun nettoberoepsinkomsten. Zelfstandigen ontvingen bijgevolg weinig meer pensioen dan de helft van het pensioen voor een werknemer met een brutoloon zo hoog als hun nettoberoepsinkomsten en een voor het overige gelijke pensioenloopbaan en gezinssituatie. De wetgever beklemtoonde wel dat de toepassing van de correctiecoëfficiënten geen afbreuk deed aan het recht van zelfstandigen op een minimumpensioen.³⁵¹

De vergelijkbaarheid van de berekening van werknemers- en zelfstandigenpensioenen ontstond pas met de koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan de eerder verdiende nettoberoepsinkomsten. Die koppeling werd om budgettaire redenen slechts ingevoerd voor de pensioenloopbaanjaren gelegen na 1983. De correctiecoëfficiënt werd dan ook niet toegepast op de forfaitaire bedrijfsinkomsten waarmee het pensioen werd berekend voor de pensioenloopbaanjaren vóór 1984.³⁵² Voor de daaropvolgende jaren werd de coëfficiënt elk jaar bepaald bij koninklijk besluit. Bij een constante verhouding tussen het pensioenbijdragepercentage voor zelfstandigen en de som van de pensioenbijdragepercentages voor werknemers en werkgevers zou de correctiecoëfficiënt constant blijven. Wijzigingen in die verhouding zouden tot uiting komen in een variërende correctiecoëfficiënt.

b) Verdere evolutie van de correctiecoëfficiënt

134. De Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, een achteraf door het parlement bekrachtigd koninklijk besluit, legde een nieuwe correctiecoëfficiënt vast voor de pensioenloopbaanjaren vanaf 1997. De desbetreffende wetsbepaling bepaalde niet hoe de nieuwe correctiecoëfficiënt was berekend.³⁵³ De reden voor de wijziging van de correctiecoëfficiënt en de eraan ten grondslag liggende berekeningswijze werden wel toegelicht in het verslag aan de koning bij het desbetreffende koninklijk besluit.³⁵⁴

---

³⁵¹ Verslag bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/4, 17-18 en 150; Verslag bij het wetsontwerp houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen e.a., *Parl.St.* Kamer 1983-84, nr. 855/18, 11, 35 en 87.

³⁵² Art. 127 § 3 Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

³⁵³ Art. 6 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, in de oorspronkelijke versie ervan.

³⁵⁴ Verslag aan de Koning bij het ontwerp van koninklijk besluit betreffende het pensioenstelsel der zelfstandigen met toepassing van de artikelen 15 en 27 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels en van artikel

De nieuwe coëfficiënt varieerde, naargelang van de deelschijf van de beroepsinkomsten waarop hij werd toegepast. De eerste deelschijf eindigde bij het bedrag van het toenmalige loonplafond voor de berekening van de werknemerspensioenen. De tweede deelschijf liep tot het intermediair plafond dat fungeerde als plafond voor de berekening van de zelfstandigenpensioenen. De eerste inkomstenschijf voor de berekening van de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen werd bijgevolg voor de toepassing van de correctiecoëfficiënt opgedeeld in twee delen die we deelschrijven noemen, om ze te onderscheiden van de inkomstenschijven waarop de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen worden berekend.

Met de nieuwe coëfficiënt op de eerste deelschijf wilde men nog steeds de verhouding tussen het pensioenbijdragepercentage voor zelfstandigen en de som van de pensioenbijdragepercentages voor werknemers en werkgevers tot uiting brengen. De wetgever was evenwel overgestapt naar een globaal financieel beheer van de socialezekerheidsregelingen voor de werknemers en de zelfstandigen. De socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen werden niet langer opgesplitst in een bijdrage voor de geneeskundige verzorging, enerzijds, en een bijdrage voor de overige sectoren van het sociaal statuut der zelfstandigen, anderzijds. In het kader van het nieuwe globaal beheer werd ook niet meer bij wet vastgelegd welk percentage van de socialezekerheidsbijdragen was bestemd voor de financiering van de pensioenregeling voor zelfstandigen. Men moest bijgevolg een nieuwe techniek bedenken om het pensioenbijdragepercentage voor de zelfstandigen te bepalen. Men berekende daartoe welk percentage van de totale uitgaven van het sociaal statuut der zelfstandigen werd besteed aan de betaling van de zelfstandigenpensioenen. Door het percentage van de globale socialezekerheidsbijdrage te vermenigvuldigen met dat uitgavenpercentage bekwam men het percentage van de feitelijke pensioenbijdrage der zelfstandigen. Als percentage van de pensioenbijdrage voor werknemers nam men de som van de wettelijke percentages van de werknemers- en werkgeversbijdragen voor de financiering van de pensioenregeling voor werknemers, zoals die bestonden net vóór de invoering van het globaal beheer. De nieuwe correctiecoëfficiënt op de eerste deelschijf was gelijk aan de verhouding tussen de percentages van de beide, nieuw berekende pensioenbijdragen. Deze nieuw berekende correctiecoëfficiënt was lager dan zijn laatste voorganger en zou bijgevolg de toekomstige pensioenen doen dalen, naarmate de gepensioneerde zelfstandigen steeds meer pensioenloopbaan jaren zouden hebben volbracht na 1996. Die besparing was duidelijk gewild door de wetgever. Het koninklijk besluit dat de nieuwe coëfficiënten vastlegde, werd immers genomen in uitvoering van twee wetten van 26 juli 1996 met, onder meer, een duidelijk budgettair doel: de wet tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, enerzijds, en de wet strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese en Monetaire Unie, anderzijds.

Met de gelijktijdige invoering van een nog lagere correctiecoëfficiënt op de tweede deelschijf wilde de wetgever die daling van de pensioenuitgaven nog versterken. Die tweede coëfficiënt bekwam men door het nieuw berekende percentage van de pensioenbijdrage der zelfstandigen te vermenigvuldigen met een breuk. De teller van die breuk was gelijk aan het toenmalig bedrag van het loonplafond voor de berekening van de werknemerspensioenen; de noemer vertegenwoordigde het toenmalig bedrag van het

---

3, § 1, 4°, van de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese en Monetaire Unie, *Belgisch Staatsblad* 6 maart 1997, 4834 e.v.

intermediair plafond voor de berekening van de zelfstandigenpensioenen. Het bedrag van het intermediair plafond was dermate hoger dan het loonplafond dat de vermenigvuldiging van het nieuw berekende percentage van de pensioenbijdrage met die breuk leidde tot een kleiner getal dan de deling van het bijdragepercentage door de som van de bijdragepercentages voor werknemers en werkgevers. De nieuwe coëfficiënt op de tweede deelschijf was bijgevolg kleiner dan de nieuwe coëfficiënt op de eerste deelschijf. Het toekomstige bedrag van de hogere zelfstandigenpensioenen werd daardoor, overeenkomstig de wil van de wetgever, verhoudingsgewijze nog meer verminderd dan dat van de lagere zelfstandigenpensioenen.³⁵⁵ De invoering van verschillende correctiecoëfficiënten per deelschijf had voorts tot gevolg dat de feitelijke (negatieve) correctie van de nettoberoepsinkomsten die werden in aanmerking genomen voor de pensioenberekening, groter werd, naarmate de nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen het grensbedrag tussen de eerste en de tweede deelschijf meer overschreden.

De vroegere jaarlijkse vaststelling van de correctiecoëfficiënt bij koninklijk besluit werd aldus vervangen door een rechtstreeks bij wet bepaalde coëfficiënt. Toch lag het in de bedoeling dat de nieuwe tweevoudige correctiecoëfficiënt in voorkomend geval samen zou evolueren met bepaalde parameters waarvan hij was afgeleid. Als de zelfstandigen een steeds groter gedeelte van hun socialezekerheidsbijdragen zouden bestemmen voor de financiering van hun pensioenen, zouden de coëfficiënt op de eerste deelschijf en dus de lagere zelfstandigenpensioenen stijgen. De koning werd daarom gemachtigd om, bij in ministerraad overlegd besluit, de coëfficiënt op de eerste deelschijf aan te passen, in functie van de evolutie van het aandeel van de pensioenen in de totale uitgaven van het sociaal statuut der zelfstandigen.³⁵⁶ Als het loonplafond en de hogere werknemerspensioenen zouden toenemen, zouden de coëfficiënt op de tweede deelschijf en dus de hogere zelfstandigenpensioenen eveneens stijgen. Als het intermediair plafond en de hogere zelfstandigenpensioenen zouden stijgen, zou de correctiecoëfficiënt op de tweede deelschijf echter dalen. De koning werd daarom gemachtigd om, bij in ministerraad overlegd besluit, de coëfficiënt op de tweede deelschijf aan te passen, in functie van de evolutie van het grensbedrag tussen de eerste en de tweede deelschijf en van het intermediair plafond.³⁵⁷ Beide aanpassingen mochten slechts betrekking hebben op toekomstige loopbaanjaren.³⁵⁸ De Koning kreeg ook de bevoegdheid om alleen de grens tussen de eerste en de tweede deelschijf om de twee jaar te verhogen met een zelfde coëfficiënt als het loonplafond der werknemers.³⁵⁹ De wetgever voegde kort nadien nog toe dat het bedrag dat de grens vormt tussen de eerste en de tweede deelschijf met het oog op de toepassing van de correctiecoëfficiënten zou worden aangepast aan de evolutie van het indexcijfer der consumptieprijzen.³⁶⁰

---

³⁵⁵ Verslag aan de Koning bij het koninklijk besluit betreffende het pensioenstelsel der zelfstandigen met toepassing van de artikelen 15 en 27 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels en van artikel 3, § 1, 4°, van de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese Economische en Monetaire Unie, *B.S.* 6 maart 1997, 4835.

³⁵⁶ Art. 10 § 1 eerste lid Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, in de oorspronkelijke versie ervan.

³⁵⁷ Art. 10 § 1 tweede lid Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, in de oorspronkelijke versie ervan.

³⁵⁸ Art. 10 § 1 derde lid Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, in de oorspronkelijke versie ervan.

³⁵⁹ Art. 10 § 2 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, in de oorspronkelijke versie ervan.

³⁶⁰ Art. 6 § 2 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, gewijzigd bij Wet 22 februari 1998, KB 13 juli 2001 en Wet 22 december 2008.

135. Een vereenvoudiging van de regels inzake de berekening van de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen noopte de wetgever tot een volgende ingreep in de tweevoudige correctiecoëfficiënt.

Gedurende een zekere periode werden de door zelfstandigen verworven nettoberoepsinkomsten met het oog op de bijdrageberekening vermeerderd met een percentage dat de fiscale aftrekbaarheid van de socialezekerheidsbijdragen voor zelfstandigen moest compenseren. Met het oog op een zo groot mogelijk effect van die “brutering” verhoogde men ook allerlei plafonds voor de berekening van de bijdragen, waaronder het intermediair plafond. Naast de procentuele socialezekerheidsbijdrage betaalden zelfstandigen bovendien ook nog een forfaitaire socialezekerheidsbijdrage.³⁶¹ Met het oog op een vereenvoudiging van de bijdragestructuur verving de wetgever, met ingang van 2003, de brutering van de nettoberoepsinkomsten en de forfaitaire bijdrage door hogere bijdragepercentages. De verhoogde bijdragepercentages werden zo bepaald dat zij geen (noemenswaardige) wijziging van de bijdragen zelf zouden veroorzaken, rekening gehouden met de niet langer gebruteerde nettoberoepsinkomsten en met de gelijktijdige verlaging van de voordien gebruteerde bijdrageplafonds, waaronder het intermediair plafond.³⁶²

De vereenvoudiging van de bijdrageregeling mocht op haar beurt niet leiden tot een wijziging van de pensioenbedragen. In eerste instantie werden de verwijzingen in de pensioenwetgeving naar het intermediair plafond daarom omgezet in een vermelding van het bedrag zelf van het intermediair plafond vóór de verlaging daarvan.³⁶³ Een daling van het intermediair plafond zou op zich immers leiden tot een vermindering van het maximumpensioen voor zelfstandigen, enerzijds, en binnen die grens tot een verhoging van de correctiecoëfficiënt op de tweede deelschijf en van de hogere zelfstandigenpensioenen, anderzijds.

De genomen maatregel had alleen effect ten aanzien van zelfstandigen wier nettoberoepsinkomsten hoger waren dan het verlaagde intermediair plafond zonder het voordien geldende bedrag daarvan te overschrijden. De vereenvoudiging van de bijdrageberekening zou echter een impact hebben op de toekomstige pensioenen van alle zelfstandigen. De pensioenen zouden voortaan immers worden berekend op lagere, want niet meer gebruteerde nettoberoepsinkomsten. De verhoging van het percentage van de globale socialezekerheidsbijdrage bracht dan weer een verhoging teweeg van het percentage van de pensioenbijdrage der zelfstandigen die daarvan wordt afgeleid. De verhoging van dat percentage doet de correctiecoëfficiënt op de eerste en de tweede deelschijf en bijgevolg de zelfstandigenpensioenen stijgen. De wetgever zag in dat hij de correctiecoëfficiënt opnieuw diende te bepalen voor de pensioenloopbaan jaren na 2002.³⁶⁴ De vermeldingen van het bedrag van het vroegere intermediair plafond in de pensioenwetgeving werden opnieuw omgezet in verwijzingen naar het (nu

---

³⁶¹ Memorie van toelichting bij het ontwerp van programmawet, *Parl.St.* Kamer 1988-89, nr. 609/1, 36; Verslag over het ontwerp van programmawet *Parl.St.* Senaat 1988-89, nr. 527/3, 8

³⁶² Art. 2- 8 Programmawet (I) 24 december 2002, www.juridat.be.

³⁶³ Art. 3 en 16 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen en art. 131bis Wet Harmonisering Pensioenregelingen, gewijzigd bij art. 38-39 respectievelijk 40 Programmawet (I) 24 december 2002 vóór de opheffing daarvan bij Programmawet 22 december 2003.

³⁶⁴ Memorie van toelichting bij het ontwerp van programmawet en het ontwerp van wet houdende diverse bepalingen, *Parl. St.* Kamer 2003-04, nrs. 473/1 en 474/1, 42-43.

verlaagde) intermediair plafond en de correctiecoëfficiënten op elke deelschijf werden opgetrokken om de afschaffing van de brutering van de nettoberoepsinkomsten op te vangen.³⁶⁵

136. De wetgever heeft recent beslist om het bijdragepercentage van 22% dat van toepassing was op de eerste deelschijf van de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen in de periode van 2016 tot en met 2018 jaarlijks met een half procent te verminderen en aldus geleidelijk terug te brengen tot 20,5 procent.³⁶⁶ Die maatregel kadert in het beleid van de regering die met een belastingverschuiving de lasten op arbeid wil verlagen. Om de competitiviteit van onze bedrijven te bevorderen vermindert de wetgever tevens stapsgewijze het basispercentage van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid.³⁶⁷ De wetgever buigt zich wellicht in de nabije toekomst over de noodzaak om de correctiecoëfficiënt aan te passen aan die ontwikkelingen.³⁶⁸

c) Impact van de opeenvolgende correctiecoëfficiënten

137. De invoering en de opeenvolgende wijzigingen van de correctiecoëfficiënt hebben ertoe geleid dat de pensioenloopbaan jaren van de zelfstandigen worden opgesplitst in clusters.³⁶⁹

De eerste cluster bestaat uit de loopbaan jaren vóór 1984. Er wordt geen correctiecoëfficiënt toegepast op de nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen verwierven in die loopbaan jaren, vermits de zelfstandigen nog steeds een forfaitair pensioendeel krijgen voor die jaren.

Voor de loopbaan jaren van 1984 tot en met 1996 werd de coëfficiënt nog elk jaar bepaald bij koninklijk besluit. De coëfficiënt resulteerde uit de vermenigvuldiging van de nettoberoepsinkomsten met een breuk. De teller van die breuk was gelijk aan de pensioenbijdragevoet der zelfstandigen en de noemer gelijk aan de pensioenbijdragevoet van werknemers en werkgevers samen. In die periode gold, wat de zelfstandigen betreft, een eerste bijdragevoet voor de verzekering voor geneeskundige verzorging, enerzijds, en een tweede bijdragevoet voor de overige sectoren van het sociaal statuut samen, anderzijds. Daarnaast werd jaarlijks bij wet of koninklijk besluit bepaald welk percentage van de opbrengst van die tweede bijdrage werd bestemd voor de pensioenregeling. Door de tweede bijdragevoet te vermenigvuldigen met dat percentage bekwam men elk jaar de teller van de breuk. De noemer van de breuk die gelijk is aan de som van de bijdragepercentages voor werknemers en werkgevers, bleef constant gedurende die hele periode. De wijzigingen in de correctiecoëfficiënt vloeiden dan ook voort uit de

---

³⁶⁵ Art. 6, 9 en 10 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, gewijzigd bij art. 88-90 Programmawet 22 december 2003; art. 7-8 Programmawet (I) 24 december 2002, opgeheven bij art. 91 Programmawet 22 december 2003, *www.juridat.be*; Advies 2003/3 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 14 maart 2003.

³⁶⁶ Art. 12 en 13 Sociaal Statuut Zelfstandigen, gewijzigd bij Wet 26 december 2015.

³⁶⁷ Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp houdende maatregelen inzake versterking van jobcreatie en koopkracht, *Parl. St.* Kamer 2015-16, nr. 1520/1, 3.

³⁶⁸ Verslag bij het wetsontwerp houdende maatregelen inzake versterking van jobcreatie en koopkracht, *Parl. St.* Kamer 2015-16, nr. 1520/4, 6.

³⁶⁹ Art. 6 § 1 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen; RSVZ, *Zelfstandigen. Commentaar. Rust- en overlevingsuitkeringen*, Brussel, RSVZ, losbl., 246-251.

verhogingen³⁷⁰ of verlagingen³⁷¹ van de tweede bijdragevoet voor de zelfstandigen respectievelijk de verhogingen³⁷² of verlagingen³⁷³ van het voor de pensioenregeling bestemde percentage van de opbrengst van die tweede bijdrage. Voor de jaren 1989, 1992 en 1995-96 is de wijziging van de correctiecoëfficiënt het gezamenlijke gevolg van een gelijktijdige wijziging in de bijdragevoet en dat verdeelpercentage.³⁷⁴

Voor de loopbaan jaren van 1997 tot en met 2002, enerzijds, en vanaf 2003, anderzijds, geldt een rechtstreeks in de wetgeving vastgelegde correctiecoëfficiënt, al heeft de Koning de bevoegdheid om deze bij in de ministerraad overlegd besluit te wijzigen. Zoals hoger is uiteengezet, beoogt de wijziging die is doorgevoerd voor de loopbaan jaren vanaf 1997, de correctiecoëfficiënten en daardoor de toekomstige zelfstandigenpensioenen te doen dalen en werd om die reden ook een differentiatie van de correctiecoëfficiënt per deelschijf van de nettoberoepsinkomsten ingevoerd. De nadien ingevoerde hogere coëfficiënt voor de pensioenloopbaan jaren vanaf 2003 beoogt alleen te voorkomen dat een vereenvoudiging van de bijdragestructuur zou leiden tot een niet door de wetgever gewenste daling van de pensioenen. In de periode vanaf 1997 wijzigt de coëfficiënt dus eigenlijk niet. Wel wordt het inkomstenbedrag dat het einde van de eerste deelschijf inhoudt, geregeld aangepast, in functie van verhogingen van het loonplafond voor de berekening der werknemerspensioenen. Voor de periode vanaf 1997 wordt, zoals tevoren, nog steeds rekening gehouden met de voordien geldende som van de bijdragevoeten voor werknemers en werkgevers om de coëfficiënt voor de eerste en de tweede deelschijf te bepalen.

1984-1988	0,506039
1989	0,578918
1990	0,556039
1991	0,566394
1992	0,562177
1993-1994	0,598844
1995-1996	0,611790
1997-2002	0,567851 (1 ^{ste} deelschijf) en 0,463605 (2 ^{de} deelschijf) + aanpassingen van de grens tussen beide in 1999, 2000 en 2002
2003-...	0,663250 (1 ^{ste} deelschijf) en 0,541491 (2de deelschijf) + aanpassingen van de grens tussen beide om de twee jaar vanaf 2004

Zoals blijkt uit de bovenstaande tabel zwakken de opeenvolgende bedragen van de correctiecoëfficiënt de koppeling van de pensioenbedragen aan de voorheen verdiende nettoberoepsinkomsten in belangrijke

³⁷⁰ Art. 12 Sociaal Statuut Zelfstandigen, gewijzigd bij Wet 22 december 1989 en Wet 30 maart 1994.

³⁷¹ Art. 12 Sociaal Statuut Zelfstandigen, gewijzigd bij Wet 26 juni 1992.

³⁷² Art. 14 Sociaal Statuut Zelfstandigen, gewijzigd bij KB 16 mei 1989, KB 15 januari 1991, Wet 30 december 1992 en Wet 30 maart 1994.

³⁷³ Art. 14 Sociaal Statuut Zelfstandigen, gewijzigd bij KB 15 januari 1991 en Wet 26 juni 1992.

³⁷⁴ Zie onderstaande tabel.

mate af. De wetgever heeft de bedragen van de correctiecoëfficiënt met ingang van 1997 nog verlaagd om de financiële houdbaarheid van de zelfstandigenpensioenen te bevorderen. Het hoeft dan ook geen verwondering dat de correctiecoëfficiënt ertoe noopt dat het aldus berekend pensioen voor vele zelfstandigen wordt opgetrokken tot het minimumpensioen.³⁷⁵

§ 3. Voorstel tot inpassing van de correctiecoëfficiënt in het puntensysteem

138. Zoals hoger is uiteengezet, moet de correctiecoëfficiënt ervoor zorgen dat de verschillen in de pensioenbijdragepercentages voor, enerzijds, zelfstandigen en, anderzijds, werknemers en hun werkgever tot uiting komen bij de berekening van de zelfstandigenpensioenen. De correctiecoëfficiënt komt erop neer dat de zelfstandigen veeleer lagere pensioenen moeten aanvaarden dan de optrekking van hun pensioenbijdragen tot het gezamenlijke peil van werknemers- en werkgeversbijdragen voor de financiering van de pensioenregeling der werknemers.

Ons inziens is de correctiecoëfficiënt die eigen is aan de pensioenregeling voor zelfstandigen, verenigbaar met het hervormingsvoorstel van de commissie. De Commissie is immers voorstander van het behoud van de afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen. Zij beschouwt het als een logisch gevolg daarvan dat elke pensioenregeling in eerste instantie zelf instaat voor haar financieel evenwicht. De correctiecoëfficiënt beperkt de uitgavenverhoging die normaal zou voortvloeien uit de koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan de verworven nettoberoepsinkomsten en bevordert bijgevolg het financiële evenwicht van de pensioenregeling voor zelfstandigen. De Commissie is voorts van oordeel dat het puntensysteem binnen elk van de pensioenregelingen afzonderlijk moet worden toegepast en dat de diverse puntenregelingen uiteenlopende parameters kunnen hebben. Zij voegt wel daaraan toe dat de parameters in de diverse puntenregelingen ook moeten worden bekeken in het licht van de interacties tussen de pensioenregelingen, voor zover die pensioenregelingen worden gefinancierd met gemeenschappelijke financieringsbronnen. De correctiecoëfficiënt voorkomt dat de lagere zelfstandigenbijdragen moeten worden gecompenseerd door een hogere financiële inbreng van de overheid en past bijgevolg in de logica van de commissie.

139. Als de wetgever de techniek van de correctiecoëfficiënt wil blijven toepassen, rijst bijgevolg de vraag op welke wijze deze kan worden ingepast in het puntensysteem van de pensioenregeling voor de zelfstandigen.

De correctiecoëfficiënt wordt gehanteerd met het oog op de berekening van de pensioenen en kan dus niet worden geïntegreerd in de wijze waarop reeds toegekende pensioenen worden aangepast aan de evolutie van de welvaart of aan de demografische of economische evolutie. Om dezelfde reden kan de correctiecoëfficiënt niet worden geïntegreerd in de wijze waarop het reeds berekend pensioenbedrag wordt aangepast aan de beslissing die het individu neemt met betrekking tot de ingang van zijn pensioen.

---

³⁷⁵ Advies 2006/8 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 28 september 2006, 2; ALGEMEEN BEHEERSCOMITÉ VOOR HET SOCIAAL STATUUT DER ZELFSTANDIGEN, "Regeling zwaar werk: visietekst vanuit het zelfstandigenstelsel", <http://www.rsvz.be/nl/algemeen-beheerscomite-abc>, 1.

We onderzoeken hierna bijgevolg of de correctiecoëfficiënt kan worden geïntegreerd in de onderdelen van het puntensysteem die betrekking hebben op de pensioenberekening, met name de puntenberekening (a) en de bepaling van de geldwaarde van een punt (b).

a) Integratie in de puntenberekening

140. De correctiecoëfficiënt wordt niet toegepast voor loopbaan jaren die voorafgaan aan 1984. De opeenvolgende berekeningswijzen van de correctiecoëfficiënt hebben voorts tot gevolg dat vanaf 1984 de bijdrage-inspanningen der zelfstandigen per loopbaanjaar of cluster van loopbaan jaren tot uiting worden gebracht in de berekening van hun pensioen. Het puntensysteem moet, uitgaande van de huidige wetgeving, bijgevolg een aanpassing van de correctiecoëfficiënt per loopbaanjaar toelaten. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem voorziet in een systematische toekenning van punten per tijdseenheid die, naar men mag aannemen, samenvalt met een pensioenloopbaanjaar. De puntenverwerving kan, dus zoals de correctiecoëfficiënt, per loopbaanjaar een andere impact hebben op de uiteindelijke berekening van de zelfstandigenpensioenen. De correctiecoëfficiënt kan bijgevolg worden geïntegreerd in de wijze waarop de punten worden berekend.

Werknemers verwerven jaarlijks punten in functie van de verhouding tussen hun individuele brutoloon en het gemiddelde brutoloon van alle werknemers samen. Zelfstandigen verwerven jaarlijks punten in functie van de verhouding tussen hun individuele nettoberoepsinkomsten en de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen. De correctiecoëfficiënt zorgt ervoor dat de verschillen tussen het pensioenbijdragepercentage voor zelfstandigen en de som van de pensioenbijdragepercentages voor werknemers en werkgevers worden in acht genomen bij de berekening van de zelfstandigenpensioenen. Men zou ertoe geneigd kunnen zijn dan ook gewoon het jaarlijks door zelfstandigen verworven aantal punten vermenigvuldigen met de correctiecoëfficiënt.

Vermits een tweevoudige correctiecoëfficiënt wordt gehanteerd voor de loopbaan jaren vanaf 1997, moet men echter niet het bekomen puntenaantal, maar de individuele nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen vermenigvuldigen met de correctiecoëfficiënt. Die inkomsten moeten immers, zo nodig, kunnen worden opgesplitst in de eerste en de tweede deelschijf waarop verschillende coëfficiënten worden toegepast. De feitelijke correctie van de nettoberoepsinkomsten verschilt immers van zelfstandige tot zelfstandige, zodra de beroepsinkomsten van de betrokkenen het grensbedrag tussen de eerste en de tweede deelschijf overschrijden. Het puntenaantal van een bepaalde zelfstandige voor een loopbaanjaar is dan gelijk aan de verhouding tussen, enerzijds, de som van zijn anders gecorrigeerde nettoberoepsinkomsten in de eerste en tweede deelschijf en, anderzijds, de niet gecorrigeerde gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen.

Zodra men de correctiecoëfficiënt moet toepassen op de individuele nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen, rijst de vraag of men rekening moet houden met het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten dat in voorkomend geval het intermediair plafond overschrijdt en zo ja, welke correctiecoëfficiënt daarop moet worden toegepast. Die vraag moet alleen worden opgelost, als men voor

de invulling van de notie arbeidsinkomen zou kiezen voor de hoger geanalyseerde piste 1.³⁷⁶ Naar ons oordeel moet de lagere coëfficiënt voor de tweede deelschijf worden toegepast op het inkomstengedeelte dat het intermediair plafond overschrijdt. Het valt ons inziens niet te verenigen met de wijze waarop de wetgever de sinds 1997 versterkte correctie spreidt over hogere en lagere zelfstandigenpensioenen dat men geen correctiecoëfficiënt zou toepassen of dat men de hogere coëfficiënt voor de eerste deelschijf zou toepassen op het inkomstengedeelte dat het intermediair plafond overschrijdt. Voorts is de bijdrage die wordt geheven op dat gedeelte van de nettoberoepsinkomsten, lager dan de bijdrage die wordt geheven op het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten dat het intermediair plafond overschrijdt.

141. De integratie van de correctiecoëfficiënt in de puntenberekening strookt ook met andere uitgangspunten van het puntensysteem.

De Commissie acht het essentieel dat de puntenverwerving transparant blijft in vergelijking met de wijze waarop de referentiepersoon punten verzamelt. De loutere vermenigvuldiging van het aantal punten met de correctiecoëfficiënt doet uiteraard geen afbreuk aan de vergelijkbaarheid met de wijze waarop de referentiepersoon punten verzamelt. Hetzelfde mag worden aangenomen voor de wijze waarop de tweevoudige correctiecoëfficiënt wordt geïntegreerd in de puntenberekening, ook al weet men pas na het berekenen van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen in een bepaald kalenderjaar of dat gemiddelde het grensbedrag tussen de eerste en tweede deelschijf al dan niet overschrijdt.

De Commissie acht het ook van belang dat het door de referentiepersoon verworven aantal punten, doorheen de tijd kan worden afhankelijk gemaakt van andere criteria – bijvoorbeeld een langere pensioenloopbaan –, als de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem dat zou vereisen. De integratie van de correctiecoëfficiënt in de berekening van de punten laat toe het aantal punten dat een referentiepersoon verwerft, in de toekomst afhankelijk te maken van een lagere (of hogere) correctiecoëfficiënt.

De tot nog toe berekende correctiecoëfficiënten doen de daarmee berekende pensioenen van vele zelfstandigen dalen tot onder het niveau van het minimumpensioen der zelfstandigen. Dat hoeft de integratie van de correctiecoëfficiënt in de puntenberekening niet in de weg te staan. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem laat immers toe om minimumpunten in te voeren.

b) Integratie in de waardebeoordeling van een punt

142. Naar het oordeel van de Commissie is de waarde van het punt eigen aan elke pensioenregeling en kan de waarde van een punt in de pensioenregeling der zelfstandigen verschillen van de puntenwaarde in de pensioenregeling der werknemers.

---

³⁷⁶ *Supra*, nrs. 98-113.

De integratie van de correctiecoëfficiënt in de waardebepaling van een punt zou zeker niet in strijd zijn met dat uitgangspunt van de commissie.

143. De huidige kenmerken van de correctiecoëfficiënt zijn evenwel onverenigbaar met de essentiële eigenschappen van de waardebepaling van een punt.

De waardebepaling van een punt moet ervoor zorgen dat de brutopensioenen een bepaalde fractie vertegenwoordigen van het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieve personen op het ogenblik waarop men het pensioen opneemt. De waarde van een punt is bijgevolg niet afhankelijk van de individuele nettoberoepsinkomsten van elke gepensioneerde. Dat is integendeel wel het geval voor de correctiecoëfficiënt sinds de invoering vanaf 1997 van de tweevoudige correctiecoëfficiënt. De toepasselijke coëfficiënt verschilt immers naargelang van de desbetreffende deelschijf van de nettoberoepsinkomsten en de totale feitelijke correctie varieert binnen zekere perken naargelang van de hoogte van de individuele nettoberoepsinkomsten. Als men de tweevoudige correctiecoëfficiënt zou toepassen op de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen, wijzigt men de huidige situatie.

Zelfs een enkelvoudige correctiecoëfficiënt kan niet worden ingepast in de waardebepaling van het punt. In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem krijgen alle punten die een concreet persoon heeft verworven, immers een gelijke waarde, ongeacht het ogenblik waarop die punten zijn verworven. De correctiecoëfficiënt maakt daarentegen de berekening van het pensioendeel voor elk loopbaanjaar afhankelijk van de bijdrage-inspanning die de zelfstandigen in datzelfde kalenderjaar hebben geleverd. De integratie van de correctiecoëfficiënt in de bepaling van de puntenwaarde zou tot gevolg hebben dat de correctiecoëfficiënt wordt losgekoppeld van het loopbaanjaar waarin punten zijn verzameld en van de individuele nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen. In een pensioenregeling die de vorm aanneemt van een sociale verzekering en wordt gefinancierd met een repartitiesysteem, valt het niet te rechtvaardigen dat de correctie van het pensioen wordt bepaald in functie van bijdrage-inspanningen die niet zijn geleverd door de betrokkenen zelf, maar door de actieve personen op het ogenblik waarop het pensioen ingaat.

§ 4. Tussentijds besluit³⁷⁷

144. De wetgever koppelde de pensioenen der zelfstandigen aan hun voordien verworven arbeidsinkomen op een vergelijkbare wijze als in de pensioenregeling voor werknemers. De wetgever liet zich tevens leiden door de stelregel dat vergelijkbare pensioenbijdragen moeten leiden tot vergelijkbare pensioenen. De in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen worden daarom vermenigvuldigd met een correctiecoëfficiënt die de afwezigheid van een werkgeversbijdrage in de pensioenregeling voor zelfstandigen beoogt te neutraliseren. Die coëfficiënt varieert naargelang van het gedeelte van de beroepsloopbaan waarop hij betrekking heeft en, voor de loopbaan jaren vanaf 1997, ook naargelang van de nettoberoepsinkomsten van de individuele zelfstandige.

---

³⁷⁷ Zie, voor een verdere verfijning, Deel III en de Eindconclusie.

Ons inziens is de inpassing van de correctiecoëfficiënt in het puntensysteem voor de pensioenregeling der zelfstandigen verenigbaar met het hervormingsvoorstel van de commissie. De enige manier om de correctiecoëfficiënt met behoud van al zijn huidige kenmerken te integreren in het puntensysteem, bestaat erin om de individuele nettoberoepsinkomsten van de zelfstandige te vermenigvuldigen met de toepasselijke coëfficiënt(en) bij de jaarlijkse berekening van het door de betrokkene verworven aantal punten. De integratie van de correctiecoëfficiënt in de bepaling van de waarde van een punt zou vereisen dat de wetgever opteert voor een ander concept van aanpassing van de pensioenen aan gebeurlijke verschillen in de bijdrage-inspanningen van de diverse beroepscategorieën.

Men mag verwachten dat de correctiecoëfficiënt, zoals onder de huidige pensioenwetgeving, de koppeling van de pensioenen der zelfstandigen aan hun voorheen verdiende nettoberoepsinkomsten (dit blijft ook een uitgangspunt van het puntensysteem) in belangrijke mate zal afzwakken en bijgevolg ertoe zal bijdragen dat het pensioen voor vele zelfstandigen moet worden opgetrokken tot het minimumpensioen.

Hoofdstuk 4. Minimale puntengarantie

§ 1. Probleemstelling

145. De Commissie Pensioenhervorming stelt voor om de bestaande minimumpensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen te vervangen door een garantie op een minimaal aantal punten in de pensioenopbouw. Zij wenst aldus een duidelijk verband te creëren tussen het wettelijk minimumpensioen en het gemiddelde arbeidsinkomen van werknemers respectievelijk zelfstandigen op het ogenblik waarop het pensioen wordt opgenomen.

Het commissierapport pleit ervoor dat de minimale puntengarantie voor iemand die voltijds heeft gewerkt gedurende de 'referentie-loopbaan', het recht opent op een minimumpensioen dat minstens 10% hoger ligt dan de Europese armoedenorm voor alleenstaanden. De Commissie stelt voor dat werknemers en zelfstandigen per gepresteerde arbeidsdag hetzelfde minimumbedrag ontvangen. Een punt zal echter niet dezelfde waarde hebben in de pensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen. Daarom moeten de respectieve minimumpuntengaranties voor werknemers en zelfstandigen ook verschillend zijn.

146. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen gaat ervan uit dat het door de Commissie voorgestelde minimumpensioen hoger zou zijn dan het pensioen voor de referentiepersoon in het puntensysteem. Het comité acht het tevens mogelijk dat het nieuwe minimumpensioen het peil van het huidige maximumpensioen voor zelfstandigen zou benaderen of, als het gaat om gezinspensioenen, zelfs zou overtreffen. Het comité drukt voorts de vrees uit dat een dergelijke regeling zelfstandigen zou ontmoedigen om nog hoge beroepsinkomsten aan te geven, een belangrijke meeruitgave met zich mee zou brengen en het bedrag van de minimumpensioenen in beide pensioenregelingen uit mekaar zou doen groeien.³⁷⁸

De beoogde onderzoeksresultaten bestaan bijgevolg in:

1. de verificatie van de hypothese dat het vereiste jaarlijkse aantal punten voor de toekenning van het door de Commissie voorgestelde minimumpensioen hoger kan zijn dan één;
2. het formuleren van een voorstel van visie over de verhoudingen tussen de minimale puntengarantie, het pensioenrecht op basis van het gemiddeld inkomen en het maximale pensioenrecht;
3. het formuleren van een visie over een gebeurlijke divergentie van de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen.

Om die onderzoeksresultaten te bereiken analyseren we vooreerst welke functie het minimumpensioen vervult in de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen, welke doelstellingen de wetgever daarmee nastreeft en welke motieven hij hiervoor opgeeft (§ 2) en vervolgens welke functie het minimumpensioen heeft in het puntensysteem, welke doelstellingen de Commissie daarmee nastreeft en welke motieven zij hiervoor opgeeft (§ 3). Dan gaan wij na hoe aan het minimumpensioen vorm wordt gegeven door de

---

³⁷⁸ ABC-verslag, 22-26 en 31-32.

toekenning van een minimumpuntengarantie en welke factoren leiden tot een stijging respectievelijk daling van het voor een minimumpensioen vereiste aantal punten (§ 4). Op grond van onze bevindingen op dit vlak verifiëren wij in het tweede deel, gewijd aan de simulatie van het puntensysteem, of het zich effectief kan voordoen dat het aantal punten, vereist voor de toekenning van het door de Commissie voorgestelde minimumpensioen, hoger kan zijn dan 1.

We ontwikkelen vervolgens een voorstel van visie over de verhoudingen tussen de minimumpensioenen, de pensioenen op basis van het gemiddelde inkomen en de maximumpensioenen voor zelfstandigen (§ 5).

Uitgaande van een vergelijking van de gangbare minimumpensioenregeling en de door de Commissie voorgestelde minimale puntengarantie formuleren we voorts een voorstel van visie over gebeurlijke divergenties op het vlak van de minimale puntengarantie tussen de pensioenregelingen. We gaan daartoe ook na welke standpunten de jurisprudentie en doctrine innemen inzake de gelijke behandeling van werknemers en zelfstandigen in de wettelijke pensioenregelingen (§ 6).

In ons tussentijds besluit vatten we onze onderzoeksbevindingen ten slotte samen (§ 7).

§ 2. Het minimumpensioen in de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen

147. De pensioenregeling voor zelfstandigen kent onder bepaalde voorwaarden minimumpensioenen toe.

Een uit te keren pensioenbedrag wordt eerst berekend met toepassing van de normale berekeningsregels, dat wil zeggen met inachtneming van de hele pensioenloopbaan van de sociaal verzekerde, de in aanmerking komende nettoberoepsinkomsten voor elk pensioenloopbaanjaar en de gezinstoestand van de betrokkene. Het aldus bekomen pensioenbedrag wordt vervolgens vergeleken met het wettelijk vastgesteld bedrag van het minimumpensioen voor een overeenstemmende loopbaan. Is het normaal berekend pensioen lager, dan wordt het verhoogd tot het bedrag van het overeenstemmende minimumpensioen, indien de betrokkene voldoet aan de voorwaarden voor de toekenning daarvan.

We brengen volledigheidshalve in herinnering dat gedurende enige tijd, met het oog op een grotere feitelijke gelijkheid van man en vrouw, een jaarlijkse pensioenbijslag werd uitgekeerd aan pensioengerechtigde zelfstandigen die ten minste twee derden van een volledige pensioenloopbaan hadden volbracht en ten minste één kind hadden opgevoed. De bijslag werd toegekend aan personen wier rustpensioen inging in de overgangperiode (van 1997 tot 2009) waarin de pensioenleeftijd voor vrouwen geleidelijk werd opgetrokken tot de voor mannelijke zelfstandigen geldende pensioenleeftijd. Ingeval beide echtgenoten een rustpensioen genoten, werd de pensioenbijslag slechts toegekend aan één van beiden.³⁷⁹ Die pensioenbijslag werd toegekend bovenop het over de hele pensioenloopbaan

---

³⁷⁹ Art. 14 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen; art. 5 Besluit Modernisering Zelfstandigenpensioenen

berekende pensioen. Het ging niet om een eigenlijke vorm van minimumpensioen, vermits de pensioenbijslag ook werd toegekend, ingeval het normaal berekend pensioen van de betrokkene het minimumpensioen overtrof.

Anders dan de zelfstandigenregeling kent de pensioenregeling der werknemers naast minimumpensioenen ook een minimumrecht per loopbaanjaar. Het pensioendeel dat werknemers verwerven per loopbaanjaar, wordt verhoogd ten behoeve van werknemers met lagere lonen en deeltijdse arbeidsprestaties.³⁸⁰ Die maatregel komt vooral vrouwelijke werknemers ten goede en werd ingevoerd als een compensatie voor de verhoging van de pensioenleeftijd voor vrouwen. Ingeval het normaal berekende werknemerspensioen, met inbegrip van het minimumrecht per loopbaanjaar, lager is dan het minimumpensioen, wordt het nog opgetrokken tot het bedrag daarvan, als de betrokkene voldoet aan de voorwaarden voor de toekenning van het minimumpensioen.

148. Zoals hierna wordt uiteengezet, kende de pensioenregeling voor zelfstandigen eerst uiterst lage forfaitaire pensioenen toe om de pensioengerechtigde zelfstandigen een strikt levensminimum te garanderen (a).

Toen de wetgever in 1984 het bedrag van de zelfstandigenpensioenen koppelde aan hun voordien verworven beroepsinkomsten, ontstond het gevaar dat zelfstandigen met geringe beroepsinkomsten een lager dan het voordien geldende forfaitaire pensioen zouden bekomen. Om aan dit euvel te verhelpen voerde de wetgever een minimumpensioen in, zoals wij verder toelichten (b).

Om aanspraak te kunnen maken op het minimumpensioen moeten zelfstandigen voldoen aan een loopbaanvereiste. We analyseren dat nader en onderzoeken in hoever zelfstandigen met een gemengde loopbaan kunnen voldoen aan die voorwaarde (c).

a) Forfaitaire bodempensioenen

149. Toen de regering de invoering van een verplichte pensioenregeling voor zelfstandigen voorbereidde, beoogde zij, naar analogie van de pensioenregeling voor werknemers, het bedrag van de zelfstandigenpensioenen afhankelijk te maken van de duur van hun pensioenloopbaan en het begrensde bedrag van hun nettoberoepsinkomsten. De regering wenste tezelfdertijd dat de nieuwe regeling ook een behoorlijk minimumpensioen zou waarborgen aan zelfstandigen die reeds de pensioenleeftijd hadden bereikt of benaderden. Zij voorzag daartoe in een minimumpensioen voor wie voordien bijdragen had gestort aan de vrijwillige pensioenverzekering en wier inkomsten een wettelijk vastgelegd bedrag niet zouden te boven gaan.³⁸¹

De bevoegde Commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers verkoos de pensioenbijdragen te beperken tot een lager dan het door de regering vooropgestelde peil. Zij stelde een laag pensioen voor om een voor alle zelfstandigen draaglijke pensioenbijdrage en een duurzame financiering van de

---

³⁸⁰ Art. 8 Wet Modernisering Werknemerspensioenen.

³⁸¹ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdompensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1951-52, nr. 449, 2-5.

pensioenregeling te waarborgen. Zij verkoos vanuit die optiek de invoering van een forfaitair pensioen boven een pensioen dat een gering percentage van de voordien genoten beroepsinkomsten zou vertegenwoordigen. Het kwam naar het oordeel van de commissieleden immers in eerste instantie erop aan de zelfstandigen te behoeden voor behoefte in hun oude dag door de toekenning van een strikt bijkomstig “levensminimum”. Pas in een tweede stadium kon ernaar worden gestreefd om de zelfstandigen het behoud van een vergelijkbare levensstandaard te garanderen na de stopzetting van hun beroepsactiviteiten wegens ouderdom. Het forfaitair pensioen was dan ook niet meer dan een “aanvullend pensioen” bovenop de bestaansmiddelen die zelfstandigen hadden verworven gedurende hun loopbaan.³⁸²

150. De wetgever voerde in 1956 dan ook een aangepaste pensioenregeling voor zelfstandigen in.³⁸³ In de ogen van sommige parlementsleden was het toegekende forfaitaire pensioen de naam “pensioen” niet meer waard.³⁸⁴ De wetgever erkende dat het vooropgestelde pensioenbedrag ontoereikend was, maar ging ervan uit dat de zelfstandigenpensioenen zouden worden verhoogd, zodra de mogelijkheid daartoe bestond.³⁸⁵

De wetgever trok dan ook, naar analogie van de verhoging van andere minimumpensioenen, het bedrag van de forfaitaire zelfstandigenpensioenen herhaaldelijk op.³⁸⁶ De zelfstandigenorganisaties zagen in dat het noodzakelijk was om het forfaitair pensioen geleidelijk om te vormen tot een pensioen dat de gepensioneerde zelfstandigen zou vrijwaren van behoefte, ongeacht hoe goed zij het ervan af hadden gebracht tijdens hun beroepsloopbaan.³⁸⁷

b) Minimumpensioenen als vangnet voor ontoereikende proportionele pensioenen

151. In 1984 verving de wetgever de forfaitaire zelfstandigenpensioenen door proportionele pensioenen. Het bedrag daarvan werd uitgedrukt als een percentage van de tot het intermediair plafond begrensde nettoberoepsinkomsten waarop de zelfstandigen socialezekerheidsbijdragen betaalden.³⁸⁸ Zelfstandigen met geringe beroepsinkomsten liepen daardoor het gevaar voortaan een lager dan het

---

³⁸² Verslag over het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1952-53, nr. 623, 8-10; Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1954-55, nr. 281/1, 2 en 4; Verslag over het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1954-55, nr. 281/9, 113.

³⁸³ Wet 30 juni 1956 betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Belgisch Staatsblad* 4 juli 1956.

³⁸⁴ *Parl. Hand.* Kamer 1955-56, 17 januari 1956, 11.

³⁸⁵ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Parl. St.* Kamer 1954-55, nr. 281/1, 1-2; *Parl. Hand.* Kamer 1955-56, 15 december 1955, 9-11.

³⁸⁶ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer, 1962-63, nr. 573/1, 6; Memorie van toelichting bij het wetsontwerp houdende verhoging van het pensioen der zelfstandigen en wijziging van de wet van 31 augustus 1963 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1965-66, nr. 64, 1, 1 en 3; Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende verbetering van het sociaal statuut der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1969-70, nr. 122, 3; Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende wijziging van sommige bepalingen inzake het sociaal statuut der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1971-72, nr. 384, 1.

³⁸⁷ J.M. BERGER, *Le droit social du travail indépendant*, Brussel, Larcier, 1973, 77.

³⁸⁸ Art. 123 e.v. Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

intussen verhoogde forfaitair pensioen op te bouwen. Dat risico was nog groter, omdat het bedrag van de nettoberoepsinkomsten waarop bijdragen werden geheven, als gevolg van de toepassing van de correctiecoëfficiënten³⁸⁹ slechts ten dele in aanmerking zou komen voor de pensioenberekening.

De wetgever wilde het recht op een minimumpensioenbedrag handhaven, omdat het inkomen van zelfstandigen sterk kan variëren van jaar tot jaar en omdat ook andere pensioenregelingen een gewaarborgd minimum kenden. Hij verleende oorspronkelijk aan de koning de bevoegdheid om het bedrag van het minimumpensioen en de daartoe gestelde loopbaanvoorwaarden te bepalen, maar bepaalde zelf wel dat het pensioen voor een volledige pensioenloopbaan ten minste gelijk moest zijn aan het op dat ogenblik geldende bedrag van het forfaitair pensioen. Dat bedrag was wegens budgettaire problemen evenwel gedurende een zekere periode niet meer verhoogd en daardoor achteropgeraakt, vergeleken bij het nog wel geregeld opgetrokken gewaarborgd inkomen voor bejaarden, een socialebijstandsuitkering voor behoeftige personen die de pensioenleeftijd hadden bereikt. De regering achtte het op dat ogenblik echter niet haalbaar om een minimumpensioen tot beloop van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden in te voeren en beperkte zich ertoe het verschil tussen beide uitkeringen kleiner te maken door de toekenning van een bijzondere bijslag.³⁹⁰

Korte tijd nadien startte de wetgever een vijfjarenplan tot gelijkschakeling van het minimumpensioen voor zelfstandigen met het gewaarborgd inkomen voor bejaarden. Hij bepaalde nu zelf het bedrag daarvan.³⁹¹ De opeenvolgende verhogingen³⁹² van het minimumpensioen hadden tot gevolg dat minder zelfstandigen dan vroeger nog recht hadden op het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en dat die socialebijstandsuitkering tot beloop van een kleiner bedrag dan voorheen werd toegekend aan vele zelfstandigen die nog wel aanspraak erop konden maken. De aldus gerealiseerde uitgavendaling werd benut om de verhogingen van het minimumpensioen voor zelfstandigen mee te financieren.³⁹³ Toen het minimumpensioen der zelfstandigen het gewaarborgd inkomen voor bejaarden uiteindelijk bijbeende, werd het meteen gekoppeld aan de verdere evolutie ervan.³⁹⁴ Parallel daarmee werd de bijzondere bijslag die voordien het verschil moest verkleinen, eerst gehalveerd en vervolgens opgeheven. Alleen zelfstandigen die, ook als men rekening hield met het pensioen dat zij genoten in een andere hoedanigheid, een kleiner pensioen

---

³⁸⁹ *Supra*, nrs. 132-137.

³⁹⁰ Art. 131 en 152 Wet Harmonisering Pensioenregelingen; Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/1, 12-14; Verslag over het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/4, 18, 151-152 en 167-168; Verslag over het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Kamer 1983-84, nr. 855/18, 95-96.

³⁹¹ Art. 131 Wet Harmonisering Pensioenregelingen, gewijzigd bij art. 90 Wet 7 november 1987.

³⁹² Art. 131 Wet Harmonisering Pensioenregelingen, gewijzigd bij art. 155 Wet 30 december 1988; art. 131*bis* Wet Harmonisering Pensioenregelingen, ingevoegd bij art. 266 Wet 22 december 1989 en gewijzigd bij art. 183 Wet 29 december 1990.

³⁹³ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp waarbij voorlopige kredieten worden geopend voor de begrotingsjaren 1987 en 1988 en houdende financiële en diverse bepalingen, *Parl.St.* Kamer 1987-88, nr. 1025/1, 19; Verslag over het ontwerp van programmawet, *Parl.St.* Kamer 1988-89, nr. 975/11, 2; Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende sociale bepalingen, *Parl.St.* Senaat 1990-91, nr. 1115/1, 78.

³⁹⁴ Art. 131*bis* § 1ter Wet Harmonisering Pensioenregelingen, ingevoegd bij art. 71 Wet 30 december 1992.

genoten dan het minimumpensioen voor zelfstandigen, konden nog aanspraak maken op de bijzondere bijslag.³⁹⁵

Het door de wetgever vastgestelde bedrag van het minimumpensioen stemde overeen met het minimumpensioen voor een volledige pensioenloopbaan. Zelfstandigen hadden wel recht op het minimumpensioen, zodra zij ten minste twee derden van een volledige pensioenloopbaan hadden volbracht. In dat geval werd hen een verhoudingsgewijze verminderd minimumpensioen toegekend. Zeker dat pro rata berekende pensioen doorstond de toets aan de gangbare armoedemaatstaven niet.³⁹⁶ Bovendien raakte ook het volledige minimumpensioen voor zelfstandigen opnieuw achterop bij de socialebijstandsuitkering voor mensen die de pensioenleeftijd bereikten. Het gewaarborgd inkomen voor bejaarden werd immers vervangen door de hogere inkomensgarantie voor ouderen. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen achtte het ongerijmd dat een op bijdragebetaling berustend pensioen voor een volledige pensioenloopbaan niet het niveau bereikte van die socialebijstandsuitkering.³⁹⁷ Om budgettaire redenen zag de wetgever zich genoopt opnieuw te voorzien in een geleidelijke optrekking van de minimumpensioenen voor zelfstandigen tot het niveau van de inkomensgarantie voor ouderen. Het minimumpensioen voor de zelfstandigen werd stapsgewijze verhoogd bij opeenvolgende koninklijke besluiten.³⁹⁸

Toch bleven zelfstandigen meer dan werknemers een beroep doen op de inkomensgarantie voor ouderen. Men zag onder meer een verklaring in de strengere loopbaanvoorwaarden voor de toekenning van het minimumpensioen aan zelfstandigen en in het grotere aandeel van onvolledige loopbanen van zelfstandigen.³⁹⁹

152. De minimumpensioenen voor zelfstandigen bereikten ook nog niet het peil van de minimumpensioenen voor werknemers. Het Grondwettelijk Hof had eerder beslist dat dit geen schending van het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie uitmaakte. De verscheidenheid van de beroepssituaties rechtvaardigde in de ogen van het hof de verschillende legislatieve opvatting en organisatie van de pensioenregelingen voor werknemers en voor zelfstandigen.⁴⁰⁰

---

³⁹⁵ Art. 152 Wet Harmonisering Pensioenregelingen, gewijzigd bij art. 72 Wet 30 december 1992, art. 40 Wet 6 augustus 1993, art. 66 Wet 30 maart 1994 en art. 2 Wet 7 april 1995.

³⁹⁶ Advies 2002/4 van 10 juli 2002 van het Algemeen beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 2; advies 2006/8 van 28 september 2006 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen; Advies 2008/6 van 25 september 2009 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 2; Voorstel van resolutie betreffende en plan tot aanpassing van het sociaal statuut van de zelfstandigen, *Parl. St.* Kamer 2000-01, nr. 956/1, 12; B. CANTILLON, M. CROP, L. PAEME en G. PERL, "Voorstellen tot hervormingen in het pensioenregime van de zelfstandigen. Tweede verslag van de werkgroep Cantillon", *BTSZ* 2002, 235-239.

³⁹⁷ Advies 2009/2 van 23 april 2009 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, 12, www.rsvz.be/nl/algemeen-beheerscomite-abc.

³⁹⁸ Art. 131bis § 1quater tot en met § 1septies Wet Harmonisering Pensioenregelingen, ingevoegd bij art. 40 Wet 24 december 2002, art.235 Wet 9 juli 2004 respectievelijk en art. 3 KB 9 april 2007; art. 131bis § 1septies herhaaldelijk gewijzigd bij koninklijke besluiten tussen 2009 en 2015.

³⁹⁹ Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 17.

⁴⁰⁰ Arbitragehof nr. 54/92, 9 juli 1992.

De zelfstandigenorganisaties bleven evenwel ijveren voor het verhogen van de minimumpensioenen voor zelfstandigen tot het bedrag van het minimumpensioen voor werknemers.⁴⁰¹ Voor zover het minimumpensioen daardoor hoger uitvalt dan het bedrag waarop de minimumbijdragen voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep worden geheven, moest volgens sommigen die minimumdrempel eveneens worden opgetrokken.⁴⁰² Anderen oordeelden dat men beter de minimumpensioenen kon ontzeggen aan zelfstandigen wier aangegeven beroepsinkomsten het niveau van het leefloon niet bereiken.⁴⁰³ De wetgever volgde geen van beide pistes, maar bracht geleidelijk het minimumpensioen voor zelfstandigen op hetzelfde niveau als voor werknemers, eerst wat de gezinspensioenen betreft, later ook voor de overige zelfstandigenpensioenen.⁴⁰⁴

c) *Minimumpensioenen voor zelfstandigen met een gemengde loopbaan*

153. Zelfstandigen kunnen aanspraak maken op het minimumpensioen, zodra zij ten minste twee derden van een volledige pensioenloopbaan hebben volbracht. In dat geval wordt het minimumpensioen toegekend tot beloop van een verminderd bedrag dat wordt vastgesteld naargelang van de verhouding van de duur van hun loopbaan tot duur van de volledige pensioenloopbaan.

In eerste instantie kwamen alleen als zelfstandige volbrachte loopbaanjaren in aanmerking voor de toekenning van het minimumpensioen voor zelfstandigen.⁴⁰⁵ Na enige tijd ging men ook rekening houden met als werknemer volbrachte pensioenloopbaanjaren.⁴⁰⁶ De wetgever preciseerde voorts dat rekening moet worden gehouden met het aantal loopbaanjaren vóór een gebeurlijke inkorting ervan wegens overschrijding van het principe van de eenheid van loopbaan.⁴⁰⁷ De samentelling van loopbaanjaren als werknemer en zelfstandige geldt ook voor de recente verhoging van de minimumpensioenen die is voorbehouden aan personen met een volledige pensioenloopbaan.⁴⁰⁸

De wetgever bepaalt thans expliciet dat ook rekening moet worden gehouden met loopbaanjaren, volbracht in een buitenlandse pensioenregeling die valt onder de toepassing van de Europese verordeningen of internationale overeenkomsten inzake de sociale zekerheid van grensoverschrijdende personen.⁴⁰⁹ De wetgever acht deze regel slechts van toepassing op pensioenen die daadwerkelijk en voor

---

⁴⁰¹ Adviezen 2009/2 van 23 april 2009 (10), 2011/2 van 7 april 2011 (9), 2013/16 van 24 oktober 2013 (5-7) en 2014/5 van 26 februari 2014 (3) van het Algemeen beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen, www.rsvz.be/nl/algemeen-beheerscomite-abc.

⁴⁰² Zie B. CANTILLON, M. CROP, L. PAEME en G. PERL, "Voorstellen tot hervormingen in het pensioenregime van de zelfstandigen. Tweede verslag van de werkgroep Cantillon", *BTSZ* 2002, 229-264.

⁴⁰³ Voorstel van resolutie betreffende een plan tot aanpassing van het sociaal statuut van de zelfstandigen, *Parl. St.* Kamer 2000-01, nr. 956/1.

⁴⁰⁴ Art. 131bis § 1octies Wet Harmonisering Pensioenregelingen, ingevoegd bij art.207 Wet 19 december 2014.

⁴⁰⁵ Art. 56bis Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen, gewijzigd bij art. 2 KB 7 januari 1989.

⁴⁰⁶ Art. 56bis Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen, gewijzigd bij art. 1 KB 1 januari 1990.

⁴⁰⁷ Art. 131ter § 1 Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

⁴⁰⁸ Art. 131quater Wet Harmonisering Zelfstandigenpensioenen.

⁴⁰⁹ Art. 131ter § 1 Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

de eerste maal ten vroegste ingaan op 1 januari 2015.⁴¹⁰ Een dergelijke samentelling van verzekeringstijdvakken kon ons inziens voordien reeds worden afgedwongen met toepassing van de Europese verordeningen.

Loopbaan jaren als ambtenaar worden nog steeds niet in aanmerking genomen voor de opening van het recht op een minimumpensioen als zelfstandige. De mogelijkheid bestaat bijgevolg dat een persoon met een gemengde loopbaan van meer dan 30 jaar in geen enkele pensioenregeling het minimumpensioen ontvangt. Dat is het geval als de betrokkene minder dan dertig loopbaan jaren telt als werknemer en zelfstandige samen en bovendien niet kan bogen op ten minste twintig aanneembare dienstjaren in de openbare sector. De Ombudsdienst Pensioenen⁴¹¹ suggereerde aan de wetgever om bij de toekenning van de minimumpensioenen rekening te houden met elke tewerkstelling die pensioenrechten opent als werknemer, zelfstandige of ambtenaar.⁴¹² Een aanpassing van de wetgeving wordt intussen voorbereid.⁴¹³ Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen verklaart zich daarmee akkoord, maar pleit ervoor dat de loopbaanvoorwaarde die daartoe zal worden gesteld, even streng zou zijn als degene die thans geldt in de pensioenregeling der zelfstandigen en dat men in dat verband ook een verschil zou maken tussen arbeids- en daarmee gelijkgestelde dagen.⁴¹⁴

154. Ingeval een zelfstandige die tevens een beroepsloopbaan als werknemer heeft uitgeoefend, recht heeft op het minimumpensioen, wordt het bedrag ervan dat ten laste valt van de pensioenregeling voor zelfstandigen, bepaald in verhouding tot de duur van zijn pensioenloopbaan als zelfstandige, in voorkomend geval na de inkorting daarvan met toepassing van het principe van de eenheid van loopbaan.⁴¹⁵

Het toe te kennen bedrag wordt bovendien verminderd, voor zover de som van zijn gelijkaardige pensioenen als werknemer en zelfstandige een bij wet vastgesteld bedrag overschrijdt. De pensioenregeling voor zelfstandigen trekt het zelfstandigenpensioen bijgevolg niet op tot het minimumpensioen, voor zover de betrokkene reeds mede dankzij een pensioen als werknemer in totaal een pensioen ontvangt, gelijk aan dat bedrag. De vermindering mag evenwel niet tot gevolg hebben dat de betrokkene een kleiner pensioen als zelfstandige ontvangt dan ingeval hij geen aanspraak zou kunnen maken op het minimumpensioen.⁴¹⁶

Het bedrag van dat inkomstenplafond was eerst gelijk aan het gewaarborgd inkomen voor bejaarden⁴¹⁷, maar werd nadien gelijkgesteld met het hogere minimumpensioen voor zelfstandigen.⁴¹⁸ Ingeval de

---

⁴¹⁰ Art. 4 Wet 24 april 2014 tot wijziging van de wet van 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen, wat het minimumpensioen voor zelfstandigen betreft.

⁴¹¹ De auteurs danken de Ombudsdienst Pensioenen voor de toelichting die zij hierover verkregen.

⁴¹² Jaarverslag 2009 van de Ombudsdienst Pensioenen Deel II. Onderzoek van de dossiers, http://www.ombudsmanpensioenen.be/docs/reports/2009/jv2009_deel2.pdf, 110-116.

⁴¹³ Regeerakkoord, 38; Algemene Beleidsnota Pensioenen, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 1428/9, 13.

⁴¹⁴ ABC-verslag, 25-26.

⁴¹⁵ Art. 131-131ter Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

⁴¹⁶ Art. 131-131ter Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

⁴¹⁷ Verslag over het ontwerp van programmawet, *Parl.St.* Kamer 1988-89, nr. 975/11, 10.

⁴¹⁸ Art. 131ter Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

wetgever ook loopbaan jaren als ambtenaar in aanmerking zou nemen voor de toekenning van het minimumpensioen, wenst het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen dat dit plafond wordt gelijkgeschakeld met het minimumpensioen voor ambtenaren.⁴¹⁹

§ 3. Het minimumpensioen in het puntensysteem

155. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem een adequate levenstandaard garanderen. Het pensioen moet niet alleen de vroegere arbeidsinkomsten vervangen in een gepaste mate, maar ook een fair minimuminkomen waarborgen. Elk pensioensysteem binnen de sociale zekerheid moet volgens de Commissie bijgevolg een aanvaardbaar evenwicht vinden tussen de individuele verantwoordelijkheid van en de solidariteit tussen de sociaal verzekerden.⁴²⁰

Het naast mekaar bestaan van diverse minimumpensioenregelingen maakt het huidige pensioensysteem volgens de Commissie complex en ondoorzichtig. Zij meent dat het Belgische pensioensysteem moet voorzien in een betere minimumbescherming die ook toegankelijker moet worden. Het minimumpensioen van wie voltijds gewerkt heeft gedurende de referentieloopbaan, moet volgens het commissierapport minstens tien procent hoger liggen dan de Europese armoedenorm voor alleenstaanden. Naar het oordeel van de Commissie is het voorts aangewezen om niet langer de thans geldende loopbaanvoorwaarden voor de toekenning van minimumpensioenen te hanteren. Zij verkiest de minimumgarantie uit te drukken in verhouding tot het aantal gepresteerde voltijdse dagen in een vijfdagenweek om te vermijden dat laaggeschoolde mensen meer dan andere sociaal verzekerden de nadelen zouden ondervinden van de combinatie van strengere pensioenloopbaaneisen en minder genereuze afgeleide pensioenrechten.⁴²¹

De Commissie acht het niet haalbaar om een basispensioen in te voeren in België, rekening houdend met de Belgische inkomensverdeling en de huidige architectuur van het pensioensysteem. Volgens de Commissie zou een verhoging van alle Belgische pensioenen in verhouding tot het inkomen van de actieve bevolking immers een aanzienlijke meeruitgave inhouden, terwijl een meer egalitaire verdeling van de pensioenen zou leiden tot lagere maximumpensioenen in de eerste pijler.⁴²² De Commissie streeft wel naar een vernieuwde en vereenvoudigde regeling van de minimumpensioenen die een grote doorzichtigheid en een betere afstemming van de onderscheiden pensioenstelsels op elkaar biedt. Het streefdoel van de Commissie bestaat erin om zo veel als mogelijk dezelfde uitgangspunten aan te houden binnen de drie wettelijke pensioenstelsels. De Commissie acht het puntensysteem voldoende flexibel om verschillende types van minimumpensioenregelingen (en maximumpensioenregelingen) te kunnen omvatten.⁴²³

---

⁴¹⁹ ABC-verslag, 25-26.

⁴²⁰ Commissierapport, 94.

⁴²¹ Commissierapport, 46, 76 en 94-96.

⁴²² Commissierapport, 94-95.

⁴²³ Commissierapport; 116 en 124.

156. Om de hoger weergegeven redenen wenst de Commissie in het kader van het door haar voorgestelde puntensysteem het bestaande minimumpensioen voor zelfstandigen te vervangen door een garantie op een minimaal aantal punten. Dat aantal moet in een eenvoudige verhouding staan tot het aantal door de betrokkenen gepresteerde en daarmee gelijkgestelde equivalenten van een voltijdse dag. Zelfstandigen bouwen dan een minimumgarantie op per in aanmerking komend equivalent. Dat heeft naar het oordeel van de Commissie onder meer als voordeel dat ook aan zelfstandigen met kortere loopbanen een gelijkwaardige minimumbescherming wordt gewaarborgd en dat voor mensen met gemengde loopbanen de minimale puntengarantie over de verschillende pensioenregelingen heen kan worden samengeteld.⁴²⁴

De toekenning van minimumrechten per tijdseenheid heeft volgens de Commissie als grootste nadeel dat men het overzicht over de hele pensioenloopbaan verliest, zodat men aan een persoon afwisselend minimumrechten gaat toekennen en maximumrechten gaat opleggen. Vooral voor personen wier inkomen sterk varieert gedurende hun pensioenloopbaan, zoals het geval is voor vele zelfstandigen, kan de invoering van minimum- en maximumrechten per tijdseenheid naar het oordeel van de Commissie ongewenste effecten hebben. De Commissie acht het mogelijk om een absoluut minimum- en maximumpensioen te hanteren, d.w.z. een minimum of maximum met betrekking tot het totale puntenaantal dat kan worden verzameld over de hele pensioenloopbaan. De verhouding tussen het minimum- en maximumpensioen en het over de hele loopbaan verworven aantal punten kan, maar moet niet noodzakelijk recht evenredig zijn. Het loopbaanperspectief doet volgens de Commissie recht aan de omvang van de inspanning die de sociaal verzekerde heeft geleverd. Zij acht dit fair en geschikt met het oog op het geven van incentives. Voor zover het aan een sociaal verzekerde toegekende minimumpensioen wordt uitgedrukt in verhouding tot de volbrachte loopbaan, prefereert de Commissie een toekenning van de minimumgarantie in functie van de arbeidsprestaties boven een toekenning in functie van de puntenopbouw.⁴²⁵

§ 4. Bepalen van de minimumpuntengarantie

157. Het puntensysteem garandeert een minimumpuntengarantie in verhouding tot het aantal door de sociaal verzekerde gepresteerde en daarmee gelijkgestelde equivalenten van een voltijdse dag. Jaarlijks krijgt de betrokkene kennis van de reeds opgebouwde minimumgarantie.⁴²⁶

Voor zelfstandigen rekent men evenwel niet met equivalenten van een voltijdse dag, maar met in aanmerking komende loopbaankwartalen.⁴²⁷ Het door de Commissie vooropgestelde bedrag voor een volledig minimumpensioen komt voorts toe aan wie voltijds heeft gewerkt gedurende de referentie-loopbaan. Zelfstandigen hebben bijgevolg recht op een pensioen, dat ten minste gelijk is aan het volledige minimumpensioen, zodra hun in aanmerking komende pensioenloopbaan evenveel kwartalen telt als de

---

⁴²⁴ Commissierapport, 94-95 en 127.

⁴²⁵ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 10-13.

⁴²⁶ Commissierapport, 70-72.

⁴²⁷ Commissierapport, 78.

referentieloopbaan of, anders uitgedrukt, evenveel jaren telt als er kalenderjaren zijn in de referentieloopbaan.

158. We trekken onze analyse verder door.

In het puntensysteem is het pensioenbedrag van een sociaal verzekerde gelijk aan het product van de vermenigvuldiging van het aantal punten dat de betrokkene heeft verworven, met de waarde van een punt. Die waarde is gelijk aan een percentage van het gemiddelde arbeidsinkomen – op het ogenblik van de pensioenopname – van de beroepscategorie waartoe de betrokkene behoort. Vermits de transitie naar het puntensysteem budgetneutraal moet verlopen, wordt de waarde van een punt bepaald door het pensioenbudget dat op dat ogenblik beschikbaar is voor de desbetreffende beroepscategorie, te delen door de som van het door alle pensioengerechtigden in die beroepscategorie verworven aantal punten.

In het voorstel van de Commissie staat niet alleen het gewoon berekende pensioen, maar ook het minimumpensioen in een welbepaalde verhouding tot het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieven. Om die reden wordt de minimumpuntengarantie eveneens vermenigvuldigd met de waarde van een punt, zoals vastgesteld voor het bepalen van het normaal berekend pensioenbedrag.⁴²⁸

De toekenning van minimumpensioenen komt erop neer dat meer punten worden toegekend dan de betrokkenen hebben behaald volgens de normale berekeningsregels. Het totale aantal verworven punten stijgt bijgevolg navenant. Om te voldoen aan het principe van de budgetneutraliteit bij de transitie naar het puntensysteem zal men dus de waarde van een punt moeten verlagen, naarmate meer zelfstandigen aanspraak maken op een minimumpensioen. Het aantal punten dat nodig is voor de toekenning van het volledige minimumpensioen, moet als gevolg daarvan dan weer worden opgetrokken. Die verhoging vergt op haar beurt een nieuwe bijstelling van de waarde van een punt, enz., tot men aldus na een aantal iteraties de beoogde budgetneutraliteit bereikt. Het zal bijgevolg slechts op het ogenblik waarop het pensioen van de betrokkenen wordt berekend, blijken hoeveel punten effectief nodig zijn voor de toekenning van een volledig minimumpensioen.

Hoe hoog dat aantal punten zal zijn, hangt af van een aantal variabelen, onder meer van de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de notie arbeidsinkomen. Zo leidt de door ons voorgestelde integratie van de correctiecoëfficiënt in het puntensysteem bijvoorbeeld ertoe dat zelfstandigen minder punten behalen en dat de waarde van een punt (of, met andere woorden, de vervangingsratio δ) bijgevolg kan stijgen. Er zijn dan minder punten nodig om het bedrag van het minimumpensioen te bereiken. De verhoging van de effectief behaalde nettoberoepsinkomsten tot het bedrag van de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep, wat het in aanmerking te nemen arbeidsinkomen betreft, leidt tot een groter aantal punten, zodat de waarde van een punt (en dus de vervangingsratio δ) moet dalen. Er zijn dan meer punten nodig om het bedrag van het minimumpensioen te bereiken. De beperking van de effectief behaalde nettoberoepsinkomsten tot het intermediair tussenplafond en de begrenzing van de jaarlijkse puntenopbouw tot een maximaal aantal punten doen het verzamelde aantal punten dalen en

---

⁴²⁸ Commissierapport, 94-95.

laten bijgevolg een hogere waarde van een punt toe, zodat men met minder punten het bedrag van het minimumpensioen kan bereiken.

§ 5. Verhoudingen tussen het minimumpensioen, de gemiddelde nettoberoepsinkomsten en het maximumpensioen

159. Diverse internationale rechtsinstrumenten die België verbinden, houden, samen met artikel 23 van de Belgische Grondwet, voor de Belgische Staat de verplichting in om te voorzien in pensioenregelingen.⁴²⁹ De in de schoot van de Raad van Europa tot stand gekomen Europese Code Sociale Zekerheid en het Protocol Europese Code Sociale Zekerheid leggen de Belgische Staat dienaangaande de hoogste normen op.⁴³⁰ De Europese Code Sociale Zekerheid laat de Belgische wetgever wel toe naar eigen inzicht te bepalen hoe pensioenen worden berekend, maar de daaruit voortvloeiende pensioenbedragen moeten ten minste het in de code vastgelegde niveau bereiken.⁴³¹

160. Sociale zekerheid houdt in dat elke burger ten minste een menswaardig bestaan kan leiden en, zoals meestal wordt aanvaard, dat burgers met een hogere levensstandaard ten minste een vergelijkbare levensstandaard kunnen aanhouden, als hun normale levenspeil in het gedrang dreigt te komen door de verwezenlijking van bepaalde sociale risico's. Sociale zekerheid omvat naast financiële bestaanszekerheid, verder ook een recht op maatschappelijke integratie, dat wil zeggen deelname aan het sociale en economische leven van de maatschappij waarin de burger leeft.

Socialezekerheidssystemen hanteren vaak de techniek van de sociale verzekering om de financiële bestaanszekerheid in praktijk te brengen. Die techniek is een afgeleide van de verzekeringstechniek. Van de sociaal verzekerde wordt in principe immers een socialeverzekeringsbijdrage verwacht. Hij geniet in ruil het recht op een socialeverzekeringsprestatie, ingeval hij wordt getroffen door het verzekerde sociaal risico. De sociaal verzekerde dient zijn schade dan niet alleen te dragen. Toch is de bijdragebetaling, vanuit juridisch-technisch oogpunt, niet de bron van het recht op prestaties van de wettelijke sociale verzekeringen. De bijdrageplicht en het recht op prestaties vinden hun juridische grondslag immers in de

---

⁴²⁹ Het gaat om IAO-Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid, gesloten op 28 juni 1952 goedgekeurd bij Wet 11 september 1959; de Europese Code inzake Sociale Zekerheid, gesloten te Straatsburg op 16 april 1964 en het Protocol van 16 april 1964 bij de Europese Code inzake Sociale Zekerheid, goedgekeurd bij Wet 26 mei 1969; het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten, gesloten te New York op 19 december 1966, goedgekeurd bij Wet 15 mei 1981; het Herziene Europees Sociaal Handvest, ondertekend te Straatsburg op 3 mei 1996, goedgekeurd bij Wet 15 maart 2002; het Handvest van 12 december 2007 van de grondrechten van de Europese Unie.

⁴³⁰ B. MARTEL, V. PERTRY en G. VAN LIMBERGHEN, "Pensioen: grondrecht en hervorming" in H. VERSCHUEREN en A. VAN REGENMORTEL (eds.), *Sociale zekerheid als een grondrecht*, Brugge, die Keure, 2016, 291-293.

⁴³¹ M. KORDA, *The Role of International Social Security Standards. An in-depth study through the case of Greece*, Intersentia, Antwerpen, 2013, 118; B. MARTEL, V. PERTRY en G. VAN LIMBERGHEN, "Pensioen: grondrecht en hervorming" in H. VERSCHUEREN en A. VAN REGENMORTEL (eds.), *Sociale zekerheid als een grondrecht*, Brugge, die Keure, 2016, 302-305; P. SCHOUKENS, "Instruments of the Council of Europe and Interpretation Problems" in F. PENNING (ed.), *International Social Security Standards. Current Views and Interpretation Matters*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 87; J.-M. SERVAIS, *Droit international du travail*, Brussel, Larcier, 2015, 309-310.

wet.⁴³² Zowel de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen, als het door de Commissie voorgestelde pensioensysteem berusten op de techniek van de sociale verzekering. De sociale verzekering krijgt het predicaat sociaal, omdat zij op diverse wijzen afwijkt van gangbare verzekeringsmechanismen. Zij gaat vaak uit van een risicoconcept dat afwijkt van het in de klassieke verzekeringswereld gangbare begrip waarbij een risico meestal wordt beschouwd als een onzekere en niet van de wil van de verzekerde afhankelijke gebeurtenis. Zij voorziet in een bescherming tegen commercieel soms minder goed verzekeraar geachte risico's. Zij laat voorts personen die al zijn bedreigd of getroffen door een risico, toe tot de verzekering. Zij berekent de verzekeringsbijdrage ook niet op basis van de kans dat de sociaal verzekerde wordt getroffen door het risico. Zij kent vaak prestaties toe aan sociaal verzekerden die geen of minder dan normaal bijdragen betalen. De sociale verzekering berust met andere woorden op diverse vormen van solidariteit die niet of minder voorkomen in commerciële verzekeringsvormen. Daartoe behoort onder meer de solidariteit tussen personen met een hoger inkomen en sociaal verzekerden voor wie socialeverzekeringsbijdragen moeilijker om dragen zijn.⁴³³ In die zin worden de socialeverzekeringsbijdragen bepaald naar draagkracht en leidt een andere verhouding tussen bijdragen en uitkeringen tot een vermindering van de inkomensverschillen tussen groepen van sociaal verzekerden met hogere en lagere inkomens.⁴³⁴ Dat komt onder meer tot uiting in de toekenning van minimumuitkeringen die hoger zijn dan de normaal berekende uitkeringen, omdat de uitkeringsgerechtigden slechts kunnen voorzien in hun levensonderhoud als hun vervangingsinkomen ten minste een bepaald peil bereikt. Zo kent de pensioenregeling voor zelfstandigen minimumpensioenen toe en is ook de Commissie van oordeel dat het pensioensysteem moet voorzien in een fair minimuminkomen dat een strikte wederkerigheid tussen bijdragen en uitkeringen doorbreekt.

De Europese Code Sociale Zekerheid legt dat minimumniveau vast ten aanzien van een maatpersoon. Voor een ouderdoms- of rustpensioen is dat een pensioengerechtigde met een echtgenoot op pensioenleeftijd, voor een overlevingspensioen gaat het om een langstlevende echtgenoot met twee kinderen.⁴³⁵ De Europese Code Sociale Zekerheid beperkt zich voorts ertoe te bepalen dat arbeidsinkomsten, kinderbijslagen en pensioenen daartoe over een zelfde tijdsbasis moeten worden berekend en dat de berekeningswijze van de in aanmerking komende arbeidsinkomsten moet zijn vastgelegd bij wet.⁴³⁶ Men neemt aan dat het bedoelde arbeidsinkomen gelijk is aan het loonbedrag vóór de inhouding van belastingen en socialezekerheidsbijdragen.⁴³⁷ In pensioenregelingen voor groepen van de werkende bevolking mag het eigen pensioen van de echtgenoot van de sociaal verzekerde niet worden meegeteld

---

⁴³² Zie bv. RvS nr. 5058, 22 november 1954, *Recueil de jurisprudence du droit administratif et du Conseil d'Etat* 1955, 12-13; Cass. 21 december 1956, *Revue critique de jurisprudence belge* 1957, 163-167.

⁴³³ Zie bv. M. JUSTAERT en J. VIAENE, "Partikuliere verzekering en sociale verzekering" in X., *De mutualiteit vandaag en morgen*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 385-405; L. VAN VORSELEN, *Solidariteit en pensioen. Denkbeelden over een solidair ouderdompensioen*, Deventer, Kluwer, 1993, 99p.

⁴³⁴ L. VAN VORSELEN, *Solidariteit en pensioen. Denkbeelden over een solidair ouderdompensioen*, Deventer, Kluwer, 1993, 45.

⁴³⁵ Art. 28 en 62 Europese Code Sociale Zekerheid.

⁴³⁶ Art. 65 en 66 Europese Code Sociale Zekerheid.

⁴³⁷ M. KORDA, *The Role of International Social Security Standards. An in-depth study through the case of Greece*, Intersentia, Antwerpen, 2013, 115-116.

om te bepalen of diens rustpensioen de minimumstandaard bereikt.⁴³⁸ Pensioenen moeten, aangevuld met de kinderbijslag wat het overlevingspensioen betreft, voor die maatpersonen ten minste veertig procent bedragen van het vroegere arbeidsinkomen van de sociaal verzekerde, eveneens aangevuld met de kinderbijslag wat het overlevingspensioen betreft. Het kan zich voordoen dat de pensioengerechtigde niet beantwoordt aan het patroon van de maatpersoon, bijvoorbeeld omdat het gaat om een alleenstaande persoon of een langstlevende echtgenoot zonder kinderen. In dat geval moet het toegekende pensioen in een redelijke verhouding staan tot het pensioen voor de maatpersoon.⁴³⁹ Het vereiste pensioenniveau moet slechts worden gewaarborgd, ingeval de sociaal verzekerde ten minste een volledig geachte pensioenloopbaan heeft volbracht. Is dat niet het geval, dan mag het pensioen worden beperkt tot een lager bedrag dat wordt vastgesteld in verhouding tot de duur van de volbrachte pensioenloopbaan. De toekenning van een volledig pensioen mag afhankelijk worden gemaakt van een wachttijd waaraan de sociaal verzekerde moet voldoen op het ogenblik waarop hij de pensioenleeftijd bereikt of overlijdt. Wordt de wachttijd vervuld door premiebetaling of arbeid, dan mag ten hoogste een wachttijd van dertig of, voor overlevingspensioenen vijftien jaar worden opgelegd. Een verminderde uitkering van ten minste vijftig procent van de normale uitkering moet worden gewaarborgd, ingeval de betrokkene reeds ten minste de helft, of als het gaat om een overlevingspensioen, een derde van die wachttijd heeft volbracht.⁴⁴⁰ Voor landen die geen langere wachttijd dan tien jaren van premiebetaling of arbeid eisen, wordt het vereiste pensioenniveau voor een volledige loopbaan verlaagd tot ten minste dertig procent van het vroegere arbeidsinkomen.⁴⁴¹ Omdat in die landen meer gerechtigden aanspraak zullen kunnen maken op een pensioen, wordt een lagere vervangingsratio aanvaard.⁴⁴² Ingeval pensioenen niet worden uitgedrukt als een percentage van het voordien behaalde arbeidsinkomen, moet het pensioen voor de maatpersonen, aangevuld met de kinderbijslag wat het overlevingspensioen betreft, ten minste veertig procent bedragen van het loon van een volwassen ongeschoolde mannelijke arbeider, eveneens aangevuld met de kinderbijslag wat het overlevingspensioen betreft.⁴⁴³ Ingeval landen aan de gederfde arbeidsinkomsten gekoppelde pensioenen toekennen, maar tevens een minimumpensioen garanderen aan alle gerechtigden, moet dat minimumpensioen eveneens ten minste veertig procent bedragen van het loon van een volwassen ongeschoolde mannelijke arbeider.⁴⁴⁴

Artikel 12 van het eveneens in de schoot van de Raad van Europa tot stand gekomen Herziene Europees Sociaal Handvest verplicht de verdragsluitende landen, waaronder België, hun socialezekerheidsstelsel, ook voor zelfstandigen, ten minste te houden op het peil dat wordt vereist door de Europese Code Sociale

---

⁴³⁸ Vergelijk de artikelen 65 en 66 met artikel 67 van de Europese Code Sociale Zekerheid; zie T. DIJKHOFF, *International Social Security Standards in the European Union. The Cases of the Czech Republic and Estonia*, Intersentia, Antwerpen, 2011, 73.

⁴³⁹ Art. 28, 62 en 65 Europese Code Sociale Zekerheid.

⁴⁴⁰ Art. 29 en 63 en Addendum II. Extra voordelen Europese Code Sociale Zekerheid; T. DIJKHOFF, *International Social Security Standards in the European Union. The Cases of the Czech Republic and Estonia*, Intersentia, Antwerpen, 2011, 76.

⁴⁴¹ Art. 29 en 63 Europese Code Sociale Zekerheid.

⁴⁴² T. DIJKHOFF, *International Social Security Standards in the European Union. The Cases of the Czech Republic and Estonia*, Intersentia, Antwerpen, 2011, 76-77.

⁴⁴³ Art. 28, 62 en 66 Europese Code Sociale Zekerheid.

⁴⁴⁴ M. KORDA, *The Role of International Social Security Standards. An in-depth study through the case of Greece*, Intersentia, Antwerpen, 2013, 117.

Zekerheid. De partijen bij het handvest moeten voorts streven naar een geleidelijke verhoging van de sociale zekerheidsnormen. Het Europees Comité voor de Sociale Rechten waakt over de naleving van het Herziene Europees Sociaal Handvest door de verdragsluitende landen. Het comité is van oordeel dat artikel 12 van het handvest inhoudt dat inkomensvervangende socialezekerheidsuitkeringen, zoals pensioenen, elk afzonderlijk genomen niet alleen een redelijk percentage van het vervangen arbeidsinkomen moeten vertegenwoordigen, maar ook niet lager mogen zijn dan de armoedegrens. Die tweede vereiste beschermt inzonderheid mensen met lage lonen. Het comité stelt de armoedegrens vast op vijftig procent van het netto mediaan gezinsinkomen per volwassene, zoals dat wordt berekend op basis van de Eurostat “at-risk-of-poverty”-drempel. Het comité acht het vereiste minimumniveau nog bereikt, ingeval pensioenen op zich ten minste gelijk zijn aan veertig procent van de armoedegrens en aangevuld met socialebijstandsuitkeringen de helft van de armoedegrens bereiken. Blijven de pensioenen op zich onder de veertig procent van de armoedegrens, dan komt de situatie in het desbetreffende land neer op een manifeste schending van het Herziene Europees Sociaal Handvest.⁴⁴⁵

161. Men neemt voorts aan dat het socialezekerheidssysteem het verlies van arbeidsinkomsten bij pensionering of overlijden van de kostwinner niet volledig kan noch moet dragen. Aangezien elk individu menselijke schade kan oplopen, moet de sociale zekerheid naar het oordeel van velen niet streven naar het hoogst mogelijke welzijn van de individuele sociaal verzekerde, maar naar een ideaal dat wordt gedragen door de groep van onderling verbonden sociaal verzekerden. Het bereiken van een hoger beschermingsniveau kan worden overgelaten aan aanvullende socialezekerheidsregelingen. Vanuit dat oogpunt kan het worden verdedigd dat sociale verzekeringen maximumuitkeringen toekennen of inkomstenplafonds hanteren voor de berekening van uitkeringen.⁴⁴⁶ Zo wordt het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen, dat het intermediair plafond overtreft, niet in aanmerking genomen voor het berekenen van de zelfstandigenpensioenen en beantwoordt het ook volgens de Commissie aan een bepaalde logica van rechtvaardigheid dat een bovengrens wordt bepaald voor de pensioenrechten die gedurende een bepaalde periode kunnen worden opgebouwd.⁴⁴⁷

De Europese Code Sociale Zekerheid laat toe dat pensioenen voor geschoolde werknemers worden berekend op een begrensde arbeidsinkomen of worden beperkt tot een maximumbedrag. Zij beoogt tezelfdertijd te voorkomen dat een dergelijk berekeningsplafond het feitelijke socialebeschermingspeil te

---

⁴⁴⁵ X, *Digest of the Case Law of the European Committee of social rights, 1 September 2008*, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Digest/DigestSept2008_en.pdf, 90; cf. G. KATROUGALOS, “Social security in the ‘case law’ of the Social Rights Committee” en M. MIKKOLA, “The development of European social security standards”, beide in F. PENNINGEN en G. VONK (eds.), *Research Handbook in European Social Security Law*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2015, 90 en 94-97 respectievelijk 154-159; H. VERSCHUEREN, “Het recht op sociale zekerheid als een grondrecht. Een overzicht van het internationaal en nationaal juridisch kader” in H. VERSCHUEREN en A. VAN REGENMORTEL (eds.), *Sociale zekerheid als een grondrecht*, Brugge, die Keure, 2016, 15-16.

⁴⁴⁶ C. BOOS, L. GELEYNSE, R. MUFFELS en J. BERGHMAN, *Omvang van de sociale zekerheid. Voorstudie*, Tilburg, KUB, 1991, 42-43; G. VELDKAMP, *Inleiding tot de sociale zekerheid*, Deventer, Kluwer, 1978, 305; J. VIAENE e.a., “Een nieuw begrippenkader voor de hervorming van de sociale zekerheid” in *Actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid*, Brugge, die Keure, 1990, 62-65.

⁴⁴⁷ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 11.

zeer zou verlagen.⁴⁴⁸ Het bedrag van dat maximumpensioen of inkomstenplafond moet daarom zodanig worden vastgesteld dat het pensioen het normaal voorgeschreven peil bereikt, ingeval het vroegere arbeidsinkomen van de sociaal verzekerde niet hoger is dan het geïndexeerde loon dat een representatief geachte, geschoolde mannelijke arbeider verdient voor een normaal aantal arbeidsuren. Dat loon moet zijn vastgesteld hetzij bij collectieve arbeidsovereenkomst, hetzij bij of krachtens de nationale wetgeving, hetzij krachtens gewoonte.⁴⁴⁹

Artikel 1 van het eerste Aanvullend protocol bij het verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden verleent geen recht op pensioen, maar verzekert wel het recht op het ongestoord genot van verworven pensioenrechten en pensioenaanspraken waarin men een legitieme verwachting mag hebben. Het verzet zich echter niet tegen inmengingen in het genot van pensioenrechten, als die geschieden in het algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht.⁴⁵⁰ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens gaat ervan uit dat de nationale wetgevers, wegens hun rechtstreekse kennis van de maatschappij en de plaatselijke noden, in beginsel beter geplaatst zijn dan het hof zelf om te oordelen of het algemeen belang bepaalde maatregelen vereist. Het hof gunt de verdragsstaten in het bijzonder in socio-economische materies, zoals pensioenen, een erg ruime appreciatiemarge en eerbiedigt dan ook de door een nationale wetgever gemaakte beleidskeuzes, tenzij deze manifest zonder redelijke grondslag zijn.⁴⁵¹ Een beperking van pensioenen tot een maximum omwille van budgettaire noodwendigheden, in het belang van de sociale rechtvaardigheid of met het oog op een gezonde economische situatie, wordt door het hof dan ook beschouwd als een legitieme maatregel.⁴⁵² Het hof gaat wel na of nationale maatregelen proportioneel zijn en een fair evenwicht vastleggen tussen het algemeen maatschappelijk belang en het individueel belang van de pensioengerechtigde. Om te oordelen of de beperking van een pensioen tot een maximum al dan niet het billijk evenwicht tussen het algemeen belang en het individuele pensioengenot verstoort, houdt het hof onder meer rekening met de impact van de maatregel op de totale inkomsten van de betrokkenen en met het pensioenbedrag dat zij nog genieten.⁴⁵³ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens beschouwt een gematigde pensioenaftopping in het kader van een repartitiestelsel op zich niet disproportioneel, al betalen de getroffen sociaal verzekerden socialezekerheidsbijdragen op hun gehele arbeidsinkomen.⁴⁵⁴

---

⁴⁴⁸ M. KORDA, *The Role of International Social Security Standards. An in-depth study through the case of Greece*, Intersentia, Antwerpen, 2013, 115.

⁴⁴⁹ Art. 65, derde tot negende lid Europese Code Sociale Zekerheid.

⁴⁵⁰ B. MARTEL, V. PERTRY en G. VAN LIMBERGHEN, "Pensioen: hervorming en grondrecht" in A. VAN REGENMORTEL en H. VERSCHUEREN (eds.), *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure, 2016, 335-344.

⁴⁵¹ EHRM 12 april 2006, nr. 65731/01; EHRM 13 december 2011, nrs. 27458/06, 37205/06, 37207/06 en 33604/07; EHRM 10 februari 2015, nr. 53080/13, <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴⁵² EHRM 6 december 2011, nr. 42923/10; EHRM 10 april 2012, nr. 26252/08; EHRM 17 april 2012, 31925/08; EHRM, 24 oktober 2013, nr. 52943/10, <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴⁵³ EHRM 12 oktober 2004, nr. 60669/00; EHRM 6 januari 2005, nr. 58641/00; EHRM 1 februari 2005 nr. 73711/01; EHRM 13 december 2011, nrs. 27458/06, 37205/06, 37207/06 en 33604/07; EHRM 8 maart 2012, nrs. 2033/04 e.a., <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴⁵⁴ EHRM nrs. 2033/44 e.a., 25 oktober 2011, <http://hudoc.echr.coe.int>; cf. E. DE JONG, "Verworven rechten in de sociale zekerheid", *R.W.* 1983-84, 2444-2445.

Pensioengerechtigden zouden voorts tevergeefs aanvoeren dat het aftoppen van hun pensioen tot een maximumbedrag een discriminatie inhoudt. Het Belgische Grondwettelijk Hof acht bijvoorbeeld de inkorting van de werknemerspensioenloopbaan in verhouding tot het aantal pensioenloopbaanjaren waarvoor de betrokkenen een dienstjarentoeslag ontvangen als lid van het overheidspersoneel, een pertinente en niet onevenredige besparingsmaatregel.⁴⁵⁵ In dezelfde zin mag de wetgever het beginsel van de eenheid van pensioenloopbaan ook toepassen op bij de overzeese pensioenregeling aangesloten sociaal verzekerden en met toepassing van het beginsel van solidariteit de overtollig betaalde bijdragen bestemmen tot de financiering van die pensioenregeling.⁴⁵⁶ Het hof acht die maatregel niet onevenredig, op grond dat de bij de overzeese pensioenregeling aangesloten persoon weliswaar een pensioenaftopping ondergaat, maar niet wordt beroofd van zijn recht op het overzeese pensioen.⁴⁵⁷

162. Uit het bovenstaande volgt dat de inkomensgekoppelde pensioenen niet lager mogen zijn dan veertig of, naargelang van het geval, dertig procent van het door de wetgever vastgelegde referentieinkomen voor gezinspensioenen en dan een redelijk gedeelte daarvan, wat alleenstaandenpensioenen betreft. Forfaitaire pensioenen en aan elke sociaal verzekerde gegarandeerde minimumpensioenen moeten ten minste gelijk zijn aan veertig procent van het loon van een volwassen ongeschoolde mannelijke arbeider. Zowel inkomensgekoppelde, als forfaitaire pensioenen moeten bovendien ook tenminste gelijk zijn aan vijftig procent van het mediaan inkomen van het betrokken land. Wetgevers zijn niet verplicht het pensioenbedrag of het referentieinkomen op basis waarvan het wordt berekend, te beperken tot een maximum, maar mogen dat wel doen, zolang de pensioenen daardoor niet dalen onder een zeker minimum of onder een te gering percentage van het normaal berekend pensioen. Het invoeren van maximumpensioenen mag immers niet ertoe leiden dat de omvang van de geboden bescherming te sterk daalt of dat pensioengerechtigden, rekening gehouden met hun socialezekerheidsbijdragen, geen fair pensioen meer genieten.

Internationale normen die het grondrecht op pensioen vastleggen, bepalen alleen het minimumniveau waaraan pensioenen moeten voldoen. Zij leggen noch een verplichting tot het beperken van pensioenen tot een maximum, noch een bepaalde spanning tussen minimum- en maximumpensioenen op.

163. In de huidige pensioenwetgeving openen zelfstandigen die de pensioenleeftijd bereiken of overlijden, een recht op pensioen voor zichzelf respectievelijk hun langstlevende echtgenoot, ongeacht de duur van de pensioenloopbaan die zij hebben volbracht. Rust- en overlevingspensioenen worden berekend op basis van de nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige, die in voorkomend geval zijn verhoogd tot de minimumdrempel of begrensd tot het intermediair plafond.⁴⁵⁸ Ingeval zelfstandigen een rustpensioen aan gezinstarief genieten, verkrijgen zij, voor een volledige pensioenloopbaan, een pensioen dat gelijk is aan vijfenzeventig procent van de in aanmerking genomen gemiddelde nettoberoepsinkomsten, vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt. Voor de loopbaanjaren van 1984 tot en met

---

⁴⁵⁵ Arbitragehof nr. 112/2001, 20 september 2001, www.const-court.be; cf. Arbrb. Nijvel 12 november 2001, *Sociaalrechtelijke Kronieken* 2005, 604; zie Y. STEVENS, "Pensioenen" in R. JANVIER, A. VAN REGENMORTEL en V. VERVLIEET (ed.), *Het Arbitragehof en de sociale zekerheid*, Brugge, Die Keure, 2003, 233-234).

⁴⁵⁶ GwH 15 oktober 2007, nr. 130/2007, www.const-court.be.

⁴⁵⁷ GwH 6 november 2014, nr. 161/2014, www.const-court.be.

⁴⁵⁸ *Supra*, nrs. 73-75.

1996 was de laagste correctiecoëfficiënt gelijk aan 0,506039. Voor de loopbaan jaren vanaf 1997 hanteert de wetgever een tweevoudige correctiecoëfficiënt, naargelang van de deelschijf van de beroepsinkomsten waarop de coëfficiënt wordt toegepast. De coëfficiënt die wordt toegepast op de tweede deelschijf van de nettoberoepsinkomsten, is lager dan de coëfficiënt op de eerste deelschijf.⁴⁵⁹ De laagste coëfficiënt die de pensioenregeling voor zelfstandigen alsnog heeft gekend, is de coëfficiënt op de tweede deelschijf van de nettoberoepsinkomsten voor de pensioenloopbaan jaren van 1997 tot en met 2002 en bedraagt 0,463605.⁴⁶⁰ Zelfs ingeval men deze laagste coëfficiënt zou toepassen op de eerste en de tweede deelschijf van de nettoberoepsinkomsten voor alle loopbaan jaren na 1983, is het daaruit voortvloeiend pensioen aan gezinstarief hoger dan dertig procent van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandige. Ingeval een rustpensioen voor een alleenstaande of een overlevingspensioen wordt toegekend, is het bedrag daarvan gelijk aan tachtig procent van het gezinspensioen. Men mag aannemen dat dit kan worden beschouwd als een redelijk deel van het gezinspensioen, zoals vereist door de Europese Code Sociale Zekerheid. Het overlevingspensioen voor een langstlevende echtgenoot zonder kinderen is gelijk aan dat voor een langstlevende echtgenoot met kinderen en is dus meer dan alleen een redelijk deel van het overlevingspensioen voor de maatpersoon in de zin van de Europese Code Sociale Zekerheid.

In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem worden zelfstandigenpensioenen uitgedrukt als een percentage van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen op het ogenblik van de opname van het pensioen. Die gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieven moeten worden beschouwd als het referentieinkomen bedoeld bij de Europese Code Sociale Zekerheid. Voor de referentiepersoon is het percentage gelijk aan de waarde die de vervangingsratio δ zal krijgen. Vermits de referentiepersoon een volledige pensioenloopbaan heeft volbracht, moet δ ten minste gelijk zijn aan dertig procent voor een referentiepersoon die overeenstemt met de maatpersoon, bedoeld bij de Europese Code Sociale Zekerheid. Voor zover zelfstandigen die overeenstemmen met de maatpersoon en een volledige pensioenloopbaan hebben volbracht, minder punten kunnen verwerven dan de referentiepersoon, moet hen worden gegarandeerd dat ook hun pensioen ten minste gelijk is aan dertig procent van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen bij de opname van het pensioen. Men kan dat doel bereiken door δ vast te stellen op een hoger percentage dan dertig en/of door de toekenning van een voldoende hoog forfaitair minimumpensioen aan zelfstandigen met een volledige loopbaan.

Zowel in het ene als in het andere geval, moeten zelfstandigenpensioenen voor een volledige loopbaan bovendien ook ten minste gelijk zijn aan vijftig procent van het mediaan inkomen van het betrokken land. Vandaag overtreffen de minimumpensioenen voor zelfstandigen die norm en halen zij ook de Europese armoedegrens die is vastgesteld op zestig procent van het mediaan beschikbaar inkomen op individueel niveau. Zij bereiken evenwel nog niet het in het commissierapport geambieerde niveau dat

---

⁴⁵⁹ *Supra*, nrs. 134-137.

⁴⁶⁰ Art. 6 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

ten minste tien procent hoger ligt dan de Europese armoedenorm voor alleenstaanden.⁴⁶¹ De regering stelde zich in eerste instantie hetzelfde doel als de commissie⁴⁶², maar die ambitie werd niet herhaald in de beleidsnota van de minister waarin wel een aantal genomen en geplande maatregelen ter verhoging van diverse minimumpensioenen worden vermeld.⁴⁶³

Het huidige minimumpensioen en het door de Commissie geambieerde minimumpensioen zijn aanzienlijk hoger dan het bedrag van het normaal berekend pensioen dat zou toekomen aan een zelfstandige die, abstractie gemaakt van de loopbaanjaren vóór 1984, een volledige pensioenloopbaan heeft volbracht en in elk loopbaanjaar socialezekerheidsbijdragen heeft betaald op de minimumdrempel. Het verschil wordt kleiner, maar blijft beduidend groot in de hypothese waarin men de correctiecoëfficiënt niet zou toepassen.⁴⁶⁴ In geen van beide gevallen zou men het niveau bereiken dat wordt vereist door het Europees Comité voor de Sociale Rechten.

Het huidige minimumpensioen en het door de Commissie geambieerde minimumpensioen overtreffen het bedrag van de vandaag geldende minimumdrempel voor de berekening van de bijdragen. Het huidige minimumpensioen overtreft momenteel wel het door het Europees Comité voor de Sociale Rechten vereiste bedrag van het minimumpensioen. Een daling van het minimumpensioen tot het bedrag van de minimumdrempel zou het minimumpensioen echter wel doen dalen tot onder de Europese armoeddrempel.

Het inkomstenbedrag waarvan het minimumrustpensioen voor een alleenstaande theoretisch kan worden afgeleid, ligt ver boven de huidige minimumdrempel. Een verhoging van de minimumdrempel wordt weleens voorgesteld.⁴⁶⁵ Een verhoging van de minimumdrempel tot het bedrag van het huidige minimumpensioen zou erop neerkomen dat de pensioenregeling voor zelfstandigen het normaal berekend pensioen niet meer verhoogt tot een wettelijk vastgesteld minimum. Belangrijker is dat de daarmee gepaard gaande bijdrageverhoging in ernstige mate afbreuk zou doen aan het beleidsmatig uitgangspunt⁴⁶⁶ dat de bijdragen in een sociale pensioenverzekering haalbaar moeten zijn voor alle sociaal verzekerden en moeten worden berekend in functie van de draagkracht van de betrokkenen.

164. Vóór 1984 was het zelfstandigenpensioen forfaitair. Er was bijgevolg geen verschil tussen het minimum- en het maximumpensioenbedrag. In de periode vanaf de gelijktijdige invoering van de inkomensgekoppelde zelfstandigenpensioenen en de minimumpensioenen voor zelfstandigen tot nu zijn

---

⁴⁶¹ De Europese armoeddrempel bedroeg in 2016 €13.377 per jaar (FOD ECONOMIE, Statistics Belgium, http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/eu-silc/armoede). Het minimumrustpensioen voor een rustpensioen als alleenstaande bedraagt € 14.024,72 en voor een overlevingspensioen € 13.804,22.

⁴⁶² Regeerakkoord, 38.

⁴⁶³ Algemene Beleidsnota Pensioenen, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 1428/9, 6-7 en 13.

⁴⁶⁴ Het normaal berekend pensioen op basis van een volledige pensioenloopbaan en de minimumdrempel is voor een alleenstaande op jaarbasis immers gelijk aan $13.296,25 \times 0,60 \times 0,663250 = 5.291$ euro en, zonder de toepassing van de correctiecoëfficiënt, gelijk aan 7.978 euro.

⁴⁶⁵ *Supra*, nr. 28; zie bv. ook B. CANTILLON, M. CROP, L. PAEME en G. PERL, "Voorstellen tot hervormingen in het pensioenregime van de zelfstandigen. Tweede verslag van de werkgroep Cantillon", *BTSZ* 2002, 255-256.

⁴⁶⁶ L. VAN VORSELEN, *Solidariteit en pensioen. Denkbeelden over een solidair ouderdompensioen*, Deventer, Kluwer, 1993, 34-40.

de minimumpensioenen sneller gestegen dan het intermediair plafond of, met andere woorden, dan de maximumpensioenen voor zelfstandigen, die resulteren uit het gecombineerd effect van de begrenzing van de nettoberoepsinkomsten tot het intermediair plafond en van de pensioenloopbaan tot de eenheid van loopbaan. De wetgever heeft de minimumdrempel niet opgetrokken om die reden, noch het minimumpensioen ontzegd aan de zelfstandigen wier aangegeven beroepsinkomsten de minimumdrempel niet bereiken. Het resultaat hiervan is dat zelfstandigen met lage inkomens relatief weinig (in nominale cijfers) betalen voor een minimumpensioen, terwijl zelfstandigen met hogere inkomens relatief hoge bijdragen (in nominale cijfers) betalen voor een relatief laag en tot een maximum begrensd proportioneel pensioen.⁴⁶⁷

Zoals hoger is uiteengezet, verbieden de normen die een grondrecht op pensioen vastleggen, de wetgever niet pensioenen tot een maximumbedrag te beperken en leggen zij ook niet een bepaalde spanning tussen minimum- en maximumpensioenen op. Het komt aan de wetgever toe om daarover beslissingen te nemen, zolang de pensioenregelingen het voorgeschreven minimumniveau halen. Solidariteit is voorts niet het enige criterium voor het vorm geven aan een pensioenregeling.⁴⁶⁸

De Commissie acht de huidige zelfstandigenpensioenen te forfaitair.⁴⁶⁹ Naar ons oordeel dient men bij het evalueren van de bestaande spanning tussen de minimum- en maximumpensioenen van zelfstandigen ook rekening te houden met de aanvullende pensioenen die (de meer verdienende) zelfstandigen kunnen opbouwen. Deze pensioenen worden immers, rekening houdend met de fiscale aanmoediging daarvan, evenzeer als de wettelijke pensioenen mee gefinancierd door de overheid. Bovendien leidt de betaling van de fiscaal aftrekbare pensioenbijdragen tot een vermindering van de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen en dus tot een vermindering van de basis waarop hun bijdragen voor hun wettelijke pensioenregeling worden berekend.

§ 6. Uiteenlopende minimumpensioenen in de onderscheiden pensioenregelingen

165. Alle Belgen zijn gelijk voor de wet. Het genot van rechten en vrijheden moet hen zonder discriminatie worden verzekerd.⁴⁷⁰ Dat in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet neergelegde beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie sluit echter niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil berust op een objectief criterium en redelijk verantwoord is. Het gelijkheidsbeginsel verzet zich, omgekeerd, ertegen dat categorieën van personen die zich bevinden in wezenlijk verschillende situaties, worden behandeld op identieke wijze, als daarvoor geen redelijke verantwoording bestaat. Of een redelijke verantwoording bestaat, moet in beide

---

⁴⁶⁷ Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 7-8.

⁴⁶⁸ L. VAN VORSELEN, *Solidariteit en pensioen. Denkbeelden over een solidair ouderdompensioen*, Deventer, Kluwer, 1993, 12.

⁴⁶⁹ Commissierapport, 100.

⁴⁷⁰ De tekst onder deze randnummers is vrijwel letterlijk overgenomen uit B. MARTEL, V. PERTRY en G. VAN LIMBERGHEN, "Pensioen: hervorming en grondrecht" in A. VAN REGENMORTEL en H. VERSCHUEREN (eds.), *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure, 2016, 310-313.

hypothesen worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen. Het gelijkheidsbeginsel is geschonden, wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.⁴⁷¹

Bij de toetsing van een maatregel aan de artikelen 10 en 11 van de Grondwet mag niet uit het oog worden verloren dat de wetgever in het kader van de uitoefening van zijn wetgevende taak beschikt over een discretionaire bevoegdheid. Van een schending van het gelijkheidsbeginsel is maar sprake, indien de betwiste regeling kennelijk onredelijk is, dat wil zeggen dat het volgens een algemeen gedeelde rechtsovertuiging niet denkbaar is dat een naar redelijkheid beslissende overheid een dergelijke appreciatie zou kunnen uitbrengen.⁴⁷² Dat geldt des te meer, ingeval de wetgever normerend optreedt in het kader van het economisch en sociaal beleid en nog meer als de betrokken regeling het voorwerp heeft uitgemaakt van sociaal overleg. Het Grondwettelijk Hof weegt een specifieke maatregel in dat verband af tegenover het geheel van het door de wetgever gevoerde economisch en sociaal beleid.⁴⁷³ Het erkennen van de (ruime) discretionaire bevoegdheid van de wetgever houdt meteen ook in dat het Grondwettelijk Hof niet nagaat of het door de wetgever nagestreefde doel ook nog zou kunnen worden bereikt door andere wettelijke maatregelen, zolang de ter discussie staande regeling binnen de perken van het redelijke blijft.⁴⁷⁴ Dat het Grondwettelijk Hof geen schending van het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie vaststelt, betekent niet noodzakelijk dat de wetgever zijn doel niet met minder discriminerende maatregelen kan bereiken of dat het door de wetgever nagestreefde doel in ieders ogen een voldoende verantwoording oplevert voor het betwiste verschil in behandeling. Het komt aan de wetgever toe om te beoordelen of een grotere gelijkshakeling wenselijk is en om te bepalen wanneer en hoe die wordt gerealiseerd.⁴⁷⁵

---

⁴⁷¹ Zie o.m. GwH 9 februari 2005, nr. 30/2005; GwH 28 juli 2006, nr. 125/2006; GwH 20 juni 2007, nr. 91/2007, www.const-court.be.

⁴⁷² Zie A. MAST, A. ALEN en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Brussel, Story-Scientia, 1989, 642; J. RONSE, "Marginale toetsing in het privaatrecht", *Tijdschrift voor Privaatrecht* 1977, 207-222; P. DEPUYDT, "Marginale toetsing of de rechter als grensrechter", *Jura Falconis* 1974-75, 435; R. VEKEMAN, "Het algemeen belang als wettigheidsnorm", *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht* 1984, 334; D. LAGASSE, "Le contrôle de l'erreur manifeste d'appréciation par le juge administratif", *Administration publique. Revue du droit public et des sciences administratives (Trimestriel)* 1985, 309-316; M. BOES, "Rechter en bestuur. Redelijkheid, zorgvuldigheid en marginale toetsing" in *Liber Amicorum Jan RONSE*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 1 e.v.

⁴⁷³ GwH 17 januari 2008, nr. 9/2008; GwH 7 augustus 2013, nr. 119/2013; GwH 10 juli 2014, nr. 103/2014, www.const-court.be.

⁴⁷⁴ GwH13 oktober 1989, nr. 23/89; GwH 14 juli 1997, nr. 42/97; GwH 8 november 2006, nr. 164/2006, www.const-court.be.

⁴⁷⁵ M. DE VOS, "Het Arbitragehof en het arbeidsrecht" in M. RIGAUX en P. HUMBLET (ed.), *Actuele problemen van het arbeidsrecht*, VI, Antwerpen, Intersentia, 2001, 48-49; R. LEYSEN, "Het Arbitragehof: 15 jaar rechtspraak in sociale zaken", *Tijdschrift voor Sociaal Recht* 2000, 545-546.

166. Het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie dwingt de wetgever in de huidige stand van het recht niet om de onderscheiden pensioenregelingen volledig te harmoniseren of te vervangen door één pensioenregeling.⁴⁷⁶

Het Grondwettelijk Hof acht de pensioenregelingen voor de onderscheiden categorieën van de beroepsbevolking immers in principe niet vergelijkbaar, op grond dat zij berusten op verschillende doelstellingen, financieringswijzen en toekenningsvoorwaarden. Die principiële niet-vergelijkbaarheid vloeit volgens het hof voort uit de omstandigheid dat de wetgever voor elk pensioenstelsel is uitgegaan van een “verschillende legislatieve opvatting”. Zo beschouwt het Grondwettelijk Hof het ambtenarenpensioen als een “uitgestelde wedde”, die bovendien niet wordt gefinancierd door inhoudingen op de wedde van de ambtenaar. Het pensioen van een werknemer daarentegen is volgens het Grondwettelijk Hof bestemd om die werknemer na het beëindigen van zijn functie een inkomen te verzekeren en wordt berekend op basis van de volledige loopbaan van de werknemer en diens daarin verdiende bezoldigingen. Het werknemerspensioen wordt bovendien gefinancierd met door de werkgevers en de werknemers afgedragen bijdragen. Het hof leidt bovendien uit de fundamentele verschillen tussen de socialezekerheidssystemen voor zelfstandigen, enerzijds, en werknemers en ambtenaren, anderzijds, af dat het niet mogelijk is op elk punt die categorieën van personen met elkaar te vergelijken. Het hof besluit op grond van die overwegingen dat een verschillende pensioenbehandeling van tot onderscheiden beroeps-categorieën behorende personen in principe geen schending inhoudt van het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie.⁴⁷⁷

Zo achtte het Grondwettelijk Hof het niet onverenigbaar met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie dat de minimumpensioenen voor zelfstandigen lager waren dan die voor werknemers en dat, binnen de groep van personen met een gemengde loopbaan, alleen sociaal verzekerden die ten minste twee derde van een volledige loopbaan als werknemer hadden volbracht, aanspraak konden maken op het minimumpensioen voor werknemers.⁴⁷⁸ De wetgever achtte die ongelijke behandeling evenwel niet langer gerechtvaardigd en bracht intussen de minimumpensioenen voor zelfstandigen op hetzelfde niveau als voor werknemers.⁴⁷⁹ Dat voor de berekening van ambtenarenpensioenen het loopbaanjaar waarin het pensioen ingaat, volledig wordt meegerekend als dienstperiode, maar bij werknemers en zelfstandigen niet werd in aanmerking genomen, hield voor het Grondwettelijk Hof geen schending in van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, gelezen in samenhang met artikel 1 van het Eerste Protocol en artikel 14 van het EVRM.⁴⁸⁰ De wetgever heeft niettemin ook op dit punt een gelijkenschakeling van de werknemers- en zelfstandigenpensioenen met de ambtenarenpensioenen tot stand gebracht.⁴⁸¹

---

⁴⁷⁶ Arbitragehof 1 juni 2005, nr. 97/2005, www.const-court.be.

⁴⁷⁷ Arbitragehof 9 juli 1992, nr. 54/92; GwH 13 juni 2013, nr. 88/2013; GwH 26 september 2013, nr. 128/2013, www.const-court.be.

⁴⁷⁸ Arbitragehof 9 juli 1992, nr. 54/92, www.const-court.be.

⁴⁷⁹ Art. 131*bi,s* § 1*septies* (gezinspensioenen) en § 1*octies* (alleenstaandenpensioenen vanaf 1 augustus 2016) Wet Harmonisering Pensioenen.

⁴⁸⁰ GwH 13 juni 2013, nr. 88/2013, www.const-court.be.

⁴⁸¹ Art. 7 Pensioenwet Werknemers, gew. Wet 19 april 2014; art. 4, § 3 en 7, § 3 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, gew. Wet 24 april 2014.

V. FLOHIMONT acht de opvatting van het hof dat de onderscheiden pensioenregelingen berusten op verschillende doelstellingen en financieringswijzen achterhaald. Zij is van oordeel dat de gebeurlijke verschillen in toekenningsvoorwaarden en de onderscheiden financieringswijzen een verschillende behandeling van ambtenaren, werknemers en zelfstandigen niet kunnen rechtvaardigen. Volgens die auteur moeten die verschillen integendeel worden getoetst aan het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, wil men niet de kar voor het paard spannen.⁴⁸² Zij is van oordeel dat alleen de, intussen opgeheven, vermindering van vervroegde rustpensioenen voor zelfstandigen en de ontstentenis van het minimumrecht per loopbaanjaar in de pensioenregelingen voor ambtenaren en zelfstandigen kunnen worden verantwoord met de verschillen in de aard van de tewerkstelling. Voor het overige beveelt zij in haar doctoraatsproefschrift de wetgever aan om zich de invoering van één pensioenregeling als objectief te stellen en daartoe eerst de nog bestaande ongelijkheden geleidelijk uit de weg te ruimen.⁴⁸³

De Commissie heeft weliswaar eveneens kritiek op de argumenten van het Grondwettelijk Hof, maar zit niet op een andere golfhoogte dan de rechters. De Commissie is van oordeel dat de actuele verschillen tussen en binnen de pensioenstelsels voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen niet zomaar mogen worden veronachtzaamd en wil geen afbreuk doen aan in het verleden gecreëerde legitieme verwachtingen. Zij is wel van mening dat uiteenlopende regels inzake de toegang tot en de berekening van het pensioen moeten kunnen worden gebillijkt op objectieve gronden. De Commissie pleit voor een convergentie tussen de pensioenregelingen voor werknemers en ambtenaren op een aantal punten. Zij acht het ook wenselijk om de pensioenvoorzieningen voor zelfstandigen verder af te stemmen op die van de werknemers, mits aanpassingen worden doorgevoerd in de financiering van de zelfstandigenregeling. Zij blijft echter, ook op lange termijn, pleitbezorger van het voortbestaan van afzonderlijke pensioenregelingen.⁴⁸⁴

Een en ander neemt niet weg dat het Grondwettelijk Hof de wetgever nog steeds toestaat om, rekening houdend met de verscheidenheid van de beroepssituaties, onderscheiden pensioenregelingen met verschillende toekenningsvoorwaarden, pensioenbedragen en financieringswijzen in te richten.⁴⁸⁵

167. Dat betekent echter niet dat het de wetgever verboden is in de afzonderlijke pensioenregelingen voor de verschillende beroepscategorieën vergelijkbare doelstellingen na te streven en analoge financieringswijzen of toekenningsvoorwaarden te hanteren.⁴⁸⁶ Zo mag de wetgever het beginsel van de eenheid van pensioenloopbaan ook toepassen op bij de overzeese pensioenregeling aangesloten sociaal verzekerden en met toepassing van het beginsel van solidariteit de overtollig betaalde bijdragen

---

⁴⁸² V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 177-196 en 241-242.

⁴⁸³ V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 252-253, 309-310 en 383-395.

⁴⁸⁴ Commissierapport, sectie 15. Convergentie binnen de wettelijke pensioenregelingen en hervormingen van de ambtenarenpensioenen en de zelfstandigenpensioenen; Bijlage 2.2 bij het commissierapport.

⁴⁸⁵ Arbitragehof 9 juli 1992, nr. 54/92; GwH 13 juni 2013, nr. 88/2013, www.const-court.be.

⁴⁸⁶ Arbitragehof 1 juni 2005, nr. 97/2005; GwH 17 oktober 2007, nr. 130/2007; GwH 6 november 2014, nr. 161/2014, www.const-court.be.

bestemmen tot de financiering van die pensioenregeling.⁴⁸⁷ Het behoort eveneens tot de beoordelingsbevoegdheid van de wetgever om de voorwaarden en modaliteiten voor deelname aan de overzeese pensioenregeling aan te passen aan de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden en de daarop gebaseerde beleidsopties. De wetgever mag de pensioenleeftijd in die regeling gelijkschakelen met de hogere pensioenleeftijd van in België tewerkgestelde werknemers.⁴⁸⁸

Naarmate de wetgever uitgaat van vergelijkbare doelstellingen en analoge financieringswijzen en toekenningsvoorwaarden, kan een maatregel die op uiteenlopende wijze wordt ingevuld in de onderscheiden pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen, volgens het Grondwettelijk Hof wel worden getoetst aan het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie.⁴⁸⁹

In dergelijke gevallen aanvaardt het Grondwettelijk Hof nog steeds redelijk verantwoorde verschillen in uitvoeringsmodaliteiten ten opzichte van werknemers, ambtenaren en zelfstandigen. Zo stelde het hof vast dat de diverse pensioenregelingen bepalen vanaf welke leeftijd de sociaal verzekerden hun pensioen zonder vermindering genieten. De wetgever mocht niettemin, naar het oordeel van het hof, alleen wat de zelfstandigen betreft nog ervoor opteren om vervroegde rustpensioenen in te korten. De wetgever had immers indertijd vastgesteld dat de pensioenregeling voor zelfstandigen niet gelijktijdig de kosten van de opheffing van die inkorting en van een verhoging van de laagste zelfstandigenpensioenen kon dragen en mocht voorrang geven aan de verhoging van de lagere pensioenen. Het hof achtte de inkorting daarenboven niet onredelijk hoog.⁴⁹⁰ De wetgever gaf later gehoor aan de verzuchtingen van de zelfstandigen dienaangaande en hief de vermindering eerst gedeeltelijk en ten slotte volledig op.⁴⁹¹

Het Grondwettelijk Hof duldt in diezelfde gevallen echter geen ongelijke behandeling meer waarvoor geen redelijke verantwoording voorhanden is. Het hof houdt daarbij meer dan vroeger rekening met actuele maatschappelijke prioriteiten en politieke keuzes en met de analogie met andere pensioenregelingen of met zijn eerdere beslissingen dienaangaande.⁴⁹² Zo stelde het hof vast dat de diverse pensioenregelingen de toekenning van overlevingspensioenen weliswaar afhankelijk maken van een minimale huwelijksduur om huwelijken *in extremis* tegen te gaan, maar voorzien in uitzonderingen op dat vereiste in wettelijk vastgelegde gevallen waarin geen risico van misbruik bestaat. Het hof achtte het niet verantwoord dat alleen de overzeese pensioenregeling die uitzonderingen niet toestond.⁴⁹³ De wetgever had reeds vóór de uitspraak van het arrest orde op zaken gesteld.⁴⁹⁴

---

⁴⁸⁷ GwH 15 oktober 2007, nr. 130/2007; GwH 6 november 2014, nr. 161/2014, www.const-court.be.

⁴⁸⁸ GwH 17 april 2008, nr. 67/2008, www.const-court.be.

⁴⁸⁹ Zie bv. GwH 5 december 2007, nr. 150/2007; GwH 31 mei 2011, nr. 93/2011, www.const-court.be.

⁴⁹⁰ GwH 31 mei 2011, nr. 93/2011, www.const-court.be.

⁴⁹¹ Art. 3, § 2bis, 3 § 3ter en 16bis Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen, gew. art. 67-70 Wet 28 juni 2013.

⁴⁹² V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 79 en 87.

⁴⁹³ GwH 5 december 2007, nr. 150/2007, www.const-court.be.

⁴⁹⁴ Art. 21, § 2 Wet Overzeese Sociale Zekerheid, gew. art. 217, 3° Wet 20 juli 2006.

168. Zoals hoger is uiteengezet, heeft het Grondwettelijk Hof in 1992 geoordeeld dat de indertijd geldende wetsbepalingen die het minimumpensioen voor zelfstandigen vaststelden op een lager bedrag dan het minimumpensioen voor werknemers, geen door de Grondwet verboden discriminatie inhielden. Uit recentere rechtspraak van het hof blijkt dat het de wetgever is toegestaan om uiteenlopende regelingen te treffen in het kader van de onderscheiden pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen, maar dat de wetgever die pensioenregelingen evengoed nader tot elkaar mag brengen. De wetgever neemt reeds geruime tijd maatregelen die bijdragen tot een grotere gelijkheid tussen de pensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen, en heeft recent het bedrag van de minimumpensioenen voor zelfstandigen opgetrokken tot het niveau van de minimumpensioenen voor werknemers.

De Commissie breekt ons inziens niet met die beleidslijn van de wetgever. Zij streeft naar een vernieuwde en vereenvoudigde regeling van de minimumpensioenen die niet alleen een grotere doorzichtigheid, maar ook een betere afstemming van de onderscheiden pensioenstelsels op elkaar biedt. Zij beoogt zo veel als mogelijk dezelfde uitgangspunten aan te houden binnen de drie wettelijke pensioenstelsels⁴⁹⁵ en hanteert als uitgangspunt dat werknemers en zelfstandigen per equivalent van een voltijdse dag evenveel minimumpensioen krijgen. In het door haar voorgestelde puntensysteem moeten de minimumpuntengaranties voor beide beroepsgroepen bijgevolg niet gelijk zijn, omdat de waarde van een punt niet dezelfde zal zijn in beide pensioenregelingen. Vermits de waarde van een punt niet dezelfde evolutie zal kennen in de pensioenregelingen voor werknemers en voor zelfstandigen, acht de Commissie het niet uitgesloten dat de minimumpensioenenbedragen voor werknemers en zelfstandigen na de implementatie van het puntensysteem opnieuw uit mekaar zullen groeien. De Commissie acht dit een logische consequentie van het door haar voorgestane behoud van verschillende pensioenregelingen met een eigen verantwoordelijkheid voor hun financiële evenwicht. Zij wijst voorts erop dat het Nationaal Pensioencomité, indien nodig, remediërende maatregelen kan voorstellen.⁴⁹⁶

Uit onze analyse van de wijze waarop de minimale puntengarantie voor de pensioenregeling der zelfstandigen zou worden bepaald, leiden we af dat niet alleen de waarde van een punt, maar ook de minimumpuntengarantie zelf moet evolueren om de zelfstandigen het vooropgestelde minimumpensioen te waarborgen en dat bijgevolg slechts op het ogenblik waarop het pensioen van de betrokkenen wordt berekend, zal blijken hoeveel punten effectief nodig zijn voor de toekenning van een volledig minimumpensioen. De wijze waarop het minimumpensioen vormt krijgt in het puntensysteem, zal ons inziens dan ook op zich geen divergentie in de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen veroorzaken. Het valt echter niet uit te sluiten dat de pensioenregeling voor zelfstandigen ingevolge andere factoren en de eigen verantwoordelijkheid voor haar financiële evenwicht zich genoopt zal zien de koppeling van haar minimumpensioenen met deze van de werknemers opnieuw los te laten. Die hypothese zou zich echter evenzeer kunnen voordoen, ingeval de wetgever beslist om niet over te stappen naar het puntenstelsel.

---

⁴⁹⁵ Commissierapport; 116 en 124.

⁴⁹⁶ Commissierapport, 95.

§ 7. Tussentijds besluit⁴⁹⁷

169. In 1984 koppelde de wetgever het bedrag van de pensioenen der zelfstandigen aan hun voordien behaalde nettoberoepsinkomsten. De wetgever bepaalde tezelfdertijd dat het pensioen voor een volledige pensioenloopbaan ten minste gelijk moest zijn aan het bedrag van het voordien bestaande forfaitaire zelfstandigenpensioen. Het inkomen van zelfstandigen kan immers sterk variëren gedurende de loopbaan en ook andere pensioenregelingen kennen een gewaarborgd minimum. Zelfs het minimumpensioen voor zelfstandigen met een volledige loopbaan bereikte gedurende ruime tijd niet het bedrag van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden respectievelijk van de inkomensgarantie voor ouderen, de elkaar opvolgende socialebijstandsuitkeringen voor personen op pensioenleeftijd. De wetgever overbrugde die kloof zeer geleidelijk en kent sinds kort aan zelfstandigen bovendien hetzelfde minimumpensioen toe als aan werknemers.

Om aanspraak te kunnen maken op de verhoging van hun normaal berekend pensioen tot (een verhoudingsgewijs gedeelte van) het minimumpensioen, moeten zelfstandigen ten minste twee derden van een volledige pensioenloopbaan hebben volbracht. Loopbaanjaren als werknemer worden hierbij in rekening gebracht, loopbaanjaren als ambtenaar wellicht ook binnen afzienbare tijd. Ingeval de som van de pensioenen waarop zelfstandigen met een gemengde loopbaan gerechtigd zijn, het bedrag van het minimumpensioen bereikt of overtreft, maar hun normaal berekend pensioen als zelfstandige onder het niveau van het minimumpensioen blijft, wordt hun zelfstandigenpensioen niet opgetrokken tot het gewaarborgde minimum.

170. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem een fair minimuminkomen waarborgen.

In het kader van het puntensysteem stelt de Commissie voor om het gewaarborgde minimumpensioen te vervangen door een minimale puntengarantie in verhouding tot het aantal gepresteerde voltijdse dagen in een vijfdaagse week of, wat zelfstandigen betreft, tot het aantal in aanmerking komende kwartalen in hun pensioenloopbaan.

Het bedrag van het minimumpensioen voor wie voltijds heeft gewerkt gedurende de referentieloopbaan, zou volgens het commissierapport minstens tien procent hoger moeten liggen dan de Europese armoedenorm voor alleenstaanden. Zelfstandigen met een homogene pensioenloopbaan hebben recht op dat minimumbedrag, zodra hun in aanmerking komende pensioenloopbaan evenveel kwartalen telt als de referentieloopbaan of, anders uitgedrukt, evenveel jaren telt als er kalenderjaren zijn in de referentieloopbaan. Voor mensen met gemengde loopbanen wordt de opgebouwde minimale puntengarantie samengeteld over de verschillende pensioenregelingen heen.

Omdat moet worden voldaan aan het principe van de budgetneutraliteit bij de transitie naar het puntensysteem, zal slechts op dat ogenblik blijken hoeveel punten effectief nodig zijn voor de toekenning van een volledig minimumpensioen en hoeveel de waarde in geld van een punt zal bedragen. Hoe hoog

---

⁴⁹⁷ Zie, voor een verdere verfijning, Deel III en de Eindconclusie.

het aantal punten voor een volledig minimumpensioen zal zijn, hangt af van een aantal variabelen, onder meer van de wijze waarop het puntensysteem invulling geeft aan de notie arbeidsinkomen.

171. De internationale rechtsinstrumenten die het grondrecht op pensioen vastleggen en de Belgische Staat verbinden, laten de Belgische wetgever toe naar eigen inzicht te bepalen hoe pensioenen worden berekend, maar de daaruit voortvloeiende pensioenbedragen moeten wel ten minste het vastgelegde minimumniveau bereiken. De vandaag geldende minimumpensioenen voor zelfstandigen bereiken dat niveau. Hetzelfde mag worden verwacht, ingeval het puntensysteem het hogere, door de Commissie geambieerde minimumpensioen garandeert. Ingeval het puntensysteem slechts een lager minimumpensioen zou waarborgen, moet ervoor worden gewaakt dat het voor elke zelfstandige met een volledige pensioenloopbaan zowel het voorgeschreven percentage van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen, als van het Belgische mediaan inkomen haalt.

De wetgever mag voorschrijven, zoals ook de Commissie voorstaat, dat de zelfstandigenpensioenen worden berekend op geplafonneerde nettoberoepsinkomsten, zolang de bescherming die de pensioenregeling daardoor biedt, niet daalt tot een onredelijk laag peil en de beperking van de pensioenen tot een maximum niet het billijk evenwicht tussen het algemeen belang en het individuele recht op pensioengenot van zelfstandigen met hogere nettoberoepsinkomsten verstoort. De huidige pensioenwetgeving voor zelfstandigen voldoet aan die norm. Hetzelfde mag worden verwacht van het door de Commissie voorgestelde puntensysteem.

Het huidige minimumpensioen en het door de Commissie geambieerde minimumpensioen zijn vandaag aanzienlijk hoger dan het bedrag van het normaal berekend pensioen en overtreffen ook het bedrag van de minimumdrempel voor de berekening van de socialezekerheidsbijdragen der zelfstandigen. Het inkomstenbedrag waarvan het minimumrustpensioen voor een alleenstaande theoretisch kan worden afgeleid, ligt momenteel ver boven die minimumdrempel. Een verhoging van de minimumdrempel tot dat inkomstenbedrag zou erop neerkomen dat de pensioenregeling voor zelfstandigen het normaal berekend pensioen niet meer verhoogt tot een wettelijk vastgesteld minimum. Het zou vooral in ernstige mate afbreuk doen aan het uitgangspunt van een sociale pensioenverzekering dat de bijdragen haalbaar moeten zijn voor alle sociaal verzekerden en moeten worden berekend in functie van de draagkracht van de betrokkenen. Het komt uiteindelijk aan de wetgever toe om beslissingen te nemen over de verhouding tussen minimum- en maximumpensioenen, zolang de pensioenregeling der zelfstandigen het vereiste minimumniveau haalt. Naar ons oordeel dient men bij het evalueren van de spanning tussen de minimum- en maximumpensioenen van zelfstandigen ook rekening te houden met de aanvullende pensioenen die (de meer verdienende) zelfstandigen kunnen opbouwen.

172. Het Grondwettelijk Hof dat waakt over de naleving door de wetgever van het grondwettelijk discriminatieverbod, laat nog steeds toe om onderscheiden pensioenregelingen met verschillende toekenningsvoorwaarden, pensioenbedragen en financieringswijzen in te richten voor de zelfstandigen en andere beroepsgroepen. Het hof heeft in 1992 geoordeeld dat een lager minimumpensioen voor zelfstandigen dan voor werknemers, geen door de Grondwet verboden discriminatie inhield. De Belgische wetgever heeft intussen het bedrag van de minimumpensioenen voor zelfstandigen op het niveau van de minimumpensioenen voor werknemers gebracht.

De Commissie breekt ons inziens niet met die beleidslijn van de wetgever. Zij hanteert als uitgangspunt dat werknemers en zelfstandigen voor een vergelijkbaar geachte arbeidstijd evenveel minimumpensioen krijgen. De Commissie acht het echter niet uitgesloten dat de minimumpensioenenbedragen voor werknemers en zelfstandigen na de implementatie van het puntensysteem opnieuw uit mekaar zullen groeien. Naar ons oordeel zal de wijze waarop het minimumpensioen vormt krijgt in het puntensysteem, op zich geen divergentie in de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen veroorzaken. Andere factoren kunnen, ook zonder de overstap naar het puntensysteem, wel daartoe leiden.

Hoofdstuk 5. Mechanisme van herwaardering en welvaartsvastheid

§ 1. Probleemstelling

173. In het puntensysteem verwerven sociaal verzekerden gedurende elk in aanmerking komend loopbaanjaar een aantal punten, naargelang van de verhouding van hun individuele arbeidsinkomen tot het gemiddelde arbeidsinkomen van hun beroeps categorie voor datzelfde jaar. Aan het einde van de pensioenloopbaan wordt het totale aantal verworven punten omgezet in een pensioenbedrag door de vermenigvuldiging ervan met de waarde van een punt. Die waarde is gelijk aan een percentage van het dan vastgestelde gemiddelde arbeidsinkomen van hun beroeps categorie. Het door de Commissie voorgestelde puntensysteem houdt bijgevolg in dat het gedurende de pensioenloopbaan opgebouwde pensioen meteen is aangepast aan de werkelijke evolutie van de gemiddelde arbeidsinkomens op het ogenblik van de berekening van het pensioen. Het is dus niet nodig, anders dan in het huidige pensioensysteem, de in het verleden verworven beroepsinkomsten nog te vermenigvuldigen met een voor elk loopbaanjaar vastgelegde herwaarderingcoëfficiënt. Het bedrag van de aldus berekende pensioenen zal bovendien niet, zoals nu, worden geïndexeerd, maar systematisch worden aangepast aan de werkelijke evolutie van de gemiddelde arbeidsinkomens gedurende de hele periode waarin zij worden uitbetaald.

174. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen vraagt zich af of dat mechanisme niet zal leiden tot hogere pensioenen en pensioenuitgaven. Het comité wijst voorts erop dat zelfstandigeninkomens, anders dan lonen, in werkelijkheid niet worden gekoppeld aan een prijsevolutie en vaak zelfs een negatief verloop kennen in periodes van laagconjunctuur. Het comité vreest dat de pensioenen van zelfstandigen en de andere beroepsgroepen gaan evolueren aan verschillende snelheden, ingeval minder gunstige economische periodes voor zelfstandigen meer worden weerspiegeld in het gemiddelde arbeidsinkomen dan voor werknemers en ambtenaren. Het comité waarschuwt bovendien ervoor dat de pensioenberekening in het puntensysteem conjunctuurgevoelig is en speculatie kan uitlokken.⁴⁹⁸

Het beoogde onderzoeksresultaat bestaat bijgevolg in het verwerven van inzicht in de mate waarin het mechanisme van herwaardering en welvaartsvastheid van het puntensysteem:

- rekening houdt met de specifieke kenmerken van de pensioenregeling der zelfstandigen;
- voor de pensioenregeling der zelfstandigen al dan niet leidt tot substantieel lagere dan de thans gangbare pensioenbedragen;
- vermijdt dan wel stimuleert dat een voordeel voor de ene pensioenregeling gepaard gaat met een nadeel voor de andere pensioenregeling.

Om het beoogde inzicht te verwerven analyseren we in dit deel het mechanisme van herwaardering en welvaartsaanpassing in de huidige pensioenregeling (§2) en het door de Commissie voorgestelde mechanisme (§ 3) die we vervolgens met elkaar vergelijken op dit punt (§ 4). Wat we daaruit leren, moet

---

⁴⁹⁸ ABC-verslag, 17-19.

ons toelaten in het tweede deel, gewijd aan de simulatie van het puntensysteem, onze inzichten in het verband tussen het door de Commissie voorgestelde mechanisme en het gevaar voor een daling van de zelfstandigenpensioenen en het ontstaan van pensioenregelingen met verschillende snelheden te verdiepen.

In ons tussentijds besluit vatten we onze onderzoeksbevindingen ten slotte samen (§ 5).

§ 2. Huidige pensioenregeling voor zelfstandigen

175. Zelfstandigenpensioenen worden berekend op basis van in het verleden verworven netto-beroepsinkomsten en worden uitbetaald, zolang de gerechtigde (opnieuw) voldoet aan de voorwaarden daartoe. Zowel in de periode waarin zelfstandigen pensioenrechten opbouwen, als in de periode waarin zij een pensioen ontvangen, evolueren de arbeidsinkomens en de consumptieprijzen.

Zoals hierna wordt toegelicht, zorgt het mechanisme van de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen tot op zekere hoogte ervoor dat het pensioen van zelfstandigen wordt berekend op basis van een geactualiseerde waarde van de nettoberoepsinkomsten die zij hebben verworven in het verleden (a) en dat pensioenen, eens berekend, tot op zekere hoogte mee blijven evolueren met de algemene welvaart gedurende de hele periode waarin zij worden uitbetaald (b).

a) Indexering van de nettoberoepsinkomsten

176. Toen de regering de invoering van een verplichte pensioenregeling voor zelfstandigen voorbereidde, wilde zij het bedrag van de pensioenen afhankelijk maken van de beroepsinkomsten die de zelfstandigen voordien hadden behaald. Die beroepsinkomsten zouden daartoe worden geïndexeerd op het ogenblik van de pensioenberekening.⁴⁹⁹ De wetgever opteerde echter voor de invoering van forfaitaire zelfstandigenpensioenen. Het bij wet vastgelegde bedrag daarvan werd geïndexeerd.⁵⁰⁰

Toen de wetgever later ook voor de zelfstandigen het bedrag van de pensioenen koppelde aan hun verworven beroepsinkomsten, gaf hij aan de koning de bevoegdheid om te bepalen op welke wijze de in het verleden behaalde beroepsinkomsten zouden worden aangepast aan de schommelingen van het indexcijfer der consumptieprijzen op het ogenblik waarop de pensioenbedragen moesten worden berekend.⁵⁰¹

177. De nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen hebben verworven tijdens perioden van arbeid en de fictieve inkomsten die betrekking hebben op gelijkgestelde perioden van inactiviteit, worden nog steeds

---

⁴⁹⁹ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1951-52, nr. 449, 5.

⁵⁰⁰ Art. 9 en 11 Pensioenwet Zelfstandigen.

⁵⁰¹ Art. 126 § 3, 1° Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

op een bij koninklijk besluit bepaalde wijze geïndexeerd op het ogenblik dat het bedrag van een rust- of overlevingspensioen of een overgangsuitkering wordt vastgesteld.⁵⁰²

Voor aan 1984 voorafgaande loopbaan jaren wordt het pensioen berekend op basis van wettelijk vastgestelde forfaitaire beroepsinkomsten. Het bedrag ervan wordt geïndexeerd met toepassing van het spilindexcijfer dat, voor de maand waarin het recht op het pensioen wordt vastgesteld, wordt gehanteerd voor de uitbetaling van de zelfstandigenpensioenen. Voor elk van de pensioenloopbaan jaren vanaf 1984 worden de in aanmerking genomen beroepsinkomsten vermenigvuldigd met een coëfficiënt. Die wordt bekomen door de spilindex voor de uitbetaling van de op dat ogenblik lopende pensioenen te delen door het op de voorgeschreven wijze berekende en afgeronde gemiddelde van de maandelijkse indexcijfers der consumptieprijzen voor het desbetreffende jaar.⁵⁰³

178. Zoals in de werknemersregeling wordt de herwaardering van de in het verleden behaalde arbeidsinkomsten bijgevolg beperkt tot de indexering ervan. Er wordt geen rekening gehouden met een gebeurlijke groei van de nettoberoepsinkomsten bovenop de evolutie van het indexcijfer.⁵⁰⁴

Anders dan de pensioenregeling voor werknemers hanteert de zelfstandigenregeling niet de gezondheidsindex. De zelfstandigenregeling past daardoor momenteel lagere indexeringscoëfficiënten toe dan de werknemersregeling.⁵⁰⁵

b) Indexering en welvaartsvastheid van uit te betalen pensioenen

179. Van meet af aan werd het bedrag van de zelfstandigenpensioenen na de berekening ervan systematisch verder aangepast aan de evolutie van het indexcijfer om de koopkracht van de pensioengerechtigden te vrijwaren. Zoals andere socialezekerheidsuitkeringen, worden zelfstandigenpensioenen aangepast, als de afgevlakte gezondheidsindex de zogenaamde spilindex overschrijdt.⁵⁰⁶

180. Om de gepensioneerden te laten delen in de welvaartsstijging die de actieve beroepsbevolking eventueel ten dele valt, verleende de wetgever op zeker ogenblik aan de koning de bevoegdheid om het bedrag van door hem bepaalde wettelijke pensioenen of het pensioen van door hem bepaalde categorieën van gepensioneerden te herwaarderen.⁵⁰⁷ Aanpassingen werden op onregelmatige en weinig

---

⁵⁰² Art. 5 § 3, 1°, 8 § 2 en 8bis § 2 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

⁵⁰³ Art. 51, 52bis, 53quater en 53sexies Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen; zie RSVZ, *Sociaal statuut zelfstandigen. Commentaar. Rust- en overlevingspensioenen*, Brussel, RSVZ, losbl., CP. 242-CP.245.

⁵⁰⁴ Commissierapport, 73-74.

⁵⁰⁵ Bijlage 2.2 bij het commissierapport, 11 en 13.

⁵⁰⁶ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen voor zelfstandige arbeiders, *Parl.St.* Kamer 1951-52, nr. 449, 2; art. 43 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 131 § 4, 131bis § 3 en 131ter § 3 Wet Harmonisering Pensioenregelingen.

⁵⁰⁷ Art. 35 Pensioenwet Zelfstandigen, gewijzigd bij art. 21 Wet 12 augustus 2000.

samenhangende wijze doorgevoerd. Budgettaire imperatieven leken daarbij de bovenhand te halen op de bekommernis om het welzijn van gepensioneerden.⁵⁰⁸

Met ingang van 2006 voerde de wetgever een automatische aanpassing van de socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen aan de evolutie van de algemene welvaart in. De wetgever achtte het vanzelfsprekend dat personen die persoonlijke en financiële risico's nemen om hun eigen onderneming en de tewerkstelling van anderen te creëren, aanspraak kunnen maken op een hoogstaande sociale bescherming. Het niveau van de socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen mocht bijgevolg niet langer structureel achterop mag lopen ten opzichte van de algemene evolutie van de welvaart en van de beroepsinkomsten van de actieve bevolking in het bijzonder.⁵⁰⁹ De wetgever legde daarom aan de regering de verplichting op om elke twee jaar een beslissing te nemen over een aanpassing aan de algemene welvaart van sommige of alle socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen. De aanpassing kan de vorm aannemen van een wijziging van een plafond, een inkomensdrempel of een al dan niet minimale uitkering. Zij kan ook variëren per categorie van uitkeringsgerechtigde. De wetgever bepaalt hoe de bijhorende financiële enveloppe moet worden bepaald en welke procedure moet worden gevolgd bij het nemen van deze regeringsbeslissingen die moeten worden voorafgegaan of, naargelang van het geval, worden gevolgd door een gezamenlijk advies van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Die instanties moeten daarbij rekening houden met een aantal factoren, zoals de evolutie van de beroepsinkomsten der zelfstandigen, de verhouding tussen het aantal uitkeringstrekkers en het aantal actieven, de zorg om geen nieuwe inactiviteitsvallen te scheppen of bestaande te versterken en de nood aan een duurzaam financieel evenwicht van het sociaal statuut der zelfstandigen.⁵¹⁰ Vanaf 2009 wordt de enveloppe om de twee jaar bepaald en toegekend.⁵¹¹

Ter uitvoering van die regeling werd bij koninklijk besluit voorzien in de toekenning van een welvaartsaanpassing voor sommige en een jaarlijkse welvaartsbonus voor andere zelfstandigenpensioenen.⁵¹² Voor de pensioenregeling der werknemers werd een zelfde regeling ingevoerd.⁵¹³ Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen betreunde de complexiteit van die regeling.⁵¹⁴ De koning kreeg daarom de bevoegdheid om, bij een besluit vastgesteld na overleg in de ministerraad, te bepalen hoe de financiële last van de forfaitaire aanpassingen in de pensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen zou worden verdeeld tussen de socialezekerheidssystemen voor werknemers en

---

⁵⁰⁸ V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 311-312.

⁵⁰⁹ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het generatiepact, *Parl.St.* Kamer 2005-06, nr. 2128/1; 9-10.

⁵¹⁰ Art. 5 Wet 23 december 2005 betreffende het generatiepact, , www.juridat.be.

⁵¹¹ Art. 6 tweede lid Wet 23 december 2005 betreffende het generatiepact, , www.juridat.be.

⁵¹² KB 9 april 2007 tot verhoging van sommige pensioenen en tot toekenning van een welvaartsbonus aan sommige pensioengerechtigden, www.juridat.be.

⁵¹³ Zie bv. KB 21 juli 2017 tot aanpassing aan de welvaart van bepaalde pensioenen in de regeling voor werknemers, *Belgisch Staatsblad*, 8 augustus 2017.

⁵¹⁴ Advies 2007/2 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen van 15 februari 2007, 1-2.

zelfstandigen.⁵¹⁵ Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen pleitte voor een verdeling in functie van de duur van de loopbanen die zijn vervuld in elke pensioenregeling en drukte de vrees uit dat de pensioenregeling voor zelfstandigen meer zou moeten betalen dan de werknemersregeling.⁵¹⁶

De uiteindelijke beslissing om zelfstandigenpensioenen al dan niet aan te passen aan de evolutie van de algemene welvaart komt bijgevolg toe aan de regering die beschikt over een belangrijke manoeuvreerruimte. De doorgevoerde aanpassing kan een wijziging zijn van een berekeningsplafond, een uitkering of een minimumuitkering en kan variëren per regeling, berekeningsplafond, uitkering of categorie van uitkeringsgerechtigden. In de praktijk werd meestal een prioritair belang gehecht aan het verhogen van de laagste pensioenen.⁵¹⁷ Een en ander gaf aanleiding tot een opeenvolging van welvaartsbonussen, welvaartsaanpassingen en verhogingen van minimumpensioenen.⁵¹⁸ De rechtsleer pleit voor een grotere doorzichtigheid en klaagt aan dat de welvaartsaanpassing van de zelfstandigen- en werknemerspensioenen, anders dan deze van de ambtenarenpensioenen, nog steeds geen wettelijk automatisme is, maar afhangt van een ministeriële beslissing.⁵¹⁹

§ 3. Puntensysteem voor zelfstandigen

181. De Commissie acht het belangrijk om de discussie over de herwaardering van de arbeidsinkomens goed te onderscheiden van de discussie over de welvaartsvastheid van de uit te betalen pensioenen, hoewel beide principes een invloed hebben op de verdeling van risico's over bevolkingsgroepen in wijzigende omstandigheden. Bij welvaartsvastheid gaat het naar het oordeel van de Commissie immers niet alleen om risico's verbonden aan economische groei of het gebrek daaraan, maar ook om de gevolgen van de veroudering van de bevolking.⁵²⁰

We onderzoeken hierna hoe het puntensysteem ervoor zorgt dat het pensioen van zelfstandigen wordt berekend op basis van geactualiseerde nettoberoepsinkomsten (a) en dat pensioenen, eens berekend, de evolutie van de economische groei volgen zolang zij worden uitbetaald (b).

a) Pensioenberekening op basis van geactualiseerde nettoberoepsinkomsten

182. In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem worden pensioenen voor een deel ook berekend op basis van het arbeidsinkomen dat sociaal verzekerden hebben behaald in het verleden. Het

---

⁵¹⁵ Art. 76 Wet 1 maart 2007 houdende diverse bepalingen, uitgevoerd bij KB 27 april 2007, www.juridat.be.

⁵¹⁶ Advies 2007/3 van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen van 15 februari 2007, 1-2.

⁵¹⁷ Bijlage 2.1 bij het commissierapport, 38.

⁵¹⁸ RSVZ, *Zelfstandigen. Commentaar. Rust- en overlevingsuitkeringen*, Brussel, RSVZ, losbl., 382-383.

⁵¹⁹ V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 312-314; Y. STEVENS, "Welzijn waarborgen bij een emeritus" in F. Hendrickx, M. van Putten, W. Vandeputte en A. Rahmé (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn. Liber Amicorum Prof. Dr. Othmar Vanachter*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 696-697.

⁵²⁰ Commissierapport, 110.

puntenaantal dat sociaal verzekerden per pensioenloopbaanjaar verwerven, staat immers in functie van de verhouding tussen hun eigen arbeidsinkomsten en de gemiddelde arbeidsinkomsten van de sociaal verzekerden in hun beroepscategorie in het desbetreffende jaar.⁵²¹

De in het verleden verworven arbeidsinkomsten zelf worden echter niet geherwaardeerd in het puntensysteem. De verworven punten worden immers omgezet in een geldwaarde die wordt uitgedrukt als een percentage van de gemiddelde arbeidsinkomsten van de sociaal verzekerden op het ogenblik van de berekening van die geldwaarde. Op die manier verzekert het puntensysteem meteen dat de waarde van een punt en bijgevolg ook het pensioenbedrag in functie staat van het gemiddeld arbeidsinkomen van de actieve zelfstandigen op het ogenblik waarop het pensioen wordt opgenomen.⁵²² Volgens de Commissie moet het pensioenbedrag immers niet alleen in een bepaalde verhouding staan tot de voordien verworven arbeidsinkomsten van de sociaal verzekerden, maar moet het hen ook toelaten hun levensstandaard te handhaven in de samenleving waarin zij leven als pensioengerechtigden. Ingeval de arbeidsinkomsten sneller stijgen dan het indexcijfer, heeft een loutere aanpassing aan de evolutie van het indexcijfer een zekere erosie van de pensioenen tot gevolg. Pensioenen vertegenwoordigen dan in feite een kleiner dan het wettelijk vooropgestelde percentage van de vroegere arbeidsinkomsten van de gepensioneerde. Zij lopen bovendien ook achterop bij de arbeidsinkomsten van de sociaal verzekerden die nog actief zijn op het ogenblik waarop de betrokkene het pensioen opneemt. In het omgekeerde scenario lopen gepensioneerden dat risico niet, maar neemt de bijdragedruk op de actieve sociaal verzekerden toe in een periode waarin zij hun arbeidsinkomen zien dalen.⁵²³

De Commissie wenst zowel die pensioenerosie als die toename van de bijdragedruk te voorkomen. Zij stelt bovendien vast dat de huidige indexering van in het verleden behaalde beroepsinkomsten leidt tot een (lichte) onderwaardering van de beroepsinkomsten bij het begin van de carrière. Zij vreest dat dit mensen kan ontmoedigen om hun loopbaan te verlengen in minder veeleisende en minder goed betaalde functies dan degene die zij voordien uitoefenden. Minder ambitieuze loopbaankeuzes aan het einde van de loopbaan zouden daardoor immers niet worden aangemoedigd. Dat wordt vermeden in het puntensysteem dat naar het oordeel van de commissie, ook wat de herwaardering betreft, de transparantie van het pensioensysteem bevordert. De Commissie ziet nog een bijkomend voordeel, ingeval men de gezamenlijke pensioenrechten van echtgenoten wil gaan splitsen bij echtscheiding. Het maakt dan immers niet uit of de huwelijksjaren zich situeren in het begin of op het einde van de loopbaan van de echtgenoten.⁵²⁴

183. In de logica van het puntensysteem worden ook de inkomstenplafonds die worden toegepast bij de pensioenberekening, systematisch geherwaardeerd volgens de gemiddelde stijging van de arbeidsinkomens.⁵²⁵

---

⁵²¹ Commissierapport, 45.

⁵²² Zie ook ABC-verslag, 17.

⁵²³ Commissierapport, 73-74; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 19-21.

⁵²⁴ Commissierapport, 110-112.

⁵²⁵ Commissierapport, 129.

b) Welvaartsvastheid van lopende pensioenen

184. Het hervormde pensioensysteem moet naar het oordeel van de Commissie voldoende zekerheid bieden aan de bevolking, dat wil zeggen zowel aan de werkende bevolkingsleden van nu en later als aan de huidige en toekomstige gepensioneerden. Het maatschappelijk contract dat de Commissie voor ogen heeft, gaat over de verhouding tussen het inkomen van gepensioneerden en het inkomen van de actieve bevolking, na aftrek van de pensioenbijdragen. Een onvolledige welvaarts koppeling kan op termijn leiden tot beduidend lagere pensioenen. Naarmate de veroudering van de bevolking toeneemt, wordt de koppeling van de pensioenen aan de welvaart belangrijker. Een betere koppeling aan de welvaartsevolutie maakt de bijdragelast voor de actieve bevolking dan weer zwaarder. De Commissie pleit voor intergenerationele rechtvaardigheid of intergenerationele risicodeling op dit vlak. Dat houdt volgens de Commissie in dat het pensioensysteem een zekere welvaartsvastheid moet garanderen. Een hoger, maar niet welvaartsvast aanvangspensioen kan voor de gepensioneerden op termijn immers minder voordelig uitvallen dan een wat lager aanvangspensioen dat wel wordt gekoppeld aan de evolutie van de welvaart. Het komt bijgevolg naar het oordeel van de Commissie erop aan een goed evenwicht te vinden tussen een voldoende hoog aanvangspensioen dat gepensioneerden vrijwaart voor een te groot, onmiddellijk op de pensionering volgend inkomensverlies en een voldoende welvaarts koppeling van het pensioen, die gepensioneerden behoedt voor een te groot koopkrachtverlies achteraf.⁵²⁶

185. De Commissie is van oordeel dat de koppeling van pensioenen aan de evolutie van de welvaart moet gebeuren volgens een vooraf vastgelegd richtsnoer. Dat richtsnoer moet gepensioneerden voldoende zekerheid bieden over hun te verwachten pensioenvermogen. Het moet anderzijds nog een zekere flexibiliteit toelaten, zodat de mate van welvaartsvastheid kan worden aangepast in functie van de gevolgen van demografische evoluties voor de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem.⁵²⁷

§ 4. Vergelijking van de mechanismen

186. De huidige pensioenregeling voor zelfstandigen en het door de Commissie voorgestelde puntensysteem zorgen, weliswaar op uiteenlopende wijzen en in verschillende mate, ervoor dat zelfstandigenpensioenen worden berekend op basis van geactualiseerde nettoberoepsinkomsten en dat zij de evolutie van de welvaart volgen, zolang zij worden uitbetaald.

187. Het pensioenbedrag wordt in de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen berekend op basis van aan de evolutie van het indexcijfer aangepaste nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen behaalden in het verleden. In het puntensysteem is dat niet het geval. Het zelfstandigenpensioen wordt daarin berekend op basis van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen bij de ingang van het pensioen. Daardoor is het bedrag van een pas berekend pensioen aangepast, niet alleen, zoals nu, aan de evolutie van het indexcijfer, maar ook aan de reële welvaartsevolutie in de periode tussen het

---

⁵²⁶ Commissierapport, 47-48; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 23.

⁵²⁷ Commissierapport, 51 en 112-117 en 125.

behalen van de nettoberoepsinkomsten en de berekening van het pensioen. Zowel een groei als een achteruitgang van de economie in die periode zullen tot uiting komen in het pensioenbedrag.

De toepassing van het puntensysteem leidt, als de nettoberoepsinkomsten sneller groeien dan het indexcijfer, tot een hoger referentie-inkomen en dus, zonder compenserende maatregelen, mogelijk tot een stijging van de pensioenuitgaven. Dat zou ook het geval zijn, als de huidige pensioenregeling de in het verleden behaalde nettoberoepsinkomsten zou aanpassen aan de effectieve evolutie ervan. De Commissie is echter van oordeel dat de overstap van de huidige pensioenregeling naar het puntensysteem op zich niet mag leiden tot een verhoging van de pensioenuitgaven. Vermits de waarde van een punt wordt uitgedrukt als een percentage (δ) van het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden op het ogenblik waarop pensioenen worden opgenomen, moet dat percentage bijgevolg zo worden vastgesteld dat is voldaan aan dat vereiste van budgetneutraliteit op het ogenblik waarop de stap naar het puntensysteem wordt gezet.⁵²⁸

Het mechanisme van het puntensysteem lijkt dus op het ogenblik van de transitie niet noodzakelijk een verhoging van de pensioenuitgaven met zich mee te brengen, maar zou wel kunnen leiden tot een compenserende vermindering van de aanvangspensioenen, naargelang van de hoogte van de vervangingsratio δ . De aanvangspensioenen mogen evenwel niet dalen onder het vereiste of gewenste minimumpeil. In de pensioenregeling voor zelfstandigen wordt een groot gedeelte van de pensioenen verhoogd tot het bedrag van het minimumpensioen. Dat beperkt in zekere mate de manoeuvreerruimte, zodat wellicht niet a priori kan worden uitgesloten dat de globale pensioenuitgaven zouden stijgen, als de aan de welvaarts koppeling te wijten toename daarvan niet wordt geneutraliseerd met een afzwakking van de welvaarts koppeling en/of andere ingrepen. Ook na de transitie zal de omvang van het pensioenbudget niet onbeperkt zijn. Het zal van vele factoren en van intussen genomen maatregelen afhangen in welke mate een, in vergelijking met nu, verbeterde herwaardering van de nettoberoepsinkomsten bij de pensioenberekening zou moeten worden gecompenseerd met een afzwakking van de welvaarts koppeling en/of andere maatregelen.

188. Het puntensysteem zet door zelfstandigen verworven punten om in pensioen door een geldwaarde te geven aan de punten. De geldwaarde wordt uitgedrukt als een percentage van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen in de periode waarin de geldwaarde wordt berekend.

De nettoberoepsinkomsten van individuele zelfstandigen kunnen sterk verschillen van het ene jaar tot het andere. Men mag aannemen dat de jaarlijkse gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen ook zullen evolueren in een zekere mate. Naarmate de opeenvolgende jaarlijkse gemiddelde nettoberoepsinkomsten variëren in functie van de conjunctuur en naarmate periodes van hoog- en laagconjunctuur mekaar sneller opvolgen, wordt het referentie-inkomen voor de berekening van het pensioen conjunctuurgevoeliger.

Vermits de waarde van een punt niet meer opnieuw wordt berekend na de toekenning van een pensioen, valt niet uit te sluiten dat eenzelfde aantal verworven punten een hoger of lager pensioen oplevert,

---

⁵²⁸ Commissierapport, 45, 118 en 188-189.

naargelang van het jaar waarin het pensioen wordt opgenomen. Pensioengerechtigden zullen de beslissing om hun pensioen al dan niet reeds op te nemen mogelijk mee laten afhangen van het daaraan te wijten verschil in hun pensioenbedrag, als zou blijken dat het gaat om een betekenisvol verschil. Men mag evenwel niet uit het oog verliezen dat verschillen in pensioenbedragen, bij ongewijzigd beleid, ook zullen worden beïnvloed door andere factoren dan de welvaartsaanpassing, zoals de schommelingen van het door de opeenvolgende generaties van pensioengerechtigde zelfstandigen behaalde aantal punten of de schommelingen van de opeenvolgende budgetten om de pensioenuitgaven te financieren.

We brengen voorts in herinnering dat de Commissie de pensioenen niet beoogt te berekenen op basis van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten die de actieve zelfstandigen genieten in één bepaald jaar. De Commissie stelt immers voor dat men de gemiddelde nettoberoepsinkomsten berekent over een langere periode die, naar haar oordeel, bijvoorbeeld drie jaar zou kunnen bedragen voor de berekening van de werknemerspensioenen.⁵²⁹ De specifieke wijze waarop de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen evolueren, maken het mogelijkwijze wenselijk om de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen, zowel voor de waardebepaling van een punt als met het oog op de welvaartsvastheid van de pensioenen, te berekenen over een langere periode dan degene die zal worden gehanteerd in de puntensystemen voor werknemers en ambtenaren. Tegen een dergelijk verschil in referentieperiode is er ons inziens geen bezwaar in het kader van het puntensysteem. De Commissie acht het weliswaar essentieel dat elk puntensysteem vertrekt van de redeneringen die ten grondslag liggen aan haar theoretisch model. Zij ziet echter geen graten erin dat de specifieke kenmerken van de zelfstandigen of hun pensioenregeling tot uiting komen in het eigen puntensysteem voor die regeling.⁵³⁰ De verlenging van de referentieperiode doet op zich geen afbreuk aan het principe dat het pensioen (mede) wordt berekend in verhouding tot de nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen.

De wijze waarop het begrip arbeidsinkomen wordt ingevuld in het puntensysteem heeft eveneens een impact op de mogelijke conjunctuurgevoeligheid van het referentie-inkomen voor de pensioenberekening. In de door ons onderzochte piste 2 worden de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen zo nodig opgetrokken tot de minimumdrempel of begrensd tot het intermediair plafond. De voor de pensioenberekening in aanmerking genomen nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen zullen onderling minder verschillen dan bij toepassing van de door ons onderzochte piste 1. Daarin worden immers de effectieve, noch verhoogde, noch begrensde nettoberoepsinkomsten gehanteerd voor de pensioenberekening. We nemen aan dat ook de gemiddelde in aanmerking komende nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen minder sterk zullen schommelen bij toepassing van piste 2 dan bij toepassing van piste 1.

189. Het pensioenbedrag wordt in de huidige pensioenregeling voor werknemers ook berekend op basis van aan de evolutie van het indexcijfer aangepaste brutolonen die werknemers behaalden in het verleden. Beide pensioenregelingen hanteren momenteel evenwel niet dezelfde indexeringsmethode, zodat de

---

⁵²⁹ *Supra*, nr. 94.

⁵³⁰ Commissierapport, 59, 62 en 82.

nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen minder goed worden geherwaardeerd dan de brutolonen van de werknemers.

Wat het puntensysteem betreft, gaat het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen uit van de veronderstelling dat minder gunstige economische periodes meer worden weerspiegeld in de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen dan in de gemiddelde lonen en wedden van werknemers. Men zou zich, uitgaande van die veronderstelling, de vraag kunnen stellen of dat zou leiden tot een toenemende divergentie van de pensioenregelingen voor die onderscheiden beroeps categorieën. Het pensioen voor de referentiepersoon zou immers het hoogst kunnen zijn in de pensioenregeling met het hoogste gemiddeld arbeidsinkomen en het laagst in de pensioenregeling met het laagste gemiddeld arbeidsinkomen, bij veronderstelling de pensioenregeling voor zelfstandigen.

Zelfstandigen hebben op dit ogenblik inderdaad onbetwistbaar de laagste pensioenen. Of het verschil met de pensioenen in de andere pensioenregelingen zal toe- of afnemen bij de implementatie van het puntensysteem, hangt niet alleen af van de herwaardering van in het verleden behaalde nettoberoepsinkomsten, maar ook van vele andere factoren. Daartoe behoren onder meer de evolutie van het door de opeenvolgende generaties van pensioengerechtigden behaalde aantal punten, wijzigingen in de verhoudingen tussen de actieve en pensioengerechtigde sociaal verzekerden binnen een pensioenregeling, de mate waarin de evolutie van de budgetten van de respectieve pensioenregelingen zullen gelijk- of uiteenlopen, enz. Een hoger gemiddeld arbeidsinkomen zou op zich kunnen leiden tot een hogere geldwaarde van een punt en tot een hoger pensioenbedrag voor een sociaal verzekerde met evenveel punten als een sociaal verzekerde in een pensioenregeling met een lager gemiddeld arbeidsinkomen. De verhouding tussen het totale aantal verworven punten en het beschikbare budget voor een pensioenregeling bepaalt evenwel ook de hoogte van δ en dus van het uiteindelijke pensioenbedrag. Vermits in principe elke pensioenregeling moet instaan voor haar eigen financieel evenwicht, kan niet a priori worden uitgesloten dat die verhouding minder gunstig uitvalt voor de pensioengerechtigden in een pensioenregeling met een hoger gemiddeld arbeidsinkomen.

190. Ingeval het herwaarderingsmechanisme van het puntensysteem zou leiden tot een grotere spanning tussen de zelfstandigenpensioenen en de pensioenen voor werknemers, zou dat op zich, beoordeeld naar de huidige rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, geen schending van het grondwettelijke beginsel van gelijkheid en niet discriminatie inhouden.

De Commissie gaat uit van vergelijkbare doelstellingen en analoge financieringswijzen en toekenningsvoorwaarden in de onderscheiden puntensystemen voor de diverse beroepsgroepen. Bijgevolg kan een maatregel die op uiteenlopende wijze wordt ingevuld in de onderscheiden pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen of een identieke maatregel die verschillende gevolgen heeft voor de pensioenen van ambtenaren, werknemers en zelfstandigen wel worden getoetst aan het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie. Van een discriminatie zal echter geen sprake zijn, zolang een redelijke verantwoording voorhanden is voor de aangevochten maatregel. Het hof houdt

bij de beoordeling daarvan wel meer dan vroeger rekening met (onder meer) de analogie met andere pensioenregelingen.⁵³¹

Het valt bovendien niet uit te sluiten dat de wetgever maatregelen neemt om het uiteengroeien van zelfstandigen- en andere pensioenen te beperken of te verhinderen. De Commissie sluit zelf ook niet uit dat aanpassingen in die zin tot stand komen. Zij acht het wel geboden dat dit gebeurt op basis van een globale visie over de drie pensioenregelingen, op grond dat de doelstellingen inzake sociale performantie van de drie regelingen niet los van elkaar kunnen worden ontwikkeld. Als een maatschappelijke consensus kan worden bereikt over de te bereiken sociale performantie van de pensioenregelingen, vindt zij een zekere solidariteit tussen die pensioenregelingen via de verdeling van externe financiering legitiem. Wel acht de Commissie een onderlinge verevening of automatische solidariteit tussen pensioenregelingen uit den boze. Voorafgaand overleg met en besluitvorming door de regering zijn in haar ogen daartoe noodzakelijk.⁵³²

191. Uit te betalen zelfstandigenpensioenen worden in de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen verder aangepast aan de evolutie van het indexcijfer. Dezelfde indexeringswijze wordt gehanteerd voor uit te betalen werknemerspensioenen en andere socialezekerheidsuitkeringen. De regering dient voorts om de twee jaar een beslissing te nemen over een aanpassing aan de algemene welvaart van sommige of alle socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen. Daarbij wordt onder meer rekening gehouden met de evolutie van de nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen, de verhouding tussen het aantal uitkerings-trekkers en het aantal actieven en de nood aan een duurzaam financieel evenwicht van het sociaal statuut der zelfstandigen.⁵³³

Het puntensysteem voorziet niet meer in een indexering van de uit te betalen pensioenen, maar wel in een welvaartsvastheid ervan volgens een vooraf vastgelegd richtsnoer. Dat richtsnoer moet gepensioneerden voldoende zekerheid bieden over hun te verwachten pensioenvermogen, maar moet ook toelaten dat de mate van welvaartsvastheid kan worden aangepast met het oog op de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem. Naargelang de budgettaire mogelijkheden van de onderscheiden pensioenregelingen uiteenlopen, kan bijgevolg ook de effectieve welvaartsaanpassing van werknemers- en zelfstandigenpensioenen verschillend zijn.

Daarnaast wordt de evolutie van de welvaart in het puntensysteem gemeten op een verschillende wijze, naargelang het gaat om werknemers- of zelfstandigenpensioenen. In het ene geval wordt de welvaartsevolutie gemeten aan de hand van de evolutie van het gemiddelde brutoloon van de actieve werknemers over een bepaalde periode. In het andere geval wordt de welvaartsevolutie gemeten aan de hand van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen over dezelfde periode. Voor zover periodes van hoog- en laagconjunctuur anders worden weerspiegeld in de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen dan in de gemiddelde lonen en wedden van werknemers, zou de wijze van welvaarts koppeling van de pensioenen in het puntensysteem op zich kunnen leiden tot een divergerende welvaartsaanpassing van werknemers- en zelfstandigenpensioenen. Als de wijze van

---

⁵³¹ *Supra*, nrs. 165-168.

⁵³² Commissierapport, 57-59.

⁵³³ *Supra*, nr. 180.

welvaartskoppeling van het puntensysteem niet wordt toegepast op andere socialezekerheidsuitkeringen, zouden pensioenen, zowel voor werknemers als voor zelfstandigen, ook op een andere wijze worden aangepast aan de evolutie van de welvaart dan de overige socialezekerheidsuitkeringen. Niet alle socialezekerheidsuitkeringen worden gedurende een even lange periode uitbetaald en pensioenen zijn uit hun aard langlopende socialezekerheidsuitkeringen. Toch kan men zich de vraag stellen of dit een gewenst effect van het puntensysteem is en of het puntensysteem niet beter een andere techniek zou hanteren. Men kan overwegen om in het puntensysteem te kiezen voor een andere techniek van welvaartsaanpassing van de pensioenen. Die techniek zou een aanpassing aan de evolutie van de algemene welvaart kunnen nastreven veeleer dan een aanpassing aan de evolutie van het arbeidsinkomen van de eigen beroepscategorie. Een dergelijke techniek zou voorts de wijze van welvaartsaanpassing van werknemers- en zelfstandigenpensioenen en van andere socialezekerheidsuitkeringen kunnen laten verlopen volgens dezelfde regels.

§ 5. Tussentijds besluit⁵³⁴

192. De nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen hebben verworven tijdens perioden van arbeid en de fictieve inkomsten die betrekking hebben op gelijkgestelde perioden van inactiviteit, worden op een bij koninklijk besluit bepaalde wijze geïndexeerd op het ogenblik dat het bedrag van een rust- of overlevingspensioen of een overgangsuitkering wordt berekend. Er wordt geen rekening gehouden met een gebeurlijke groei van de nettoberoepsinkomsten bovenop de evolutie van het indexcijfer. Anders dan de pensioenregeling voor werknemers hanteert de zelfstandigenregeling niet de gezondheidsindex. De zelfstandigenregeling past daardoor momenteel lagere indexeringscoëfficiënten toe dan in de werknemersregeling.

Het bedrag van de zelfstandigenpensioenen wordt na de berekening ervan systematisch verder aangepast aan de evolutie van het indexcijfer om de koopkracht van de pensioengerechtigden te vrijwaren. Zoals andere socialezekerheidsuitkeringen, worden zelfstandigenpensioenen aangepast, als de afgevlakte gezondheidsindex de zogenaamde spilindex overschrijdt. De regering heeft voorts de wettelijke verplichting om elke twee jaar een beslissing te nemen over een aanpassing aan de algemene welvaart van sommige of alle socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen binnen een bepaalde financiële enveloppe. De huidige welvaartsaanpassing wordt weinig doorzichtig geacht en hangt af van een beslissing van de uitvoerende macht.

193. In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem worden de nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen hebben behaald in het verleden niet geherwaardeerd. De waarde van een punt en bijgevolg ook het pensioenbedrag staat immers in functie van het gemiddeld arbeidsinkomen van de actieve zelfstandigen op het ogenblik waarop het pensioen wordt opgenomen.

De Commissie is van oordeel dat het pensioensysteem ook een zekere welvaartsvastheid moet garanderen aan de pensioengerechtigden. Daarbij moet in haar ogen een goed evenwicht moet worden

---

⁵³⁴ Zie, voor een verdere verfijning, Deel III en de Eindconclusie.

gevonden tussen een voldoende hoog aanvangspensioen en een voldoende welvaarts koppeling daarvan en moet het daartoe vooraf vastgelegd richtsnoer zowel voldoende zekerheid bieden aan gepensioneerden, als een zekere flexibiliteit toelaten met het oog op de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem.

194. De huidige pensioenregeling voor zelfstandigen en het door de Commissie voorgestelde puntensysteem zorgen bijgevolg beide, weliswaar op uiteenlopende wijzen en in verschillende mate, ervoor dat zelfstandigenpensioenen worden berekend op basis van geactualiseerde nettoberoepsinkomsten.

De toepassing van het puntensysteem leidt, als de nettoberoepsinkomsten sneller groeien dan het indexcijfer, tot een hoger referentie-inkomen en dus, zonder compenserende maatregelen, mogelijk tot een stijging van de pensioenuitgaven. De Commissie wenst een budgetneutrale overstap naar het puntensysteem. Het percentage (δ) van het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden waarmee de waarde van een punt wordt bepaald, moet zo worden vastgesteld dat is voldaan aan dat vereiste van budgetneutraliteit. Dat zou kunnen leiden tot een vermindering van de aanvangspensioenen die evenwel steeds het vereiste of gewenste minimumpeil moeten bereiken, zodat wellicht niet a priori kan worden uitgesloten dat, ook na de transitie, de globale pensioenuitgaven zouden stijgen bij gebrek aan compenserende ingrepen.

Naarmate de opeenvolgende jaarlijkse gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen variëren in functie van de conjunctuur en naarmate periodes van hoog- en laagconjunctuur mekaar sneller opvolgen, wordt het referentie-inkomen voor de berekening van het pensioen conjunctuurgevoeliger. De waarde van een punt verschilt bijgevolg mogelijk, naargelang van het jaar waarin het pensioen wordt opgenomen. Het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden wordt in het puntensysteem berekend over een periode van bijvoorbeeld drie jaar. Er is ons inziens geen bezwaar dat het puntensysteem voor de zelfstandigen een langere referentieperiode zou hanteren dan het puntensysteem voor de werknemers, ingeval de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen onderhevig zijn aan grotere conjunctuurschommelingen dan de werknemerslonen. Bij invulling van de notie arbeidsinkomen volgens de door ons onderzochte piste 2 zullen de opeenvolgende gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen minder sterk zullen schommelen dan bij toepassing van piste 1.

Ingeval het herwaarderingsmechanisme van het puntensysteem zou leiden tot een grotere spanning tussen de zelfstandigenpensioenen en de pensioenen voor werknemers, zou dat op zich, beoordeeld naar de huidige rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, geen schending van het grondwettelijke beginsel van gelijkheid en niet discriminatie inhouden. Bovendien mag de wetgever maatregelen nemen om het uiteengroeien van zelfstandigen- en andere pensioenen te beperken of te verhinderen. De Commissie acht het geboden dat dit gebeurt op basis van een globale visie over de sociale performantie van de drie pensioenregelingen en na voorafgaandelijk overleg met en besluitvorming door de regering.

195. Uit te betalen zelfstandigenpensioenen worden in de huidige pensioenregeling voor zelfstandigen verder aangepast aan de evolutie van het indexcijfer. Dezelfde indexeringswijze wordt gehanteerd voor uit te betalen werknemerspensioenen en andere socialezekerheidsuitkeringen. De regering dient voorts

om de twee jaar een beslissing te nemen over een aanpassing aan de algemene welvaart van sommige of alle socialezekerheidsuitkeringen voor zelfstandigen. Daarbij wordt onder meer rekening gehouden met de evolutie van de nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen, de verhouding tussen het aantal uitkerings-trekkers en het aantal actieven en de nood aan een duurzaam financieel evenwicht van het sociaal statuut der zelfstandigen.

Het puntensysteem voorziet niet meer in een indexering van de uit te betalen pensioenen, maar wel in een welvaartsvastheid ervan volgens een vooraf vastgelegd richtsnoer. Dat moet gepensioneerden voldoende zekerheid bieden, maar voldoende flexibel blijven opdat de mate welvaartsvastheid kan worden bepaald in functie van de financiële houdbaarheid van het pensioensysteem. Naargelang de budgettaire mogelijkheden van de onderscheiden pensioenregelingen uiteenlopen, kan het zich voordoen dat werknemers- en zelfstandigenpensioenen in verschillende mate zullen worden aangepast aan de evolutie van de welvaart. Daarnaast wordt de evolutie van de welvaart in het puntensysteem gemeten op een verschillende wijze, naargelang het gaat om werknemers- of zelfstandigenpensioenen. Dat zou op zich kunnen bijdragen tot een divergerende welvaartsaanpassing van werknemers- en zelfstandigenpensioenen en tot een verschillende welvaartsaanpassing van pensioenen en andere socialezekerheidsuitkeringen. Men kan overwegen om in het puntensysteem te kiezen voor een andere techniek van welvaartsaanpassing van de pensioenen. Die techniek zou een aanpassing aan de evolutie van de algemene welvaart kunnen nastreven veeleer dan een aanpassing aan de evolutie van het arbeidsinkomen van de eigen beroepscategorie. Een dergelijke techniek zou voorts de wijze van welvaartsaanpassing van werknemers- en zelfstandigenpensioenen en van andere socialezekerheidsuitkeringen kunnen laten verlopen volgens dezelfde regels.

DEEL II. ANALYSE VAN INKOMENS- EN PENSIOENDATA MET HET OOG OP DE INVOERING VAN EEN PUNTENSYSTEEM IN DE PENSIOENREGELING VOOR ZELFSTANDIGEN

196. Deel II van dit rapport omvat onze analyse van de inkomens- en pensioendata die we hebben doorgevoerd met het oog op de invoering van een puntensysteem in de pensioenregeling voor zelfstandigen.

197. We geven in hoofdstuk 1 onmiddellijk de belangrijkste resultaten weer van de statistische analyse die we hebben gemaakt van de inkomens van de zelfstandigen opgenomen in de loopbaandatabank van het RSVZ (e-Clipz) en de databank met pensioenbeslissingen. Deze analyse werd uitgevoerd met het oog op het formuleren van antwoorden op de onderzoeksvragen die ons werden voorgelegd door het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen. We benadrukken daarbij dat ons onderzoek exploratief is geweest en geenszins definitieve antwoorden kan bieden. De analyse van het puntensysteem is immers complex wegens de conditie van budgetneutraliteit, die de Commissie vooropstelt, en omwille van de vele keuzes die moeten worden gemaakt bij de implementatie van het puntensysteem. De gepresenteerde resultaten dienen dan ook beschouwd te worden onder dat voorbehoud.

In hoofdstuk 2 lichten we nader toe hoe de scenario's die kunnen worden gevolgd bij de implementatie van het puntensysteem, werden gedefinieerd en in hoofdstuk 3 bespreken we de impact van de scenario's op het puntenaantal en de budgetneutrale waarde van een punt (hoofdstuk 3).

Men kan zich de vraag stellen welke impact een bepaalde invulling van de notie arbeidsinkomen, het al dan niet toepassen van de correctiecoëfficiënt, het opnemen van een minimale puntengarantie en het mechanisme van herwaardering zullen op het pensioenbedrag in het pensioensysteem. Het is niet makkelijk om een afzonderlijk antwoord te geven op elk van deze vragen, omdat het antwoord voor een bepaalde parameter afhangt van alle keuzes die voor de andere parameters worden gemaakt bij de invoering van het puntensysteem. We hebben daarom ervoor gekozen om deze vragen samen te bestuderen. We hebben dit gedaan op basis van scenario's van implementatie van het puntensysteem en het gebruik van typegevallen van inkomenspatronen.

In het bijgeleverd Excelbestand (typegevallen.xlsx) worden drie varianten van typegevallen in detail uitgewerkt: (i) typegevallen voor zelfstandigen die voorkomen in een nota van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen⁵³⁵, (ii) typegevallen naar analogie van de typegevallen voor werknemers in Tabel 3.3 van Bijlage 2.1. Het pensioenstelsel van de werknemers bij het commissierapport⁵³⁶ en (iii) typegevallen op basis van een statistische clusteranalyse van de inkomensdata, gebruik makende van het k-means algoritme.

198. In diverse appendices geven we bijkomende toelichting. In Appendix 1 inventariseren we de vereiste inkomensgegevens, analyseren we de daarover beschikbare data en stellen we wetenschappelijk

---

⁵³⁵ ABC (2017). Nota – Vergelijking van pensioenrechten op basis van typegevallen.

⁵³⁶ Zie: <http://pensioen2040.belgie.be/nl/rapport-062014.htm>.

onderbouwde methoden voor om te remediëren aan eventuele leemten en schommelingen in de beschikbare inkomensgegevens. De conclusie is dat de data in het algemeen van voldoende goede kwaliteit zijn met het oog op de analyse van het puntensysteem en, op termijn, met het oog op het gebruik ervan bij de invoering van het puntensysteem. Zoals we nader uiteenzetten in Appendix 2 hebben we onze analyse uitgevoerd op basis van de data met betrekking tot 14.181 individuen die in 2012 met pensioen zijn gegaan. We lichten voorts nog toe hoe we de pensioenen van de betrokken individuen hebben berekend met toepassing van de huidige pensioenregeling (Appendix 3) en onder het puntensysteem (Appendix 4). We zetten uiteen hoe we op basis daarvan de kalibratie van δ berekenen (Appendix 5) en hoe we tot een budgetneutrale kalibratie komen, voor het geval men alleen de pensioenloopbaan na 1983 waarvoor de huidige pensioenregeling forfaitair pensioen toekent, in aanmerking zou nemen (Appendix 6). We sluiten af met een overzicht van mogelijke methoden van herwaardering (Appendix 7).

Hoofdstuk 1. Resultaten van de analyse

§ 1. Het proportioneel puntensysteem is equivalent aan de huidige proportionele pensioenberekening, met uitzondering van de herwaardering i.f.v. de inkomensgroei en de vervanging van de alleenstaandecoëfficiënt door de coëfficiënt “ δ ”.

199. Het proportioneel puntensysteem en de huidige proportionele pensioenberekening zijn equivalent behoudens twee innovaties in het puntensysteem: de herwaardering in functie van de inkomensgroei en de vervanging van de alleenstaandecoëfficiënt door een (mogelijks veranderlijke) coëfficiënt “ δ ”, zoals hierna wordt toegelicht.⁵³⁷ Dit inzicht is van belang om de effecten van de invoering van het puntensysteem te begrijpen.

200. Om dit aan te tonen, maken we abstractie van de minimumpensioenen en de gebruikte inkomensdefinitie. We maken ook abstractie van de correctiecoëfficiënt en de bijhorende deelschijven. Dan zijn de te vergelijken pensioenformules als volgt.

Onder het huidig systeem is de algemene formule voor de pensioenberekening bij de zelfstandige een som van een proportie van het geherwaardeerd inkomen, waarbij herwaardering afhankelijk is van levensduurte:

$$\frac{\text{alleenstaandecoëf}}{\text{lengtestdloopbaan}_T} \sum_t \text{inkomen}_t * \text{herwaarderingscoëf}_t$$

De alleenstaandecoëfficiënt is 0.6 voor een alleenstaande en 0.75 voor een gezin. Onder het puntensysteem is de formule als volgt:

$$\delta * \frac{\text{gemiddeldinkomen}_T * (\text{alleenstandecoëf puntensysteem})}{\text{ref.aantalpunten}_T} * \sum_t \text{punten}_t.$$

In het puntensysteem zouden we het aantal punten met 1.25 (=0.75/0.6) vermenigvuldigen ingeval een gezinspensioen moet worden berekend.

Veronderstellen we nu voor de eenvoud de berekening van een alleenstaande. De equivalentie kan dan aangetoond worden door de punten in bovenstaande formule te vervangen door hun definitie, namelijk de verhouding tussen inkomen van het individu en het gemiddeld inkomen van de beroeps categorie:

$$\begin{aligned} &= \delta * \frac{\text{gemiddeldinkomen}_T}{\text{ref.aantalpunten}_T} \sum_t \frac{\text{inkomen}_t}{\text{gemiddeldinkomen}_t} \\ &= \delta * \frac{1}{\text{ref.aantalpunten}_T} \sum_t \text{inkomen}_t * \frac{\text{gemiddeldinkomen}_T}{\text{gemiddeldinkomen}_t} \end{aligned}$$

⁵³⁷ F. VANDENBROUCKE, “Calculer les pensions sur base des points = calculer les pensions sur base des salaires revalorisés : pourquoi ? Illustration pour le régime des travailleurs salariés, nota van 9 juli 2014, niet gepubliceerd, 6p, toegevoegd als bijlage 1.

In plaats van het inkomen te herwaardenen in functie van de levensduurte wordt het inkomen geherwaardeerd aan de inkomensgroei:

$$\text{herwaardering in het puntensysteem}_t = \frac{\text{gemiddeldinkomen}_T}{\text{gemiddeldinkomen}_t}$$

201. Een tweede verandering is de toevoeging van de parameter δ die op verschillende manieren kan geïnterpreteerd worden:

- interpretatie 1: voor iemand met het referentie-aantal punten is het pensioen gelijk aan δ keer het gemiddeld inkomen van sociaal verzekerden in hun beroepscategorie;
- interpretatie 2: δ is een beleidsinstrument dat toelaat om het beschikbaar pensioenbudget te verdelen over de punten die verdiend zijn door zij die pensioenaanvragen. Deze interpretatie vereist echter wel δ afhankelijk te maken van het tijdstip van pensionering;
- interpretatie 3: in het jaar van pensionering (T) waarin de herwaarderingscoëfficiënten 1 zijn voor beide systemen is delta de verhouding tussen de pensioenopbouw puntensysteem en 0.6 keer het huidig systeem;
- interpretatie 4: in een economie waarbij gemiddeld inkomen constant blijft over de jaren (d.w.z. indien $\frac{\text{gemiddeldinkomen}_T}{\text{gemiddeldinkomen}_t} = 1$, voor alle t) en ook de prijzen constant blijven over de jaren (d.w.z. indien $\text{herwaarderingscoëf}_t = 1$, voor alle t), en er dus geen herwaardering is onder beide systemen, komt de delta van het puntensysteem overeen met de alleenstaandencoëfficiënt van 0.6 onder het huidig systeem.

202. Het antwoord op de vraag wie winnaars en verliezers zijn bij de invoering van het puntensysteem hangt af van de keuze voor δ . Uit de equivalentie is de verhouding pensioenopbouw voor een gegeven inkomen in jaar t onder het huidige systeem versus het puntensysteem:

$$\frac{\text{Pensioenwaarde van } t \text{ naar } T \text{ puntensys}}{\text{Pensioenwaarde van } t \text{ naar } T \text{ huidigsys}} = \frac{\delta * \text{herwaarderingscoëf vh puntensysteem}_t}{0.6 * \text{herwaarderingscoëf}_t}$$

Hieruit volgt dat, voor een voldoende hoge δ , iedereen winnaar kan zijn. Een voldoende voorwaarde is namelijk dat, voor elk inkomstenjaar t , het product tussen δ en de herwaardering gebruikt in het puntensysteem hoger is dan het product tussen de alleenstaandencoëfficiënt van 0.6 en de huidige herwaardering:

$$\delta * \text{herwaarderingscoëf vh puntensysteem}_t \geq 0.6 \text{ huidige herwaarderingscoëf}_t.$$

Dit is equivalent met de conditie dat, voor inkomstenjaar t , de herwaardering van het puntensysteem hoger moet zijn dan $(0.6/\delta)$ keer de huidige herwaardering:

$$\text{herwaarderingscoëf vh puntensysteem}_t \geq \frac{0.6}{\delta} \text{ huidige herwaarderingscoëf}_t.$$

Wanneer aan deze conditie niet voldaan is, zijn er pensioenloopbanen die verlies lijden onder de invoering van het puntensysteem.

203. Bij een budgetneutrale invoering van het puntensysteem kan het niet zijn dat er winnaars zijn en geen verliezers. Aangezien de herwaarderingscoëfficiënten verschillen tussen de huidige pensioenregeling en het puntensysteem, is de politieke vraag dan of er voldoende voordelen zijn aan een herwaardering in functie van de inkomensgroei om deze verandering te motiveren. Een minder ingrijpende optie bestaat erin het huidige systeem van herwaardering te behouden en toekomstige schokken op te vangen via aanpassing van parameters in de huidige pensioenformule.

204. Een essentieel element in de bespreking van de verschillen is dat de principes van het puntensysteem voldoende algemeen zijn om via de keuze van implementatie een pensioensysteem te ontwerpen naar de smaak van de beleidsmaker. Zo kan men stellen dat de huidige pensioenopbouw bij de zelfstandigen en bij de werknemers genesteld is als bijzonder geval in het puntensysteem, namelijk het invoeren van het puntensysteem wordt doorgevoerd met een delta van 0.6 en met herwaardering aan de huidige index. De equivalentie impliceert dat de twee systemen dan enkel verschillen in termen van framing van de berekening:

- framing puntensysteem: het huidig inkomen wordt vertaald naar een in aanmerking genomen inkomen voor de pensioenberekening. Als tussenstap (die aanhoudt tot het tijdstip van pensionering) wordt dat inkomen vertaald naar punten. De toekomstige monetaire waarde van een punt hangt af van een te bepalen index;
- framing huidig systeem: het huidig inkomen wordt vertaald naar een huidig pensioenbedrag; dat bedrag krijgt een toekomstige waarde in functie van een te bepalen index.

205. Het puntensysteem heeft met de breuk waarvan de teller het individuele beroepsinkomen en de noemer het gemiddelde beroepsinkomen van de desbetreffende beroeps categorie weergeeft, een extra vorm van niet-lineaire bewerking (t.o.v. bestaande bewerkingen van vermenigvuldiging, plafonnering) welke door sommigen kan worden aangezien als een extra factor van complexiteit van de pensioenberekening. Het kan interessant zijn om dat verder te laten onderzoeken.

§ 2. Gradaties in afwijking van de implementatie van het puntensysteem tegenover de huidige pensioenberekening

206. De invoering van het puntensysteem omhelst heel wat keuzes m.b.t. de definitie van de notie 'inkomen', het gebruik van de correctiecoëfficiënt, de minimum- en maximumpensioenen en de berekening van δ . Dit vertaalt zich in onze analyses in een groot aantal scenario's waarvan we in dit document de meest plausibele rapporteren met een budgetneutrale δ . We verwijzen naar ons Excel-bestand voor andere keuzes.

207. Een belangrijke vraag is welke de implementatie zou kunnen zijn die het dichtst aanleunt bij de huidig pensioenregeling, maar wel de twee belangrijke principes van het puntensysteem respecteert,

namelijk de herwaardering in functie van de inkomensgroei en de budgetneutraliteit via de kalibratie van δ .

Het antwoord verkrijgen we in ons “scenario 3bis”.⁵³⁸

De motivatie hiervoor is als volgt. In het huidige systeem van de berekening der zelfstandigenpensioenen worden de inkomens van de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep, die onder de minimumdrempel voor de bijdrageberekening liggen, opgetrokken tot die minimumdrempel. Het pensioendeel voor het desbetreffende loopbaanjaar wordt dan berekend op basis van de minimumdrempel. Voorts worden de beroepsinkomsten van alle zelfstandigen in voorkomend geval beperkt tot het intermediair plafond bij de berekening van de pensioenen. Deze twee transformaties benoemen we hierna als “opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten”. Bij de pensioenberekening wordt ook een correctiecoëfficiënt toegepast in de huidige pensioenregeling. Voor de loopbaan jaren vanaf 1997 worden de tot het intermediair plafond begrensde beroepsinkomsten opgedeeld in twee deelschijven en hanteert men een tweevoudige correctiecoëfficiënt die hoger is voor de eerste deelschijf (hogere coëfficiënt) dan voor de tweede deelschijf (lagere coëfficiënt). De waarde van de correctiecoëfficiënten is doorheen de jaren aangepast om zo enigszins de verhouding tussen het pensioenbijdragepercentage voor zelfstandigen en de som van de pensioenbijdragepercentages voor werknemers en werkgevers tot uiting te brengen. Door in het puntensysteem de individuele inkomens van de zelfstandigen te vermenigvuldigen met deze correctiecoëfficiënten wordt deze karakteristiek van de huidige pensioenregeling behouden. Voorts kent de huidige regeling een minimumpensioen toe aan wie kan bogen op ten minste 30 pensioenloopbaan jaren pro rata van het minimumpensioenbedrag voor een volledige pensioenloopbaan. Intrinsiek kent de huidige pensioenregeling ook een maximumpensioen door de combinatie van de inkomensbegrenzing tot het intermediair plafond met het oog op de pensioenberekening, enerzijds, en de toepassing van het principe van de eenheid van pensioenloopbaan, anderzijds. In scenario 3bis van de analyse komen deze karakteristieken terug. Voor het minimumpensioen nemen we dezelfde voorwaarde als in de huidige regeling (pensioenloopbaan van ten minste 30 jaren). Voor het maximumpensioen berekenen we per jaar een maximumaantal punten, dat kan worden verdiend door het huidige maximumpensioen te delen door 45 keer de waarde van een punt in het desbetreffende scenario.

Als men het puntensysteem zou implementeren in 2012, geeft onze analyse onder budgetneutraliteit aan dat dit kan met een δ van 0.541, welke onder de huidige alleenstaandencoëfficiënt van 0.6 ligt. Vermenigvuldigen we deze δ met de gemiddelde begrensde beroepsinkomsten van 2012, dan verkrijgen we een waarde van een punt van ongeveer 315 EUR en hebben de zelfstandigen gemiddeld rond de 0,85 punten per bijdragejaar. Dat aantal is kleiner dan het aantal punten nodig om het minimumpensioen te

---

⁵³⁸ Voor een overzicht van onze scenario's verwijzen we naar deel II, hoofdstuk 2, § 6. Door tijdsgebrek hebben we geen logische benaming gegeven aan de scenario's. Onze excuses hiervoor aan de lezer. De toevoeging van “bis” in scenario 3 bevat geen enkele appreciatie. Scenario 3bis hebben we onderzocht na scenario 3 onderzocht te hebben. Idem voor scenario 3tris (welke in het Excelbestand staat, maar niet dit document heeft gehaald) en scenario 3quater.

bereiken. Het gevolg is dat 58.91% van onze steekproef een verhoging van het normaal berekend pensioen naar het minimumpensioen geniet.

Dit puntensysteem is wat de 2012-populatie betreft, zeer voordelig voor zij die forfaitair punten opbouwen voor de loopbaanjaren vóór 1984. Eén punt per loopbaanjaar is dan 315 EUR versus de forfaitaire 143 EUR in de huidige pensioenregeling. Dat impliceert dus een verschuiving van proportionele naar forfaitaire pensioenopbouw. Dat effect heeft een uitdovend karakter, naarmate degenen die pensioen hebben opgebouwd vóór 1984 de pensioenleeftijd al bereikt zullen hebben op het tijdstip van de transitie naar het puntensysteem. Het impliceert dat, bij voor het overige gelijkblijvende gegevens, de δ op het ogenblik van de transitie wellicht hoger zal zijn dan deze berekend voor 2012, vermits het gemiddeld aantal verworven punten dan daalt en de waarde van een punt bijgevolg toeneemt.

Voorts is er ook een verschuiving binnen de proportionele pensioenopbouw. De inkomensherwaardering met een delta van 0.541 zorgt ervoor dat we kunnen verwachten dat er een transfer is van pensioen van zij die veel pensioenrechten opbouwen in de jaren waarin de inkomensherwaardering substantieel hoger is dan de huidige herwaardering naar zij die voornamelijk pensioenrechten opbouwen in de jaren waar inkomensherwaardering lichtjes hoger, vergelijkbaar of lager is dan de huidige herwaardering. Deze transfer is te verwachten omwille van de conditie van budgetneutraliteit en omwille van verschillen in loopbaan tussen zelfstandigen. Als een persoon een substantieel hoger pensioen krijgt omwille van een verbeterde herwaardering, zal dit gefinancierd worden door elders een lager pensioen uit te keren. In de praktijk is het zo dat, t.o.v. de bestaande herwaardering, de inkomensherwaardering vooral voordelig is voor de inkomens verkregen op jonge leeftijd. Bijgevolg zullen zij die vooral pensioen opbouwen op jonge leeftijd erbij winnen ten nadele van zij die vooral pensioen opbouwen op late leeftijd. Het verzwakt dus in zekere zin de incentivering om op latere leeftijd een nieuwe loopbaan te starten en gaat aldus enigszins in tegen de betrachting van de regering om langer werken aan te moedigen, al mag niet uit het oog worden dat het puntensysteem het pensioenbedrag afhankelijk maakt van het ogenblik waarop het pensioen wordt opgenomen.

Dat we, onder scenario 3bis, een δ verkrijgen die lager is dan 0.6, compenseert de gunstige regeling van het forfaitair systeem onder het puntensysteem (1 punt per jaar) en de omstandigheid dat in de 2012-populatie blijkbaar een voldoende groot aantal zelfstandigen een pensioenopbouw hebben in jaren met een hogere herwaardering. Ten opzichte van de huidige pensioenregeling is er dus een verschuiving van pensioenopbouw van zij die die vooral opbouwen op het einde van de loopbaan naar zij die forfaitair opbouwen en pensioenrechten opbouwen in de jaren met hoge herwaardering op basis van de inkomensgroei.

208. Een andere implementatie dan scenario 3bis leidt onder budgetneutraliteit tot verdere verschuivingen van de pensioenallocatie binnen de groep van pensioengerechtigde zelfstandigen tegenover de allocatie onder scenario 3bis om de volgende redenen

- als het maximumpensioen wordt afgeschaft of verhoogd, zal dit allicht leiden tot meer punten en dus tot een lagere waarde van het punt waardoor degenen met een pensioen tussen het minimum- en het maximumpensioen een lager pensioen kunnen verwachten dan in scenario 3bis.

- als de correctiecoëfficiënt wordt afgeschaft, wordt ook het degressief karakter van de pensioenopbouw in deelschijf 2 afgeschaft en kan men dus verwachten dat degenen met een substantiële pensioenopbouw in de tweede deelschijf erop vooruitgaan ten nadele van de zelfstandigen die boven het minimumpensioen uitkomen maar weinig pensioen opbouwen in de tweede deelschijf. Beide groepen hebben meer punten en dus daalt de waarde van een punt, maar omwille van het budgetneutraal karakter van de transitie zou het afschaffen van de degressiviteit in de pensioenopbouw ten voordele moeten zijn van degenen die het meest pensioen opbouwen onder de huidige tweede deelschijf;
- als punten worden berekend op basis van onbegrensde beroepsinkomsten zal de rechts asymmetrische verdeling van inkomsten zich vertalen in een ongelijkheid van de verdeling van punten tussen zelfstandigen, met een klein percentage uitschieters in termen van een hoog aantal punten. Dit geschiedt a priori ten nadele van zij die net boven het minimumpensioen uitkomen;
- een combinatie van voorgaande modaliteiten kan bepaalde effecten verder accentueren. We zien dit in scenario 5 waar er geen enkele begrenzing is: gebruik van onbegrensde beroepsinkomsten, geen regeling met maximumpunten per jaar en geen afzwakking van de pensioenopbouw voor de hogere inkomens via de tweevoudige correctiecoëfficiënt. Dit leidt tot een situatie waarin het evenwicht van budgetneutraliteit wordt gevonden in termen van een groot aantal verworven punten en een lage waarde van het punt. Dit effect is ten dele endogeen door de regeling met minimumpensioenen waardoor, als de waarde van een punt laag is, een hoog aantal punten nodig is om het minimumpensioen te garanderen.

209. Merk op dat dergelijke verschuivingen (bv. het optrekken van het maximumpensioen, het afschaffen van de degressieve correctiecoëfficiënten, het hanteren van onbegrensde beroepsinkomsten, en zelfs het invoeren van inkomensherwaardering) ook rechtstreeks kunnen doorgevoerd worden onder de huidige pensioenregeling. Het zal tot soortgelijke winnaars en verliezers leiden, ingeval de alleenstaendencoëfficiënt moet aangepast worden om budgetneutraliteit te verzekeren. Het “puntensysteem” is dus niet onontbeerlijk om deze aanpassingen te verwezenlijken, indien zij gewenst worden geacht. Deze afwegingen geven het politieke dilemma weer.

§ 3. Budgetneutraliteit is eenvoudig in principe, maar de berekening is gevoelig aan de karakteristieken van de pensioenpopulatie waarop zij wordt berekend

210. Volgens de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040 dient de waarde van een punt zo berekend te worden dat de transitie van de huidige pensioenregeling naar het puntensysteem budgetneutraal gebeurt. Dat creëert een gevoeligheid aan de definitie van de groep van zelfstandigen waarop budgetneutraliteit wordt berekend. In de analyse manifesteert deze gevoeligheid zich door de verschillen tussen de cohortes waarop de budgetneutrale δ wordt berekend.

Een eerste vraag die rijst, is over welk budget we spreken. Is dat het budget dat bestaat uit alle gediscoteerde uitgaven (vandaag en in de toekomst) van zij die met pensioen gaan op het kantelmoment of gaat het alleen om de uitgaven in het jaar zelf van het kantelmoment. In het eerste geval zou dit

betekenen dat, door keuzes van een hogere herwaardering, de toekomstige pensioenuitgaven hoger liggen en men het pensioen dus moet inkorten om zo reserves aan te leggen voor de toekomst.

211. In de berekening zijn we uitgegaan van budgetneutraliteit ten opzichte van de uitgaven in het jaar van omslag.

In een ideale wereld waarin we voor elk individu dat met pensioen gaat op het kantelmoment, weten hoeveel zijn/haar punten en het gewerkt aantal jaren bedragen onder het zelfstandigenstatuut, is dit een eenvoudige berekening.

In werkelijkheid weten we echter niet wie met pensioen zal gaan, en komt daar nog het probleem van een onvolledige kennis van de inkomens en de te maken pensioenkeuzes bij omwille van:

- het hoog aantal gemengde loopbanen, waardoor we pas bij de pensioenaanvraag weten hoeveel het aantal gewerkte jaren bedraagt (belangrijk voor het minimumpensioen) en hoeveel pensioen wordt opgebouwd in het zelfstandigenstatuut (relevant als er een maximumbedrag is, waarbij rekening moet worden gehouden met het puntensysteem voor de andere beroeps categorieën);
- het invoeren van bepaalde gegevens op ogenblik van de pensioenaanvraag (bv. het regulariseren van de studieperiode en sommige periodes i.v.m. militaire dienst wordt vaak pas gedaan bij de pensioenaanvraag). In de analyse van budgetneutraliteit gebruiken we het aantal jaren geregistreerd in de pensioenaanvraag, maar voor de berekening van de pensioenopbouw onder het huidig systeem en het puntensysteem maken we gebruik van de e-Clipz-data;
- de vertraging van 3 jaar waarmee inkomens beschikbaar zijn in e-Clipz.

Voorts is de extrapolatie van budgetneutraliteit berekend in het verleden naar de toekomst complex omwille van:

- de vele veranderingen in het pensioen van de zelfstandigen (uitdoven van het forfaitair systeem, optrekken van minimumpensioenen, invoeren van extra codes waaronder zelfstandigen pensioenrechten kunnen opbouwen, langere loopbanen, het aantal jaren om minimumpensioenrechten te berekenen zal in de toekomst ook gewerkte jaren als ambtenaar omvatten, etc.);
- de noodzaak van een koppeling tussen e-Clipz en de databank pensioenbeslissingen om het effectief aantal gewerkte jaren te kennen (nodig voor de toekenning van het minimumpensioen) en het feit dat de data in een niet verwaarloosbaar percentage van de gevallen inconsistent is tussen beide databanken, vermoedelijk omwille van de nieuwe informatie die verkregen is bij de pensioenbeslissing en niet is opgenomen in e-Clipz;

- heterogeniteit in de inkomenspatronen van zelfstandigen ten gevolge van intrinsiek hogere fluctuaties in hun inkomen en het hoog en veranderend aantal gemengde loopbanen.

212. Tenslotte merken we op dat relatief kleine verschillen in δ een grote invloed kunnen hebben op de pensioenmassa omwille van de vermenigvuldiging met δ van alle punten die de pensioengerechtigden hebben opgebouwd. Hierbij is het allicht zo dat, omwille van socio-politieke redenen, δ niet bruusk zal mogen variëren van jaar tot jaar waardoor er een zekere persistentie kan zitten in de effecten van het verkeerd inschatten van budgetneutraliteit.

§ 4. Keuzes bij de implementatie van het puntensysteem beïnvloeden de verhouding tussen verworven punten en inkomen alsook de waarde van het punt

213. Een lager aantal punten per zelfstandige (en dus een hogere waarde van het punt) wordt bereikt bij:

- het niet begrenzen tot het intermediair plafond van inkomens die meegenomen worden voor het berekenen van het gemiddeld inkomen;
- het vermenigvuldigen van individuele beroepsinkomsten met de correctiecoëfficiënt.

Het optrekken van de individuele beroepsinkomsten van de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep tot de minimumdrempel verhoogt het gemiddeld inkomen, en verlaagt dus het aantal punten voor personen wier beroepsinkomsten de minimumdrempel overtreffen.

214. Omdat het gemiddeld aantal punten per zelfstandige vertekend wordt door de gemengde loopbanen rapporteren we in onderstaande tabel het gemiddeld aantal punten per bijdragejaar met pensioenopbouw (dus codes 1-18, 26, 30 (jaren tot 2005), en 55 in de e-Clipz-databank) voor de zogenaamde cohorte 1 bestaande uit de zelfstandigen die 2012 met pensioen zijn gegaan en waarvoor de data beschikbaar zijn in zowel de e-Clipz-databank als in de databank met pensioenbeslissingen. In de tabel:

- duidt de rij op een scenario van implementatie van het puntensysteem;
  - scenario's 0-3: begrensde en opgetrokken inkomens;
  - scenario's 4-6: onbewerkte inkomens;
  - scenario 1, 3, 4, 6: met correctiecoëfficiënt;
  - scenario's 0, 3, 6: met maximumpensioen;
- zijn de scenario's met een "b" degene waar het minimumpensioen berekend wordt op basis van de volledige loopbaan;
- zijn de scenario's met een "q" gelijkaardig aan de scenario's met een "b" maar berekenen we het gemiddeld inkomen als het gemiddeld gecorrigeerd inkomen. Dit respecteert het bestaan van de deelschijven, maar niet dat de pensioenbijdragepercentages kunnen verschillen over de jaren heen;
- staat het referentiescenario 3bis – cohorte 1 steeds in het vet aangeduid.

215. In dezelfde tabel tonen we ook de respectieve delta's en het vereiste minimumaantal punten. Voor de scenario's met maximumpensioen in het puntensysteem rapporteren we ook het maximaal aantal punten in 2012.

	Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar	Waarde v. punt	Delta	Minimum- aantal punten	Maximum- aantal punten
0	1,24	215,40	0,37	1,30	1.48
0b	1,04	257,60	0,44	1,08	1.24
1	0,94	281,12	0,48	0,99	/
1b	0,93	284,51	0,49	0,98	/
1q	0,93	283,48	0,74	0,99	/
2	1,61	164,29	0,28	1,70	/
2b	1,38	189,30	0,32	1,48	/
3	0,90	294,89	0,51	0,95	1.08
3b	0,85	315,21	0,54	0,89	1.01
3q	0,85	314,66	0,82	0,89	1.01
4	1,29	200,58	0,30	1,39	/
4b	1,05	242,25	0,37	1,15	/
4q	1,05	244,26	0,58	1,14	/
5	2,32	111,71	0,17	2,50	/
5b	1,66	151,02	0,23	1,85	/
6	0,86	304,54	0,46	0,92	1.05
6b	0,50	531,09	0,81	0,53	0.60
6q	0,51	518,83	1,23	0,62	0.62

We zien in de kolom met het gemiddeld aantal punten dat zowel het gebruik van de onbewerkte beroepsinkomsten als het afschaffen van de correctiecoëfficiënt leiden tot een substantieel hoger gemiddeld aantal punten per bijdragejaar en een lagere waarde van een punt. Deze effecten worden ingeperkt bij aanwezigheid van een maximumpensioen.

Indien de correctiecoëfficiënt behouden blijft, zal de zelfstandige met een gemiddeld inkomen minder dan 1 punt per jaar verdienen. Dit komt overeen met de resultaten in scenario's 3bis, 3quater, 6bis en 6quater waarbij we ook als typegeval het individu beschouwen dat 1 punt opbouwt onder deze scenario's. Deze typegevallen staan gekend onder RBI, RBICC, ROI en ROICC.

Als we het minimumpensioen delen door 45 keer de waarde van een punt, verkrijgen we het minimumaantal punten dat vereist is voor een minimumpensioen. Als we het maximumpensioen delen door 45 keer de waarde van een punt, verkrijgen we het maximumaantal punten dat kan worden toegekend. Als de waarde van een punt voldoende hoog is, kan het zijn dat deze berekeningen leiden tot een resultaat van minder dan 1 punt, zoals blijkt uit de tabel in randnummer 213.

Wat een lagere minimale puntengarantie dan 1 betreft, verwijzen we naar de resultaten van scenario's 1, 3 en 6. In scenario's 1 is de waarde van een punt hoog (en de minimale puntengarantie lager dan 1)

omwille van de begrenzing van de beroepsinkomsten en de toepassing van de correctiecoëfficiënt. In scenario 3 is dit omwille van de begrenzing van de beroepsinkomsten, de toepassing van de correctiecoëfficiënten en de beperking tot een maximumpensioen. In scenario 6 is dit omwille van de toepassing van de correctiecoëfficiënt en de beperking tot een maximumpensioen.

De hoge gevoeligheid van de parameters aan de keuze van scenario is ten dele een gevolg van het hoge aantal zelfstandigen, dat een beroep doet op het minimumpensioen, wat een hoge mate van niet-lineariteit veroorzaakt in het uitwerken van de conditie van budgetneutraliteit (zie Appendix 5).

§ 5. Het invoeren van een minimumpuntengarantie en een maximumpuntenaantal leidt tot meer gelijkheid en beperkt de *windfall* verliezen/winsten bij de transitie naar het puntensysteem

216. Meer dan 80% van de zelfstandigen die een pensioenloopbaan van ten minste 30 jaar als zelfstandige hebben volbracht, doet onder de huidige pensioenregeling een beroep op het minimumpensioen.⁵³⁹ Onder het puntensysteem hebben zij hetzelfde minimumpensioen (indien berekend als totaal over de loopbaan) of meer (indien berekend aan de hand van minimumpunten per jaar).

Aangezien in 2012 een relatief geringe spanning bestond tussen het minimumpensioen (12.574 EUR) en het maximumpensioen (14.371 EUR), is de impact van het doorvoeren van het maximumpensioen in het puntensysteem van de transitie beperkt. In deze studie hebben we gewerkt met maximumpunten per jaar, wat leidt tot een hoger maximumpensioen dan vandaag mogelijk is. Indien we het maximumpensioen als bedrag over de totale loopbaan hadden genomen zouden we een gelijkaardig resultaat verkrijgen.

De vergelijking tussen de implementatie met minimumpunten per jaar en minimumpensioen als bedrag over de hele loopbaan toont aan dat in het tweede geval per constructie het gemiddeld aantal punten lager is en de waarde van het punt hoger.

§ 6. Het uitfaseren van de loopbaan jaren vóór 1984 heeft een invloed op het gemiddeld aantal punten en de waarde van een punt.

217. Voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984 worden de pensioenrechten zowel in de huidige pensioenregeling als in de door ons voorgestelde invulling van de notie 'inkomen' in het puntensysteem forfaitair opgebouwd. Bij de invoering van het puntensysteem zullen er, ingeval het beginsel van de eenheid van pensioenloopbaan bewaard blijft en de stap naar het puntensysteem niet (veel) vroeger wordt gezet dan in 2030, bijna geen zelfstandigen meer zijn die nog pensioenrechten opeisen voor de jaren vóór 1984. In ons voorstel voor de implementatie van het puntensysteem krijgt elke zelfstandige 1

---

⁵³⁹ Omwille van de gelijkgestelde periodes (bv via studiejaren of ziekte) en de gewerkte jaren als werknemer zijn er vele zelfstandigen die recht hebben op het minimumpensioen.

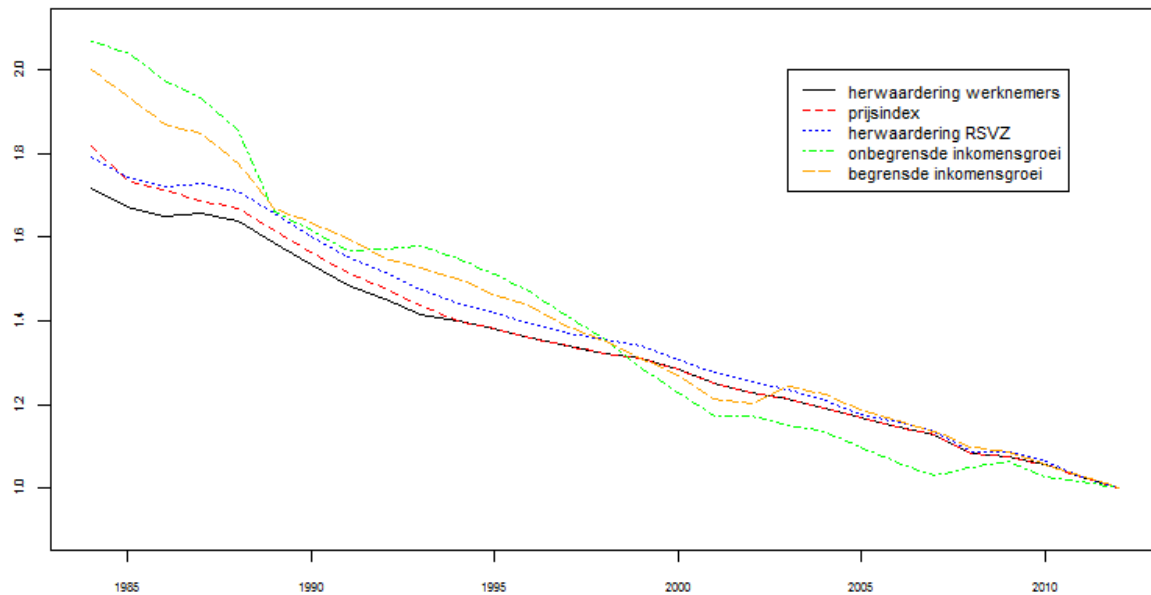
punt voor de jaren vóór 1984 (of meer, ingeval het minimumaantal punten om aan het minimumpensioen te komen hoger is dan 1).

We onderzoeken dit effect op twee manieren:

- aanpak 1: in plaats van δ te berekenen door een gelijkstelling van pensioenrechten opgebouwd over alle inkomensjaren, berekenen we δ door alleen rekening te houden met de inkomensjaren vanaf 1984. Deze aanpak toont aan dat het uitfaseren van de jaren vóór 1984 allicht zal leiden tot een daling van het gemiddeld aantal punten per individu en dus een hogere waarde per punt;
- aanpak 2: we beperken cohorte 1 tot zij die maximum 3 pensioenloopbaanjaren onder de forfaitair berekening doen gelden (cohorte 3). Als we cohorte 1 vergelijken met cohorte 3, zien we een gelijkaardig effect. In cohorte 3 ligt het gemiddeld aantal punten lager en de waarde van het punt (en dus ook de δ) hoger. Merk op dat de δ van cohorte 3 artificieel te hoog is omwille van de niet representatieve steekproef.

§ 7. Effecten van het herwaarderingsmechanisme van het puntensysteem

218. Onderstaande figuur toont de herwaarderingscoëfficiënten. Deze liggen in het puntensysteem, vooral voor de inkomens behaald bij de aanvang van de loopbaan, veelal hoger dan onder de huidige regeling.

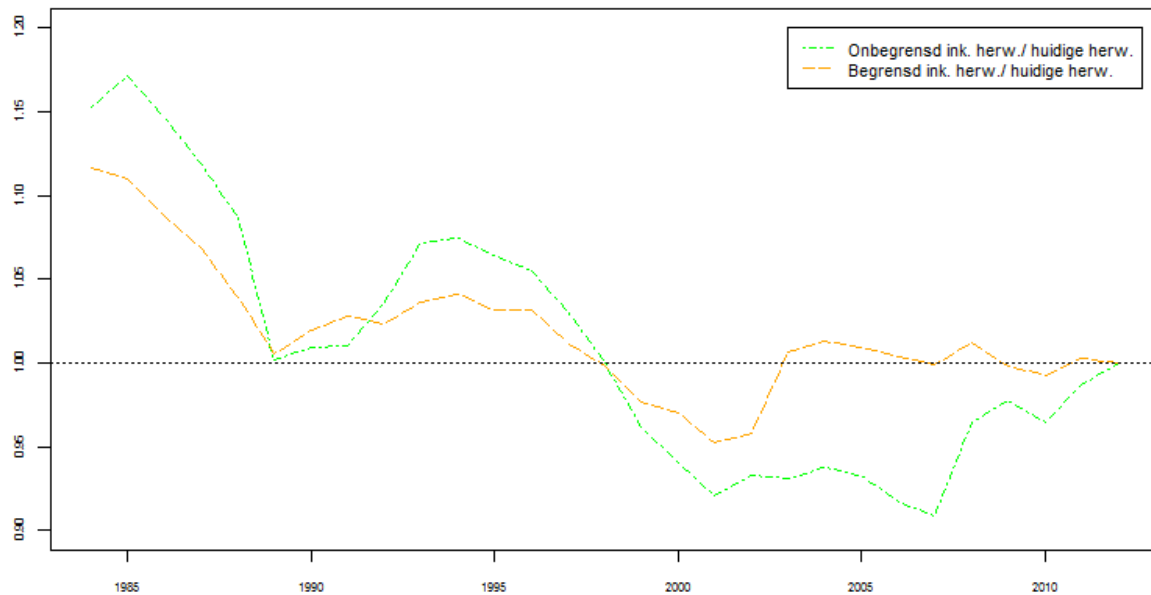

219. Wat winnaars en verliezers betreft, is het zo dat de proportionele pensioenopbouw in een jaar t hoger zal liggen onder het puntensysteem dan onder de huidige pensioenregeling wanneer de verhouding tussen de mate van herwaardering in het puntensysteem en de huidige regeling hoger is dan 0.6 gedeeld door δ :

$$\frac{\text{herwaarderingscoëf. v.h. puntensysteem}_t}{\text{huidige herwaarderingscoëf.}_t} \geq \frac{0.6}{\delta}$$

We tonen deze relatieve verhouding in onderstaande figuur.

We merken op dat deze relatieve verhouding dalend is, maar niet monotoon. Dit komt o.a. omdat de inkomstengroei een cyclische component heeft en beïnvloed wordt door verandering in wetgeving (bv. de invoering van de deelschijven voor de toepassing van de correctiecoëfficiënten, de afschaffing van de zogenaamde “brutering” voor de berekening van de socialezekerheidsbijdragen). Bij onbegrensde beroepsinkomsten verschilt de herwaardering in functie van de inkomstengroei meer uitgesproken van de herwaardering onder de huidige regeling, met een hogere stijgingsgraad en meer volatiel karakter dan wanneer begrensd beroepsinkomsten worden gebruikt. De invulling van de notie ‘inkomen’ door gebruik van de begrensd beroepsinkomsten zorgt namelijk ervoor dat de stabiele aangroei van de grensbedragen zich vertaalt in een meer stabiele inkomstengroei. De cyclische component kan voorts afgezwakt worden door gebruik te maken van een voortschrijdend gemiddelde over meerdere jaren.

We merken op dat de herwaardering in functie van de inkomstengroei vooral lager lijkt te zijn dan de herwaardering onder de huidige regeling voor de jaren 1999 t.e.m. 2002 in geval van het gebruik van begrensd beroepsinkomsten en van 1999 tot op heden bij gebruik van onbegrensde beroepsinkomsten. Gecombineerd met een budgetneutrale δ die lager is dan 0.6, impliceert dit dat vooral zelfstandigen met een relatief hoge pensioenopbouw tussen 1999 en 2012 verliezen en deze verliezen niet kunnen compenseren met de winsten in de jaren waar de relatieve herwaardering voordelig is. F. VANDENBROUCKE vat dit samen als volgt: *“Evidemment, au niveau individuel il y a des gagnants (des travailleurs ayant eu une carrière avec un profil plus plat que la moyenne) et des perdants (des travailleurs ayant eu une carrière*

avec un profil plus ascendant que la moyenne)".⁵⁴⁰ Zoals we bij de analyse van de typegevallen opmerken, is een belangrijke kanttekening dat ook de lengte van de loopbaan, het tijdstip ervan (volledig; indien onvolledig: vroege of late loopbaan, voldoende diversificatie in tijdstip van inkomsten om de hogere variabiliteit van indexering op basis van inkomen op te vangen) en de hoogte van de inkomens een belangrijke rol spelen, en niet enkel de stijgingsgraad, en dat dit gekoppeld is aan de wijze van implementatie van het puntensysteem (met of zonder minimumpensioen/maximumpensioen, met begreind/onbegreind inkomen, met of zonder toepassing van de correctiecoëfficiënt).

Het voordeel dat de pensioenopbouw kent in de vroege jaren van de loopbaan wordt wellicht versterkt als de correctiecoëfficiënt wordt afgeschaft. Deze conclusie volgt uit het feit dat deze coëfficiënt is gestegen van 0.506039 voor de jaren 1984-1988 tot 0.611791 in 1995-1996, waarna dan een systeem met deelschijven werd gecreëerd. Afschaffen van de correctiecoëfficiënt impliceert dan onder budgetneutraliteit het gebruik van een gemiddelde correctiecoëfficiënt voor alle loopbaanjaren, wat de vroege jaren aan inkomensopbouw bevoordeelt ten nadele van de latere jaren.

220. Voorts merken we op dat het herwaarderen in functie van de inkomensgroei een procyclisch effect heeft. In een gunstig economisch scenario zullen de pensioenen ceteris paribus hoger liggen dan in een ongunstig economisch scenario. Dit is in lijn met de budgettaire orthodoxie, maar gaat in tegen de Keynesiaanse gedachte dat de overheid de economie moet stimuleren in een ongunstig scenario.

221. Tot slot benadrukken we het doel van de herwaardering in functie van de inkomensgroei, dat erin bestaat aan de zelfstandige die met pensioen gaat, een pensioen aan te bieden dat in verhouding staat tot het gemiddeld inkomen van de zelfstandigen op het ogenblik van de pensionering.

Dit verschilt van de huidige pensioenregeling die erop gericht is de koopkracht van de opgebouwde pensioenen te bewaren en eventueel bij te sturen via de welvaartsenveloppe.⁵⁴¹ Het herwaarderen op basis van de bewaring van de koopkracht geniet een hogere stabiliteit (en dus voorspelbaarheid), aangezien het handhaven van prijsstabiliteit ("een inflatie onder maar dichtbij 2% op langere termijn") het hoofddoel is van het Europees Stelsel van Centrale Banken. Via de welvaartsenveloppe kan men dan *ad hoc* beslissen tot een hogere indexering bij gunstige economische groei, en zo een balans vinden tussen prijs -en inkomensherwaardering.

---

⁵⁴⁰ F. VANDENBROUCKE, "Calculer les pensions sur base des points = calculer les pensions sur base des salaires revalorisés : pourquoi ? Illustration pour le régime des travailleurs salariés, nota van 9 juli 2014, niet gepubliceerd, 6p., toegevoegd als bijlage 1.

⁵⁴¹ *Supra*, nr. 176 e.v.

Hoofdstuk 2. Definitie van de scenario's die, wat de pensioenregeling voor zelfstandigen betreft, kunnen worden gevolgd bij de implementatie van het puntensysteem

§ 1. Definiëring van scenario's

222. De toekenning van punten per jaar voor de berekening van pensioenrechten kan worden geïmplementeerd op verschillende manieren en vergt onder andere keuzes op het vlak van de invulling van de inkomensnotie, de invoering en hoogte van minimum- en maximumpensioenen, de lengte van de pensioenloopbaan en de kalibratie van δ . Het door ons aangemaakte Excelbestand laat de simulatie van vele scenario's toe. Hierna beperken we ons tot de scenario's die zijn gebaseerd op de meest voor de hand liggende keuzes.

223. Wat de inkomensnotie betreft, gebruiken we dezelfde inkomensnotie voor de berekening van de individuele beroepsinkomsten en voor de berekening van de gemiddelde beroepsinkomsten van de zelfstandigen, zowel bij de berekening van het door een zelfstandige verworven aantal punten als bij de bepaling van de waarde van een punt.

We verkrijgen vier scenario's door volgende keuzes open te laten:

- het gebruik van onbewerkte beroepsinkomsten versus het gebruik van (tot de minimumdrempel voor de bijdrageberekening, wat de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep betreft) opgetrokken en (tot het intermediair plafond) begrensde beroepsinkomsten van zelfstandigen;
- het gebruik versus het niet gebruik van de correctiecoëfficiënt⁵⁴² (ook wel de harmoniseringscoëfficiënt⁵⁴³ genoemd).

Volgende parameters nemen we vast als volgt:

1. referentiegroep voor de berekening van de gemiddeld beroepsinkomsten: alle zelfstandigen in e-Clipz die pensioenrechten opbouwen (d.w.z. de hoofdberoepers (code=1), zelfstandigen met een gelijkstelling wegens ziekte/invaliditeit (code=7; gebruik van fictief inkomen), de meewerkende echtgenoten in maxi statuut (code=14), beoefenaars van een zelfstandig bijberoep wier bijdragen ten minste gelijk zijn aan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep (code=2), zelfstandigen met pensioen of die de normale pensioenleeftijd hebben bereikt, wier bijdragen ten minste gelijk zijn aan de minimumbijdrage voor de beoefenaars van

---

⁵⁴² Zie bijlage 2.2 rapport Commissie pensioenhervorming

⁵⁴³ Die naam wordt gebruikt in het antwoord van de Minister van Middenstand, Zelfstandigen, KMO's, Landbouw en Maatschappelijke Integratie op een schriftelijke vraag van parlementslid Egbert Lachaert: <https://www.dekamer.be/kvvcr/showpage.cfm?section=qrva&language=nl&cfm=qrvaXml.cfm?legislat=54&dossierID=54-b056-870-0224-2015201606148.xml>: "De herwaarderingscoëfficiënt en de harmoniseringscoëfficiënt worden samen de aanpassingscoëfficiënt genoemd."

een zelfstandig hoofdberoep (code=13) en zelfstandigen die gebruik maken van de voorgezette verzekering (code=3)). Een alternatief dat wordt beschouwd in het Excelbestand bestaat in de beperking van de populatie tot de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep;

2. lengte van referentieloopbaan: 45 jaar;
3. punten voor loopbaanjaren vóór 1984: 1 (of hoger indien nodig voor het minimumpensioen);
4. referentiejaar van de beroepsinkomsten: het gemiddeld inkomen van jaar N is berekend op de inkomens gerapporteerd voor dat jaar N (referentiejaar in e-Clipz-databank). Individueel inkomen gebruikt bij typegevallen is dat van jaar N. Voor de budgetneutraliteit berekening maken we gebruik van het geherwaardeerd inkomen N-3 omdat deze gebruikt wordt in de periode relevant voor de pensioenberekening van 2012 (bijdragejaar N gebaseerd op geherwaardeerd inkomen N-3);
5. alleenstaandencoëfficiënt: 0,6. Dit is de factor in de huidig pensioenregeling die een gezinscoëfficiënt van 0,75 toepast. Dat wordt gesimuleerd door de toepassing van de factoren 1 en 1.25 (i.e. 0.75/0.6) op aantal punten in het puntensysteem;
6. waarde van minimumpensioen: we nemen de waarde van 2012, namelijk 12574,11 EUR (index 136,09) voor een volledige loopbaan van 45 jaar;
7. waarde van maximumpensioen: het maximumpensioen wordt bepaald door het maximumbedrag te nemen dat een zelfstandige kan opbouwen in de huidig pensioenregeling (gezien de opeenvolgende bedragen van het intermediair plafond): $143,0987 * 17 + 316,7311 + 349,883 + 356,3547 + 357,9221 + 361,4979 + 407,0986 + 393,2836 + 403,1483 + 423,535 + 472,9798 + 478,3756 + 490,1574 + 486,3059 + 437,9974 + 439,9004 + 438,5506 + 434,5224 + 438,9739 + 439,7973 + 442,3043 + 440,5256 + 443,0597 + 448,8309 + 447,2067 + 442,2029 + 455,5751 + 447,3156 + 444,3627 = 14371,08$ EUR. De som van die bedragen delen we door de waarde van een punt en de lengte van een standaardloopbaan om het maximum aantal punten te berekenen dat iemand in 1 jaar kan krijgen.

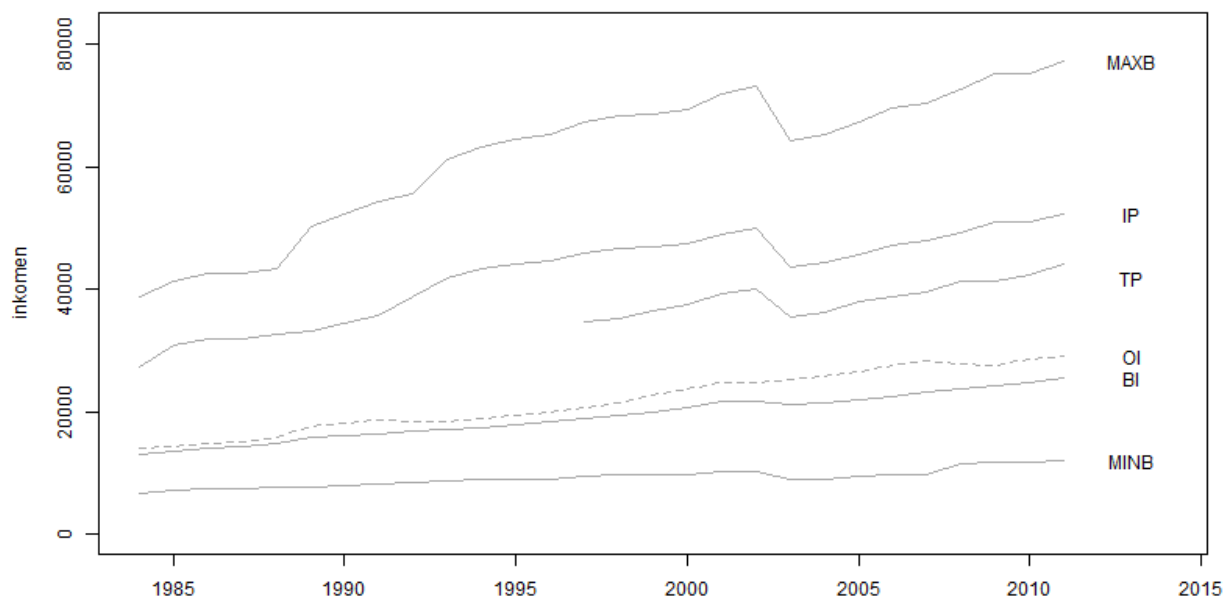
We merken op dat zowel de waarde van het minimumpensioen, als de opeenvolgende bedragen van het intermediair plafond steeds zijn uitgedrukt in de spilindex van de laatste maand van 2012 (=136,09). We houden dus geen rekening met de tijd die ligt tussen het moment van de overschrijding van de spilindex en het moment van de aanpassing van de pensioenen.

§ 2. Effect van de invulling van de inkomensnotie op de gemiddelde beroepsinkomsten

224. In onderstaande figuur tonen we voor elk jaar tussen 1984 en 2011 de gemiddelde beroepsinkomsten alsook de gemiddelde opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten. Deze worden vergeleken met volgende referentieniveaus in termen van inkomen:

- MINB: minimumdrempel voor de bijdragenbetaling, wat de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep betreft;
- BI: gemiddelde van de begrensde en opgetrokken beroepsinkomsten;

- OI: gemiddelde van de onbegrensde beroepsinkomsten;
- TP: het grensbedrag dat de eerste en de tweede deelschijf met het oog op de toepassing van de correctiecoëfficiënten scheidt;
- IP: het intermediair plafond (waarboven er in de huidige pensioenregeling geen pensioenopbouw is en waarboven het percentage voor de berekening van socialezekerheidsbijdragen daalt);
- MAXB: maximumplafond voor de bijdragebetaling (waarboven het bijdragepercentage bijgevolg gelijk is aan 0).

Het grensbedrag (TP) verschijnt maar vanaf 1997, omdat pas voor de loopbaan jaren vanaf dan een tweevoudige correctiecoëfficiënt wordt gebruikt voor de pensioenberekening. De plafonds zijn doorgaand stijgend in waarde doorheen de tijd, behalve in 2003 waar de bijdrageplafonds werden verminderd om de verhoging van de bijdragepercentages als gevolg van de afschaffing van de brutering te compenseren.⁵⁴⁴ De brutering hield in dat bij het inkomen dat als basis gold voor de berekening van de verschuldigde socialezekerheidsbijdragen, de bijdragen zelf bijgeteld werden. Het is dus bij constructie dat de afschaffing van de brutering het referentie-inkomen doet dalen.⁵⁴⁵

⁵⁴⁴ Zie <http://www.rsvz-inasti.fgov.be/nl/scharniermomenten> voor andere belangrijke aanpassingen in het zelfstandigenstatuut.

⁵⁴⁵ Zie bijlage 9 van bijlage 2.2. rapport PensioenCommissie <http://pension2040.belgique.be/docs/062014-bijlage-2-2.pdf>.

We stellen vast dat de berekening van de gemiddelde beroepsinkomsten op basis van de opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten leidt tot een relatief stabiele gemiddeld-inkomenstijdreeks, dat steeds onder het niveau ligt van het gemiddelde op basis van de onbegrensde beroepsinkomsten. De enige grote schok die we vaststellen is het gevolg van de afschaffing van de brutering.

§ 3. Correctiecoëfficiënt

225. De correctiecoëfficiënt is initieel bedoeld is om te corrigeren voor het verschil in percentage van de pensioenbijdrage der zelfstandigen, enerzijds, en de som van de percentages van de pensioenbijdrage van werknemers en werkgevers, anderzijds.

De correctiecoëfficiënten worden getoond in onderstaande tabel. Vanaf 1997 wordt gewerkt met twee deelschijven. De eerste deelschijf gaat tot het loonplafond voor de berekening van werknemerspensioenen. We nemen dit het grensbedrag (TP). De tweede schijf loopt tot het intermediair plafond, dat het maximuminkomen is waarop zelfstandigenpensioenen worden berekend.

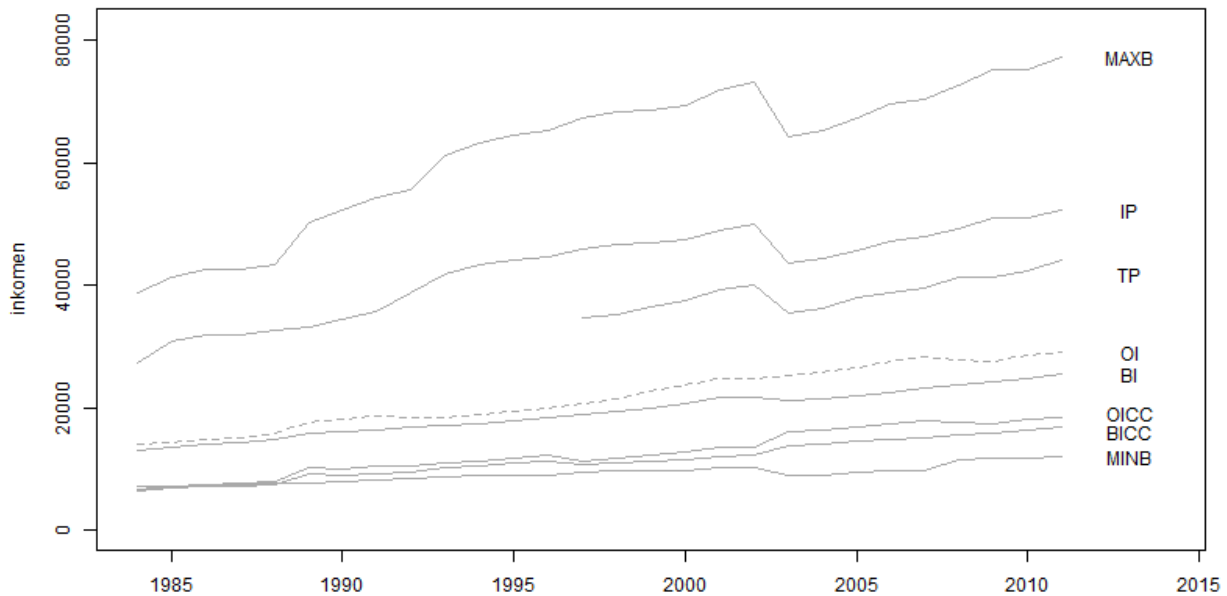
jaar	1 ^e deelschijf	2 ^e deelschijf
1984-1988	0,506039	
1989	0,578918	
1990	0,556039	
1991	0,566394	
1992	0,562176	
1993	0,598845	
1994	0,598845	
1995-1996	0,611791	
1997-2002	0,567851	0,463605
2003--2011	0,66325	0,541491

Tabel 1 Correctiecoëfficiënt gebruikt bij de berekening van het proportioneel pensioen in het stelsel der zelfstandigen

226. Omwille van de tijdsvariatie in het grensbedrag en het intermediair plafond en de waarde van de correctiecoëfficiënten heeft het invoeren hiervan een effect op de berekening van het pensioen dat zich niet op individueel niveau compenseert in het product van het aantal punten met de waarde van het punt.

Onderstaande figuur vergelijkt de drempels met de gemiddelde beroepsinkomsten, berekend op 4 manieren:

- BI: Gemiddelde begrensde beroepsinkomsten;
- BICC: Gemiddelde begrensde en gecorrigeerde beroepsinkomsten;
- OI: Gemiddelde onbegrensde beroepsinkomsten;
- OICC: Gemiddelde onbegrensde en gecorrigeerd beroepsinkomsten.

Een belangrijke vraag is dan hoe hoog de individuele beroepsinkomsten moet zijn om 1 punt te hebben onder het systeem met de correctiecoëfficiënt.

We tonen dit hieronder met RBI, ROI, RBICC en ROICC in geval de gemiddelde beroepsinkomsten gebruikt voor de puntenberekening BI, OI, BICC respectievelijk OICC zijn.

§ 4. Minimumpensioen

227. Met betrekking tot het minimumpensioen beschouwen we twee varianten onder het puntensysteem. Onder beide varianten wordt het minimumpensioen pas toegekend na een pensioenloopbaan van ten minste 30 jaar (als zelfstandige en werknemer samen). Het verschil zit hem in het geven van minimumpunten per jaar of als totaal op het einde van de loopbaan:

- variant 1: het minimumpensioen wordt toegekend in termen van een minimumpunt per jaar. Op deze manier kan de pensioengerechtigde een hoger pensioen bekomen dan het huidige minimumpensioen omdat hij/zij het beste combineert van de magere (recht op minimum punt) en vette (eigen punten) jaren;
- variant 2: het minimumpensioen wordt toegekend in termen van totale aantal punten over de loopbaan. Het minimumpensioenbedrag is dan hetzelfde als in het huidige systeem.

§ 5. Cohortes gebruikt voor de berekening van δ

228. Parameter δ wordt berekend met het doel van budgetneutraliteit voor de groep van zelfstandigen die wordt verkregen door de samenvoeging van de databank met inkomens (e-Clipz) en de databank van pensioenbeslissingen. Hierdoor krijgen we volgende cohortes:

1. cohorte 1: individuen die effectief met pensioen gaan in 2012;

2. cohorte 2: ontstaat door cohorte 1 te beperken tot de daarvan deel uitmakende individuen voor wie de relatieve fout op het pensioenbedrag in de huidige pensioenregeling kleiner is dan 1 %. Door de vernauwing van cohorte 1 tot cohorte 2 kunnen we immers nagaan wat het gevolg is van data-problemen⁵⁴⁶ en/of de vereenvoudiging van de pensioenberekeningsformules (zie Appendix 1). Cohorte 2 is de groep waarvoor dit probleem niet rijst, aangezien het door ons berekende pensioen vrijwel identiek is aan het officiële pensioen;
3. cohorte 3: omvat personen die maximum drie aan 1984 voorafgaande loopbaanjaren hebben. Onder cohorte 1 en 2 wordt een substantieel aantal punten opgebouwd op basis van loopbaanjaren waarvoor de forfaitaire berekening van de zelfstandigenpensioenen geldt. Door ons te beperken tot zij die maximum 3 aan 1984 voorafgaande pensioenloopbaanjaren hebben, kunnen we een beeld krijgen van het effect van het uitfaseren van de forfaitaire pensioenberekening. Wel dienen we te benadrukken dat in cohorte 3 er een vertekening zal zitten door de aanwezigheid van een lager aantal mensen die voldoen aan de voorwaarden voor de toekenning van het minimumpensioen;
4. cohorte 4: omvat personen die een pensioenloopbaan als zelfstandige hebben van minstens 30 jaar. Cohortes 1, 2 en 3 bevatten heel veel zelfstandigen met een gemengde loopbaan waardoor het gemiddeld aantal punten over de loopbaan onder het zelfstandigenstatuut laag is. Door te focussen op zij die een pensioenloopbaan van minstens 30 jaar als zelfstandige hebben, krijgen we een beter beeld van deze groep.

In de onderstaande tabel zien we een overzicht van gegevens voor de vier beschouwde cohortes.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Aantal individuen die pensioen opnemen in 2012 (met data)	20.301	14.181	10.348	6.423
Pensioenmassa huidig Systeem (in EUR): Eigen berekening	123.723.655	91.818.002	31.658.105	78.761.681
Pensioenmassa huidig Systeem (in EUR): WebApp	115.656.513	86.710.942	28.771.550	74.715.096
% met minimumpensioen huidig systeem (officieel)	47,27 %	48,96 %	28,23 %	79,36 %
% met minimumpensioen huidig systeem (eigen berekening)	46,40 %	47,91 %	24,97 %	82,89 %
% met pensioen $\geq$ maximumpensioen huidig systeem (officieel)	0,29 %	0,38%	0,00 %	0,92 %
% met pensioen $\geq$ maximumpensioen huidig systeem (eigen berekening)	0,69 %	0,91 %	0,10 %	2,07 %

⁵⁴⁶ Dataproblemen uiten zich zowel in een hoger als lager aantal gewerkte jaren in de pensioensdatabank versus e-Clipz, en in een ander inkomen. Dit verder uitspitten vraagt een case-by-case analyse die buiten het bereik ligt van deze studie.

Merk op dat:

- de berekende pensioenmassa's in onze simulatie systematisch zijn onderschat, maar dat deze onderschatting lager is dan 10%;
- bijna de helft van de gepensioneerde zelfstandigen in cohortes 1 en 2 in het huidige systeem wel minstens dertig jaar heeft bijgedragen, maar hierbij te weinig pensioen heeft opgebouwd, waardoor er een verhoging is tot het minimumpensioen onder het huidige systeem;
- cohorte 1 het meest representatief is in termen van degenen die pensioen opnemen in 2012. Dit is natuurlijk zo in termen van aantal (de restricties zorgen voor een substantiële daling van het aantal individuen in de opgenomen cohorte), maar ook kwalitatief zien we grote verschuivingen in de samenstelling tussen cohorte 1 (of 2) en cohortes 3 en 4:
  - cohorte 3: door de beperking tot personen die maximum 3 pensioenloopbaan jaren hebben vóór 1984 krijgen we een groep zelfstandigen waarvan een kleiner deel recht heeft op het minimumpensioen;
  - cohorte 4: door het uitfilteren van de zelfstandigen met minder dan 30 pensioenloopbaan jaren als zelfstandige krijgen we ook een groter percentage van de zelfstandigen binnen de cohorte dat een beroep kan doen op het minimumpensioen.

Deze verschillen in samenstellingen zullen zich vertalen in de verdeling van de punten binnen de cohorte en dus van de berekende budgetneutrale δ . Het is bij de interpretatie hiervan steeds van belang zich te herinneren dat cohortes 1 en 2 als representatief kunnen worden beschouwd voor de groep van gepensioneerde zelfstandigen in 2012, terwijl cohortes 3 en 4 getoond worden om een indruk te geven omtrent de effecten van het uitfaseren van het forfaitair systeem.

229. Een alternatief dat beschouwd wordt in het Excelbestand is het gebruik van een ad hoc δ , waarvoor een referentiewaarde deze van 0.6 kan zijn (huidige alleenstaandencoefficiënt), welke in de meeste scenario's niet budgetneutraal is omwille van de jaren waarin de herwaardering op basis van inkomensgroei hoger ligt dan huidige herwaardering.

§ 6. Samenvattend

230. Onderstaande tabel geeft de scenario's weer die we bespreken in het vervolg.

Scenario's met opgetrokken en begrensde inkomens [Optrekking en begrenzing reflecteert minimumplafond en intermediair plafond van bijdragebetaling]	
Scenario 0	Puntensysteem waarbij punt in een jaar berekend wordt door het delen van het opgetrokken en begrensd inkomen met het gemiddeld opgetrokken en begrensd inkomen. Minimumpensioen is op voorwaarde van 30 jaar gewerkt te hebben en uit zich via minimumpunten per jaar. Voorts is er een maximumaantal punten per jaar.
Scenario 0 bis	Idem als scenario 0, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen.
Scenario 1	Puntensysteem waarbij punt in een jaar berekend wordt door vermenigvuldiging van het opgetrokken en begrensd inkomen met de correctiecoëfficiënt(en) van dat jaar en dit alles te delen door het gemiddeld opgetrokken en begrensd inkomen. Minimumpensioen is op voorwaarde van 30 jaar gewerkt te hebben en uit zich via minimumpunten per jaar. Geen maximumpunten.
Scenario 1 bis	Idem als scenario 1, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen.
Scenario 1 quater	Idem als scenario 1, met uitzondering dat we punten berekenen door het individuele opgetrokken en begrensd gecorrigeerd inkomen te delen door het overeenstemmende gemiddelde ervan (gemiddeld opgetrokken en begrensd gecorrigeerd inkomen)
Scenario 2	Idem als scenario 0, maar zonder maximumpunten.
Scenario 2 bis	Idem als scenario 2, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen.
Scenario 3	Idem als scenario 0, maar met correctiecoëfficiënt.
Scenario 3 bis	Idem als scenario 3, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen. Dit scenario leunt het dichtst aan bij het huidig systeem van pensioenbepaling bij de zelfstandigen.
Scenario 3 quater	Idem als scenario 3, met uitzondering dat we punten berekenen door het individuele opgetrokken en begrensd gecorrigeerd inkomen te delen door het overeenstemmende gemiddelde ervan (gemiddeld opgetrokken en begrensd gecorrigeerd inkomen)

Scenario's met onbewerkte inkomens	
Scenario 4	Puntensysteem waarbij punt in een jaar berekend wordt door vermenigvuldiging van het onbewerkte inkomen met de correctiecoëfficiënt(en) van dat jaar en dit alles te delen door het gemiddeld onbewerkte inkomen. Minimumpensioen is op voorwaarde van 30 jaar gewerkt te hebben en uit zich via minimumpunten per jaar.
Scenario 4 bis	Idem als scenario 4, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen.
Scenario 4 quater	Idem als scenario 4, met uitzondering dat we punten berekenen door het individuele gecorrigeerd inkomen te delen door het overeenstemmende gemiddelde ervan (gemiddeld gecorrigeerd inkomen).
Scenario 5	Idem als scenario 4, maar zonder correctiecoëfficiënten.
Scenario 5 bis	Idem als scenario 5, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen.
Scenario 6	Idem als scenario 4, met uitzondering dat er ook een maximumpensioen is in het puntensysteem (zoals er de facto een is in het huidig proportioneel systeem).
Scenario 6 bis	Idem als scenario 6, met uitzondering dat minimumpensioen als totaal over de loopbaan berekend wordt en gelijk is aan huidig minimumpensioen.
Scenario 6 quater	Idem als scenario 6, met uitzondering dat we punten berekenen door het individuele gecorrigeerd inkomen te delen door het overeenstemmende gemiddelde ervan (gemiddeld gecorrigeerd inkomen).

Hoofdstuk 3. Toelichting nopens de impact van de scenario's op aantal punten en verkregen budgetneutrale waarde van punt

§ 1. Inleiding

231. Voor elke combinatie van scenario en cohorte rapporteren we volgende statistieken:

- het totaal aantal punten (inclusief de punten door verhoging tot minimumpensioen);
- het gemiddeld en mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw per individu);
- de waarde van een punt, en wat dit impliceert:
  - o in verhouding tot gemiddeld inkomen in 2012 (namelijk de delta);
  - o in verhouding met het minimumpensioen: minimum aantal punten per jaar nodig om aan het minimumpensioen te komen na 30 jaar;
  - o in verhouding met het maximumpensioen: maximumaantal punten per jaar dat kan verdiend worden ingeval het maximumpensioen wordt gehanteerd in het puntensysteem.
- de budgetneutrale waarde van het punt en δ berekend over de jaren vanaf 1984 (om de gevoeligheid t.o.v. de uitfasering van de forfaitaire berekening).

§ 2. Scenario 0: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt en met jaarlijks een maximaantal punten

232. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de begrensde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar. De beroepsinkomsten zijn onderaan begrensd tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en bovenaan tot het intermediair plafond.
2. De individuele beroepsinkomsten worden voor zowel de berekening in de huidige pensioenregeling als voor die in het puntensysteem begrensd op dezelfde manier.
3. Er is een maximaantal punten.

233. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . In dit scenario zonder correctiecoëfficiënten hebben we een hoog gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (1.24) wat dan overeenstemt met een waarde van een punt gelijk aan 215 EUR, wat nog steeds beduidend hoger ligt dan de 143 EUR van de forfaitaire opbouw in het huidige systeem, maar onvoldoende is om met 1 punt per jaar aan het minimumpensioen uit te komen. Vandaar dat in de forfaitaire jaren bij dit scenario 1.297 punten worden toegekend. Het verdwijnen van het forfaitair systeem leidt tot een daling in het aantal punten en een hogere waarde van het punt.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,24	1,07	0,78	1,26
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,30	1,11	0,81	1,24
Waarde van een punt (in EUR)	215,40	251,37	365,34	229,65
δ	0,369	0,431	0,627	0,394
Minimumaantal punten	1,297	1,112	0,765	1,217
Maximumaantal punten	1,483	1,270	0,874	1,391
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	0,79	0,69	0,67	0,74
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	0,81	0,71	0,69	0,75
Waarde van een punt m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	359,88	421,40	426,98	411,41
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	0,617	0,723	0,732	0,706
Minimumaantal punten vanaf 1984	0,776	0,663	0,654	0,679
Maximumaantal punten vanaf 1984	0,887	0,758	0,748	0,776

§ 3. Scenario 0 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde inkomens zonder correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

234. Beschrijving.

Idem zoals in scenario 0, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan. Hierdoor daalt het gemiddeld aantal punten tegenover scenario 0 waarbij in elk jaar de punten verhoogd werden tot het minimum aantal punten.

235. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Onder het bis-scenario worden enkel meer punten toegekend, indien het berekende pensioen, ondanks een pensioenloopbaan van minstens 30 jaar, onder het minimumpensioen ligt. In het huidige systeem is dat het geval voor 50% van de zelfstandigen in cohorte 1. Onder Scenario 0bis zou dit stijgen naar 60%

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,04	0,98	0,69	1,05
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,08	1,01	0,70	1,05
Waarde van een punt (in EUR)	257,60	277,61	412,98	275,49
Delta	0,442	0,476	0,708	0,472
Minimum aantal punten	1,08	1,01	0,67	1,01
Maximum aantal punten	1,24	1,15	0,77	1,16
% met minimumpensioen	59,64 %	52,52 %	30,20 %	68,86 %

§ 4. Scenario 1: puntensysteem met opgetrokken en begrensde inkomens en correctiecoëfficiënt

236. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de begrensde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar. De beroepsinkomsten zijn onderaan opgetrokken tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en bovenaan begrensd tot het intermediair plafond.
2. Het individueel inkomen wordt voor zowel de berekening in het huidig systeem als voor die in het puntensysteem op dezelfde manier begrensd.
3. De inkomens worden voor de puntenberekening vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

237. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . De waarde van een punt is in dit scenario 281,12 euro (cohorte 1). Iemand met een volledige loopbaan die elk jaar exact het gemiddelde inkomen verdient en dus 45 punten opbouwt, zal dus een pensioen van 12.650,4 euro en dus meer dan het minimumpensioen (12.574,11 euro) ontvangen. Het minimumaantal punten ligt op 0,994.

Als we de berekening uitvoeren in termen van budgetneutraliteit over de jaren vanaf 1984 stijgt de waarde van een punt naar 331,14 EUR. Iemand met een volledige loopbaan die elk jaar exact het gemiddelde inkomen verdient en dus 45 punten opbouwt zal dus een pensioen van 14.901,3 euro dus meer dan het minimumpensioen (12574,11 euro) ontvangen. Het aantal punten daalt echter, zoals kon voorspeld worden omdat we in het puntensysteem voor de jaren voorafgaand aan 1984 elke sociaal verzekerde per volledig loopbaanjaar 1 punt toekennen en het gemiddeld aantal punten in de jaren vanaf 1984 lager ligt dan 1 punt.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,94	0,92	0,79	1,04
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,00	0,98	0,80	1,01
Waarde van een punt (in EUR)	281,12	287,01	351,98	277,13
δ	0,482	0,492	0,604	0,475
Minimumaantal punten	0,994	0,974	0,794	1,008
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	0,83	0,81	0,73	0,97
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	0,84	0,82	0,75	0,91
Waarde van een punt (in EUR)	331,14	339,34	373,74	312,30
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	0,568	0,582	0,641	0,536
Minimumaantal punten vanaf 1984	0,844	0,823	0,748	0,895
Maximumaantal punten vanaf 1984	NVT	NVT	NVT	NVT

§ 5. Scenario 1 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

238. Beschrijving.

Idem zoals in scenario 1, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan. Dit scenario is minder royaal tegenover hen die enkele jaren een lager inkomen hebben en in andere jaren een voldoende hoog inkomen om na toepassing van de correctiecoëfficiënt meer dan het minimumaantal punten te hebben. Hierdoor is het gemiddeld aantal punten lager en de waarde van een punt hoger dan in het overeenstemmende scenario met minimumpunten per bijdragejaar.

239. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . De effecten blijken hier echter klein te zijn, wat aangeeft dat er relatief weinig gevallen zijn waarbij deze combinatie van minimumpunten en effectieve punten plaats vindt onder scenario 1.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,93	0,90	0,75	1,04
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,98	0,95	0,75	1,01
Waarde van een punt (in EUR)	284,51	294,38	372,76	275,60
δ	0,488	0,505	0,639	0,473
Minimumaantal punten	0,98	0,95	0,75	1,01
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
% met minimumpensioen	61,18 %	58,66 %	43,73 %	84,82 %

§ 6. Scenario 1 quater: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt. [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]. Gebaseerd op een gemiddeld gecorrigeerd inkomen.

240. Beschrijving.

1. Het gemiddeld inkomen wordt berekend op de begrensde gecorrigeerde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar. De beroepsinkomsten zijn onderaan opgetrokken tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en bovenaan begrensd tot het intermediair plafond.

2. Het individueel inkomen wordt voor zowel de berekening in het huidig systeem als voor die in het puntensysteem op dezelfde manier begrensd.

3. De inkomens worden voor de puntenberekening vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

241. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Omdat het gemiddeld inkomen lager ligt door het toepassen van de correctiecoëfficiënt is de δ hoger, maar in termen van aantal punten en waarde van een punt verandert er weinig.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,93	0,90	0,76	1,05
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,99	0,95	0,75	1,02
Waarde van een punt (in EUR)	283,48	293,31	370,61	274,59
δ	0,739	0,765	0,966	0,716
Minimumaantal punten	0,986	0,95	0,75	1,02
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
% met minimumpensioen	61,17 %	58,68 %	43,67 %	84,81 %

§ 7. Scenario 2: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt

242. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de begrensde beroepsinkomsten van alle individuen die in pensioenrechten opbouwden het beschouwde jaar. De beroepsinkomsten zijn onderaan opgetrokken tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en bovenaan begrensd tot het intermediair plafond. Er is geen correctiecoëfficiënt.

2. De individuele beroepsinkomsten worden voor zowel de berekening in de huidige pensioenregeling als voor die in het puntensysteem begrensd op dezelfde manier.

243. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . We zien dat zonder correctiecoëfficiënt op de individuele beroepsinkomsten het gemiddeld aantal punten per individu (vanzelfsprekend) stijgt t.o.v. scenario 1, waardoor, omwille van de budgetneutraliteitsconditie, de waarde van een punt daalt.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Totale aantal punten	694.066,6	493.003,6	137.837,7	449.946,3
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,61	1,54	1,25	1,82
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,70	1,63	1,29	1,76
Waarde van een punt (in EUR)	164,29	171,36	216,88	158,67
δ	0,282	0,294	0,372	0,272
Minimumaantal punten	1,701	1,631	1,288	1,761
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	1,41	1,38	1,21	1,67
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	1,44	1,41	1,25	1,56
Waarde van een punt (in EUR)	194,16	198,67	224,25	181,76
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	0,333	0,341	0,385	0,312
Minimumaantal punten vanaf 1984	1,439	1,407	1,246	1,537
Maximumaantal punten vanaf 1984	NVT	NVT	NVT	NVT

§ 8. Scenario 2 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten en zonder correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

244. Beschrijving.

Idem zoals in scenario 2, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan.

245. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Het minimum aantal punten ligt relatief hoog, wat verklaart dat 64% van de cohorte beroep doet op het minimumpensioen. Net zoals in voorgaande percentages ligt dit percentage substantieel hoger dan het percentage onder het huidige systeem (46.40%), wat aangeeft dat de invoering van het puntensysteem a priori dus ook zelfstandigen die met relatief lage inkomsten kan treffen, omdat zij bijvoorbeeld in hun loopbaan de eerste vijftien jaar niet gewerkt hebben (zie typegeval ABC 7 en 8).

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,38	1,35	1,17	1,60
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,48	1,43	1,21	1,55
Waarde van een punt (in EUR)	189,30	195,26	229,99	179,76
δ	0,325	0,335	0,394	0,308
Minimumaantal punten	1,48	1,43	1,21	1,55
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
% met minimumpensioen	64,08 %	60,70 %	48,50 %	86,31 %

§ 9. Scenario 3: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximumaantal punten

246. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de begrensde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar. De beroepsinkomsten zijn onderaan opgetrokken tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en bovenaan begrensd tot het intermediair plafond.

2. De individuele beroepsinkomsten worden voor zowel de berekening in de huidige pensioenregeling als voor die in het puntensysteem begrensd op dezelfde manier.

3. De beroepsinkomsten worden voor de puntenberekening vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

4. Een individu kan elk jaar niet meer dan een maximumaantal punten verdienen.

Het maximumpensioen in de huidige pensioenregeling bedraagt 14.371 euro, wat relatief laag is omwille van het hoog aantal jaren gewerkt vóór 1984 voor zij die met pensioen gaan in 2012. Het maximumaantal punten is berekend als $14.371/294,89/45 = 1,083$.

247. Resultaat met betrekking tot budgetneutrale delta.

We zien dat met maximumpensioen, het gemiddeld aantal punten per individu (vanzelfsprekend) daalt t.o.v. scenario 1, waardoor, omwille van de budgetneutraliteitsconditie, de waarde van een punt stijgt.

We merken op dat het minimum-en maximaaantal punten dicht bij elkaar liggen, waardoor de pensioenopbouw per jaar gelijkaardig is tussen zelfstandigen. Het verschil ligt hem dan in het aantal jaren met opgebouwde pensioenrechten.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Totale aantal punten	386869,9	277287,7	48971,23	245026,1
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,90	0,87	0,46	0,99
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,97	0,94	0,48	0,98
Waarde van een punt (in EUR)	294,89	304,89	612,28	291,43
δ	0,506	0,523	1,050	0,500
Minimumaantal punten	0,948	0,916	0,456	0,959
Maximumaantal punten	1,083	1,047	0,522	1,096
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	0,46	0,40	0,40	0,43
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	0,48	0,42	0,41	0,44
Waarde van een punt (in EUR)	614,47	720,57	716,09	701,15
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	1,054	1,236	1,228	1,203
Minimumaantal punten vanaf 1984	0,455	0,388	0,390	0,399
Maximumaantal punten vanaf 1984	0,520	0,443	0,446	0,455

§ 10. Scenario 3 bis: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

248. Beschrijving

Idem zoals in scenario 3, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan. Scenario 3bis is een belangrijk scenario omdat de implementatie ervan nauw aansluit bij het huidige systeem. Alle kenmerken in termen van gebruik correctiecoëfficiënt, opgetrokken en begrensde inkomen, en maximumpensioen worden behouden, tenzij deze die als elementair worden beschouwd in het puntensysteem, namelijk: vervanging van huidige herwaardering gericht op behoud koopkracht naar herwaardering op basis van de inkomens, en vervanging van de alleenstaandencoëfficiënt die thans een waarde heeft van 0.6 door een te bepalen budgetneutrale δ .

249. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . We merken op dat er een grote gevoeligheid is van de resultaten aan de keuze van het cohorte. Cohorte 1 is het meest representatief voor de gepensioneerden in 2012 en daar focussen we ons dus op.

Onder scenario 3bis, krijgen we een δ van 0.541 wat ligt onder de huidige 0.6 en dus een verlies in pensioenopbouw betekent voor de jaren waarin de inkomensherwaardering minder is dan $0.6/\delta=1.1$ keer de huidige herwaardering.

Onder dit scenario is de waarde van een punt hoog (namelijk 315, 21 EUR) wat een substantiële winst betekent voor de pensioenopbouw in de forfaitaire jaren. Het betekent ook dat het jaarlijks minimum aantal punten nodig voor het minimumpensioen lager ligt dan 1. Het minimum -en maximum aantal punten lijkt dicht bij elkaar te liggen: 0.886 en 1.013, maar in EUR betekent dit toch een verschil in pensioenopbouw van $(1.013-0.886)*315.21*45 = 1801.425$, wat na correctie voor afrondingen overeenkomt met het huidige verschil tussen maximumpensioen (14371 EUR) en minimumpensioen (12574 EUR).

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,85	0,73	0,41	0,91
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,89	0,76	0,42	0,89
Waarde van een punt (in EUR)	315,21	368,39	694,52	315,38
δ	0,541	0,632	1,191	0,541
Minimumaantal punten	0,886	0,758	0,402	0,886
Maximumaantal punten	1,013	0,867	0,460	1,013
% met minimumpensioen	58,91 %	54,12 %	30,06 %	78,87 %

§ 11. Scenario 3 quater: puntensysteem met opgetrokken en begrensde beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]. Gebaseerd op gemiddelde gecorrigeerde beroepsinkomsten.

250. Beschrijving

Idem zoals in scenario 3bis, tenzij dat bij de berekening van de punten het individuele (opgetrokken en begrensde) gecorrigeerd inkomen vergeleken wordt met het gemiddeld gecorrigeerd (opgetrokken en begrensd) inkomen.

251. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Resultaten zijn vergelijkbaar met scenario 3bis. Alleen is de delta hoger, omdat gewerkt wordt met een gemiddeld gecorrigeerd inkomen. Onder dit systeem met correctiecoëfficiënten in teller en noemer bij berekening van de punten

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,85	0,73	0,41	0,91
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,89	0,76	0,42	0,89
Waarde van een punt (in EUR)	314,66	366,63	690,61	314,90
δ	0,820	0,956	1,800	0,821
Minimumaantal punten	0,888	0,76	0,40	0,89
Maximumaantal punten	1,015	0,87	0,46	1,01
% met minimumpensioen	58,88 %	54,11 %	30,10 %	78,86 %

§ 12. Scenario 4: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt

252. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de onbegrensde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar.

2. De individuele beroepsinkomsten worden voor de berekening in de huidige pensioenregeling begrensd op bovenstaande wijze. Voor het puntensysteem werken we met onbegrensde individuele beroepsinkomsten.

3. De beroepsinkomsten worden voor de puntenberekening vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

253. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Tegenover scenario 1 zien we dat het scenario met onbewerkte inkomens leidt tot een hoger gemiddeld aantal punten per bijdragejaar, een lagere waarde van een punt en een hoger vereist aantal minimumpunten om aan het minimumpensioen te komen.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,29	1,22	0,88	1,73
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,39	1,32	0,93	1,68
Waarde van een punt (in EUR)	200,58	212,26	299,68	166,64
δ	0,304	0,322	0,455	0,253
Minimumaantal punten	1,393	1,312	0,932	1,677
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	1,03	1,01	0,83	1,40
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	1,09	1,06	0,89	1,29
Waarde van een punt (in EUR)	257,08	262,40	315,31	216,90
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	0,390	0,398	0,478	0,329
Minimumaantal punten vanaf 1984	1,087	1,065	0,886	1,288
Maximumaantal punten vanaf 1984	NVT	NVT	NVT	NVT

§ 13. Scenario 4 bis: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

254. Beschrijving.

Idem zoals in scenario 4, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan.

255. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Tegenover scenario 1bis zien we dat het gebruik van onbewerkte inkomens leidt tot een stijging in het percentage dat beroep doet op de minimumpensioenregeling.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,05	1,03	0,79	1,40
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,15	1,13	0,84	1,36
Waarde van een punt (in EUR)	242,25	247,35	332,97	205,01
δ	0,367	0,375	0,505	0,311
Minimumaantal punten	1,15	1,13	0,84	1,36
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
% met minimumpensioen	67,99 %	65,63 %	48,06 %	92,96 %

§ 14. Scenario 4 quater: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten en correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]. Gebaseerd op gecorrigeerde gemiddelde beroepsinkomsten.

256. Beschrijving.

Idem zoals in scenario 4bis, tenzij dat bij de berekening van de punten het individuele gecorrigeerd inkomen vergeleken wordt met het gemiddeld gecorrigeerd inkomen.

257. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . In vergelijking met scenario 4 bis is de delta hoger omdat het referentie-inkomen gelijk is aan het gemiddeld gecorrigeerd inkomen.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,05	1,02	0,79	1,38
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,14	1,12	0,83	1,34
Waarde van een punt (in EUR)	244,26	249,07	334,69	208,06
δ	0,581	0,592	0,796	0,495
Minimumaantal punten	1,144	1,122	0,835	1,343
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
% met minimumpensioen	67,54 %	65,18 %	47,28 %	92,50 %

§ 15. Scenario 5: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt

258. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de onbegrensde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar.

2. De individuele beroepsinkomsten worden voor de berekening in de huidige pensioenregeling begrensd op bovenstaande wijze. Voor het puntensysteem werken we met onbegrensde individuele beroepsinkomsten.

259. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . In dit scenario wordt een hoog gemiddeld aantal punten verdiend, waardoor de waarde van het punt laag is. Om toch het minimumpensioen te kunnen garanderen moet ook een hoog minimum aantal punten worden toegekend, wat terug het gemiddelde naar boven trekt. Vandaar dat de uitkomst in dit scenario een zeer hoog gemiddeld aantal punten is per bijdragejaar, met lage waarde van een punt – zelfs lager dan de forfaitaire opbouw onder het huidig systeem.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	2,32	2,18	1,51	3,15
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	2,50	2,37	1,61	3,06
Waarde van een punt (in EUR)	111,71	118,15	173,14	91,39
δ	0,169	0,179	0,263	0,139
Minimumaantal punten	2,501	2,365	1,614	3,057
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	1,83	1,79	1,44	2,51
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	1,93	1,90	1,55	2,31
Waarde van een punt (in EUR)	144,65	147,45	180,71	120,77
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	0,219	0,224	0,274	0,183
Minimumaantal punten vanaf 1984	1,932	1,895	1,546	2,314
Maximumaantal punten vanaf 1984	NVT	NVT	NVT	NVT

§ 16. Scenario 5 bis: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten zonder correctiecoëfficiënt [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

260. Beschrijving.

Idem zoals in scenario 4, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan.

261. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Doordat de waarde van een punt laag is, is het minimum aantal punten hoog, alsook het percentage zelfstandigen waarvoor de minimumpensioenregeling voordeliger uitvalt dan de berekening onder het puntensysteem (te laag pensioen op basis van aantal punten maal waarde van het punt).

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	1,66	1,64	1,29	2,38
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	1,85	1,82	1,43	2,31
Waarde van een punt (in EUR)	151,02	153,38	196,07	120,78
δ	0,229	0,233	0,297	0,183
Minimumaantal punten	1,85	1,82	1,43	2,31
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT	NVT
% met minimumpensioen	68,12 %	65,97 %	53,37 %	93,76 %

§ 17. Scenario 6: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten

262. Beschrijving.

1. De gemiddelde beroepsinkomsten worden berekend op de onbegrensde beroepsinkomsten van alle individuen die pensioenrechten opbouwden in het beschouwde jaar.
2. De individuele beroepsinkomsten worden voor de berekening in de huidige pensioenregeling begrensd op bovenstaande wijze. Voor het puntensysteem werken we met onbegrensde individuele beroepsinkomsten.
3. De beroepsinkomsten worden voor de puntenberekening vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.
4. Een individu kan elk jaar niet meer dan een maximaantal punten verdienen. Het maximumpensioen in de huidige pensioenregeling is 14.371 EUR, en het overeenstemmend maximaantal punten per jaar is dus $14.371/304,47/45 = 1,049$.

263. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . We zien een ogenschijnlijk klein verschil tussen minimum en maximum aantal punten, maar dat is bedrieglijk, want als we dit vermenigvuldigen met de waarde van een punt en de lengte van de referentieloopbaan, dan verkrijgen we na afronding een bedrag dat overeenstemt met het huidige verschil tussen maximumpensioen (14371 EUR) en minimumpensioen (12574 EUR).

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in alle jaren wordt nagegaan (... t.e.m. 2012)				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,86	0,83	0,31	0,98
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,94	0,92	0,34	0,97
Waarde van een punt (in EUR)	304,54	315,08	885,89	294,60
δ	0,462	0,478	1,344	0,447
Minimumaantal punten	0,918	0,887	0,315	0,948
Maximumaantal punten	1,049	1,014	0,360	1,084
Analyse budgetneutraliteit waarbij neutraliteit pensioenrechten opgebouwd in de jaren vanaf 1984				
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu vanaf 1984	0,35	0,29	0,25	0,39
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt vanaf 1984	0,38	0,31	0,28	0,39
Waarde van een punt m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	797,65	993,11	1112,54	786,62
δ m.b.t. pensioenopbouw vanaf 1984	1,210	1,506	1,687	1,193
Minimumaantal punten vanaf 1984	0,350	0,281	0,251	0,355
Maximumaantal punten vanaf 1984	0,400	0,322	0,287	0,406

§ 18. Scenario 6 bis: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten [Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan]

264. Beschrijving

Idem zoals in scenario 6, tenzij dat het minimumpensioen bepaald wordt over de volledige loopbaan.

265. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Het evenwicht betreft een minimum -en maximaantal punten dat heel dicht bij elkaar ligt, op een laag niveau, namelijk 0.526 en 0.601, met een hoge waarde van een punt. Omwille van die hoge waarde van het punt spelen de decimalen in de puntverwerving toch een belangrijke rol. Omwille van de hoge waarde van een punt, zien we hier een vergelijkbaar percentage dat beroep doet op het minimumpensioen dan onder het huidige systeem.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,50	0,44	0,19	0,54
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,53	0,46	0,21	0,54
Waarde van een punt (in EUR)	531,09	606,00	1494,97	532,05
δ	0,806	0,919	2,268	0,807
Minimumaantal punten	0,526	0,461	0,187	0,525
Maximumaantal punten	0,601	0,527	0,214	0,600
% met minimumpensioen	45,33 %	39,76 %	13,72 %	58,74 %

§ 19. Scenario 6 quater: puntensysteem met onbewerkte beroepsinkomsten, correctiecoëfficiënt en jaarlijks een maximaantal punten Minimumpensioen als recht over de volledige loopbaan. Gebaseerd op gemiddelde gecorrigeerde beroepsinkomsten.

266. Beschrijving

Idem zoals in scenario 6bis, tenzij dat bij de berekening van de punten het individuele gecorrigeerd inkomen vergeleken wordt met het gemiddeld gecorrigeerd inkomen.

267. Onderstaande tabel beschrijft de resultaten in termen van aantal punten en waarde van het punt bij budgetneutrale δ . Resultaten zijn vergelijkbaar met scenario 6bis. Het verschil in δ is omdat in scenario 6 quater het gemiddeld gecorrigeerd inkomen genomen wordt als referentie-inkomen. Het product van de δ en dat gemiddeld inkomen leidt tot een waarde van een punt die iets lager ligt omdat het gemiddeld aantal punten per bijdragejaar 1 decimaal hoger ligt.

	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3	Cohorte 4
			Niet representatief voor alle in 2012 gepensioneerde zelfstandigen!	
Gemiddeld aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu	0,51	0,45	0,19	0,55
Mediaan aantal punten per bijdragejaar (met pensioenopbouw) per individu gewerkt	0,54	0,47	0,22	0,55
Waarde van een punt (in EUR)	518,83	592,58	1454,26	519,03
δ	1,234	1,410	3,459	1,235
Minimumaantal punten	0,539	0,472	0,192	0,538
Maximumaantal punten	0,616	0,539	0,220	0,615
% met minimumpensioen	45,33 %	39,67 %	13,65 %	58,87 %

Hoofdstuk 4. Toelichting nopens de definiëring van de gebruikte typegevallen

268. Gegeven een reeks van inkomens voor een individu dat in 2012 zijn/haar pensioen opneemt, kunnen we nu de impact berekenen van de hervorming. In theorie zijn er een oneindig aantal mogelijke inkomenspatronen. We gaan daarom gebruik maken hier van typegevallen. Deze methode heeft als voordeel dat de inkomenspatronen helder worden gedefinieerd en dat de analyse eenvoudig is. We zullen dit dan ook toepassen. De gebruikte typegevallen worden op drie manieren gedefinieerd: (i) definitie van typegevallen voor zelfstandigen in ABC (2017)⁵⁴⁷, (ii) analogie naar de definitie van typegevallen voor werknemers in Tabel 3.3 van Bijlage 2.1 van het rapport van de Commissie⁵⁴⁸ en (iii) definitie van typegevallen op basis van statistische clusteranalyse van de inkomensdata, gebruik makende van het k-means algoritme. In het hoofddocument bespreken we de ABC-typegevallen. De overige typegevallen worden in de bijlage behandeld.

§ 1. ABC-typegevallen

269. De ABC-typegevallen zijn als volgt:

- ABC 2: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, 10% onder de minimumgrens;
- ABC 3: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, 10% onder het tussenplafond;
- ABC 4: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, 10% onder de maximumgrens;
- ABC 6: 30 jaar gewerkt vanaf 1982, 10% onder de minimumgrens;
- ABC 7: 30 jaar gewerkt vanaf 1982, 10% onder het tussenplafond;
- ABC 8: 30 jaar gewerkt vanaf 1982, 10% onder de maximumgrens;
- ABC 6 pre: 30 jaar gewerkt vanaf 1974, 10% onder de minimumgrens;
- ABC 7 pre: 30 jaar gewerkt vanaf 1974, 10% onder het tussenplafond;
- ABC 8 pre: 30 jaar gewerkt vanaf 1974, 10% onder de maximumgrens;
- ABC 10: 15 jaar gewerkt vanaf 1997, 10% onder de minimumgrens;
- ABC 11: 15 jaar gewerkt vanaf 1997, 10% onder het tussenplafond;
- ABC 12: 15 jaar gewerkt vanaf 1997, 10% onder de maximumgrens.

Merk op dat de typegevallen overeenstemmen met loopbanen die verschillen in zowel het inkomensniveau als het tijdstip van de loopbaan. Deze twee factoren zijn van belang om de impact van de invoering van het puntensysteem te beschrijven. Uit de analyse van de equivalentie tussen het puntensysteem en de huidige pensioenregeling kunnen we voorspellen dat ABC 6, 7, 8, 10, 11 en 12 een grotere kans hebben op verlies, omdat zij minder voordeel halen uit de omschakeling naar de inkomensherwaardering en doordat de hervorming budgetneutraal moet gebeuren waardoor de winsten van de ene gecompenseerd moeten worden door verliezen van een andere.

270. De ABC-typegevallen vullen we aan met inkomens gebaseerd op het gemiddeld inkomen omdat deze als referentieloopbaan kunnen aangezien worden onder bepaalde keuzes van scenario:

---

⁵⁴⁷ ABC (2017). Nota – Vergelijking van pensioenrechten op basis van typegevallen.

⁵⁴⁸ Zie: <http://pensioen2040.belgie.be/nl/rapport-062014.htm>.

- OI: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, gemiddeld onbegrensd inkomen vanaf 1984 (verdient 1 punt per jaar in scenario 5 van het proportioneel systeem, waarbij totaal aantal punten kan verschillen van 45 indien budgetneutrale waarde van een punt impliceert dat minimumpunten hoger dan 1 zijn).
- BI: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, gemiddeld begrensd inkomen vanaf 1984 (verdient 1 punt per jaar in scenario 2 van het proportioneel systeem, waarbij totaal aantal punten kan verschillen van 45 indien budgetneutrale waarde van een punt impliceert dat minimumpunten hoger dan 1 zijn).
- ROI: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, inkomen zodat de persoon onder scenario 6bis elk jaar 1 punt verdient.
- RBI: 45 jaar gewerkt vanaf 1967, inkomen zodat de persoon onder scenario 3bis elk jaar 1 punt verdient.

Zie onderstaande tabel voor de inkomens van deze referentielooptbanen:

	<i>min - 10%</i>	<i>tussen - 10%</i>	<i>max - 10%</i>	Gem. begrensd inkomen	Gem. onbegrensd inkomen	RBI	ROI
< 1984	<i>Forfaitair systeem</i>						
1984	6113	24524	35011	12917	14085	25526	27249
1985	6476	27852	37090	13552	14260	26781	28180
1986	6682	28737	38269	14019	14772	27703	29191
1987	6682	28737	38269	14197	15080	28054	29800
1988	6827	29360	39097	14771	15722	29189	31069
1989	6929	29799	45306	15737	17579	27184	30365
1990	7209	31005	47139	16062	18036	28887	32437
1991	7488	32204	48962	16435	18580	29018	32805
1992	7663	34915	50105	16732	18493	29763	32896
1993	7816	37613	55018	17163	18371	28660	30677
1994	8093	38945	56967	17508	18810	29236	31411
1995	8039	39635	57975	17920	19304	29291	31554
1996	8140	40134	58705	18286	19887	29890	32507
1997	8541	41431	60603	18943	20658	33359	36730
1998	8666	42039	61492	19382	21542	34132	38561
1999	8689	42149	61653	20039	22636	35289	40601
2000	8814	42755	62540	20680	23666	36417	42612
2001	9105	44169	64608	21582	24725	38007	44498
2002	9275	44994	65814	21812	24870	38412	44666
2003	8032	39228	57815	21093	25376	31802	38866
2004	8161	39860	58746	21402	25755	32268	39398
2005	8415	41098	60570	22076	26530	33285	40435
2006	8698	42483	62611	22601	27450	34076	41980
2007	8814	43047	63443	23122	28226	34861	43228
2008	10278	44384	65408	23853	27832	35963	42100
2009	10642	45954	67722	24161	27482	36428	41460
2010	10642	45954	67722	24821	28558	37424	43244
2011	10917	47141	69470	25433	29003	38345	43729

§ 2. Typegevallen pensioencommissie

271. We verwijzen naar het excelbestand voor de concrete resultaten met betrekking tot impact puntensysteem voor de typegevallen gebaseerd op het rapport van de pensioencommissie. Ter informatie geven we hieronder de lijst:

- Type A1-variant: 45 jaar vanaf 1967; geherwaardeerd gemiddeld inkomen (B);
- Type A1-variant: 45 jaar vanaf 1967; geherwaardeerd gemiddeld inkomen (O);
- Type A1 ziek1988: 45 jaar vanaf 1967; 100% gemiddeld inkomen; ziekte 1988-1992 (B);
- Type A1 ziek1988: 45 jaar vanaf 1967; 100% gemiddeld inkomen; ziekte 1988-1992 (O);
- Type A1 ziek2005: 45 jaar vanaf 1967; 100% gemiddeld inkomen; ziekte 2005-2009 (B);
- Type A1 ziek2005: 45 jaar vanaf 1967; 100% gemiddeld inkomen; ziekte 2005-2009 (O);
- Type A2: 45 jaar vanaf 1967; 50,89% gemiddeld inkomen (B);
- Type A2: 45 jaar vanaf 1967; 50,89% gemiddeld inkomen (O);
- Type A3: 45 jaar vanaf 1967; leeftijdsgebonden% gemiddeld inkomen (B);
- Type A3: 45 jaar vanaf 1967; leeftijdsgebonden% gemiddeld inkomen (O);
- Type A4: 45 jaar vanaf 1967; 400% gemiddeld inkomen (B);
- Type A4: 45 jaar vanaf 1967; 400% gemiddeld inkomen (O);
- Type B1: 40 jaar vanaf 1972; 100% gemiddeld inkomen (B);
- Type B1: 40 jaar vanaf 1972; 100% gemiddeld inkomen (O);
- Type B2: 40 jaar vanaf 1972; 50,89% gemiddeld inkomen (B);
- Type B2: 40 jaar vanaf 1972; 50,89% gemiddeld inkomen (O);
- Type C1: 45 jaar vanaf 1967; minimumgrens bijdragen;
- Type C1 ziek1988: 45 jaar vanaf 1967; minimumgrens bijdragen; ziekte 1988-1992;
- Type C1 ziek2005: 45 jaar vanaf 1967; minimumgrens bijdragen; ziekte 2005-2009;
- Type C2: 45 jaar vanaf 1967; tussenplafond bijdragen;
- Type G1: 37 jaar vanaf 1972; 100% gemiddeld inkomen (B);
- Type G1: 37 jaar vanaf 1972; 100% gemiddeld inkomen (O);
- Type G2: 37 jaar vanaf 1972; 50,89% gemiddeld inkomen (B);
- Type G2: 37 jaar vanaf 1972; 50,89% gemiddeld inkomen (O);
- Type H1: 25 jaar vanaf 1987; 100% gemiddeld inkomen (B);
- Type H1: 25 jaar vanaf 1987; 100% gemiddeld inkomen (O);
- Type H2: 25 jaar vanaf 1987; 50,89% gemiddeld inkomen (B);
- Type H2: 25 jaar vanaf 1987; 50,89% gemiddeld inkomen (O).

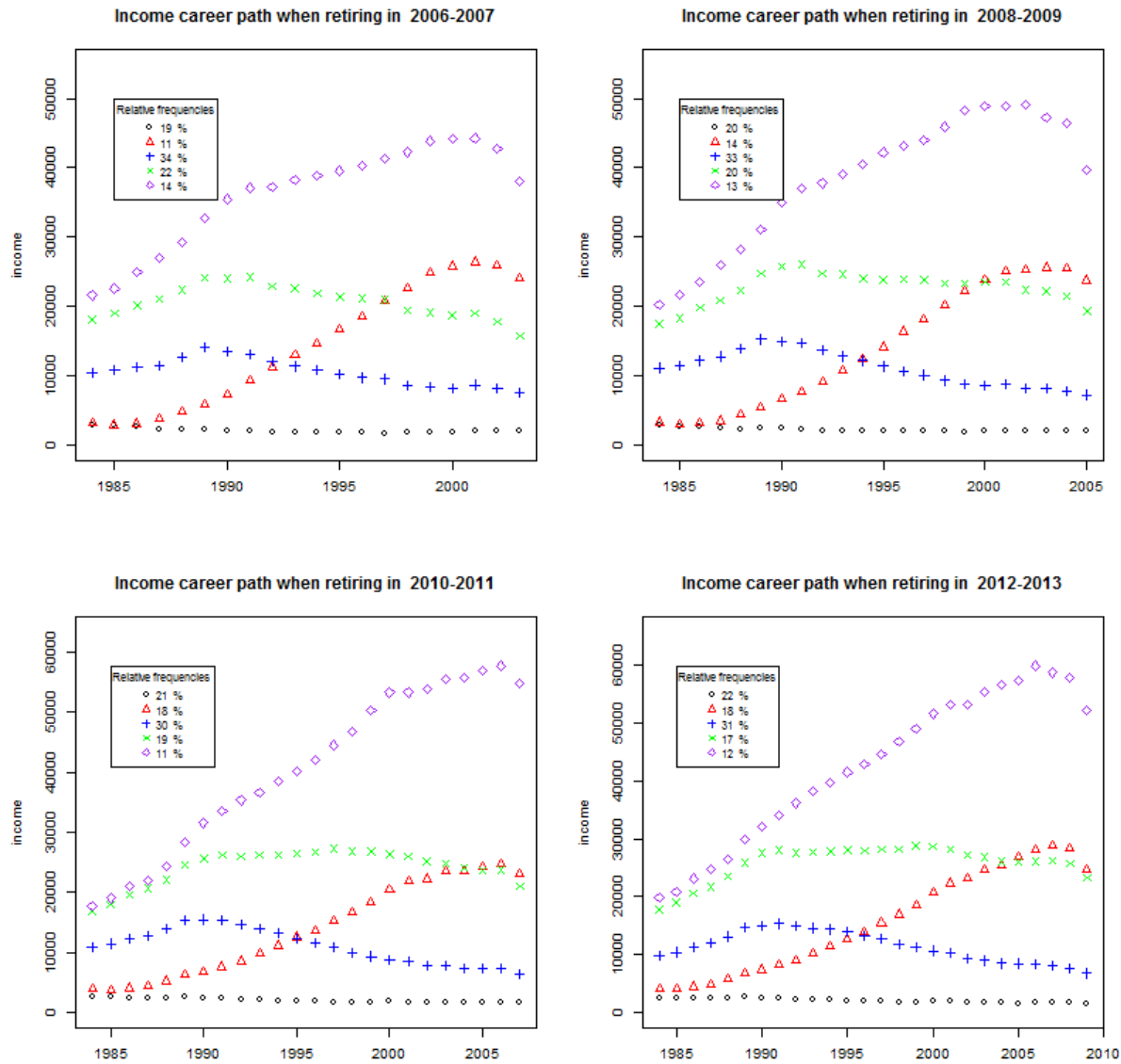
§ 3. Typegevallen verkregen via analyse met k-means algoritme

272. We geven hieronder de lijst van deze typegevallen:

- Stat. Type 1: Statistisch bepaald inkomenspatroon 1: Laag inkomen;
- Stat. Type 2: Statistisch bepaald inkomenspatroon 2: Late bult en hoog inkomen;
- Stat. Type 3: Statistisch bepaald inkomenspatroon 3: Late bult en middelmatig inkomen;
- Stat. Type 4: Statistisch bepaald inkomenspatroon 4: Vroege bult en laag inkomen;
- Stat. Type 5: Statistisch bepaald inkomenspatroon 5: Vroege bult en middelmatig inkomen.

Wat is een typisch inkomenspatroon voor een zelfstandige die in 2012 met pensioen gaat? Men kan deze definiëren op basis van assumpties in termen van inkomen dat in verhouding staat tot de plafonds gebruikt voor de bijdragebepaling, of in verhouding met het gemiddeld inkomen, gekoppeld met hypothesen met betrekking tot de lengte van de loopbaan en de periode van ziekte. Een alternatief is te werken via een statistisch clustermethodes die zoeken naar de patronen die het beste de historiek aan inkomensdata beschrijven. De resultaten van deze analyse hangen vanzelfsprekend af van de cohorte onder analyse.

Onderstaande figuur toont de meest voorkomende patronen voor de zelfstandigen die met pensioen gaan in de periode 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011 en 2012-2013, telkens met een gewicht dat aangeeft hoe belangrijk zij zijn in het beschrijven van de populatie. We maken een onderscheid tussen een normaal stijgend inkomensverloop, een bultvormig verloop en laag inkomen.

Figuur 1 Statistisch bepaalde inkomenspaden voor de zelfstandigen in België voor de cohorten die op pensioen gaan in de periodes 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011 en 2012-2013

We verwijzen naar het excelbestand voor de concrete resultaten met betrekking tot impact puntensysteem voor de statistisch bepaalde typegevallen.

Hoofdstuk 5. Gedetailleerde resultaten per typegeval en scenario

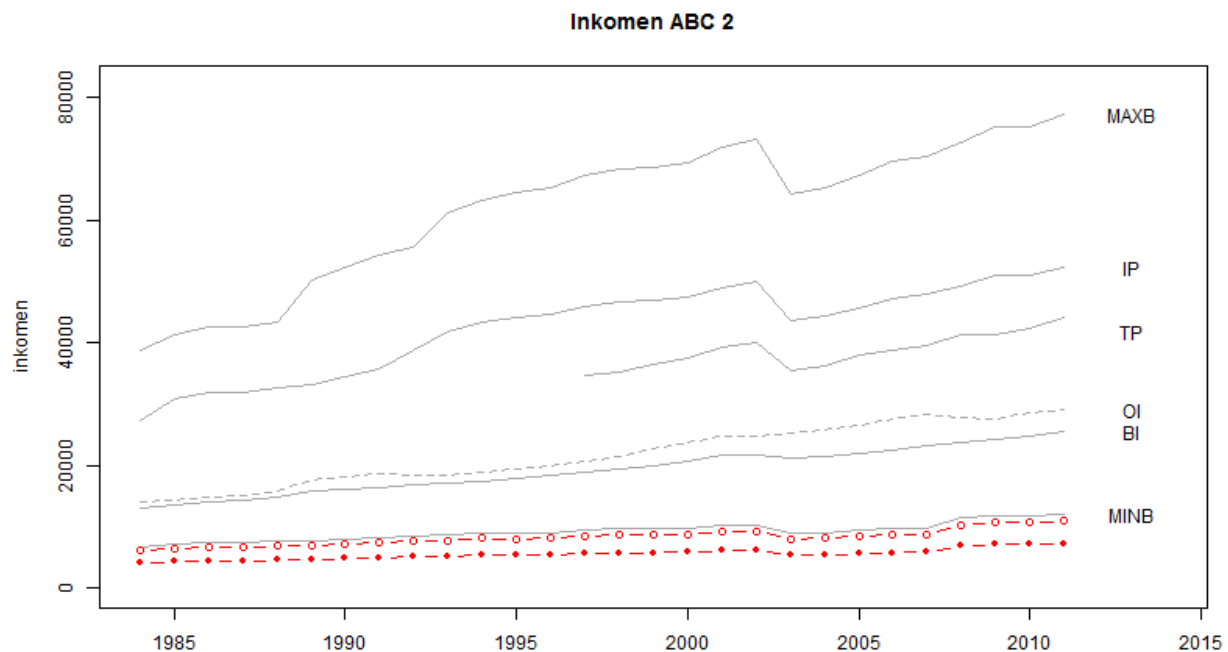
273. In dit hoofdstuk rapporteren we de resultaten voor de ABC-typegevallen. Bij elk typegeval tonen we grafisch de overeenstemmende inkomensevolutie vanaf 1984, en vergelijken deze evolutie met een aantal referentiewaarden, namelijk MINB (minimumgrens bijdragen), BI (gemiddeld begrensd inkomen), OI (gemiddeld onbegrensd inkomen), TP (tussenplafond), IP (intermediair plafond bijdragen, wat telt als maximumgrens voor de pensioenberekening in het huidig systeem), MAXB (maximumplafond voor de bijdragen).

We beperken ons in de output tot de meest realistische scenario's van implementatie. We nemen cohorte 1 als referentiegroep om de budgetneutrale delta te berekenen. Om het effect van uitfaseren forfaitair systeem te illustreren tonen we eveneens de resultaten voor de budgetneutrale delta berekend over de jaren vanaf 1984. We tonen niet de resultaten voor de quater scenario's, noch voor cohorten 2,3 en 4.

§ 1. Typegeval ABC 2 (45 jr vanaf 1967, 10% onder minimumgrens)

274. Beschrijving

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat 10% onder de minimumgrens van de bijdragen voor hoofdberoepers ligt.

Nota: De bovenste punt-streeplijn toont het jaarlijks inkomen dat gebruikt wordt voor de berekening van de punten van het typegeval als er geen correctiecoëfficiënt wordt gebruikt. De onderste punt-streeplijn is deze met correctiecoëfficiënt. Ter vergelijking tonen we ook MINB (minimumgrens bijdragen), BI (gemiddeld begrensd inkomen), OI (gemiddeld onbegrensd inkomen), TP (tussenplafond), IP (intermediair plafond bijdragen, wat telt als maximumgrens voor de pensioenberekening in het huidig systeem), MAXB (maximumplafond voor de bijdragen).

Dit typegeval is interessant omdat het de corrigerende werking toont van het minimumpensioen. Deze zelfstandige geniet onder het huidige systeem van het minimumpensioen, en onder alle scenario's die we beschouwd hebben, blijft dat ook zo. Dit is van belang aangezien bijna de helft van de zelfstandigen in cohorte 1 beroep doen op het minimumpensioen. Voor hen leidt de invoering van het puntensysteem ofwel tot een status quo ofwel een verbetering:

- onder de scenario's met minimumpensioenrechten berekend over de volledige loopbaan (i.e. de bis-scenario's) heeft de invoering van het puntensysteem geen impact voor dit typegeval;
- als gekozen wordt voor een implementatie met minimumpunten per jaar, en het minimum aantal punten ligt lager dan 1, dan zal deze persoon winnen omwille van de meer voordelige

pensioenopbouw van 1 punt per jaar onder het forfaitair systeem. In deze gevallen gaat de persoon met volledige loopbaan en zeer laag inkomen er dus op vooruit;

- als we budgetneutraliteit beschouwen over de jaren met pensioenopbouw vanaf 1984 zien we dat de waarde van een punt hoger ligt en de winsten dankzij opbouw in de forfaitaire jaren hoger. Omdat de waarde van een punt hoger ligt, is het minimum aantal punten lager en zien we dus ook een lager aantal punten. Maar de totaalrekening is dat het uitfaseren van het forfaitair systeem in een implementatie met minimumpunten per jaar de winsten wellicht zal doen toenemen voor dit typegeval.

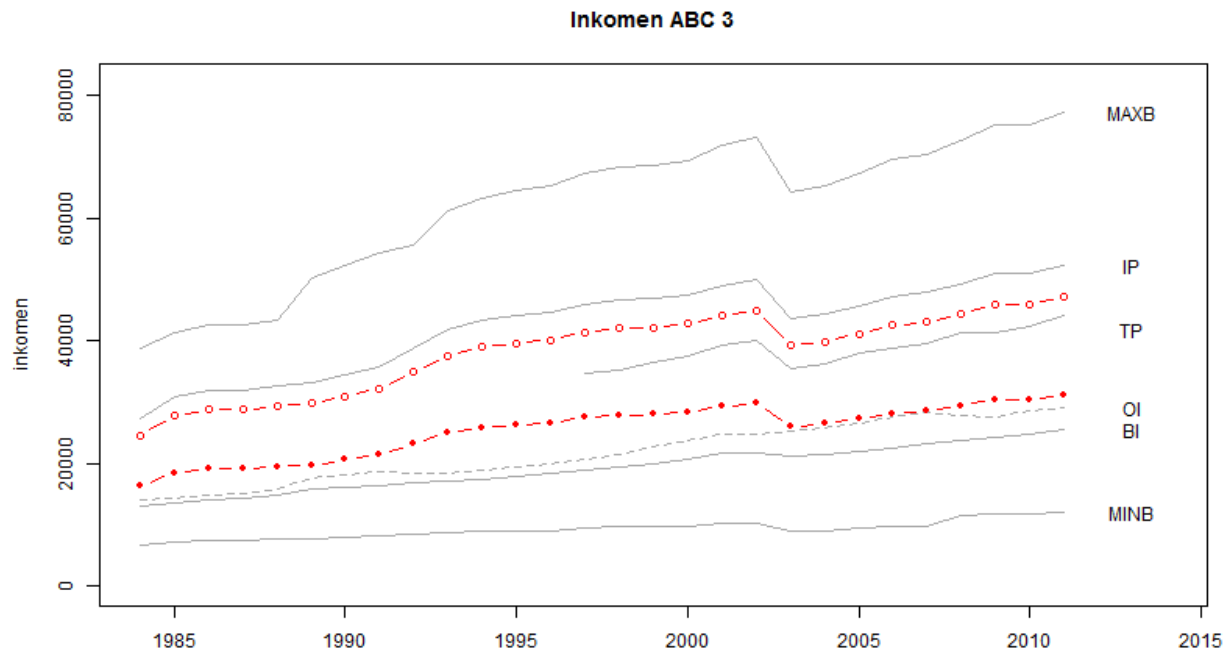
	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Budgetneutraliteit berekend over alle jaren						
Scenario 0 Coh1	12574,11*	12574,11*	58,38	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	12574,11*	12603,00*	44,83	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12574,11*	76,54	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	12574,11*	12836,98*	43,53	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	112,56	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	12574,11*	13001,02*	42,69	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	30,58	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	25,00	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	30,58	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	25,00	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	23,41	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	27,91	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	16,63	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	12574,11*	13453,23*	40,63	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12574,11*	64,76	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	12574,11*	13252,96*	21,57	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	48,91	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	86,93	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	12574,11*	13252,96*	16,62	797,65	1,21	0,35

Nota: * geeft aan of het pensioen aangepast werd via de correctie voor het minimumpensioen. Individuen die wel in aanmerking komen voor een minimumpensioen, maar waarvan het van toepassing zijnde minimumpensioen lager uitvalt dan het 'normale' pensioenbedrag vallen hier dus niet onder.

§ 2. Typegeval ABC 3 (45 jr vanaf 1967, 10% onder intermediair plafond)

275. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, met een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat 10% onder het intermediair plafond van de bijdragen ligt. Dit inkomen is hoger dan het gemiddeld (begrensd en onbegrensd) inkomen, zelfs na aanpassing met de correctiecoëfficiënt zoals in de figuur kan gezien worden.

De impact op het pensioenbedrag voor dit typegeval hangt af van het scenario van implementatie van het puntensysteem:

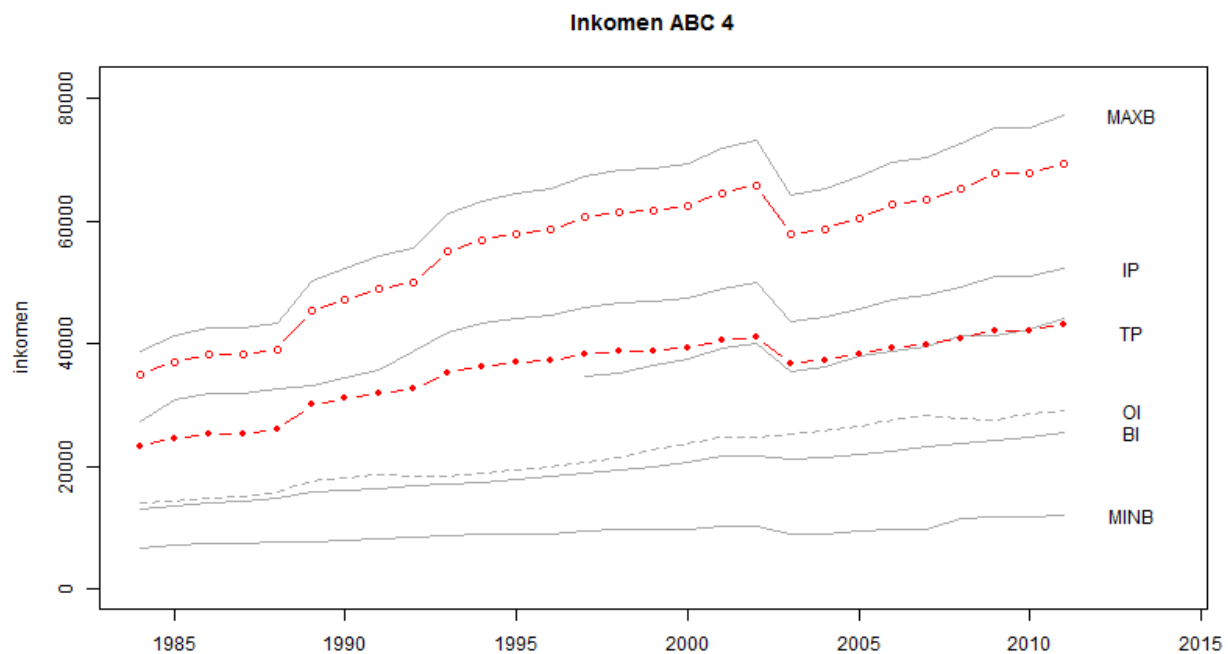
- in de scenario's met begrensd inkomen (scenario's 0-3) wint dit typegeval bij de invoering van het puntensysteem;
- in het scenario's met onbegrensde inkomens en geen maximumpensioen (scenario's 4-5) is de budgetneutrale waarde van een punt zo laag dat deze persoon verliest. Dit verlies wordt kleiner bij de uitfasering van het forfaitair systeem.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	13279,29	13628,20*	63,27	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	13279,29	14017,65*	49,86	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	13279,29	13973,00*	85,05	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	13279,29	13850,02	46,97	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	13279,29	12574,11*	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	13279,29	12574,11*	112,56	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	13279,29	13802,08*	45,32	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	13279,29	13321,27	51,71	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	13279,29	14176,79	49,83	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	13279,29	13844,59	73,14	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	13279,29	14281,72	45,31	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	13279,29	12574,11*	46,20	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	13279,29	12574,11*	67,08	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	13279,29	14371,08	27,06	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	13279,29	16500,46	49,83	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	13279,29	14882,62*	76,65	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	13279,29	14371,08	23,39	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	13279,29	12735,88*	49,54	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	13279,29	12659,59*	87,52	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	13279,29	14371,08	18,02	797,65	1,21	0,35

§ 3. Typegeval ABC 4 (45 jr vanaf 1967, 10% onder maximumgrens)

276. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat 10% onder maximumgrens van de bijdragen ligt. De bovenste punt-streep lijn toont het inkomen van dit typegeval. De onderste het inkomen vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt. In de scenario's zonder correctiecoëfficiënt ligt de waarde van een punt te laag om, ondanks het hoge inkomen, een verbetering te hebben onder het puntensysteem. Bij het uitfaseren van het forfaitair systeem stijgt de waarde van een punt waardoor dit typegeval in vrijwel alle scenario's wint.

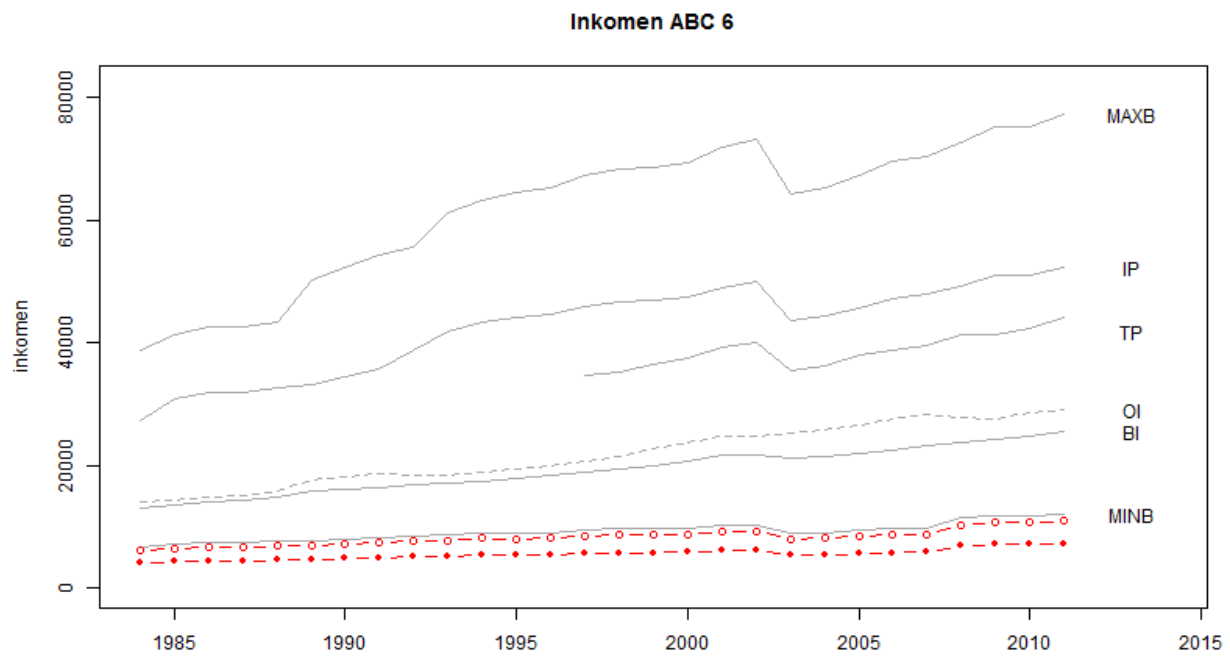
In 2012 bedraagt het minimumpensioen 12574,11 EUR, terwijl het maximumpensioen gelijk is aan 14371,08 EUR. We zien dat deze goede verdiener met lange loopbaan enkel een hoger pensioen heeft onder het puntensysteem in de scenario's met begrensde inkomens en geen maximumpunten per jaar. Deze winsten stijgen met het uitschakelen van het forfaitaire systeem.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	14371,08	13628,20	63,27	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	14371,08	14939,55	53,14	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	14371,08	14652,34	89,19	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	14371,08	13950,53	47,31	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	14371,08	12574,63	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	14371,08	13036,12	116,69	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	14371,08	14097,91	46,29	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	14371,08	13321,27	51,71	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	14371,08	15119,21	53,14	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	14371,08	15025,31	79,37	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	14371,08	14300,54	45,37	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	14371,08	12574,11*	49,16	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	14371,08	13528,56	89,58	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	14371,08	14371,08	27,06	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	14371,08	17597,36	53,14	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	14371,08	15582,13*	80,25	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	14371,08	14371,08	23,39	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	14371,08	13042,79*	50,73	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	14371,08	14844,86*	102,63	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	14371,08	14371,08	18,02	797,65	1,21	0,35

§ 4. Typegeval ABC 6 (30 jr vanaf 1982, 10% onder minimumgrens)

277. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 30 jaar vanaf 1982 en een inkomen dat 10% onder minimumgrens van de bijdragen voor hoofdberoepers ligt.

Resultaten in termen van winst of verlies door invoering van het puntensysteem zijn gelijkaardig met die van ABC2:

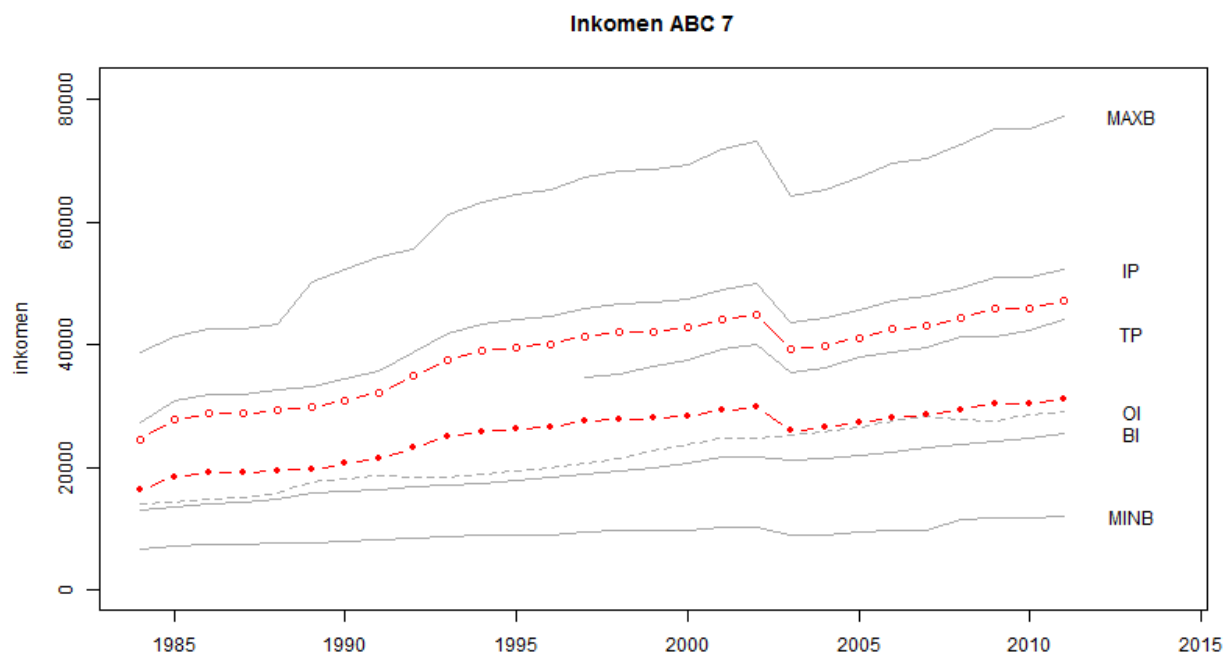
- onder de scenario's met minimumpensioenrechten berekend over de volledige loopbaan (de bis-scenario's) heeft de invoering van het puntensysteem geen impact voor dit typegeval;
- als gewerkt wordt met minimumpunten per jaar, en het minimum aantal punten ligt lager dan 1, dan zal deze persoon winnen omwille van de meer voordelige pensioenopbouw van 1 punt per jaar onder het forfaitair systeem. De winsten zijn kleiner omdat de loopbaan pas in 1982 start. In deze gevallen gaat de persoon met volledige loopbaan en zeer laag inkomen er dus lichtjes op vooruit.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	8382,74*	8382,74*	38,92	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	8382,74*	8386,14*	29,83	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	8382,74*	8382,74*	51,02	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	8382,74*	8413,67*	28,53	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	8382,74*	8382,74*	41,79	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	8382,74*	8382,74*	75,04	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	8382,74*	8432,96*	27,69	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	15,58	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	10,00	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	15,58	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	10,00	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	8,41	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	12,91	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	7,61	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	8382,74*	8486,17*	25,63	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	8382,74*	8382,74*	43,17	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	8382,74*	8462,61*	13,77	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	8382,74*	8382,74*	32,61	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	8382,74*	8382,74*	57,95	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	8382,74*	8462,61*	10,61	797,65	1,21	0,35

§ 5. Typegeval ABC 7 (30 jr vanaf 1982, 10% onder intermediair plafond)

278. Beschrijving

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, loopbaan van 30 jaar vanaf 1982 en een inkomen dat 10% onder het tussenplafond van de bijdragen ligt. Deze persoon gaat er in alle scenario's op achteruit, omwille van een onvoldoende hoge waarde van een punt. Merk op dat ABC 7 verliest in scenario's waarin ABC 3 erop vooruitgaat, omdat ABC 3 kan genieten van het gunstige forfaitair systeem.

De impact op het pensioenbedrag voor dit typegeval is altijd negatief wanneer de budgetneutrale delta bepaald wordt over alle jaren van cohorte 1.

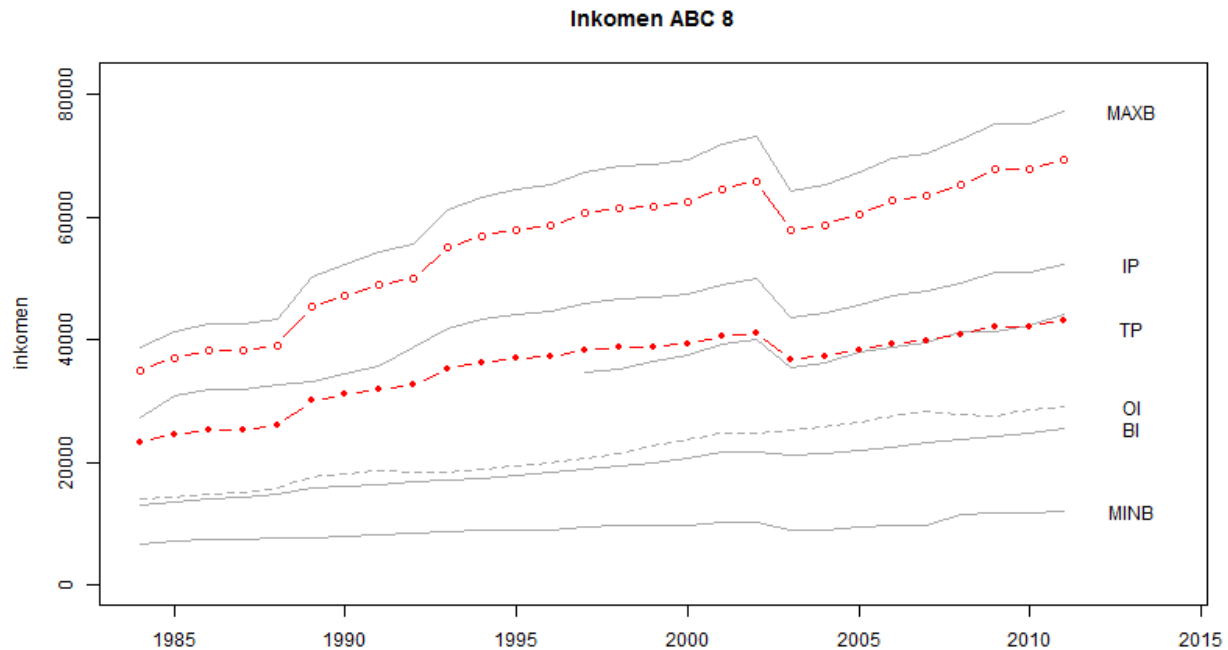
Het uitfaseren van het forfaitair systeem leidt tot een voldoende hoge stijging in de waarde van het punt om een winst te hebben onder scenario's 1 en 2 (met begremsd inkomen). Onder het scenario 3 met een maximum aantal punten per jaar wordt de puntenopbouw gereduceerd, waardoor dit typegeval nog steeds een verlies kent ondanks de hogere waarde van een punt. Dit laatste reflecteert de complexiteit van het puntensysteem waarbij heel veel parameters elkaar beïnvloeden.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	11132,81	9372,80	43,51	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	11132,81	9791,46	34,83	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	11132,81	9551,36	58,14	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	11132,81	9426,71	31,97	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	11132,81	8382,74*	41,79	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	11132,81	8382,74*	75,04	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	11132,81	9222,92	30,29	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	11132,81	9457,21	36,71	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	11132,81	9909,21	34,83	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	11132,81	11005,15	58,14	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	11132,81	9553,60	30,31	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	11132,81	8382,74*	31,20	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	11132,81	8382,74*	52,08	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	11132,81	9580,72	18,04	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	11132,81	11533,40	34,83	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	11132,81	11288,08	58,14	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	11132,81	9580,72	15,59	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	11132,81	8544,51*	33,24	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	11132,81	8468,22*	58,54	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	11132,81	9580,72	12,01	797,65	1,21	0,35

§ 6. Typegeval ABC 8 (30 jr vanaf 1982, 10% onder maximumgrens)

279. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 30 jaar vanaf 1982 en met een inkomen dat 10% onder de maximumgrens van de bijdragen ligt.

Omwille van de steile loopbaan en de late timing van de pensioenopbouw in de loopbaan die beide nadelig zijn bij inkomensherwaardering t.o.v. huidige herwaardering, en omwille van de delta die substantieel lager ligt dan de huidige alleenstaandencoefficiënt, verliest dit typegeval met hoog inkomen door de invoering van het puntensysteem in de scenario's met budgetneutraliteit berekend over alle jaren.

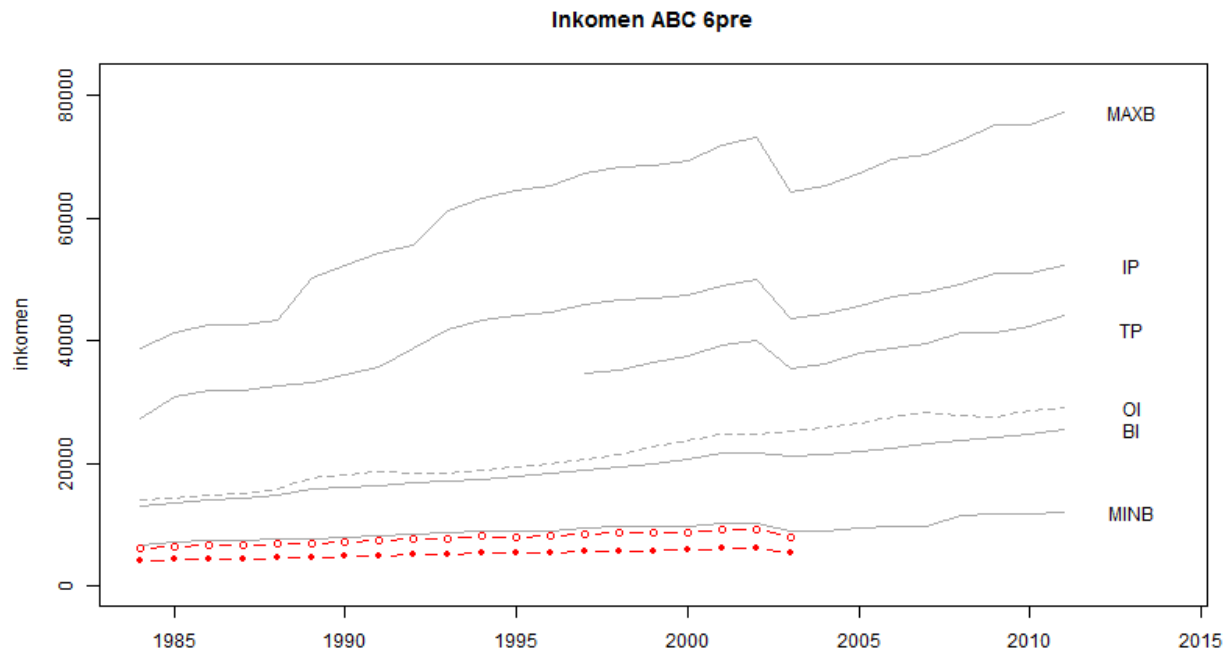
We zien echter ook in scenario's 1 en 2 met budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984 dat het uitfaseren van het forfaitair systeem leidt tot een voldoende stijging van de delta (en dus de waarde van een punt) waardoor dit typegeval ook kan winnen door invoering van het puntensysteem.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	12224,60	9372,80	43,51	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	12224,60	10722,68	38,14	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	12224,60	10576,11	64,37	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	12224,60	9527,21	32,31	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	12224,60	8383,26*	41,79	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	12224,60	8844,75*	79,17	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	12224,60	9529,85	31,29	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	12224,60	9457,21	36,71	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	12224,60	10851,64	38,14	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	12224,60	12185,88	64,37	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	12224,60	9572,42	30,37	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	12224,60	8382,74*	34,16	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	12224,60	11263,26	74,58	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	12224,60	9580,72	18,04	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	12224,60	12630,29	38,14	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	12224,60	12499,17	64,37	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	12224,60	9580,72	15,59	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	12224,60	8829,08*	34,34	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	12224,60	10788,26	74,58	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	12224,60	9580,72	12,01	797,65	1,21	0,35

§ 7. Typegeval ABC 6pre (30 jr vanaf 1974, 10% onder minimumgrens)

280. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 30 jaar vanaf 1974 (t.e.m. 2003) en een inkomen dat 10% onder de minimumgrens van de bijdragen voor hoofdberoepers ligt.

281. Resultaat.

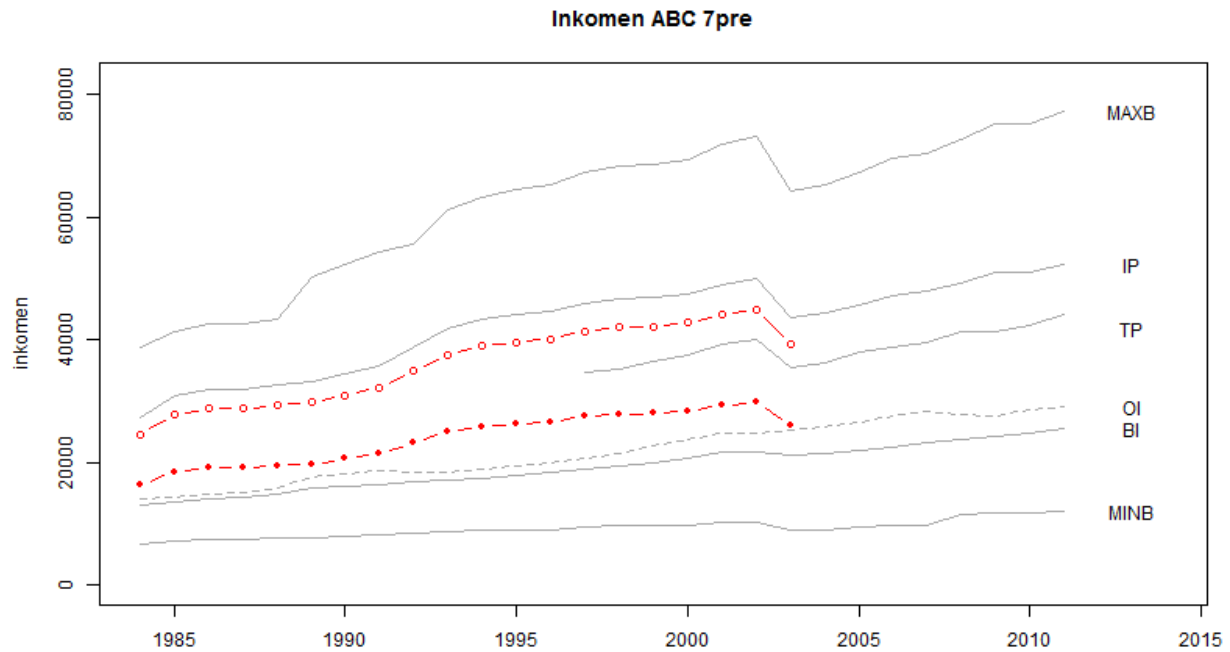
Net zoals bij ABC2 en ABC6, is de hervorming naar het puntensysteem voor deze lage verdiener ofwel een status quo operatie of een verbetering dankzij het vangnet van het minimumpensioenstelsel. Er is winst onder de implementatie met een minimumpunten recht per bijdragejaar.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	8382,74*	8382,74*	38,92	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	8382,74*	8399,74*	29,88	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	8382,74*	8382,74*	51,02	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	8382,74*	8537,37*	28,95	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	8382,74*	8382,74*	41,79	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	8382,74*	8382,74*	75,04	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	8382,74*	8633,86*	28,35	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	19,96	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	15,60	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	19,96	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	15,60	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	14,58	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	18,14	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	8382,74*	8382,74*	10,59	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	8382,74*	8899,87*	26,88	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	8382,74*	8382,74*	43,17	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	8382,74*	8782,07*	14,29	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	8382,74*	8382,74*	32,61	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	8382,74*	8382,74*	57,95	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	8382,74*	8782,07*	11,01	797,65	1,21	0,35

§ 8. Typegeval ABC 7pre (30 jr vanaf 1974, 10% onder intermediair plafond)

282. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 30 jaar vanaf 1974 (t.e.m. 2003) en met een inkomen dat 10% onder het intermediair plafond ligt.

283. Resultaat.

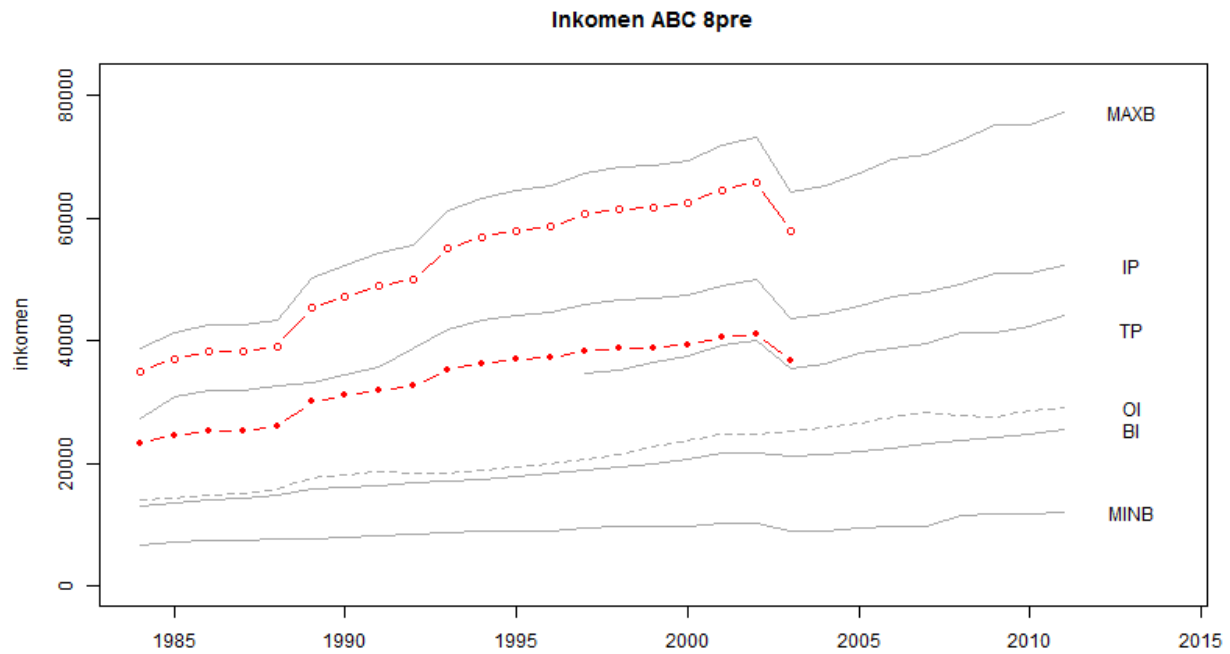
De resultaten voor ABC 7pre contrasteren met deze van ABC 7. Zij hebben beiden 30 jaar gewerkt met inkomen dat 10% onder het intermediair plafond ligt. Het verschil is dat ABC 7 pre aan pensioenopbouw heeft gedaan in het begin van de loopbaan, terwijl ABC 7 dat deed op het einde van de loopbaan. Het puntensysteem bevoordeelt pensioenopbouw aan het begin van de loopbaan wat verklaart dat bij ABC 7pre de balans positiever is: winst bij alle scenario's met begremsd inkomen en het scenario met maximumpensioen en onbegremsd inkomen. In de ander scenario's met onbegremsd inkomen is er nog steeds verlies.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	9009,46	9117,36*	42,33	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	9009,46	9306,79*	33,11	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	9009,46	9448,51*	57,51	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	9009,46	9230,95	31,30	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	9009,46	8382,74*	41,79	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	9009,46	8382,74*	75,04	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	9009,46	9166,99*	30,10	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	9009,46	8963,18	34,79	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	9009,46	9409,26	33,07	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	9009,46	9692,71	51,20	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	9009,46	9520,40	30,20	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	9009,46	8382,74*	30,92	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	9009,46	8382,74*	47,40	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	9009,46	9580,72	18,04	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	9009,46	10951,51	33,07	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	9009,46	10027,17*	51,64	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	9009,46	9580,72	15,59	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	9009,46	8544,09*	33,24	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	9009,46	8468,22*	58,54	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	9009,46	9580,72	12,01	797,65	1,21	0,35

§ 9. Typegeval ABC 8pre (30 jr vanaf 1974, 10% onder maximumgrens)

284. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 30 jaar vanaf 1974 (t.e.m. 2003) en met een inkomen dat 10% onder de maximumgrens van de bijdragen ligt.

285. Resultaat.

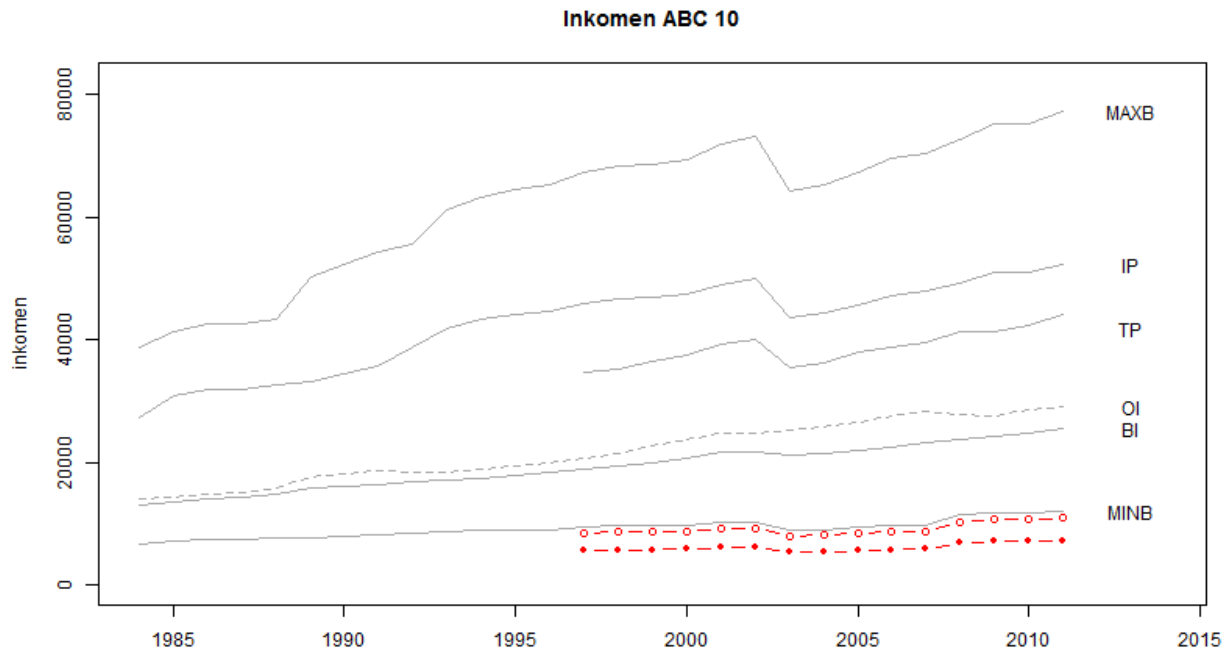
Het voordelig effect van het tijdstip van pensioenopbouw in de loopbaan is in de meeste scenario's onvoldoende om de verlaging van de alleenstaandencoefficiënt van 0.6 naar δ te compenseren, waardoor deze goede verdiener in de meeste scenario's verliest.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	9800,31	9117,36*	42,33	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	9800,31	9976,10	35,49	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	9800,31	9740,12*	59,29	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	9800,31	9331,46	31,64	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	9800,31	8383,26*	41,79	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	9800,31	8844,75*	79,17	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	9800,31	9411,29	30,90	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	9800,31	8963,18	34,79	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	9800,31	10096,07	35,49	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	9800,31	10559,35	55,78	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	9800,31	9539,23	30,26	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	9800,31	8382,74*	33,12	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	9800,31	9651,35	63,91	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	9800,31	9580,72	18,04	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	9800,31	11750,89	35,49	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	9800,31	10830,82	55,78	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	9800,31	9580,72	15,59	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	9800,31	8762,46*	34,08	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	9800,31	9783,42*	67,63	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	9800,31	9580,72	12,01	797,65	1,21	0,35

§ 10. Typegeval ABC 10 (15 jr vanaf 1997, 10% onder de minimumgrens)

286. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 15 jaar vanaf 1997 en met een inkomen dat 10% onder de minimumgrens van de bijdragen voor hoofdberoepers ligt.

287. Resultaat.

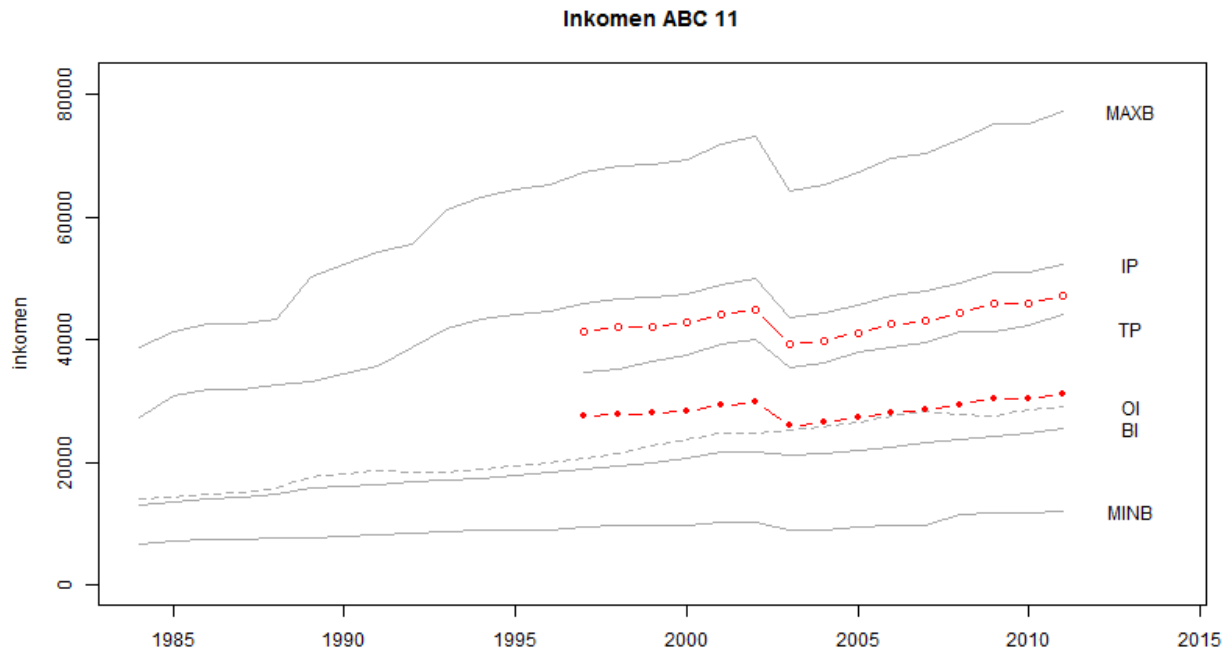
De uitkomst voor deze lage verdiener is sterk afhankelijk van het scenario. De winsten/verliezen kunnen in relatieve termen heel hoog zijn, maar moeten genuanceerd worden, aangezien het pensioenbedrag onder de huidige pensioenregeling zeer laag is.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	1462,97	1494,30	6,94	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	1462,97	1215,89	4,33	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	1462,97	1139,74	6,94	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	1462,97	1275,42	4,33	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	1462,97	673,93	3,36	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	1462,97	603,09	5,40	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	1462,97	1023,21	3,36	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	1462,97	1787,10	6,94	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	1462,97	1230,51	4,33	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	1462,97	1313,22	6,94	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	1462,97	1363,31	4,33	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	1462,97	813,94	3,36	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	1462,97	815,28	5,40	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	1462,97	1784,42	3,36	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	1462,97	1432,20	4,33	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	1462,97	1346,98	6,94	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	1462,97	2657,67	4,33	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	1462,97	863,76	3,36	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	1462,97	780,90	5,40	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	1462,97	2680,00	3,36	797,65	1,21	0,35

§ 11. Typegeval ABC 11 (15 jr vanaf 1997, 10% onder intermediair plafond)

288. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 15 jaar vanaf 1997 en met een inkomen dat 10% onder het intermediair plafond ligt.

289. Resultaat.

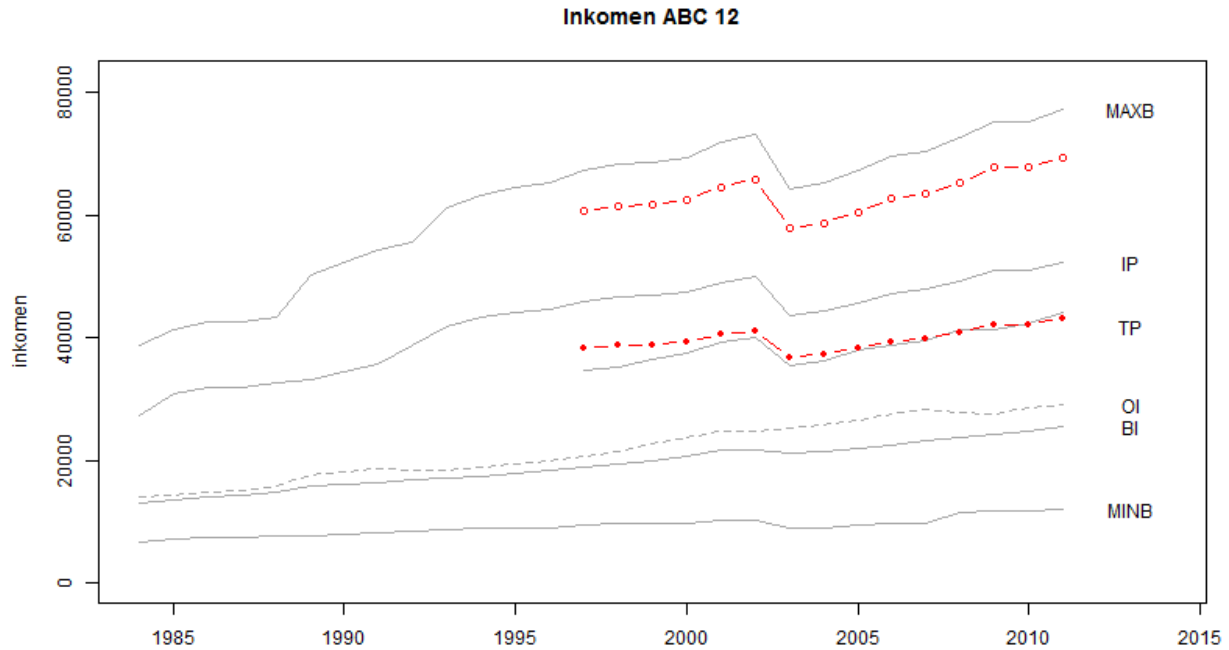
De resultaten voor dit typegeval dat op late leeftijd een loopbaan is gestart en hierbij een hoger dan gemiddeld inkomen heeft verdiend, zijn duidelijk: verlies in elk scenario.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	6079,07	4790,36	22,24	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	6079,07	5051,42	17,97	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	6079,07	4834,94	29,43	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	6079,07	4790,36	16,24	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	6079,07	3109,34	15,50	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	6079,07	2841,78	25,44	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	6079,07	4677,58	15,36	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	6079,07	4790,36	18,60	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	6079,07	5112,17	17,97	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	6079,07	5570,86	29,43	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	6079,07	4790,36	15,20	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	6079,07	3755,31	15,50	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	6079,07	3841,64	25,44	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	6079,07	4790,36	9,02	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	6079,07	5950,08	17,97	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	6079,07	5714,09	29,43	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	6079,07	4790,36	7,80	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	6079,07	3985,15	15,50	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	6079,07	3679,63	25,44	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	6079,07	4790,36	6,01	797,65	1,21	0,35

§ 12. Typegeval ABC 12 (15 jr vanaf 1997, 10% onder maximumgrens)

290. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 15 jaar vanaf 1997 en met een inkomen dat 10% onder de maximumgrens van de bijdragen ligt.

291. Resultaat.

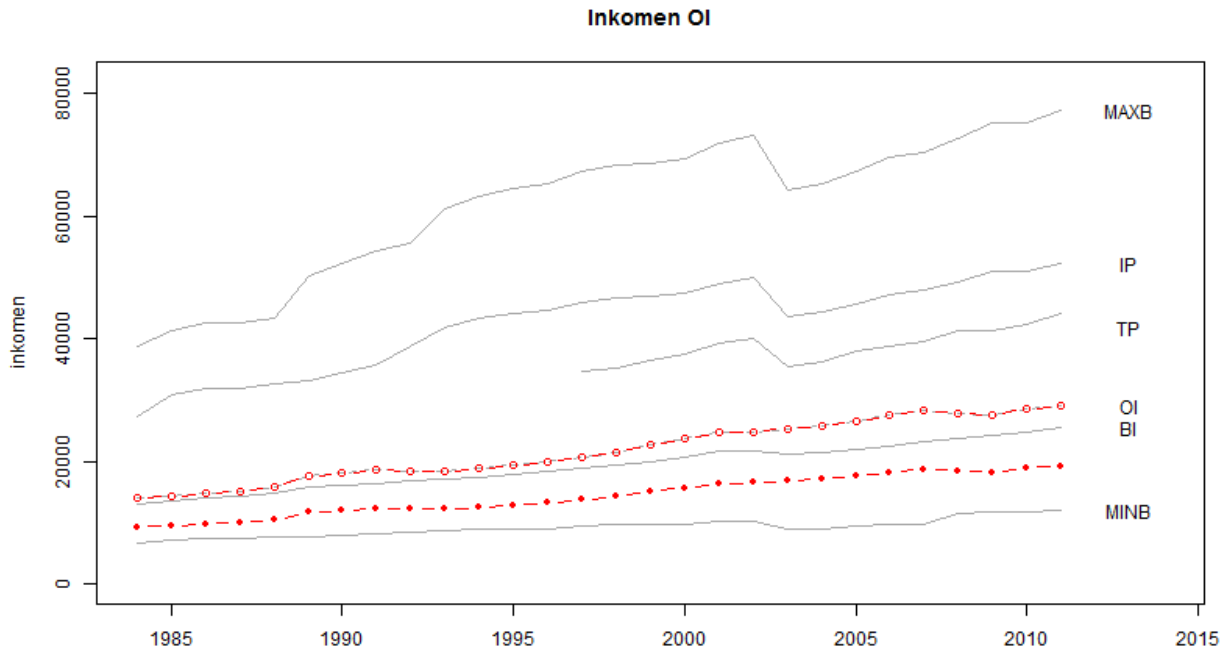
De resultaten voor dit typegeval dat op late leeftijd een loopbaan is gestart en hierbij een hoger dan gemiddeld inkomen heeft verdiend, zijn duidelijk: verlies in elk scenario.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	6641,13	4790,36	22,24	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	6641,13	5518,44	19,63	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	6641,13	5372,16	32,70	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	6641,13	4790,36	16,24	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	6641,13	3396,85	16,93	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	6641,13	4174,26	37,37	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	6641,13	4790,36	15,73	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	6641,13	4790,36	18,60	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	6641,13	5584,81	19,63	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	6641,13	6189,85	32,70	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	6641,13	4790,36	15,20	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	6641,13	4102,55	16,93	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	6641,13	5642,96	37,37	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	6641,13	4790,36	9,02	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	6641,13	6500,20	19,63	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	6641,13	6348,98	32,70	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	6641,13	4790,36	7,80	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	6641,13	4353,65	16,93	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	6641,13	5404,98	37,37	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	6641,13	4790,36	6,01	797,65	1,21	0,35

§ 13. Typegeval OI (45 jr vanaf 1967, inkomen gelijk aan gemiddeld onbegrensd inkomen)

292. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat gelijk is aan het gemiddeld onbegrensd inkomen. De bovenste punt-streep lijn toont het inkomen van dit typegeval. De onderste het inkomen vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

293. Resultaat.

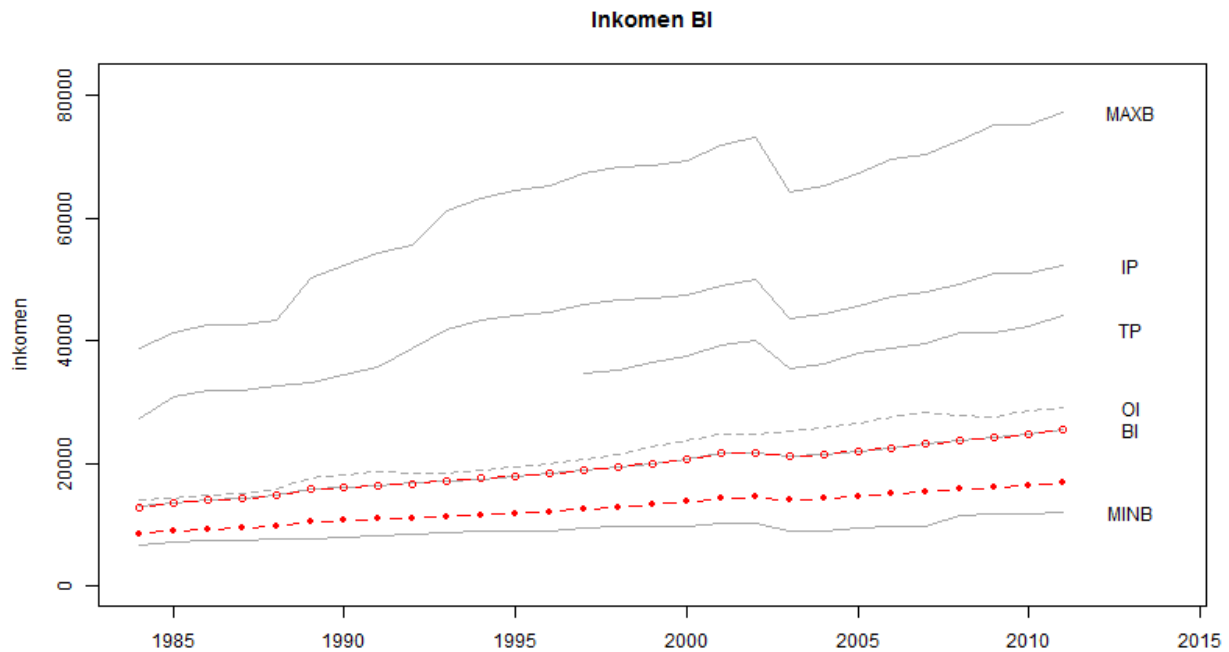
Het gemiddeld onbegrensd inkomen van de zelfstandigen is laag. Resultaten sluiten dus eerder aan bij de typegevallen met een laag inkomen en lange loopbaan, namelijk ofwel geen ofwel een positief effect van de invoering van het puntensysteem.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	12574,11*	12574,11*	58,38	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	12574,11*	12603,00*	44,83	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12574,11*	76,54	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	12574,11*	12836,98*	43,53	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	112,56	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	12574,11*	13001,02*	42,69	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	44,86	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	33,50	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	44,86	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	33,50	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	31,65	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	41,81	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	12574,11*	13933,50	24,87	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	12574,11*	13453,23*	40,63	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12574,11*	64,76	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	12574,11*	14371,08	23,32	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	48,91	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	86,93	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	12574,11*	14371,08	18,02	797,65	1,21	0,35

§ 14. Typegeval BI (45 jr vanaf 1967, inkomen gelijk aan gemiddeld begrensd inkomen)

294. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat gelijk is aan gemiddeld begrensd inkomen. De bovenste punt-streep lijn toont het inkomen van dit typegeval. De onderste het inkomen vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

295. Resultaat.

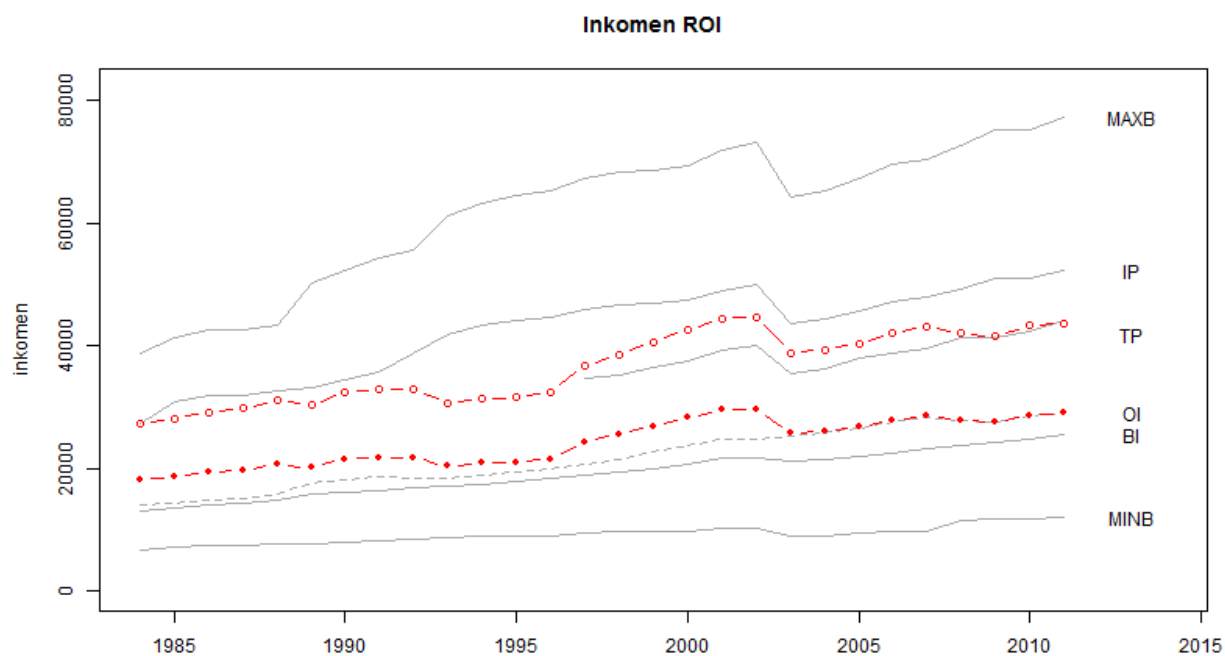
Het gemiddeld begrensd inkomen van de zelfstandigen is laag. Resultaten sluiten dus eerder aan bij de typegevallen met een laag inkomen en lange loopbaan, namelijk ofwel geen ofwel een positief effect van de invoering van het puntensysteem.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	12574,11*	12574,11*	58,38	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	12574,11*	12603,00*	44,83	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12574,11*	76,54	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	12574,11*	12836,98*	43,53	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	112,56	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	12574,11*	13001,02*	42,69	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	44,86	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	33,50	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	44,86	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	33,50	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	31,65	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	41,81	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	12574,11*	13249,44	24,87	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	12574,11*	13453,23*	40,63	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12574,11*	64,76	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	12574,11*	14329,03	23,32	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	48,91	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	86,93	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	12574,11*	14371,08	18,02	797,65	1,21	0,35

§ 15. Typegeval ROI (45 jr vanaf 1967, inkomen zodanig dat onder scenario 6 bis elk jaar 1 punt wordt verdiend)

296. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat zo bepaald is dat die persoon onder scenario 6 bis in het proportioneel deel 1 punt per jaar verdient. De bovenste punt-streep lijn toont het inkomen van dit typegeval. De onderste het inkomen vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

297. Resultaat.

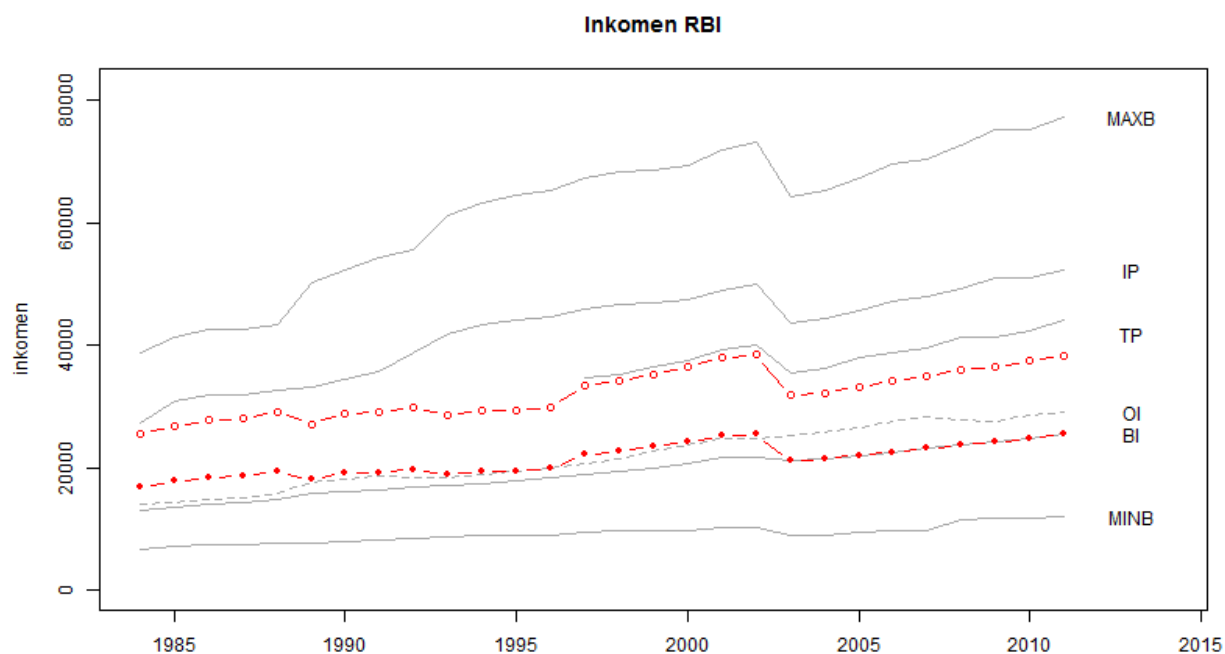
Typegeval ROI is het referentiegeval voor scenario 6bis heeft een inkomenspatroon dat gelijkaardig is met het typegeval ABC 3. In de scenario's met begrensd inkomen is er steeds winst, alsook in het scenario 6 met onbegrensd inkomen en een maximumpensioen.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	13255,47	12603,76	58,51	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	13255,47	13630,56	48,49	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	13255,47	13591,29*	82,73	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	13255,47	13913,28	47,18	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	13255,47	12574,11*	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	13255,47	12574,11*	112,56	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	13255,47	13697,76	44,98	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	13255,47	13321,27	51,71	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	13255,47	13794,49	48,49	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	13255,47	13404,78	70,81	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	13255,47	14300,54	45,37	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	13255,47	12574,11*	44,98	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	13255,47	12574,11*	64,97	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	13255,47	14371,08	27,06	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	13255,47	16055,50	48,49	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	13255,47	13749,41	70,81	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	13255,47	14371,08	23,39	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	13255,47	12574,11*	48,91	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	13255,47	12600,22*	87,11	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	13255,47	14371,08	18,02	797,65	1,21	0,35

§ 16. Typegeval RBI (45 jr vanaf 1967, inkomen zodanig dat onder scenario 3 bis elk jaar 1 punt wordt verdiend)

298. Beschrijving.

Het betreft een zelfstandige die met pensioen gaat in december 2012, na een loopbaan van 45 jaar vanaf 1967 en een inkomen dat zo bepaald is dat die persoon onder scenario 6 bis in het proportioneel deel 1 punt per jaar verdient. De bovenste punt-streep lijn toont het inkomen van dit typegeval. De onderste het inkomen vermenigvuldigd met de correctiecoëfficiënt.

299. Resultaat.

Het typegeval met 45 jaar loopbaan, dat 1 punt per jaar verdient onder scenario 3bis gaat er in alle scenario's op vooruit of behoudt hetzelfde pensioenbedrag.

	pensioen huidig systeem	pensioen puntensysteem	aantal punten	waarde van een punt	delta	minimum aantal punten
Scenario 0 Coh1	12574,11*	12603,76	58,51	215,40	0,37	1,30
Scenario 1 Coh1	12574,11*	12650,59	45,00	281,12	0,48	0,99
Scenario 2 Coh1	12574,11*	12903,48*	78,54	164,29	0,28	1,70
Scenario 3 Coh1	12574,11*	13269,94	45,00	294,89	0,51	0,95
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	62,69	200,58	0,30	1,39
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	112,56	111,71	0,17	2,50
Scenario 6 Coh1	12574,11*	12769,25	41,93	304,54	0,46	0,92
Bisscenario's						
Scenario 0 Coh1 bis	12574,11*	13321,27	51,71	257,60	0,44	NVT
Scenario 1 Coh1 bis	12574,11*	12802,73	45,00	284,51	0,49	NVT
Scenario 2 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	64,70	189,30	0,32	NVT
Scenario 3 Coh1 bis	12574,11*	14184,36	45,00	315,21	0,54	NVT
Scenario 4 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	41,93	242,25	0,37	NVT
Scenario 5 Coh1 bis	12574,11*	12574,11*	59,60	151,02	0,23	NVT
Scenario 6 Coh1 bis	12574,11*	14371,08	27,06	531,09	0,81	NVT
Budgetneutraliteit berekend over de jaren vanaf 1984						
Scenario 1 Coh1	12574,11*	14901,19	45,00	331,14	0,57	0,84
Scenario 2 Coh1	12574,11*	14010,85*	72,16	194,16	0,33	1,44
Scenario 3 Coh1	12574,11*	14371,08	23,39	614,47	1,05	0,45
Scenario 4 Coh1	12574,11*	12574,11*	48,91	257,08	0,39	1,09
Scenario 5 Coh1	12574,11*	12574,11*	86,93	144,65	0,22	1,93
Scenario 6 Coh1	12574,11*	14371,08	18,02	797,65	1,21	0,35

Appendix 1. Onderzoek van de vereiste en beschikbare inkomensgegevens

§ 1. Probleemstelling

300. Om een pensioenberekening te kunnen maken volgens de principes van het puntensysteem voor zelfstandigen en om de impact van de dienaangaande door ons geformuleerde voorstellen en zienswijzen te analyseren hebben we inkomstendata nodig.

Op basis van onze analyse van het puntensysteem en van de pensioenregeling der zelfstandigen maken we eerst een inventaris op van de vereiste inkomstendata (§ 2). We vergelijken de bij het RSVZ beschikbare inkomstendata met de nodig geachte data en onderzoeken de bruikbaarheid ervan (§ 3). We gaan na in hoever voor ons onderzoek dienstige gegevens ook kunnen worden geput uit andere in aanmerking komende databanken (§ 4). Om onderzoeksvragen die een lange historiek aan tijdreeksdata vereisen, te kunnen beantwoorden en om scenario's te formuleren stellen we imputatietechnieken en simulatiemethodes voor om ontbrekende data te vervangen door de best mogelijke schatting op basis van de beschikbare data, alsook het formuleren van scenario's (§ 5).

We gaan vervolgens na of leemten bestaan en welke impact die leemten kunnen hebben bij de implementatie van het puntensysteem (§ 6). We stellen een wetenschappelijk onderbouwde werkwijze voor om daarmee om te gaan en geven daarbij aan in hoever die werkwijze toelaat om zelfstandigenpensioenen te berekenen volgens de principes van het puntensysteem en volgens de in het kader van dit onderzoek geformuleerde voorstellen en visies (§ 7). We analyseren de geaggregeerde inkomensgegevens en trachten de oorzaken van de variabiliteit in de data voorafgaand aan 1995 te achterhalen en onderzoeken op welke manier deze informatiebron kan gebruikt worden (§ 8).

In de samenvatting trekken we de conclusie uit onze onderzoeksbevindingen (§ 6).

§ 2. Inventarisatie van vereiste inkomstendata

301. Voor de inventarisatie van de nodig geachte inkomstendata dienen we een onderscheid te maken in termen van de doelstellingen: (i) definitie van de pensioenformule met benodigde tijdreeks van gemiddeld referentie-inkomen per jaar (of jaar-kwartaal) alsook de kalibratie van de parameters (bv. delta, inpassing minimumpensioen); (ii) effectieve berekening van het pensioen voor een bepaald individu; en (iii) onderzoek naar de impact van de alternatieve berekeningsmethodes.

Voor de algemene definitie van de pensioenformule onder het puntensysteem moeten we allereerst voor elk jaar (eventueel uit te breiden naar elk jaarkwartaal, aangezien de bijdrage per jaarkwartaal wordt betaald), beschikken over het gemiddeld jaarlijks inkomen dat relevant is voor beroeps categorie der zelfstandigen. We kunnen hiervoor een beroep doen op eigen berekeningen specifiek voor de inkomensnotie die zal gehanteerd worden, of op reeds beschikbare inkomensdata.

In het basisscenario dat we zullen beschouwen, wordt het gemiddelde genomen over de (mogelijks getransformeerde) fiscaal vastgestelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen waarop de bijdragen zijn gebaseerd, en mogelijks ook rekening houdende met het statuut waarin het inkomen verworven werd (bv. hoofdberoep, gelijkstelling wegens ziekte of invaliditeit, bijdrage als meewerkende echtgenoot onder het maxi statuut).

Onder het alternatief van gebruik te maken van reeds bestaande gemiddeldes van inkomens, is de vereiste dat deze gemiddeldes beschikbaar zijn vanaf 1984 (invoering van de proportionele pensioenopbouw, of zelfs 1981 aangezien de bijdrages van 1984 gebaseerd zijn op de inkomens van 1981) en dat deze nauw verwant zijn met het beoogde inkomensconcept. Indien dit niet zo is, en het eerder proxies zullen zijn van het gemiddeld inkomen van zelfstandigen (zoals het bruto nationaal inkomen per capita, of gemiddeld inkomen van de werknemers), zal moeten nagegaan worden in welke mate deze proxies kunnen gebruikt worden om een beeld te geven van de inkomensnotie van zelfstandigen die beoogd wordt.

302. Voor de effectieve berekening van het pensioen voor een bepaald individu, dienen we voor deze persoon, voor elk jaar van zijn/haar loopbaan, voorafgaand aan de ingangsdatum van het pensioen, te beschikken over (i) het arbeidsinkomen waarop hij/zij bijdragen betaalde en (ii) het statuut waaronder hij/zij actief was. Dit laatste houdt o.a. in dat we moeten weten of het gelijkgestelde periodes zijn en of de bijdragen effectief betaald werden.

De verschillende elementen van de analyse vragen een brede analyse van de beschikbare inkomstendata. Doordat het inkomen dat in rekening moet gebracht worden nog niet duidelijk gedefinieerd is, dienen we immers de verschillende types aan beschikbare inkomensdata te onderzoeken en de impact van de keuze op de pensioenberekening te analyseren. Bovendien is het zo dat de pensioenregeling der zelfstandigen grote veranderingen heeft gekend, die op vandaag nog steeds de pensioenberekeningen beïnvloeden. In het bijzonder verwijzen we naar de proportionele berekening van de pensioenrechten vanaf 1984. Gegeven de relatief lage waarde van de forfaitaire pensioenopbouw voor de jaren voorafgaand aan 1984 (het forfaitair bedrag is van een substantieel lager niveau dan het minimumpensioen) en het afnemend belang van die jaren voor toekomstige pensioengerechtigden, dienen we deze informatie in rekening te brengen bij de analyse van de toekomstige effecten van het puntensysteem.

Voor de analyse is het voorts belangrijk dat we over deze informatie beschikken over een voldoende lange tijdreeks om zo voorspellingen te kunnen maken. In het bijzonder dienen we te voorspellen wat het toekomstig aantal gerechtigden zal zijn, hoe groot hun pensioen zal en hoe groot het vereiste overheidsbudget voor de zelfstandigenpensioenen zal zijn. Dit is van belang, aangezien de Commissie budgetneutraliteit vooropstelt bij de transitie naar het puntensysteem. We moeten dus de karakteristieken kennen van de mensen die dan met pensioen gaan.

303. Ten slotte dienen we in ons onderzoek te toetsen onder welke configuratie een zelfstandige zal winnen respectievelijk verliezen bij de omvorming van de huidige pensioenregeling naar een puntensysteem, en hoe dit afhangt van keuzes bij de implementatie van het puntensysteem.

Hiervoor dienen we voor een zo groot mogelijk aantal individuen te berekenen wat hun pensioen zal zijn onder de huidige pensioenregeling en onder het puntensysteem om zo de gevolgen beter te kunnen inschatten van de verschillende voorstellen. Deze analyse van de data laat ons dan ook toe om typevoorbeelden te creëren die verduidelijken op welke manier een keuze van implementatie impact heeft op de waarde van het pensioen.

§ 3. Onderzoek van de bij het RSVZ beschikbare data en de bruikbaarheid ervan

304. Het RSVZ verzamelt de data met betrekking tot de fiscaal vastgestelde beroepsinkomsten, bijdragebetalingen en berekening van pensioenbedrag op verschillende niveaus.

Ten eerste ontvangt het de fiscaal vastgestelde beroepsinkomstendata voor de zelfstandigen van de fiscale overheid. Deze data worden opgenomen in het algemeen repertorium van de zelfstandigen (ARZA) en verdeeld over de socialeverzekeringsfondsen op basis van de gegevens van aansluiting waarover het RSVZ beschikt. Die inkomsten worden daarna in principe als inkomsten 1 naar e-Clipz gestuurd samen met de pensioencode voor het betrokken kwartaal en het inkomen 2 dat gebruikt wordt voor de berekening van het pensioen. Omwille van de tijd nodig voor verwerking door de fiscale overheid zijn de inkomensdata beschikbaar in het ARZA steeds vertraagd ten opzichte van het bijdragejaar. Dit is inherent aan het proces en dus onvermijdbaar. Een nadeel aan de inkomensdata beschikbaar in het ARZA is dat het ongekend is of er socialezekerheidsbijdragen zijn betaald op de fiscaal vastgestelde inkomsten.

305. Ten tweede beheert het RSVZ de zogenaamde pensioenloopbaandatabank e-Clipz die, per aangeslotene, twee types van individuele inkomstengegevens bijhoudt.

Enerzijds is dat “Inkomen 1”, gedefinieerd als de werkelijke inkomsten in een referentiejaar (vaak bijdragejaar -3); en anderzijds gaat het over “Inkomen 2”, gedefinieerd als de bedrijfsinkomsten gebruikt voor de berekening van de pensioenopbouw in het actuele systeem, per bijdragejaar en bijdragekwartaal)⁵⁴⁹.

Voorts bevat de e-Clipz-databank het statuut van bijdragebetaling van de zelfstandige, het gezinsinkomen, het jaar waarin de bijdragen werden betaald (= bijdragejaar), het jaar van de inkomsten waarop de bijdragen werden berekend (=referentiejaar), informatie over het laattijdig zijn van de betaling van de bijdragen, het sociaal verzekeringsfonds waarbij de persoon is aangesloten, de geboortedatum en de gezinstoestand. Deze datareeksen starten in 1984. De data in e-Clipz zijn uitsluitend afkomstig van de informatie die minstens een keer per kwartaal wordt doorgestuurd door de socialeverzekeringsfondsen. Voor het onderzoek zijn de werkelijke inkomsten van belang, terwijl voor het operationeel gebruik van e-Clipz de (begrensde) inkomsten waarop bijdragen betaald werden, van belang zijn. Een ander belangrijk aandachtspunt is dat ontbrekende inkomstendata soms worden aangegeven als een 0-inkomen, en soms

---

⁵⁴⁹ “Inkomen 2” wordt bepaald als een functie van “Inkomen 1”. De werkelijke bedrijfsinkomsten van het referentiejaar worden namelijk eerst geherwaardeerd naar het bedragejaar, vervolgens opgetrokken tot de minimumdrempel en opwaarts begrensd tot het intermediair plafond.

als een NA (not available). De oorzaak voor het ontbreken van de data is vaak dat zij niet relevant zijn voor de bijdrageberekening, zoals bij periodes van gelijkstelling, waarbij een fictief inkomen wordt gebruikt.

Ter illustratie ziet u hieronder een voorbeeld van een onderdeel van de e-Clipz-data. De eerste kolom is het geanonimiseerde identificatienummer. Vervolgens hebben we de kolom van het bijdragejaar en het bijdragekwartaal. De kolom met het referentiejaar is het jaar waarin het "Inkomen 1" werd verdiend. De inkomens 1 en 2 zijn uitgedrukt per jaar, in EUR, waarbij inkomen 2 dus doorgaans een getransformeerde versie is van inkomen 1. De laatste twee kolommen komen overeen met de categorie van bijdragebetaling respectievelijk en het socialeverzekeringsfonds.

ZS_ID	LB_JAAR	LB_KWARTAAL	REFERENTIE_JAAR	BD_INKOMEN_1	BD_INKOMEN_2	TYPE_PERIODE	SVF_ID
5405987170	2012	3	2009	37648.02	41225.9	1	2
5405987170	2012	4	2009	37648.02	41225.9	1	2
54061042453	2012	1	2009	49110.59	53777.81	1	10
54061042453	2012	2	2009	49110.59	53777.81	1	10
54061042453	2012	3	2009	49110.59	53777.81	1	10
54061042453	2012	4	2009	49110.59	53777.81	1	10
54061045281	2012	2	NA	0	12597.43	1	10
54061045281	2012	3	NA	0	12597.43	1	10
54061045281	2012	4	NA	0	12597.43	1	10
54061063417	2012	1	2009	44369.7	48586.37	1	1
54061063417	2012	2	2009	44369.7	48586.37	1	1
54061063417	2012	3	2009	44369.7	48586.37	1	1
54061063417	2012	4	2009	44369.7	48586.37	1	1
54061081717	2012	1	2009	4060.97	4446.9	21	2
54061081717	2012	2	2009	4060.97	4446.9	21	2
54061081717	2012	3	2009	4060.97	4446.9	21	2
54061081717	2012	4	2009	4060.97	4446.9	21	2
54061103299	2012	1	2009	12080.52	13228.59	1	12
54061103299	2012	2	2009	12080.52	13228.59	1	12
54061103299	2012	3	2009	12080.52	13228.59	1	12
54061103299	2012	4	2009	12080.52	13228.59	1	12

Figuur 1 Snapshot van een onderdeel van de e-Clipz-databank met inkomensgegevens voor de bijdragebetaling van zelfstandigen.

De belangrijkste codes van bijdragebetaling in termen van frequentie in de e-Clipz-databank zijn als volgt.

Tabel 2 Belangrijkste codes van bijdragebetaling in de e-Clipz-databank. Getallen zijn totalen over de periode 1984-2016. Het relatief belang van de meer recente codes maxi -en ministatuut is daarom belangrijker dan kan afgeleid worden uit de totale aantallen.

Code	Nobs		Pensioenopbouw
1	57109904	Bijdragen betaald (hoofdbezigheid)	JA
25	11432449	Vrijstelling van bijdragen toepassing art.12 en 37	NEE
21	8158875	Bijdragen bijberoep, berekend op bedrag kleiner dan minimumdrempel voor hoofdberoep	NEE
27	2171025	Bijdragen voor een hoofdbezigheid na normale pensioenleeftijd, onder minimumdrempel	NEE
23	1295269	Oninvorderbare bijdragen	NEE
7	1229922	Gelijkstelling ziekte - invaliditeit	JA
14	1121795	Bijdragen als meewerkende echtgenoot - maxi statuut	JA
30	1085157	Bijdragen als meewerkende echtgenoot - mini statuut	NEE
24	1060206	Vrijstelling van bijdragen m.b.t. periodes vanaf 01/01/1981	NEE
2	959075	Bijdragen voor een hoofdbezigheid betaald voor een bijberoep	JA
20	824894	Onbetaalde bijdragen hoofdberoep	NEE
22	417776	Verjaarde bijdragen	NEE
13	263619	Bijdragen hoofdbezigh. na normale pensioenleeftijd, boven min.drempel	JA
28	120019	Geen bijdrage hoofdberoep: pensioenleeftijd voor 01/01/1984 en activiteit voortgezet	NEE
3	43387	Voortgezette verzekering	JA

306. Ten derde beheert de dienst Statistiek van het RSVZ een eigen databank, genaamd “ST01” alsook “Aangeslotenen”, waarbij, op basis van input van de socialeverzekeringsfondsen en het ARZA, het werkelijke inkomen van de aangeslotenen verzameld wordt, startende met de inkomstenjaar 1995. Deze gegevens worden jaarlijks verzameld en geven de balans weer op datum van 31 december van het jaar.

Deze databank bevat ook informatie over het geslacht, de verschillende types loopbaan, SVF, regio, etc. Het heeft als voordeel dat een kwaliteitscontrole gebeurt van de data door de dienst Statistiek. Het nadeel, in vergelijking met de databank e-Clipz, is dat de historiek korter is en dat er ook minder variabelen beschikbaar zijn, zoals het statuut van bijdragebetaling van de aangeslotenen. Voor het voorziene

onderzoek is de databank ST01 minder interessant omwille van zijn meer statisch karakter en ook de meer beperkte aanlevering van data bij ons onderzoek (in eerst instantie enkel de zelfstandigen in hoofberoep).

307. Ten vierde zijn er de data beschikbaar in de pensioenapplicatie Webapps (databank van de pensioenbeslissingen).

Deze applicatie bevat voor de ontvanger van het pensioen, de eerste ingangsdatum, de verworven pensioenbedragen in de verschillende categorieën (werknemer, zelfstandige, ambtenaar) als aggregaat over de jaren (aantal jaren, forfaitair en proportioneel bedrag). De historiek van Webapps start in 2002.

Omdat deze data zullen gebruikt worden, samen met de e-Clipz-database, wordt hieronder een snapshot getoond van een onderdeel van deze data, zodat de lezer zich deze data beter kan voorstellen.

U ziet hier eerst het geanonimiseerde identificatienummer, dat ons toelaat deze data te linken met e-Clipz. Vervolgens het pensioenbedrag (alvorens correctie met het minimumpensioen). Daarna worden het aantal jaar getoond onder het forfaitair deel van het zelfstandigenstatuut en het overeenstemmende pensioenbedrag dat zo werd opgebouwd. Vervolgens het proportioneel deel. Daarnaast zijn er ook kolommen die hetzelfde tonen voor de carrière als werknemer en ambtenaar. De 60% en 75% in de voorlaatste kolom refereren naar de gezinssituatie van de persoon die het pensioen opneemt.

ZS_ID	BD_PENSION	TLR_FORF	BD_FORF	TLR_PROP	BD_PROP	TLR_WK_MP23	TLR_WK_VOLL_ZS
1901952081	5363.82	0.50	68.7660	14.00	5295.0520	0.00	NA
21051504240	12327.30	18.00	2525.1642	27.00	9525.3306	0.00	NA
21052642953	11779.42	27.00	3787.7463	16.00	2608.3495	0.00	NA
22081055017	1543.16	11.00	1543.1559	0.00	0.0000	9.00	21.00
24111108064	17506.79	17.00	2981.0928	28.00	14525.6973	0.00	NA
25011407938	1363.42	8.00	1262.5824	0.00	0.0000	5.00	5.00
25032613859	12327.30	22.00	3086.3118	23.00	5556.9606	0.00	NA
2507219297	1119.32	4.75	666.3628	3.75	452.9531	0.00	NA
25072244490	1402.87	10.00	1402.8689	0.00	0.0000	0.00	NA
2508181061	12327.30	17.00	2384.8773	28.00	9018.9744	0.00	NA
25121890629	1995.69	13.00	1823.7297	2.00	171.9554	0.00	NA

ZS_ID	TLR_WK_VERMIND_ZS	BD_WK	TLR_OB	BD_OB	AANT_JR_VERVROEG	BESLISSING_CD	GESLACHT
1901952081	NA	NA	NA	NA	0	60%	F
21051504240	NA	NA	NA	NA	0	60%	M
21052642953	NA	NA	NA	NA	0	60%	M
22081055017	9.00	2165.28	34.00	39040.82	0	60%	M
24111108064	NA	NA	NA	NA	0	75%	M
25011407938	5.00	1147.17	NA	NA	0	renonciation	F
25032613859	NA	NA	NA	NA	0	60%	M
2507219297	NA	NA	NA	NA	0	60%	F
25072244490	NA	NA	NA	NA	0	60%	F
2508181061	NA	NA	NA	NA	0	60%	M
25121890629	NA	NA	NA	NA	0	60%	F

Figuur 2 Snapshot van de Webapps databank met pensioenbeslissingen

Webapps was oorspronkelijk niet gecreëerd met de intentie om analyses uit te voeren, maar de mogelijkheid tot koppeling met e-Clipz maakt dat dit een interessante extra-databron is. Het vult e-Clipz aan, omdat e-Clipz vandaag geen informatie bevat over het tijdstip van pensionering en/of het uitoefenen van een gemengde loopbaan. Het laat bovendien toe te onderzoeken wat het effect is van een verandering in het pensioensysteem op de reeds genomen pensioenbeslissingen. Deze veranderingen zijn natuurlijk fictief, maar geven duidelijk aan welke type loopbanen winnen of verliezen ten gevolge van een verandering in de regelgeving.

308. Naast de dataverzameling op individueel niveau, heeft het RSVZ ook belangrijke tijdreeksen met betrekking tot de implementatie van de pensioenformules, zoals het forfaitair inkomensbedrag, de verschillende drempels, het minimumpensioen en de zogenaamde fictieve inkomens gebruikt in geval van gelijkstelling. In het bijzonder verwijzen we hier naar het statuut gelijkstelling voor ziekte of invaliditeit. De tijdreeks met deze fictieve inkomens is eveneens een belangrijke databron die beschikbaar is bij het RSVZ.

§ 4. Inventarisatie en bruikbaarheidsanalyse van andere databanken

309. Een vaak genoemde alternatieve databank is die van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming).⁵⁵⁰ We hebben een cd-rom opgevraagd en geaggregeerde data ontvangen. Deze gegevens leken niet van belang te zijn voor onze analyse. Voor de individuele inkomensdata en de pensioengegevens die ons interesseren, dient men via de Privacy-Commissie een aanvraag te doen bij de betrokken instantie (bv. de Rijksdienst voor Pensioenen, thans Federale Pensioendienst).

310. Voorts rapporteren verschillende publieke instellingen statistische informatie omtrent gemiddelde inkomens in verschillende vormen. Met de informatie beschikbaar op de website van de Nationale Bank van België⁵⁵¹ kan het gemiddeld inkomen van de werknemers berekend worden als verhouding tussen component lonen in beloning van werknemers in de categorie nationale rekening en het aantal werknemers in de categorie bevolking en arbeidsmarkt. Dit is mogelijk vanaf 1995 t.e.m. 2015.

Vergelijkbare gegeven omtrent het gemiddeld inkomen zijn beschikbaar via de Statbelwebsite (1999-2014).⁵⁵² Daarnaast is het ook relevant te vermelden dat o.a. de OESO en Eurostat gemiddelde inkomens per capita rapporteren voor de verschillende lidstaten en dus ook voor België.⁵⁵³ Een slotbemerking is dat deze inkomensreeksen niet overeenkomen met een van de inkomensnoties voor zelfstandigen die we zullen hanteren.

---

⁵⁵⁰ Zie: <https://www.bcass.fgov.be/nl/dwh/homepage/index.html>.

⁵⁵¹ Zie: <https://stat.nbb.be>.

⁵⁵² Zie http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/arbeidsmarkt_levensomstandigheden/gemiddelde_bruto_maandlonen.jsp.

⁵⁵³ Zie: <https://data.oecd.org/natincome/gross-national-income.htm>;
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings>.

§ 5. Beschrijving van econometrische methodes voor het imputeren van ontbrekende data

311. Hier maken we een onderscheid naargelang van de doelstelling. Wanneer het de individuele pensioenberekening betreft, hangt het af van de reden van ontbrekende data. Betreft het een gelijkgestelde periode? Was er geen inkomen in die periode en geen gelijkstelling?

312. Zoals hoger is vermeld, ontbreken de inkomstendata van nature reeds voor periodes van gelijkstelling. Deze inkomsten kunnen we zelf aanvullen met de fictieve inkomsten die gebruikt worden bij de bepaling van de pensioenrechten.

313. Voor de data die ontbreken bij de macro-analyse, dienen we eerst te onderzoeken of er patronen zijn in het ontbreken van de data. Indien er systematische patronen zijn, kan er vertekening voorkomen bij het negeren ervan en moet er dus ofwel gecorrigeerd worden ofwel duidelijk omschreven worden voor welke subpopulatie/cohorte een analyse wordt uitgevoerd.

Een eerste belangrijk patroon is dat de werkelijke inkomstendata ernstige leemtes kennen voor de laatste drie jaar. Aan de hand van tijdreeksanalyse kunnen we een gemiddelde trend doortrekken, maar deze bevat per constructie een voorspellingsfout en moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Bij projecties omtrent het heden, spreken we over “nowcasting”, in contrast met projecties over de toekomst, die behoren tot de methodes voor “forecasting”.

Een ander belangrijk patroon is dat het gemiddeld inkomen in stijgende lijn gaat en dat er een daling is van het percentage zelfstandigen in hoofdberoep, door de opkomst onder andere van nieuwe statuten van bijdragebetaling zoals het maxi-en ministatuut. In termen van de berekening van de pensioenen onder het huidige systeem is er de uitfasering van het effect van de forfaitaire berekening naarmate het aantal jaren pensioenopbouw voor 1984 afneemt.

314. Voorts is het zo dat we informatie hebben over individuen die met pensioen zijn uit (minstens) twee bronnen: e-Clipz en de pensioentoe passing Webapps. Dit laat toe om de kwaliteit van de data te checken en ook een kader te creëren waarin een impact-analyse kan uitgevoerd worden.

315. We hebben een exploratie gedaan om na te gaan of we de verdeling van de inkomens niet kunnen schatten om dan, in plaats van te werken met de geobserveerde inkomens, deze te simuleren onder de verdelingsfunctie die de geobserveerde inkomens beschrijft. Het voordeel hiervan is dat, bij correcte weergave van de dynamiek in de verdelingsfunctie, we ook toekomstige inkomens kunnen genereren en dus evalueren wat de impact is van de gekozen pensioenformule.

316. Onze verkennende analyse is gebaseerd op het artikel van GRAF en NEDYALKOVA (2014) waarin aangeraden wordt een veralgemeende beta verdeling van het tweede type te gebruiken voor de beschrijving van inkomensdata.⁵⁵⁴ We hebben deze verdeling geïmplementeerd en gebruik gemaakt van de maximum likelihood methode voor de schatting van de parameters. Een analyse van de resultaten

---

⁵⁵⁴ M. GRAF en D. NEDYALKOVA, (2014). Modelling of income and indicators of poverty and social exclusion using the generalized beta distribution of the second kind. *Review of income and wealth* 60, 821-842.

leert ons dat we botsen op enkele fundamentele uitdagingen die verder onderzoek vereisen: (i) onmogelijkheid om met 1 verdelingsfunctie de heterogene inkomensdata te beschrijven, (ii) opsplitsen inkomensdata op basis van karakteristieken van de zelfstandigen geeft nog steeds een onvolledige beschrijving zodat deze moet aangevuld worden met meer complexe statistische methodes zoals de mixture of distributions aanpak, (iii) aanwezigheid van tijdsvariatie in zowel de parameters van de verdeling als de heterogene samenstelling van de populatie.

317. Ten slotte vermelden we het gebruik van typegevallen voor de analyse van de pensioenhervorming. Deze methode heeft als voordeel dat de inkomenspatronen helder worden gedefinieerd en dat de analyse eenvoudig is. We zullen dit dan ook toepassen. De gebruikte typegevallen worden op drie manieren gedefinieerd: (i) definitie van typegevallen voor zelfstandigen in ABC (2017)⁵⁵⁵, (ii) analogie naar de definitie van typegevallen voor werknemers in Tabel 3.3 van Bijlage 2.1 van het rapport van de Commissie⁵⁵⁶ en (iii) definitie van typegevallen op basis van statistische clusteranalyse van de inkomensdata, gebruik makende van het k-means algoritme.

§ 6. Analyse van impact van leemten in de beschikbare data

318. We hebben van het RSVZ een geanonimiseerde versie ontvangen van de volledige e-Clipz-database voor de bijdragejaren 1984 t.e.m. 2016, alsook de pensioenbeslissingen genomen in 2012, 2014 en 2015. De hoofdanalyse gebeurt met deze data en hiervan bespreken we dan ook de leemten in deze sectie.

Een eerste belangrijke leemte in de e-Clipz-database bestaat in het ontbreken van informatie over het tijdstip van pensionering. Wanneer de inkomensdata niet beschikbaar zijn, is het bijgevolg onmogelijk na te gaan of het individu zijn/haar pensioen heeft opgenomen of tewerkgesteld is in een andere pensioenregeling (ambtenaar of bediende). De oplossing hiervoor is de koppeling van de e-Clipz-database met de pensioenapplicatie Webapps.

Voorts ontbreekt het in de e-Clipz-database aan inkomens verworven onder een andere pensioenregeling. Dit probleem rijst in hogere mate in de recente jaren aangezien er steeds meer gemengde loopbanen zijn. Ook hier is een gedeeltelijke oplossing de koppeling van de e-Clipz-database met de pensioenapplicatie Webapps die informatie verschaft over de pensioenrechten opgebouwd onder de verschillende statuten.

319. Daarnaast is het ook oppassen met de gerapporteerde inkomstendata wanneer het een gelijkgestelde periode betreft. Hierbij dient een fictief inkomen gebruikt te worden, terwijl in de e-Clipz-databank het gerapporteerde inkomen wordt ingevuld ofwel als ontbrekende waarde ofwel als 0. Dit is wellicht te verklaren door het feit dat de socialeverzekeringsfondsen met nummer 12 (Securex), 17 (Steunt elkander) en 19 (UCN) een ander softwareprogramma gebruiken dan Ventoris (het softwareprogramma gebruikt door de andere SVF's). De drie hoger genoemde socialeverzekeringsfondsen gaan eerder een ontbrekend inkomen 1 registreren als NA dan als een 0.

---

⁵⁵⁵ ABC (2017). Nota – Vergelijking van pensioenrechten op basis van typegevallen.

⁵⁵⁶ Zie: <http://pensioen2040.belgie.be/nl/rapport-062014.htm>.

320. Een andere belangrijke leemte is dat de beschikbaarheid van de inkomensgegevens over de laatste drie jaren relatief laag is. Gegevens zijn beschikbaar, maar de berekening van het gemiddeld inkomen met deze data leidt tot een te lage inschatting van de gemiddelde inkomens over de laatste drie jaren. Daarnaast is het zo dat het percentage zelfstandigen die hun bijdragen niet betaald hebben (type 20) sterk toeneemt voor de laatst beschikbare bijdragejaren.

§ 7. Voorstellen van remediërende werkwijze met aanduiding van beperkingen

321. De leemtes in de e-Clipz-database met betrekking tot informatie over het tijdstip van pensionering en de inkomens verworven onder de verschillende pensioenregelingen kan deels opgelost worden door de e-Clipz-database te verbinden met de pensioentoeepassing Webapps.

Wanneer de bijdragecategorie aangeeft dat de pensioenopbouw gebeurt met fictieve inkomensdata, vervangen we de inkomensdata door dat fictief bedrag. Wat de overige 0- of NA-waardes betreft in Inkomen1 zullen we in de hoofdanalyses deze data niet aanpassen en dus NA-waardes negeren en 0-waardes laten meetellen bij de berekening van het gemiddeld inkomen. Als alternatief zullen we, indien inkomen2 data beschikbaar zijn, een imputatie doen van de inkomen1 gegevens.

322. De inkomensdata kennen een relatief stabiele aangroei die we kunnen modelleren aan de hand van tijdreeksmodellen die toelaten op een precieze manier de gemiddelde inkomens voor de laatste drie jaren in te schatten (nowcasting) en die voor de toekomst te gaan voorspellen (forecasting).

§ 8. Analyse van geaggregeerde inkomensgegevens en methodes voor gebruik van deze data

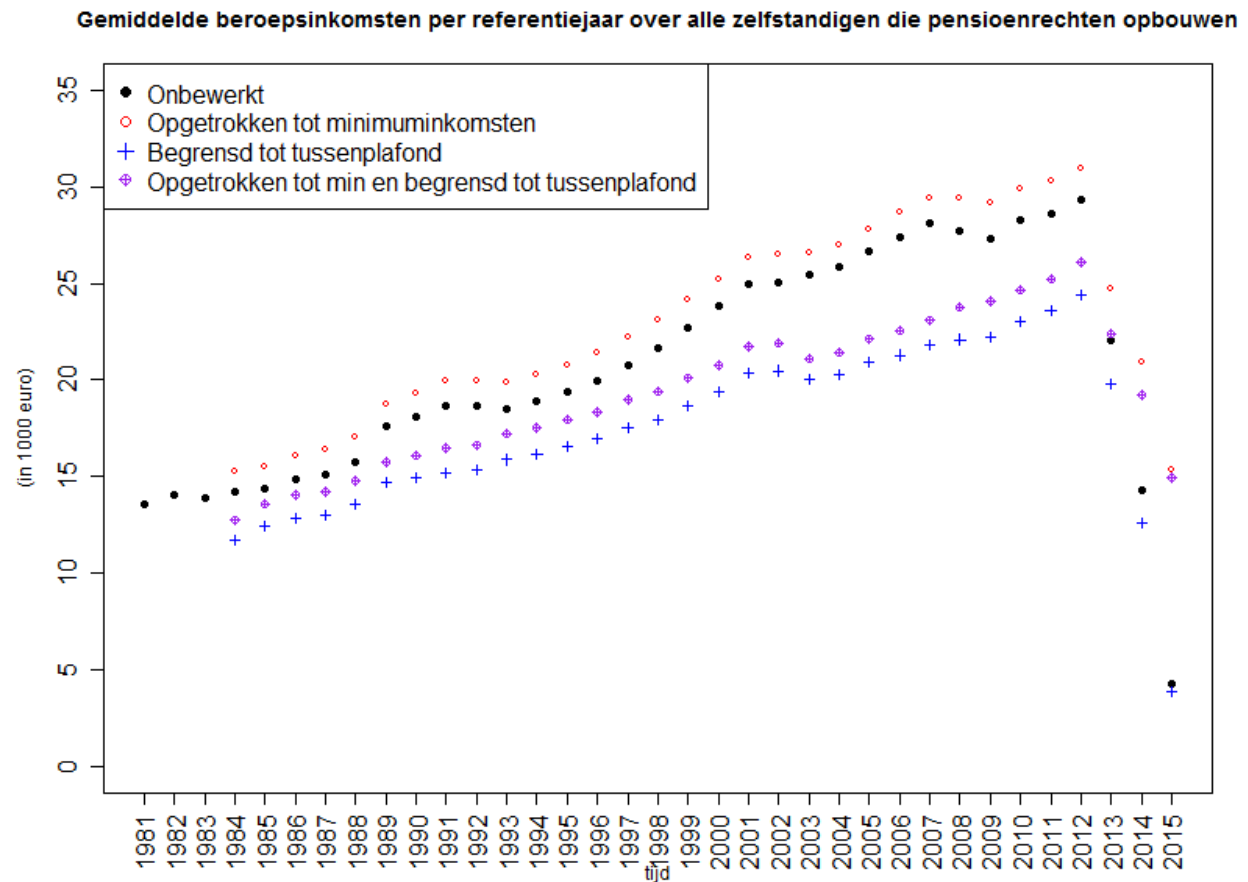
323. In termen van de beschikbare inkomstendata moeten we voorzichtig zijn met: (i) het verschil tussen referentiejaar en bijdragejaar, (ii) de totale inkomsten en deze waarop bijdragen zijn betaald (toepassing van minimum en intermediair plafond, gebruik van fictief inkomen), (iii) het probleem dat een niet te verwaarlozen proportie van de inkomensdata 0 of NA is.

Dit is een uitdaging waaraan nog steeds gewerkt wordt. Onderstaande figuren dienen dus als exploratief te worden beschouwd.

324. Beschouwen we als eerste analyse de aggregatie van inkomens over alle zelfstandigen in de e-Clipz-databank, in een statuut waarbij pensioenrechten worden opgebouwd. De enige imputatie die gebeurt bestaat in het vervangen van inkomen1 bij gelijkstelling ziekte door het fictieve inkomen.

De vraag die we onderzoeken, is de gevoeligheid aan de definitie van het inkomen dat gebruikt wordt. We tonen enerzijds het gemiddelde over de zogenaamde “onbewerkte” beroepsinkomsten. Deze worden in het actuele systeem van pensioenberekening op individueel niveau echter opgetrokken tot een minimumplafond en begrensd tot het intermediair plafond. De figuur toont dat, zoals te verwachten is, het optrekken tot het minimumplafond op individueel niveau leidt tot een substantiële stijging van het gemiddeld inkomen, terwijl het beperken tot het intermediair plafond leidt tot een daling. Indien beide tegelijk worden toegepast, is het netto-effect een daling van de gemiddelde inkomsten gebruikt voor de

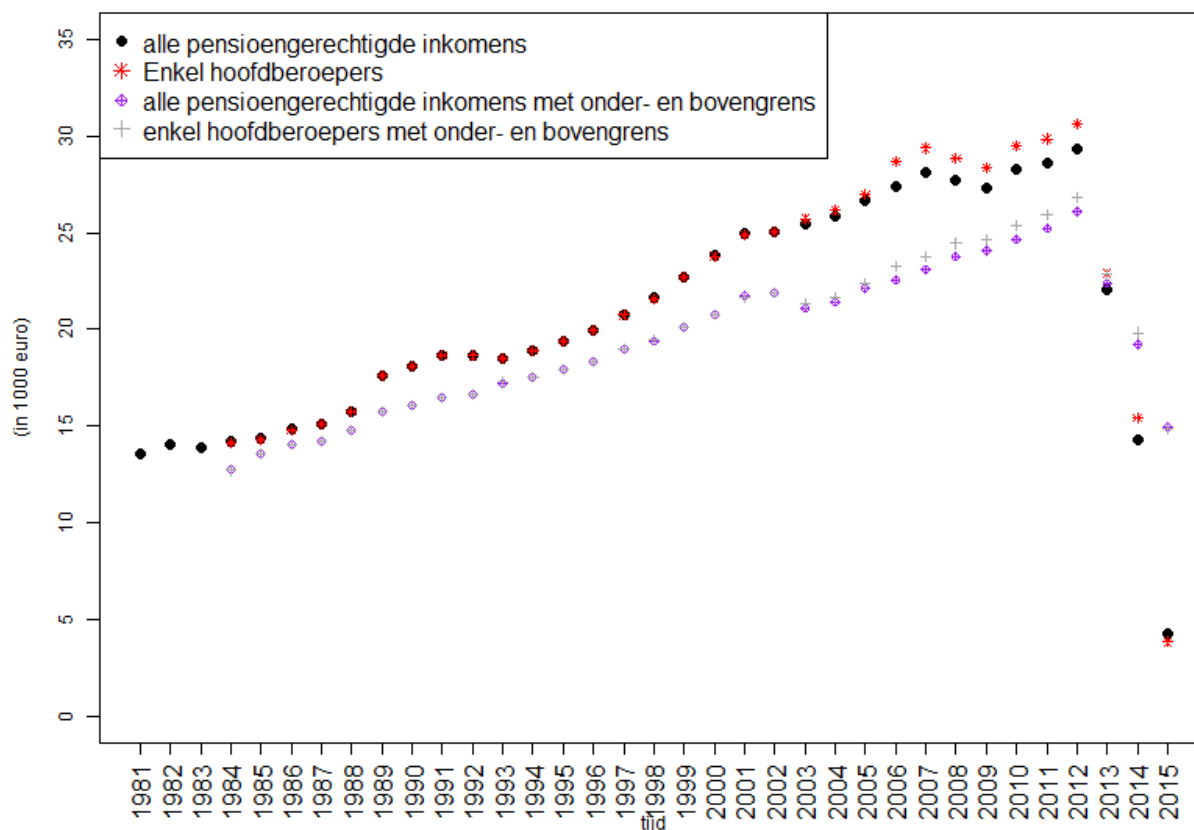
pensioenberekening. Merk tenslotte ook op, zoals tevoren aangegeven, dat de laatste drie jaren aan inkomensdata in e-Clipz een onbetrouwbaar beeld geven over het gemiddeld inkomen.

Figuur 3 Effect van definitie inkomen relevant voor pensioenberekening zelfstandigen op het gemiddelde (referentie) inkomen

325. Beschouwen we als tweede analyse het effect van de focus op de groep van zelfstandigen in hoofdberoep. Vergelijken met de groep van alle pensioenopbouwende zelfstandigen leidt dit, vanaf 2003 door de invoering van het maxi-statuut, tot een stijging van het gemiddeld inkomen. Dit is zoals verwacht aangezien het gemiddelde inkomen van zelfstandigen in hoofdberoep hoger ligt dan dat van de zelfstandigen onder het maxi-statuut.

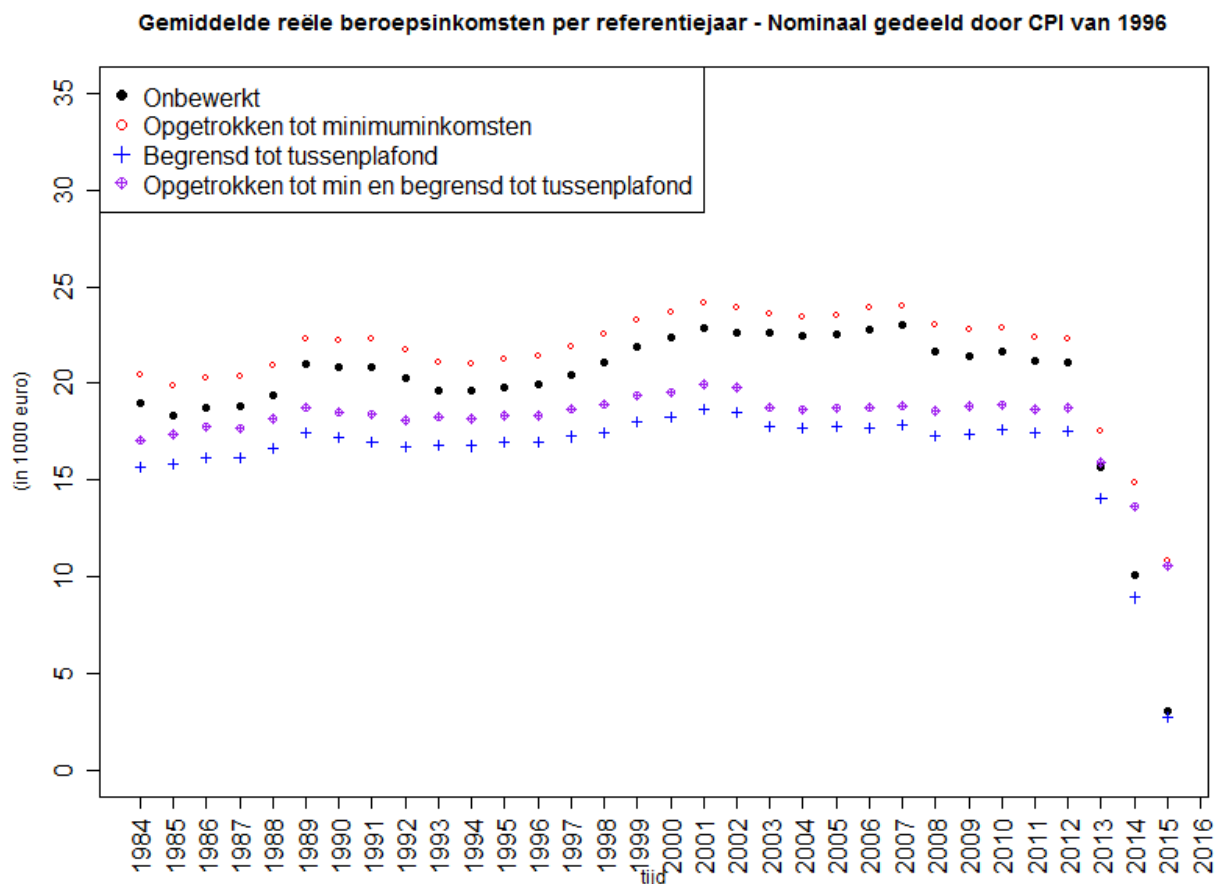
Gemiddeld beroepsinkomsten per referentiejaar - Impact selectie hoofdberoepers

Figuur 4 Effect op gemiddeld inkomen van beperking groep zelfstandigen tot zij die in hoofdberoep bijdragen bepalen.

We merken op dat in het puntensysteem de punten berekend worden op basis van de breuk tussen individueel en gemiddeld inkomen. Hieruit volgt dat de punten berekenen op basis van reële inkomens dan wel nominale inkomens hetzelfde resultaat oplevert, zolang in de teller en noemer dezelfde inkomensnotie gebruikt wordt.

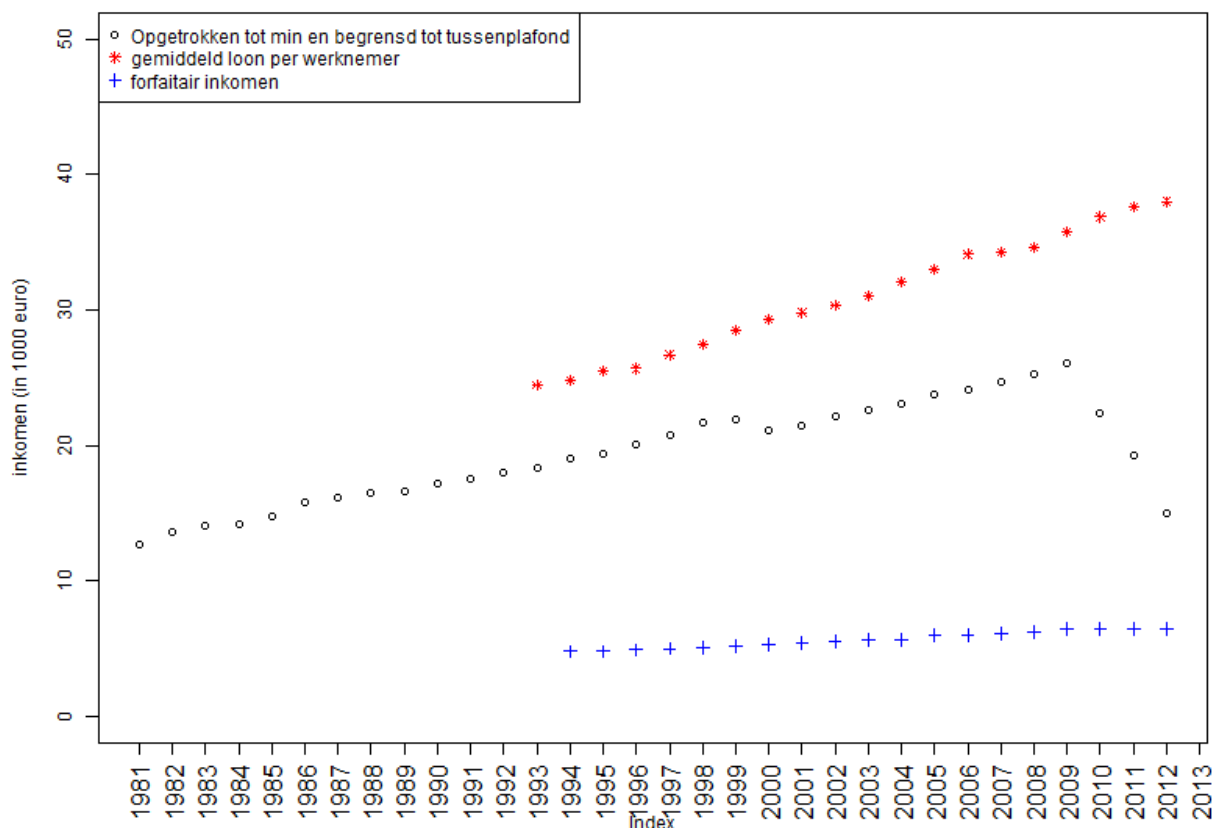
De nominale inkomens stijgen gemiddeld, omwille van de inflatie. Onderstaande figuur toont de analyse van Figuur 1, maar dan uitgewerkt op de reële inkomens, gedefinieerd als nominale inkomens over het jaar gedeeld door de gemiddelde waarde van consumentenprijsindex over dat jaar.

Figuur 5 Effect van definitie inkomen relevant voor pensioenberekening zelfstandigen op het gemiddelde (referentie) inkomen, wanneer inkomens uitgedrukt worden in reële termen (constante prijzen van 1996).

326. Als laatste figuur tonen we de vergelijking tussen de gemiddelde inkomens berekend op de e-Clipz-inkomensdata met de forfaitaire inkomens in het zelfstandigenstatuut en de tijdreeks met gemiddelde salarissen van werknemers, zoals berekend op basis van de statistieken van de totale salarismassa werknemers en het aantal werknemers, gerapporteerd door de Nationale Bank van België. We merken op dat de hoogte van deze drie soorten inkomens sterk verschilt.

Vergelijking tussen begrensd zelfstandigeninkomen, gemiddeld loon werknemers en forfaitair inkomen zelfstandigenstatuut

§ 9. Samenvatting

327. Het RSVZ beschikt over een schat aan data zowel over de inkomsten en betaalde bijdragen van de aangeslotenen en hun karakteristieken, als over de genomen pensioenbeslissingen. Deze data zijn echter verspreid over de verschillende toepassingen en hebben per definitie een vertraging in termen van beschikbaarheid ten opzichte van het huidige kalenderjaar. Niettemin zijn de data van voldoende kwaliteit om de analyses uit te voeren.

Dit wordt verduidelijkt in onderstaande tabel.

Doelstelling	Beschikbare data:
Berekening van referentie-inkomen in het puntensysteem van zelfstandigen.	“Inkomen 1” in e-Clipz, beschikbaar per referentiejaar, samen met de hoedanigheid waarin deze gebruikt werd om de bijdragen te bepalen. Zal vergeleken worden met gemiddeld inkomen van werknemers, zoals gerapporteerd door de NBB op basis van de RSZ.
Berekening punten van een individu	“Inkomen 1” in e-Clipz
Analyse impact op pensioenbedrag	e-Clipz en Webapps

328. De koppeling van de e-Clipz-databank en de databank met pensioenbeslissingen laat toe om te simuleren op welke manier gemaakte beslissingen anders zouden geweest zijn onder een verschillende methode voor pensioenberekening.

Zij maakt ook mogelijk om zogenaamde break-evenanalyses uit te voeren. Die kunnen bijvoorbeeld erop gericht zijn de waarde van het punt te bepalen die nodig is opdat een individu, cohorte of percentage van een cohorte een even hoog pensioenbedrag krijgt. Voorts laten de beschikbare data eveneens meer geavanceerde statische analyses toe in termen van nowcasting en forecasting, en simulatie op basis van geschatte inkomensverdelingen.

329. De data-analyse maakt duidelijk dat de ambiguïteit in de invulling van de definitie van het gemiddeld inkomen substantiële gevolgen kan hebben voor de pensioenberekening.

Appendix 2. Uitleg sample 2012

330. We vertrekken van de volledige populatie aan zelfstandigen die we verkrijgen via de koppeling van de e-Clipz-databank en de databank pensioenbeslissingen van het RSVZ in het jaar 2012. De koppeling wordt beperkt door de voorwaarde van beschikbaarheid aan data in beide databanken. We voeren dus de analyse uit voor degenen die in 2012 het pensioen hebben aangevraagd met een beslissing tot uitbetaling (20.301 individuen).

Wat we wel doen is de berekening van het pensioen met de beschikbare e-Clipz-database en nagaan of deze overeenstemt met de waarde in de pensioendatabank. De effectieve pensioenbeslissing kan verschillen van onze berekening omwille van factoren die niet vervat zitten in de e-Clipz-database. Na berekening van het pensioen voor deze individuen onder het huidige systeem vinden we dat voor 14.181 observaties de foutmarge tussen het effectieve bedrag aan proportionele pensioenopbouw en het door ons berekende bedrag minder dan 1% bedraagt. De uiteindelijke analyse wordt uitgevoerd op 14.181 individuen.

Scenario 1	Cohorte 1	Cohorte 2	Cohorte 3
Aantal individuen die pensioen opnemen in 2012 (met data)	20.301	14.181	10.348
Pensioenmassa huidig Systeem (in EUR): Eigen berekening	123.723.655,49	91.818.002,06	31.658.105,29
Pensioenmassa huidig Systeem (in EUR): WebApp	115.656.513	86.710.942	28.771.550
Totale aantal punten	405.656,6	294.410,0	84.965,1
Gemiddeld aantal punten per individu	19,98	20,76	8,21
Waarde van een punt	281,12	287,01	351,98
δ	0,482	0,492	0,604
% met minimumpensioen huidig systeem (officieel)	47,27 %	48,96 %	28,23 %
% met minimumpensioen huidig systeem (eigen berekening)	46,40 %	47,91 %	24,97 %
% met pensioen $\geq$ maximumpensioen huidig systeem (officieel)	0,29 %	0,38%	0,00 %
% met pensioen $\geq$ maximumpensioen huidig systeem (eigen berekening)	0,69 %	0,91 %	0,10 %
% met puntenverhoging in minstens 1 jaar	35,53 %	35,99 %	45,99 %
% met puntenverlaging in minstens 1 jaar	NVT	NVT	NVT
Minimumaantal punten	0,994	0,974	0,794
Maximumaantal punten	NVT	NVT	NVT

Appendix 3. Berekening van het pensioen onder de huidige pensioenregeling

331. De berekening is gestileerd en houdt geen rekeningen met een aantal bijzonderheden in het stelsel: (i) aanwezigheid van pensioenmalus of -bonus in functie van de leeftijd bij pensioenopname, (ii) veranderingen in de index gedurende het jaar, (iii) mogelijke maxima op het aantal loopbaanjaren, (iv) berekening in loopbaandagen i.p.v. loopbaanjaren.

§ 1. Geen minimumpensioen

332. We werken als volgt:

1. start met de jaarlijkse beroepsinkomsten;
2. voor elk jaar nemen we de beroepsinkomsten van 3 jaar eerder en herwaarden we deze. Voor 1984, 1985 en 1986 nemen we de beroepsinkomsten van 1984, geherwaardeerd naar de respectievelijk jaren. Voor jaren vóór 1984 worden de beroepsinkomsten op het fictieve bedrag van 6.439,44 euro gezet (index 136,09), aangezien voor deze jaren het pensioenbedrag onafhankelijk is van de werkelijke beroepsinkomsten (namelijk forfaitair 142.0987 EUR per gewerkt jaar).;
3. bewerking van de beroepsinkomsten, door een verhoging tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en door een begrenzing tot het intermediair plafond;
4. we splitsen deze begrensde geherwaardeerde beroepsinkomsten op in 2 deelschijven met het grensbedrag (TP) voor de toepassing van de correctiecoëfficiënt als drempel. Deze 2 deelschijven worden vermenigvuldigd met hun respectievelijke correctiecoëfficiënt en opgeteld. De aldus bekomen som vermenigvuldigen we dan met de alleenstaandencoëfficiënt en delen we door de lengte van een standaardloopbaan op het moment van pensionering. De algemene formule voor het opgebouwde pensioenbedrag voor elk gewerkt jaar t is dus:

$$pensioenbedrag_t = \frac{\text{begrensd en opgetrokken inkomen}_t * \text{herwaarderingscoëfficiënt}_t * \text{correctiecoëfficiënt}_t * \text{alleenstaandencoëfficiënt}_t}{\text{lengtestandaardloopbaan}_T}$$

5. het totaal pensioen is dan de som over alle jaren (in feite de 45 beste jaren, maar de typegevallen zijn enkel gedefinieerd in de jaren van 1967 t.e.m. 2011, zodat dit op hetzelfde neerkomt) van deze opgebouwde pensioenbedragen.

§ 2. Met minimumpensioen

333. Het minimumpensioen wordt toegekend indien een individu kan bogen op minstens 30 jaar pensioenloopbaanjaren als zelfstandige en werknemer, en de som van de pensioenen onder het zelfstandigenstatuut en het werknemersstatuut niet hoger is dan het minimumpensioen. De hoogte van het minimumpensioen onder het zelfstandigenstatuut is evenredig met de loopbaanfractie als

zelfstandige, namelijk het totale aantal pensioenloopbaanjaren als zelfstandige, gedeeld door de lengte van een standaardloopbaan

Appendix 4. Berekening van het pensioen onder het puntensysteem

§ 1. Geen minimumpensioen

334. We werken als volgt:

1. start met de jaarlijkse beroepsinkomsten;
2. in het geval van een scenario waar gebruik gemaakt wordt van de beroepsinkomsten van 3 jaar eerder nemen we deze inkomens en herwaarderen we ze;
3. voor jaren vóór 1984 worden de beroepsinkomsten op het fictieve bedrag van 6.439,44 euro gezet (index 136,09), aangezien voor deze jaren het pensioenbedrag onafhankelijk is van de werkelijke beroepsinkomsten;
4. in een scenario met bewerking van de beroepsinkomsten, worden deze verhoogd tot de minimumdrempel voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en beperkt tot het intermediair plafond;
5. in een scenario met correctiecoëfficiënten splitsen we de beroepsinkomsten in 2 deelschijven met het grensbedrag (TP) voor de toepassing van de correctiecoëfficiënten als drempel. Deze 2 deelschijven worden vermenigvuldigd met hun respectievelijke correctiecoëfficiënt en opgeteld. Dit noemen we vanaf hier I_t ;
6. bereken het aantal punten voor elk gewerkt jaar t via de formule:

$$\text{aantal punten}_t = \frac{I_t}{\text{gemiddeldinkomen}_t}$$

We merken op dat voor de jaren vóór 1984 1 punt wordt toegekend. Voor deze jaren is het inkomen voor iedereen gelijk (forfaitair) en wordt, zoals in de huidige pensioenregeling geen correctiecoëfficiënt toegepast;

7. bereken het opgebouwde pensioenbedrag voor elk jaar t . Dit hangt af van de waarde van een punt op moment van pensionering T .

$$\text{pensioenbedrag}_t = \text{aantalpunten}_t * \text{waardepunt}_T$$

§ 2. Met minimumpensioen

335. Het minimumpensioen wordt toegekend indien een individu kan bogen op minstens 30 pensioenloopbaanjaren als zelfstandige en werknemer en het opgebouwde pensioenbedrag onder de twee statuten kleiner is dan het minimumpensioen (gecorrigeerd met de loopbaanfractie in de standaardscenario's, waarbij loopbaanfractie de verhouding is tussen aantal pensioenloopbaanjaren als zelfstandige, gedeeld door de lengte van de referentieloopbaan).

De berekening gebeurt door om te beginnen het jaarlijks aantal punten te plafonneren op het maximaal aantal punten. Met het hiermee equivalente pensioenbedrag wordt dan bepaald of iemand in

aanmerking komt voor een minimumpensioen. Indien dit zo is wordt het jaarlijks aantal punten opgetrokken tot een minimumaantal punten dat bepaald wordt op moment van pensionering, als het aantal punten nodig om met de lengte van de referentieloopbaan en een inkomen gelijk aan de gemiddelde beroepsinkomsten het minimumpensioen te verdienen:

$$\text{minimumaantalpunten}_T = \frac{\text{minimumpensioen}_T}{\text{waardepunt}_T * \text{lengtestandaardloopbaan}_T}$$

336. We krijgen dus dat:

$$\begin{aligned} & \text{pensioenbedrag}_t \\ = & \text{Max}(\text{Min}(\text{aantalpunten}_t, \text{max. aantalpunten}_T), \text{min. aantalpunten}_T) \\ & * \text{waardepunt}_T \end{aligned}$$

Het totale pensioenbedrag is dan de som van deze berekende pensioenbedragen per jaar.

Deze correctie wordt ook gedaan voor de jaren vóór 1984 om zo te garanderen dat elk individu met een standaardloopbaan minstens het minimumpensioen krijgt.

Dit kunnen we ook zien in onderstaande ongelijkheid voor iemand met 30 pensioenloopbaanjaren als zelfstandige:

$$\begin{aligned} & \text{pensioen} = \text{waardepunt}_T * \\ \sum_{\text{gewerkte jaren}} & \text{max}(\text{Min}(\text{aantalpunten}_t, \text{max. aantalpunten}_T), \text{min. aantalpunten}_T) \\ & \geq \text{waardepunt}_T * \text{min. aantalpunten}_T * \text{gewerkte jaren} \\ & = \text{minpensioen}_T * \frac{\text{gewerkte jaren}}{\text{referentie loopbaan}} \end{aligned}$$

Indien een individu dat in aanmerking komt voor het minimumpensioen in geen enkel jaar meer punten opbouwde dan het minimumaantal punten en ofwel zijn/haar loopbaan geen jaren vóór 1984 bevat ofwel het minimumaantal punten hoger ligt dan het jaarlijkse aantal punten dat toegekend wordt voor de jaren vóór 1984, zal het verkregen minimumpensioen in de huidige pensioenregeling en in het puntensysteem gelijk zijn.

Appendix 5. Berekening van δ

337. We berekenen de budgetneutrale δ op basis van de pensioenmassa van zij die in de gekoppelde database E-Clipz-Webapps met pensioen gaan in 2012. De pensioenmassa onder het huidige systeem is deze verkregen onder de gestileerde implementatie beschreven in Appendix 1, en is dus licht verschillend van de effectieve pensioenmassa in 2012.

§ 1. Zonder minimumpensioen

338. We werken als volgt:

1. bereken de individuele pensioenen in de veralgemeende huidig pensioenregeling;
2. bereken de totale pensioenmassa in de veralgemeend huidige pensioenregeling
3. bereken voor elk individu het aantal punten in het veralgemeende puntensysteem. Dit is de som van de relatieve inkomens van elk loopbaanjaar t :

$$aantalpunten_{init} = \sum_t \frac{inkomen_t}{gemiddeldinkomen_t}.$$

4. we bepalen dan δ door de totale pensioenmassa in veralgemeend puntensysteem gelijk te stellen met deze van de huidige pensioenregeling. Met andere woorden:

$$\frac{(punten_{alleenstaanden} + punten_{gezin} * 1,25) * \delta * gemiddeldinkomen_T}{lengtestandaardloopbaan_T} \\ = pensioenmassa \text{ huidig systeem}$$

Hieruit volgt dat de budgetneutrale δ gelijk is aan:

$$\frac{lengtestandaardloopbaan_T * pensioenmassa \text{ huidig systeem}}{(punten_{alleenstaanden} + punten_{gezin} * 1,25) * gemiddeldinkomen_T}$$

§ 2. Met minimumpensioen

339. De berekening van de budgetneutrale δ in aanwezigheid van een minimumpensioengarantie is een niet-lineair probleem omdat de definitie van het recht op het minimumaantal punten afhankelijk is van de waarde van δ . We lossen het probleem op via een iteratief line search algoritme, waarbij we, voor een kandidaat waarde van δ (genaamd δ_{kand}) de volgende stappen ondernemen:

1. bereken de individuele pensioenen in de veralgemeende huidige pensioenregeling;

2. bereken de totale pensioenmassa in de veralgemeende huidige pensioenregeling;
3. bereken voor elk individu het aantal punten in het veralgemeende puntensysteem. Dit is de som van de relatieve inkomens van elk loopbaanjaar t:

$$aantalpunten_{kand} = \sum_t \frac{inkomen_t}{gemiddeldinkomen_t}$$

Dit wordt mogelijks verhoogd als de persoon onvoldoende pensioen heeft in verhouding tot het minimumpensioen.

4. recursie: voor elke kandidaat delta ($delta_{kand}$) berekenen we eerst het aantal punten nodig om aan het minimumpensioen uit te komen:
  - a. neem een initiële waarde voor $delta_{kand}$.
  - b. bereken voor alle individuen het pensioen onder $delta_{kand}$:

$$pensioen_{kand} = \frac{aantalpunten_{kand} * delta_{kand} * gemiddeldinkomen_T}{lengtestandaardloopbaan_T}$$

- c. definieer het minimumpensioen in het puntensysteem:

$$\begin{aligned} & minpensioen_{puntensysteem} \\ = & \begin{cases} minpensioen_{huidigsysteem} * \frac{aantaljaargewerkt}{lengtestandaardloopbaan_T} & (aantaljaargewerkt \geq 30) \\ 0 & (aantaljaar\ gewerkt < 30) \end{cases} \end{aligned}$$

- d. verhoog het aantal punten voor elk jaar t naar het minimumaantal punten dat afhankelijk is van de gemiddelde beroepsinkomsten op het moment van pensionering T:

$$minimumaantalpunten_{T,kand} = \frac{minpensioen_{puntensysteem}}{delta_{kand} * gemiddeldinkomen_T'}$$

dat past bij $delta_{kand}$, indien: (1) minstens een pensioenloopbaan van 30 jaar (als werknemer en zelfstandige), (2) pensioen zonder verhoging van de punten ligt lager dan $minpensioen_{puntensysteem}$ en (3) enkel in jaren waarvoor het minimumaantal punten hoger is dan jaarlijks aantal punten en gewerkt als zelfstandige;

- e. bereken de totale pensioenmassa in veralgemeend puntensysteem =

$$\frac{(punten_{alleenstaanden} + punten_{gezin} * 1,25) * delta_{kand} * gemiddeldinkomen_T}{lengtestandaardloopbaan_T}$$

- f. is de totale pensioenmassa groter is dan de pensioenmassa in de huidige pensioenregeling, neem dan een kleinere δ_{kand} en vice versa;
5. convergentie tot de pensioenmassa in beide systemen gelijk is.

§ 3. Met minimumpensioen en maximumpensioen

340. Er is ook een mogelijkheid om een maximumpensioen (maximumaantalpunten) in te voegen, niettegenstaande er, in de begrensde scenario's toch, al een impliciet maximumpensioen bestaat door begrenzing van de beroepsinkomsten tot het intermediair plafond dat ook wordt gehanteerd in de huidige pensioenregeling. Dit explicieter maximumpensioen zou dan berekend worden door:

$$\text{maximumaantalpunten}_T = \frac{\text{maxpensioen}_{\text{huidig\_systeem}_T}}{\text{waardepunt}_T * \text{lengtestandaardloopbaan}_T}$$

In bovenstaande paragraaf leidt dit tot een extra stap tussen 4c en 4d, namelijk:

verlaag het aantal punten in elk jaar t tot het maximumaantalpunten.

Appendix 6. Budgetneutraliteit vanaf 1984

341. Om budgetneutraliteit vanaf 1984 te bereiken, dienen we het pensioen (dit is na het in rekening nemen van het minimumpensioen) zowel in de huidige pensioenregeling als in het puntensysteem te splitsen in een deel vóór 1984 en een deel vanaf 1984.

In de huidige pensioenregeling is dit evident in het geval van een pensioen dat boven het in aanmerking komende minimumpensioen ligt, aangezien dit per definitie een som is van jaarlijkse pensioendelen. In het geval van een minimumpensioen (dit is een zeker bedrag dat niet intrinsiek gekoppeld is aan welbepaalde jaren) tellen we in de pensioenmassa van de huidige pensioenregeling de fractie $TLR\_PROP / (TLR\_PROP + TLR\_FORF)$ mee.

Om de pensioenmassa in het puntensysteem te bepalen tellen we enkel de opgebouwde punten (en dus pensioen) mee voor de jaren vanaf 1984. Minimumpensioenen in het puntensysteem werden op jaarlijkse basis gedefinieerd (via een jaarlijks minimumaantal punten) en zodoende vormt het geen probleem om deze op te splitsen.

Appendix 7. Overzicht van mogelijke methodes van herwaardering

342. Om de herwaarderingscoëfficiënt te bepalen onder het huidige systeem van pensioenberekening bij de zelfstandigen gebruiken we volgende formule:

$$\text{herwaarderingscoëfficiënt} = \frac{\text{totalecoëfficiënt}}{\text{correctiecoëfficiënt} * \text{gezinscoëfficiënt}}$$

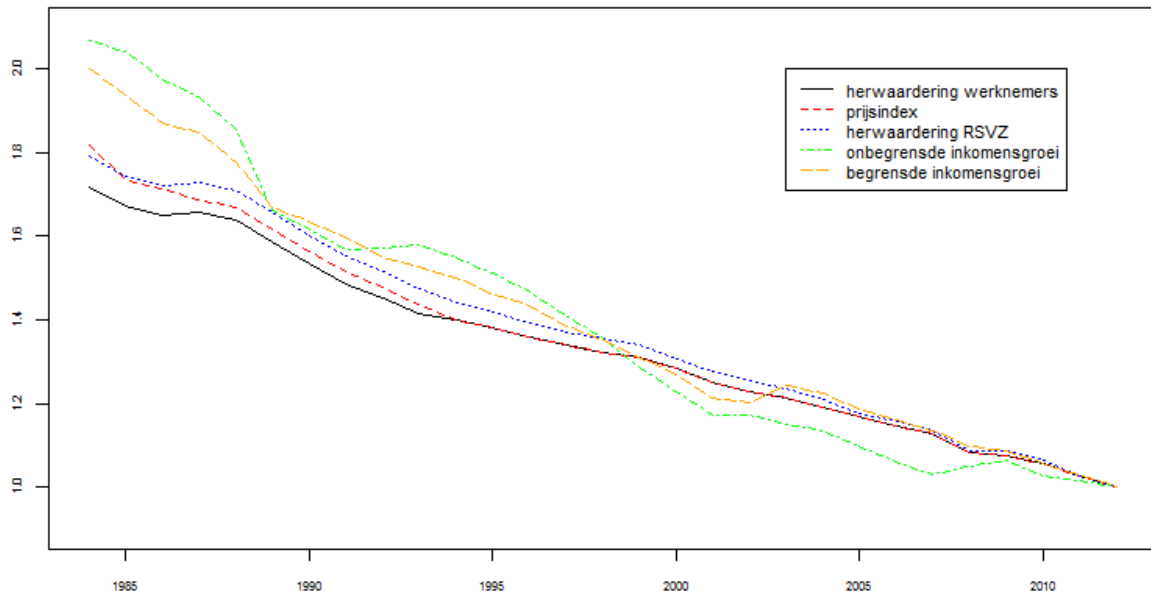
343. Als alternatief beschouwen we de herwaardering op basis van de groei van de gemiddelde onbegrensde/begrensde beroepsinkomsten van alle zelfstandigen die pensioenrechten opbouwen.

344. Tenslotte vergelijken we nog met enkele alternatieve herwaarderingsmethoden. De eerste is afkomstig van www.onprvp.fgov.be⁵⁵⁷ en bevat de herwaarderingscijfers voor de werknemers en de tweede volgt de prijsindex (algemene (jaren voor 1994) + gezondheidsindex (jaren vanaf 1994)) van België.

---

⁵⁵⁷ <http://www.onprvp.fgov.be/NL/profes/calculation/career/wages/revaluation/paginas/default.aspx>

345. Onderstaande figuur toont de herwaarderingscoëfficiënten voor een zelfstandige die in 2012 zijn/haar pensioen opneemt. We zien dat het gebruik van de onbewerkte beroepsinkomsten voor de berekening van de gemiddelde beroepsinkomsten leidt tot de hoogste discrepantie tussen de herwaardering in het puntensysteem en de huidige pensioenregeling. Het gebruik van de onbewerkte beroepsinkomsten zorgt voor een voordeel voor de zelfstandigen met beroepsinkomsten verdiend in een ver verleden en een nadeel voor de zelfstandigen die recent relatief hogere beroepsinkomsten hebben genoten. Deze herwaardering op basis van de onbegrensde beroepsinkomsten is ook volatiel. Het gebruik van de begrensde beroepsinkomsten mildert deze effecten, maar zorgt nog steeds ervoor dat zelfstandigen met een steile loopbaan relatief verliezen in vergelijking met zelfstandigen met een meer vlak inkomenspatroon.

Figuur 6 Vergelijking tussen herwaarderingscoëfficiënten huidig systeem en puntensysteem

DEEL III. VERDERE EVOLUTIE

346. We komen hierna eerst terug op de vraag of moet worden gerekend met het bedrag van de nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen effectief hebben behaald, dan wel met het bedrag waarop zij bijdragen voor hun pensioenregeling hebben betaald (hoofdstuk 1). We onderzoeken tevens in welke mate moet worden rekening gehouden met de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen die geen of verminderde bijdragen betalen of die slechts gedurende een gedeelte van een loopbaanjaar de hoedanigheid van sociaal verzekerde hebben (hoofdstuk 2). Vervolgens gaan we na of de nettoberoepsinkomsten in het puntensysteem nog moeten worden vermenigvuldigd met de zogenaamde 'correctiecoëfficiënten' (hoofdstuk 3). We onderzoeken ook of en hoe het puntensysteem kan omgaan met het gegeven dat de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen pas zijn gekend na het verstrijken van het kalenderjaar waarin ze zijn behaald (hoofdstuk 4). Het puntensysteem bepaalt de waarde van een punt op basis van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen op het ogenblik van de opname van het pensioen. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen waarschuwt ervoor dat de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen conjunctuurgevoelig zijn. We gaan na of en hoe dit kan worden opgevangen in het puntensysteem (hoofdstuk 5). Het bedrag van de zelfstandigenpensioenen zal in het puntensysteem niet, zoals nu, worden geïndexeerd, maar systematisch worden aangepast aan de evolutie van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen wijst erop dat zelfstandigeninkomens in werkelijkheid niet worden gekoppeld aan een prijsevolutie en vaak zelfs een negatief verloop kennen in periodes van laagconjunctuur. Het Beheerscomité vreest dat de pensioenen van de zelfstandigen en de andere groepen van de beroepsbevolking gaan evolueren aan verschillende snelheden. We onderzoeken of en hoe dit kan worden opgevangen in het puntensysteem (hoofdstuk 6). Ter afronding onderzoeken we hoe de overgang van de huidige pensioenregeling van de zelfstandigen naar een pensioenregeling met een puntensysteem vorm kan worden geven op een wijze die zo goed mogelijk aansluit bij onze voorstellen (hoofdstuk 7).

Hoofdstuk 1. Effectieve of bewerkte nettoberoepsinkomsten

347. We onderzoeken eerst of in het kader van het puntensysteem zou moeten worden gerekend met het bedrag van de nettoberoepsinkomsten die zelfstandigen effectief hebben behaald (hierna: effectieve nettoberoepsinkomsten), dan wel met het bedrag waarop zij bijdragen voor hun pensioenregeling hebben betaald (hierna: bewerkte nettoberoepsinkomsten). Tenzij anders vermeld, hanteren we telkens dezelfde inkomensnotie voor de berekening van de punten, de waarde van een punt en de herwaardering van het pensioenbedrag in het puntensysteem.

348. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem steunen op individuele verantwoordelijkheid, solidariteit en intergenerationeel evenwicht en dus de techniek van de sociale verzekering hanteren. Die techniek laat immers toe het verzekeringsaspect (eenieders individuele verantwoordelijkheid) te combineren met het sociale aspect (de solidariteit). De techniek van de sociale verzekering is ook geschikt om risico's die samenhangen met economische en demografische evoluties, te verdelen over opeenvolgende generaties.⁵⁵⁸

De Commissie beschouwt het arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden, ongeacht het bedrag van de door of voor hen betaalde socialezekerheidsbijdragen, als hun bijdrage aan de sociale verzekering. De Commissie rekent bijgevolg met de effectieve nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen. Vanuit algebraïsch oogpunt heeft de optie van de Commissie als voordeel dat zowel het individuele arbeidsinkomen van een sociaal verzekerde, als het gemiddelde arbeidsinkomen van alle sociaal verzekerden samen vrij eenvoudig kunnen worden bepaald.

We gaan nogmaals na welke gevolgen het voorstel van de Commissie heeft in het licht van de geldende wetgeving inzake de berekening van de socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen. Onder de huidige wetgeving worden de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen, met het oog op de bijdrageberekening, opgedeeld in schijven. Het bijdragepercentage op de eerste bijdrageschijf is hoger dan het bijdragepercentage op de tweede bijdrageschijf. Zelfstandigenpensioenen worden immers alleen berekend op de nettoberoepsinkomsten in de eerste bijdrageschijf. Op de nettoberoepsinkomsten in de derde bijdrageschijf wordt geen bijdrage geheven. Anderzijds betalen beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en hun meewerkende echtgenoten bijdragen op de respectieve voor hen geldende minimumdrempel, ingeval hun nettoberoepsinkomsten respectievelijk nettobezoldigingen het bedrag van die drempel niet bereiken.⁵⁵⁹

Rekening houden met de effectieve nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen komt erop neer dat het deel van de nettoberoepsinkomsten in de tweede bijdrageschijf wordt meegerekend, ook al wordt daarop een lagere bijdragevoet toegepast. Ook het deel van de nettoberoepsinkomsten in de derde bijdrageschijf

---

⁵⁵⁸ Commissierapport, 11-15.

⁵⁵⁹ Art. 12 en 13 Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 5 § 2, tweede lid KB 30 januari 1997 betreffende het pensioenstelsel der zelfstandigen met toepassing van de artikelen 15 en 27 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels en van artikel 3, §1, 4°, van de wet van 26 juli 1996 strekkende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese en Monetaire Unie, bekrachtigd bij artikel 6, 2° van de wet van 26 juni 1997 (hierna: Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen).

waarop geen bijdrage wordt geheven, wordt dan in aanmerking genomen. Het bedrag van de effectieve nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige kan zeer hoog zijn. Het puntensysteem laat echter toe om te blijven werken met een inkomensplafond en aldus het aantal punten dat een zelfstandige kan verwerven per loopbaanjaar, te beperken tot een maximum.⁵⁶⁰

Een bijkomend aandachtspunt is dat het bedrag van de effectieve nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige ook zeer laag of, ingeval de betrokkene beroepsverliezen lijdt, zelfs negatief kan zijn. Sociaal verzekerden bouwen in het puntensysteem weliswaar een gewaarborgd minimumaantal punten op in verhouding tot de omvang van hun pensioenloopbaan. Bij opname van het pensioen worden de verworven punten (abstractie gemaakt van de pensioenbonus waarin het puntensysteem voorziet) vergeleken met de minimale puntengarantie. Is het verworven puntenaantal kleiner dan de minimale puntengarantie, dan wordt het pensioen berekend op basis van de minimale puntengarantie.⁵⁶¹ De vergelijking wordt dus niet gemaakt per loopbaanjaar, maar over de hele pensioenloopbaan. Het pensioen voor een bepaald loopbaanjaar wordt bijgevolg niet opgetrokken tot het niveau van het minimumpensioen, als het normaal berekende pensioen voor de hele loopbaan van de betrokkene al gelijk is aan of hoger dan het minimumpensioen. Zelfstandigen die beroepsverliezen lijden in bepaalde loopbaanjaren, lopen dus het gevaar dat hun nettoberoepsinkomsten voor die loopbaanjaren worden uitgedrukt in een negatief getal. Zij staan dan zelfs bloot aan het, wellicht door niemand wenselijk geachte, risico dat punten niet worden toegevoegd, maar worden afgetrokken van hun individuele puntenrekening. Zonder een correctie leveren de arbeidsinspanningen van de betrokkenen geen pensioenrechten op en ondergaan zij bovendien een vermindering van het pensioen voor jaren waarin zij geen verliezen hebben geleden. Dat druist naar ons oordeel in tegen het algemene rechtvaardigheidsgevoel en ondermijnt de door de Academische Raad belangrijk geachte publieke legitimiteit van het puntensysteem.

Bovendien houdt het hanteren van de effectieve nettoberoepsinkomsten geen rekening ermee dat beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en meewerkende echtgenoten minimumbijdragen betalen, ingeval hun effectieve nettoberoepsinkomsten het bedrag van de voor hen geldende minimumdrempel niet bereiken.⁵⁶² De afschrijving van investeringskosten, het verlies van een of meer belangrijke klanten of andere omstandigheden kunnen leiden tot een sterke daling van de nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige, ook in perioden waarin het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen gelijk blijft of toeneemt of de betrokken zelfstandige dezelfde of een grotere arbeidsinspanning verricht. Ook in dit geval wordt het pensioen voor een bepaald loopbaanjaar niet opgetrokken tot het niveau van het minimumpensioen, als het normaal berekende pensioen voor de hele loopbaan van de betrokkene al gelijk is aan of hoger dan het minimumpensioen. Het zou ons inziens afbreuk doen aan de legitimiteit van het puntensysteem, als geen rekening wordt gehouden met het bedrag van de minimumdrempel in plaats van met de lagere effectieve nettoberoepsinkomsten. Dat komt immers neer op een omgekeerde solidariteit. De solidariteit die de Commissie voor ogen heeft, doet daarentegen blijken van een

---

⁵⁶⁰ Commissierapport, 99-100, nr. 11.2.

⁵⁶¹ Commissierapport, 70-71, 94-96 en 127.

⁵⁶² Art. 12 § 1 tweede lid, §1*bis* en §1*ter* Sociaal Statuut Zelfstandigen.

verbondenheid tussen personen die veel en weinig verdienen.⁵⁶³ Men mag weliswaar niet uit het oog verliezen dat het puntensysteem ervoor moet zorgen dat het pensioen een adequate levensstandaard⁵⁶⁴ aan de zelfstandigen moet garanderen in de samenleving waarin zij leven als gepensioneerden.⁵⁶⁵ Men zou op grond daarvan kunnen opwerpen dat pensioenen bijgevolg in verhouding moeten staan tot het gemiddelde arbeidsinkomen dat sociaal verzekerden op dat ogenblik werkelijk kunnen spenderen. Daartegenover staat dat de wetgever de heffing van minimumbijdragen ook deels verantwoordt met het motief dat de lagere nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen niet noodzakelijk hun werkelijke draagkracht – en dus ook niet hun werkelijke levensstandaard – weerspiegelen.⁵⁶⁶

349. Aan het hanteren van de effectieve nettoberoepsinkomsten kleven dus bezwaren, als de geldende bijdrageregeling niet wordt gewijzigd. Het in rekening brengen van nettoberoepsinkomsten waarop geen socialezekerheidsbijdragen zijn geheven, druist in tegen het rechtvaardigheidsgevoel van de zelfstandigen⁵⁶⁷ en ondermijnt de publieke legitimiteit van de sociale verzekering die het puntensysteem hanteert. Daarom stellen we voor te rekenen met de bewerkte nettoberoepsinkomsten, dat wil zeggen met het bedrag van de nettoberoepsinkomsten waarop bijdragen voor (onder meer) de pensioenregeling van de zelfstandigen zijn betaald.

Als men rekening houdt met de bewerkte nettoberoepsinkomsten, wordt het gedeelte van de effectieve nettoberoepsinkomsten in de derde bijdrageschijf niet in aanmerking genomen. Daarop worden immers geen socialezekerheidsbijdragen geheven. Ook het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten in de tweede bijdrageschijf wordt dan niet meegerekend. Daarop wordt immers een lager bijdragepercentage toegepast, precies omdat de desbetreffende nettoberoepsinkomsten niet meetellen voor de berekening van de zelfstandigenpensioenen. Dat zelfstandigen op het gedeelte van hun nettoberoepsinkomsten in de tweede en derde bijdrageschijf personenbelasting betalen en aldus onrechtstreeks bijdragen aan de financiering van de pensioenregeling van de zelfstandigen, wettigt naar ons oordeel geen andere conclusie. Onder de huidige wetgeving wordt immers geen aanwijsbaar gedeelte van die belasting toegewezen aan het sociaal statuut van de zelfstandigen of de daarvan deel uitmakende pensioenregeling.

In ons voorstel kan een puntenaftrek wegens beroepsverliezen zich niet voordoen. Voor de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep en meewerkende echtgenoten rekent men met het bedrag van de minimumdrempel, ingeval hun bijdrage is opgetrokken tot de daarop berekende en betaalde minimumbijdrage. Het aantal punten dat hen wordt toegekend op die basis, kan worden opgetrokken tot

---

⁵⁶³ Commissierapport, 12 en 14-15.

⁵⁶⁴ Commissierapport, 11-14.

⁵⁶⁵ Commissierapport, 47-50 en 65-68.

⁵⁶⁶ Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende het ouderdomspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1954-55, nr. 281/1, 1; *Parl.St.* Senaat 1958-59, nr. 214; Verslag over het ontwerp van wet betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Senaat 1958-59, nr. 285, 4 en 20-21; Verslag over het ontwerp van wet betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen, *Parl.St.* Kamer 1959-60, nr. 370/10, 14 en 24; J. BOULET, "A propos des compensations familiales aux indépendants: le problème de la base de cotisation", *Revue belge de sécurité sociale* 1962, 1543.

⁵⁶⁷ Cf. ABC-verslag 2018/1, 10.

het gegarandeerd minimumpuntenaantal, als de betrokkenen voldoen aan de daartoe geldende voorwaarden.⁵⁶⁸

We verliezen daarbij niet uit het oog dat de Commissie een bijkomende financiering vanuit het sociaal statuut der zelfstandigen nodig acht, als men, zoals de Commissie voorstelt, een verdergaande convergentie met de pensioenregeling voor werknemers doorvoert op het vlak van de pensioenuitkeringen en de overheidsfinanciering. De Commissie suggereert in dat verband onder meer een verhoging van de minimumdrempel, de opheffing van het bijdrageplafond en de invoering van een unieke bijdragevoet van 22% als mogelijke maatregelen.⁵⁶⁹ Ingeval de wetgever de opdeling van de nettoberoepsinkomsten in schijven zou opheffen, vervalt in ons voorstel de regel dat de in aanmerking te nemen nettoberoepsinkomsten zo nodig worden beperkt tot het intermediair plafond. Ingeval de wetgever wel een maximumbijdrage blijft hanteren, maar het bijdragepercentage voor de tweede inkomstenschijf optrekt tot het bijdragepercentage voor de eerste inkomstenschijf, worden in ons voorstel de in aanmerking te nemen nettoberoepsinkomsten zo nodig beperkt tot het inkomstenplafond waarop nog bijdragen worden geheven. In beide gevallen wordt in ons voorstel nog steeds een negatief bedrag van nettoberoepsinkomsten vermeden en worden de effectieve nettoberoepsinkomsten zo nodig opgetrokken tot de minimumdrempel. Ingeval men bij een verhoging van de minimumdrempel zou blijven rekenen met de effectieve nettoberoepsinkomsten, zou het bezwaar daartegen nog toenemen aan belang.

350. De vraag of moet worden gerekend met de effectieve dan wel bewerkte nettoberoepsinkomsten, betreft geen discussie over het geslacht der engelen.

Wat de hoge nettoberoepsinkomsten betreft, komt ons voorstel *de facto* neer op het kalibreren van het maximaal aantal punten in een gegeven kalenderjaar op de verhouding tussen het bedrag van het intermediair plafond en het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen in dat jaar. Het is mogelijk, als men rekent met de effectieve nettoberoepsinkomsten, om het maximaantal punten per kalenderjaar in het puntensysteem zo te vast te leggen dat men uitkomt op hetzelfde resultaat.

Wat de negatieve of zeer lage nettoberoepsinkomsten betreft, garandeert de thans voorgestelde minimumpuntengarantie in het puntensysteem niet dat zelfstandigen gevrijwaard blijven van de negatieve gevolgen van het rekenen met effectieve nettoberoepsinkomsten op het bedrag van hun pensioen. Hun aldus berekend pensioen wordt dan voor de loopbaanjaren met negatieve of zeer lage inkomsten immers niet opgetrokken tot het niveau van het minimumpensioen, als het normaal berekend pensioen voor hun hele loopbaan reeds het niveau van het minimumpensioen bereikt. Stel bijvoorbeeld dat een zelfstandige een pensioen, gelijk aan het minimumpensioen voor een volledige loopbaan, opbouwt met 36 goede loopbaanjaren. Dan zou hij voor 9 slechte loopbaanjaren met negatieve of zeer lage nettoberoepsinkomsten, minder pensioen krijgen dan het op basis van zijn minimumbijdrage berekend pensioen. Zelfs als het daardoor gederfde pensioen in absolute termen geen zeer hoog bedrag zou vertegenwoordigen, blijft dat moeilijk te rechtvaardigen. De vraag kan zelfs worden gesteld of een

---

⁵⁶⁸ Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 8-13.

⁵⁶⁹ Commissierapport, 51-52 en 128-129.

wetgeving die een sociale pensioenverzekering met een puntensysteem invoert en rekent met de effectieve nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen zonder rekening te houden met het bestaan van minimumbijdragen, wel verenigbaar is met het grondwettelijk beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie. Het is op zich niet in strijd met dat beginsel om bij de berekening van een pensioen geen rekening te houden met het volledige inkomstenbedrag waarop socialezekerheidsbijdragen zijn geheven. Motieven van sociale rechtvaardigheid of solidariteit kunnen dat rechtvaardigen. Die motieven bieden evenwel geen rechtvaardiging voor het niet toekennen van punten op basis van een minimumdrempel waarop personen met lagere inkomsten wel minimumbijdragen moeten betalen. Als men toch rekening wil houden met de betaling van minimumbijdragen, zou in het puntensysteem voor zelfstandigen een tweede minimumpuntengarantie, een 'minimumdrempelpuntengarantie' moeten worden ingebouwd. Die minimumpuntengarantie moet zijn afgestemd op de respectieve minimumdrempels voor bepaalde startende⁵⁷⁰ dan wel andere zelfstandigen in hoofdberoep en voor meewerkende echtgenoten. Die bijkomende minimumgarantie moet dan ook voor elk desbetreffend loopbaanjaar worden toegekend, ongeacht het bedrag van het op basis van de effectieve beroepsinkomsten berekende pensioen voor de hele loopbaan. Zoals de invoering van een maximumpuntenaantal, beïnvloedt ook de invoering van een dergelijke minimumdrempelpuntengarantie het gemiddeld aantal punten dat jaarlijks aan zelfstandigen wordt toegekend. Men botst dan met een fundamenteel principe van het puntensysteem.⁵⁷¹ Ons voorstel om te rekenen met bewerkte nettoberoepsinkomsten maakt de invoering van een maximumpuntenaantal en van een minimumdrempelpuntengarantie overbodig. Het laat toe om, ingeval de wetgever de geldende principes van de bijdrageregeling wenst te behouden, deze te verzoenen met de fundamentele regels van het puntensysteem.

---

⁵⁷⁰ Art. 12 § 1, 61*bis* en §1*ter* Sociaal Statuut Zelfstandigen.

⁵⁷¹ *Infra*, nr. 355.

Hoofdstuk 2. Nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen?

351. Aansluitend bij de voorgaande problematiek rijst de vraag of rekening moet worden gehouden met de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen. We splitsen die vraag op in twee met elkaar samenhangende deelvragen. Moet ten eerste rekening worden gehouden met de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen die geen of verminderde socialezekerheidsbijdragen betalen en, onder de huidige wetgeving, geen pensioen opbouwen? Moet ten tweede zonder meer rekening worden gehouden met de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen die slechts voor een gedeelte van het betrokken loopbaanjaar socialezekerheidsbijdragen hebben betaald?

352. Zelfstandigen bouwen onder de huidige pensioenwetgeving geen pensioen op tijdens sommige perioden waarin zij wel werken, maar hetzij worden vrijgesteld van bijdragebetaling, hetzij de verschuldigde bijdragen niet of slechts gedeeltelijk betalen, hetzij de verschuldigde bijdrage niet het bedrag bereikt van de minimumbijdrage voor de beoefenaar van een zelfstandig hoofdberoep.⁵⁷²

Voor zover de wetgever de desbetreffende regels niet wenst te wijzigen, mag het puntensysteem ons inziens aan de betrokkenen geen punten toekennen voor die perioden. De betrokken zelfstandigen worden dan behandeld zoals personen die geen beroepsbezigheid verrichten of een beroepsbezigheid uitoefenen in een andere hoedanigheid dan als zelfstandige. Zij hebben immers evenzeer (tijdelijk) niet de hoedanigheid van sociaal verzekerde in de pensioenregeling van de zelfstandigen. Bijgevolg moet de verhouding tussen hun (in onze visie bewerkte) individuele nettoberoepsinkomsten en het gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen niet worden bepaald. Naar ons oordeel moet men dan ook geen rekening houden met hun nettoberoepsinkomsten voor het berekenen van het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen.

353. Het kan zich ook voordoen dat personen slechts gedurende een gedeelte van een kalenderjaar de hoedanigheid van sociaal verzekerde in de pensioenregeling van de zelfstandigen hebben.⁵⁷³

In dat geval moeten wel punten worden toegekend aan de betrokkenen, moet de verhouding tussen hun (in onze visie bewerkte) individuele nettoberoepsinkomsten en het gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen wel worden bepaald en moeten hun nettoberoepsinkomsten ons inziens dus ook in aanmerking worden genomen voor het bepalen van het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen.

Onder de huidige wetgeving wordt een dergelijk loopbaanjaar slechts in aanmerking genomen tot beloop van het aantal kwartalen waarvoor de betrokkenen de verschuldigde socialezekerheidsbijdragen betalen.⁵⁷⁴ Voor zover de wetgever die regel niet wijzigt, mag het hen toe te kennen aantal punten naar ons oordeel niet zonder meer worden berekend op basis van hun (in onze visie bewerkte) individuele

---

⁵⁷² Art. 15 KB nr. 72 van 10 november 1967 betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen (hierna: Pensioenwet Zelfstandigen); art. 13 KB 22 december 1967 houdende algemeen reglement betreffende het rust- en overlevingspensioen der zelfstandigen (hierna: Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen); art. 15 en 17 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

⁵⁷³ Art. 15 Sociaal Statuut Zelfstandigen; art. 4 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

⁵⁷⁴ Art. 4 § 3 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

nettoberoepsinkomsten in dat kalenderjaar. Een dergelijke werkwijze zou immers erop neerkomen dat een zelfstandige die in één, twee of drie kwartalen evenveel verdient als een andere zelfstandige in vier kwartalen, evenveel punten verwerft, terwijl de betrokkene nochtans slechts één, twee of drie in plaats van vier kwartaalbijdragen heeft betaald voor het desbetreffende kalenderjaar. Dat zou indruisen tegen de verwachtingen en rechtvaardigheidsopvattingen van de zelfstandigen en bijgevolg afbreuk doen aan de publieke legitimiteit van het puntensysteem voor hun pensioenregeling.⁵⁷⁵ Met het oog op de berekening van het toe te kennen aantal punten moeten de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen ons inziens dan ook worden in aanmerking genomen tot beloop van 25% per kwartaal waarvoor de betrokkene de voor pensioenopbouw vereiste bijdragen heeft betaald in het desbetreffende kalenderjaar. De Commissie wijst overigens erop dat de omvang van het behaalde arbeidsinkomen ook mee wordt bepaald door de gepresteerde arbeidstijd. De Commissie erkent dat de gepresteerde arbeidstijd moeilijk kan worden gemeten voor zelfstandigen en opteert noodgedwongen, wat de toegang tot het minimumpensioen betreft, voor het principe dat de arbeidstijd voor zelfstandigen gebaseerd is op een forfaitair vastgestelde tijd per kwartaal waarvoor de zelfstandige socialezekerheidsbijdragen heeft betaald.⁵⁷⁶ Vanaf 2015 worden de nettoberoepsinkomsten voor de onvolledige loopbaan jaren omgezet in een jaarinkomen. De effectief behaalde nettoberoepsinkomsten worden daartoe vermenigvuldigd met een breuk waarvan de teller gelijk is aan vier en de noemer gelijk aan het aantal kalenderkwartalen van sociale verzekering. De daarop verschuldigde bijdrage wordt echter nog steeds vastgesteld a rato van het aantal kalenderkwartalen waarin de betrokkene bijdragen verschuldigd is.⁵⁷⁷ In dit geval moet men het in een jaarinkomen omgezette (en in onze visie bewerkte) bedrag van de nettoberoepsinkomsten in aanmerking nemen voor de puntentoekenning.

We moeten onze redenering doortrekken. Het aantal punten dat een referentiepersoon per loopbaanjaar verwerft, moet in de logica van de pensioenberekening op basis van punten immers gelijk zijn aan 1.⁵⁷⁸ Dat zou niet het geval zijn, als men alleen voor de berekening van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige met een onvolledig kalenderjaar van verzekering een correctie toepast (in de teller van de breuk die het aantal verworven punten uitdrukt). Men moet dezelfde correctie ook toepassen voor de berekening van het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen (dus ook in de noemer van de breuk). Voor de berekening van dat gemiddelde mogen de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van de betrokken zelfstandigen slechts worden in rekening gebracht tot beloop van het aantal kwartalen waarvoor zij de verschuldigde socialezekerheidsbijdragen hebben betaald.

---

⁵⁷⁵ Cf. ABC-verslag 2018/1, 2.

⁵⁷⁶ Commissierapport, 70-72 en 78.

⁵⁷⁷ Art. 11, § 3, vierde lid en § 5, derde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

⁵⁷⁸ *Infra*, nr. 355.

Hoofdstuk 3.   Nettoberoepsinkomsten   vermenigvuldigen   met   de correctiecoëfficiënten?

354. Onder de huidige wetgeving worden de bewerkte nettoberoepsinkomsten waarop zelfstandigen socialezekerheidsbijdragen hebben betaald, voor de loopbaan jaren vanaf 1984 vermenigvuldigd met een correctiecoëfficiënt met het oog op de berekening van hun pensioen.⁵⁷⁹

De correctiecoëfficiënt beoogt de afwezigheid van een werkgeversbijdrage te neutraliseren bij de berekening van de zelfstandigenpensioenen. Toen de wetgever het bedrag van de pensioenen van zelfstandigen koppelde aan hun nettoberoepsinkomsten, liet hij zich leiden door de stelregel dat vergelijkbare pensioenbijdragen moesten leiden tot vergelijkbare pensioenen: *“1 frank gestort in de regeling voor zelfstandigen moet, rekening gehouden met de bijdragevoeten, hetzelfde pensioen opleveren als in de regeling voor werknemers”*.⁵⁸⁰

Oorspronkelijk werd de correctiecoëfficiënt elk jaar bepaald bij koninklijk besluit in functie van de dan bestaande bijdragevoeten. Voor de loopbaan jaren vanaf 1997 werkt men met een wettelijke en vaste, maar tweevoudige coëfficiënt. De nettoberoepsinkomsten die in aanmerking komen voor de pensioenberekening, worden daartoe opgedeeld in twee deelschijven. De correctiecoëfficiënt die wordt toegepast op de nettoberoepsinkomsten in de eerste deelschijf, is hoger dan de correctiecoëfficiënt die wordt toegepast op nettoberoepsinkomsten in de tweede deelschijf. Naar aanleiding van een vereenvoudiging van de bijdrageregels heeft de wetgever de tweevoudige correctiecoëfficiënt opnieuw vastgelegd voor de loopbaan jaren vanaf 2003.⁵⁸¹

355. De vraag rijst of en hoe de correctiecoëfficiënten met behoud van hun huidige eigenschappen kunnen worden geïntegreerd in het puntensysteem.

Naar onze mening kunnen de correctiecoëfficiënten in die veronderstelling alleen worden verwerkt in de puntenopbouw per loopbaanjaar. De correctiecoëfficiënten kunnen dan niet worden geïntegreerd in de waardebepaling van een punt. In het puntensysteem krijgen alle punten die een zelfstandige heeft verworven, immers een gelijke waarde in geld, ongeacht in welk pensioenloopbaanjaar zij zijn verworven. Die werkwijze zou dus geen rekening ermee houden dat de correctiecoëfficiënten variëren, naargelang van de pensioenloopbaan jaren waarvoor zij gelden.

Men zou ertoe geneigd kunnen zijn gewoon het jaarlijks door zelfstandigen verworven aantal punten te vermenigvuldigen met de opeenvolgende correctiecoëfficiënten. Voor de loopbaan jaren vanaf 1997 geldt echter een tweevoudige correctiecoëfficiënt. Men moet voor die jaren bijgevolg de (in onze visie

---

⁵⁷⁹ Art. 127 en 128 Wet 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen; art. 6 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

⁵⁸⁰ Memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/1, 13; Verslag bij het ontwerp van wet houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen, *Parl.St.* Senaat 1982-83, nr. 557/4, 17-18 en 150; Verslag bij het wetsontwerp houdende maatregelen tot harmonisatie in de pensioenregelingen e.a., *Parl.St.* Kamer 1983-84, nr. 855/18, 11, 35 en 87.

⁵⁸¹ Art. 6 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

bewerkte) nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen opsplitsen, naargelang zij behoren tot de eerste dan wel tot de tweede deelschijf. Men vermenigvuldigt dan het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten in de eerste deelschijf met de daarop toepasselijke correctiecoëfficiënt en het eventuele gedeelte van de nettoberoepsinkomsten in de tweede deelschijf met de correctiecoëfficiënt voor die deelschijf. Men bekomt het puntenaantal voor een loopbaanjaar vanaf 1997 door vervolgens de som van beide met een verschillende coëfficiënt gecorrigeerde gedeelten van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten te delen door het gemiddelde van de niet gecorrigeerde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen. Als men de correctiecoëfficiënten ook zou toepassen op dat gemiddelde, zou men immers het effect van de correctiecoëfficiënten (grotendeels) ongedaan maken, vermits men een correctie invoert in zowel de teller als de noemer van de breuk die het aantal verworven punten bepaalt. Als men echter alleen de teller en niet de noemer van de breuk corrigeert, is het aantal punten dat een referentiepersoon bekomt niet gelijk aan 1 en botst men met een belangrijk evenwichtsprincipe in het puntensysteem.

Daarmee is de kous niet af. De Commissie vat het aantal punten voor een referentiepersoon per loopbaanjaar namelijk ook op als een constante. Het puntenaantal voor de referentiepersoon zou in principe voor elk kalenderjaar gelijk moeten zijn aan 1. Dat moet gelden in het puntensysteem voor elke pensioenregeling en voor elk voorstel tot concrete invulling ervan. In de pensioenregeling voor zelfstandigen vertegenwoordigt een punt het pensioen voor een zelfstandige die gedurende vier kwartalen van een kalenderjaar heeft gewerkt en wiens nettoberoepsinkomsten gelijk zijn aan het gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen in datzelfde jaar. Een blik op de hoger weergegeven tabel met de opeenvolgende correctiecoëfficiënten leert dat de referentiezelfstandige bijvoorbeeld 0,506039 punt zou krijgen voor het jaar 1984 en ongeveer 0,611790 punt zou verwerven voor het jaar 1995. Als men dus trouw blijft aan de huidige eigenschappen van de correctiecoëfficiënten, botst men met de logica van het puntensysteem. Dat systeem veronderstelt immers dat hetzelfde bedrag aan nettoberoepsinkomsten wordt gebruikt voor het bepalen van zowel de (in onze visie bewerkte) individuele nettoberoepsinkomsten van een zelfstandige, als het gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen. Dat is meer dan een rekenkundige kwestie. Het vaste puntenaantal voor een referentiepersoon laat immers elke sociaal verzekerde toe zijn pensioenopbouw daarmee te vergelijken en te begrijpen. De Commissie beschouwt consistentie en transparantie als onontbeerlijke eigenschappen voor de geloofwaardigheid van elke pensioenregeling.⁵⁸² Abstractie gemaakt van minimum -en maximumpunten, moet het gemiddeld aantal aan zelfstandigen toegekende punten daarom gelijk zijn aan 1 voor elk loopbaanjaar. Dat vaste referentiegetal vermijdt een onevenwichtige puntentoekenning en pensioenopbouw over de verschillende jaren.

356. Naar ons oordeel kan men dan ook beter de correctiecoëfficiënten afschaffen in het kader van het puntensysteem. Zelfstandigenorganisaties zijn daar overigens, ook zonder invoering van het

---

⁵⁸² Commissierapport, 49-50 en 187-193; Bijlage 4.1 bij het commissierapport, 10-13; E. SCHOKKAERT, P. DE VOLDER, J. HINDRIKS en F. VANDENBROUCKE, "Towards an equitable and sustainable points system. A proposal for pension reform in Belgium" in Discussion Paper Series DPS17.03, KU Leuven Department of Economics, februari 2017, <https://ideas.repec.org/p/cor/louvco/2017006.html>, 7.

puntensysteem, voorstander van.⁵⁸³ Vanuit het oogpunt van het puntensysteem is het behoud van de correctiecoëfficiënten immers niet noodzakelijk. Zij beperken de uitgavenverhoging die zou voortvloeien uit de in 1984 ingevoerde koppeling van de zelfstandigenpensioenen aan de verworven nettoberoepsinkomsten. Zij voorkomen tevens dat lagere pensioenbijdragen voor zelfstandigen moeten worden gecompenseerd door een hogere financiële inbreng van de overheid. Nu beschouwt de Commissie het wel als een logisch gevolg van het behoud van de afzonderlijke pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen dat elke pensioenregeling in eerste instantie zelf instaat voor haar financieel evenwicht.⁵⁸⁴ Maar het puntensysteem dat de Commissie voorstelt, bevat daartoe eigen mechanismen. Zo staat de waarde van een punt bijvoorbeeld onder meer in functie van het beschikbare pensioenbudget dat zal verschillen van regeling tot regeling. Zelfs ingeval ambtenaren, werknemers en zelfstandigen evenveel punten verwerven, zullen zij dan ook niet hetzelfde pensioenbedrag krijgen. Het pensioenbedrag wordt immers bekomen door het verworven aantal punten te vermenigvuldigen met de (verschillende) waarde van een punt. Ook berekeningsplafonds kunnen verschillen van regeling tot regeling.⁵⁸⁵ De ambtenaren-, werknemers- en zelfstandigenpensioenen zullen met andere woorden, ook in het puntensysteem, niet gelijk zijn.

De opheffing van de correctiecoëfficiënten houdt in dat komaf wordt gemaakt met de tweevoudige coëfficiënten. Met de invoering daarvan beoogde de wetgever een indertijd noodzakelijk geachte afremming van de pensioenuitgaven verhoudingsgewijze meer ten laste te leggen van zelfstandigen met hogere zelfstandigenpensioenen. Het is verre van zeker of de redenen voor de toen gemaakte keuze voor tweevoudige correctiecoëfficiënten vandaag nog voorhanden zijn.

Voorts komt het opheffen van de correctiecoëfficiënten erop neer dat de berekening van het pensioen voor elk pensioenloopbaanjaar niet meer afhankelijk zal zijn van de bijdrage-inspanning die de betrokken zelfstandige in datzelfde pensioenloopbaanjaar heeft geleverd. Het kan echter worden betwijfeld of de correctiecoëfficiënten nog op een juiste wijze uitvoering geven aan de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever.⁵⁸⁶ Bij de berekening van de opeenvolgende coëfficiënten is immers alleen rekening gehouden met wijzigingen in de bijdragevoeten, wat de pensioenregeling voor zelfstandigen betreft. Wijzigingen aan de bijdragevoeten in het kader van de pensioenregeling voor werknemers zijn niet in rekening gebracht. Voorts heeft de wetgever het bijdragepercentage van 22% dat van toepassing is op de eerste

---

⁵⁸³ UCM, “Pensions: Mieux valoriser les cotisations des indépendants” <http://www.ucmvoice.be/2017/12/19/pensions-mieux-valoriser-les-cotisations-des-independants>, geraadpleegd op 2 januari 2018; K. VAN EETVELT, « Naar een gelijk pensioenstelsel voor zelfstandigen, werknemers en ambtenaren », <https://www.demorgen.be/ opinie/naar- een-gelijk-pensioenstelsel-voor-zelfstandigen-werknemers-en-ambtenaren-b5933153>, geraadpleegd op 2 januari 2018.

⁵⁸⁴ Commissierapport, 57-58 en 127-129.

⁵⁸⁵ Commissierapport, 78 en 83; F. VANDENBROUCKE, “De pensioenhervorming als maatschappelijk debat” *TORB* 2015-16, afl. 1, 7.

⁵⁸⁶ Zie ook ABC-verslag 2018/01, 16-17.

bijdrageschijf in de periode van 2016 tot en met 2018 geleidelijk teruggebracht tot 20,5 procent.⁵⁸⁷ De aanpassing van de correctiecoëfficiënten aan die maatregel⁵⁸⁸ is (nog) niet doorgevoerd.

De afschaffing van de correctiecoëfficiënten komt eigenlijk neer op het invoeren van een gemiddelde correctiecoëfficiënt voor de loopbaanjaren die nog zijn volbracht onder het systeem van de correctiecoëfficiënten. De transitie naar het puntensysteem moet naar het oordeel van de Commissie gebeuren op een budgetneutrale wijze. Bijgevolg zullen sommige zelfstandigen beter worden van de afschaffing van de correctiecoëfficiënten ten koste van anderen. Voor dat probleem stellen we hierna een oplossing voor.⁵⁸⁹ Het verdient ons inziens dan ook de voorkeur de correctiecoëfficiënten af te schaffen in het kader van het puntensysteem.⁵⁹⁰

---

⁵⁸⁷ Art. 12 en 13 Sociaal Statuut Zelfstandigen, gew. Wet 26 december 2015.

⁵⁸⁸ Vgl. Verslag bij het wetsontwerp houdende maatregelen inzake versterking van jobcreatie en koopkracht, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 1520/4, 6.

⁵⁸⁹ *Infra*, nrs. 363-365.

⁵⁹⁰ Vgl. met ABC-verslag 2018/01, 16-18 waarin het Beheerscomité de overgang naar het puntensysteem een geschikte gelegenheid acht om de correctiecoëfficiënt te laten evolueren naar 1.

Hoofdstuk 4. Hoe rekenen met nog niet gekende nettoberoepsinkomsten?

357. De nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen zijn pas gekend na het verstrijken van het kalenderjaar waarin ze zijn behaald. De vraag rijst of en hoe het puntensysteem hiermee kan omgaan.

358. Tot 2014 betaalden zelfstandigen socialezekerheidsbijdragen op drie jaar voordien behaalde nettoberoepsinkomsten. Sinds 2015 worden de bijdragen berekend op basis van de nettoberoepsinkomsten van het bijdragejaar zelf. Vermits zelfstandigen hun bijdrage voor een bepaald jaar reeds moeten betalen in de loop van dat bijdragejaar⁵⁹¹, kan het bedrag van hun nettoberoepsinkomsten nog niet gekend kan zijn op het ogenblik waarop de bijdragen worden geïnd. Daarom betalen zelfstandigen eerst voorlopige bijdragen. Die worden geregulariseerd, zodra het bedrag van de nettoberoepsinkomsten definitief is vastgesteld.⁵⁹² Het pensioen wordt berekend op basis van dat definitieve bedrag.⁵⁹³

Als de wetgever die bijdrageregeling niet wijzigt, zullen de de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen pas gekend zijn na het verstrijken van het kalenderjaar waarvoor het puntensysteem hen punten toekent op basis daarvan. Het door zelfstandigen in een bepaald loopbaanjaar verworven puntenaantal kan dus pas achteraf worden berekend. Naar ons oordeel doet dat op zich geen afbreuk aan de principes en de toepasbaarheid van het puntensysteem. Het definitief verworven puntenaantal kan immers nog steeds met regelmaat, al is het dan met enige vertraging, worden bijgehouden op de individuele rekening van de zelfstandigen.⁵⁹⁴ Zelfstandigen mogen worden geacht vertrouwd te zijn met een dergelijke *décalage* in de tijd.⁵⁹⁵

359. Een probleem ontstaat wel voor de loopbaan jaren die onmiddellijk voorafgaan aan de opname van het pensioen. Het exacte bedrag van de nettoberoepsinkomsten voor die jaren is immers pas gekend na de ingang van het pensioen.

De huidige wetgeving bevat in dat verband een specifieke regel voor de loopbaankwartalen die nog zijn volbracht in het kalenderjaar waarin het pensioen ingaat. Men berekent het pensioen daarvoor op basis van de nettoberoepsinkomsten die in aanmerking werden genomen voor de bijdrage-inning in het voorgaande kalenderjaar. Als de gepensioneerde geen zelfstandige beroepsactiviteit uitoefende in dat jaar, rekent men met het bedrag waarop de minimumbijdragen voor beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep worden geheven.⁵⁹⁶ Als die regeling niet wordt gewijzigd, stellen we bijgevolg voor dat voor die kwartalen wordt gerekend met die (in ons voorstel bewerkte) nettoberoepsinkomsten of, bij

---

⁵⁹¹ Art. 15 Sociaal Statuut Zelfstandigen.

⁵⁹² Art. 11, *11bis* en *13bis* Sociaal Statuut Zelfstandigen; zie G. VAN LIMBERGHEN, "Socialeverzekeringsbijdragen voor zelfstandigen hervormd. "Never let a good crisis [go] to waste", *TSR* 2014, 3-52.

⁵⁹³ Art. 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

⁵⁹⁴ Vgl. met de conclusies die de leden van de Commissie hieruit trekken wat de communicatie naar de zelfstandigen betreft (Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen m.b.t. de technische haalbaarheid van de transitie naar en de implementatie van een puntenstelsel van 23 mei 2017, alsnog niet gepubliceerd (hierna: Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 13).

⁵⁹⁵ GWH nr. 83/2007, 7 juni 2007.

⁵⁹⁶ Art. 5 § *2quinquies* Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

ontstentenis van de uitoefening van een zelfstandige beroepsactiviteit, met het bedrag van de minimumdrempel (ongeacht of men bewerkte of onbewerkte nettoberoepsinkomsten hanteert in het kader van het puntensysteem).

Zelfstandigen kunnen onder bepaalde voorwaarden hun pensioen voor de drie laatste loopbaan jaren en de loopbaankwartalen in het jaar waarin hun pensioen ingaat, laten berekenen op basis van de nettoberoepsinkomsten waarop hun voorlopige bijdragen voor die jaren en kwartalen zijn berekend. Maar de zelfstandigen zijn daartoe niet verplicht en zullen ook niet altijd voldoen aan de voorwaarden daartoe. Zij hebben bovendien de tijd om hun aanvraag in te dienen tot de ingang van hun pensioen.⁵⁹⁷ Het zal zich dus voordoen dat de nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen voor een of meer loopbaan jaren die onmiddellijk voorafgaan aan de ingang van hun pensioen, nog niet zijn gekend op het ogenblik waarop het pensioen moet worden berekend. Ook onder de huidige wetgeving kan het pensioenbedrag niet altijd al definitief worden vastgesteld bij de ingang van het pensioen. In dat geval mag een pensioenvoorschot worden betaald.⁵⁹⁸ Ons inziens kan ook in het puntensysteem worden gewerkt met een pensioenvoorschot. Men kan immers de geïndexeerde nettoberoepsinkomsten waarop de voorlopige bijdragen van de zelfstandigen worden berekend, gebruiken voor een voorlopige berekening van zowel de (in onze visie bewerkte) individuele nettoberoepsinkomsten van zelfstandigen die hun pensioen opnemen, als van het gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen in dezelfde periode. Men kan dus ook het verworven puntenaantal voor de laatste loopbaan jaren reeds voorlopig bepalen en een op basis daarvan vastgesteld pensioenvoorschot uitbetalen. Zodra de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokkenen en het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen definitief zijn vastgesteld, kan de totale som van de verworven punten opnieuw worden berekend en kan het bedrag van het uit te betalen pensioen zo nodig worden aangepast.

360. De geldwaarde van een punt wordt berekend op basis van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen op dat ogenblik. Die geldwaarde moet volgens de Commissie een (nog vast te leggen) aantal jaren vooraf gekend zijn. De sociaal verzekerden moeten immers met kennis van zaken een beslissing kunnen nemen over het ogenblik waarop zij hun pensioen willen doen ingaan.⁵⁹⁹

Ook als men het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten zou beschouwen als een voortschrijdend gemiddelde⁶⁰⁰, zullen er kalenderjaren zijn waarvoor men de definitieve individuele en bij gevolg ook gemiddelde nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen nog niet kent op het ogenblik waarop de geldwaarde van het punt wordt berekend. Men kan voor die jaren rekening houden met de (in onze visie bewerkte) geïndexeerde nettoberoepsinkomsten waarop de voorlopige socialezekerheidsbijdragen voor de desbetreffende jaren zijn berekend.⁶⁰¹ Anders dan het door een zelfstandige verworven aantal punten,

---

⁵⁹⁷ Art. 11 § 5 vierde en vijfde lid Sociaal Statuut Zelfstandigen.

⁵⁹⁸ Art. 34 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 135*bis* Algemeen Reglement Zelfstandigenpensioenen.

⁵⁹⁹ Commissierapport, 66.

⁶⁰⁰ *Infra*, nr. 361.

⁶⁰¹ *Cf.* ABC-verslag 2018/01, 15, waarin het Beheercomité dit op het eerste gezicht aanvaardbaar acht, omdat geen groot verschil blijkt te bestaan tussen de nettoberoepsinkomsten waarop de voorlopige bijdragen

wordt de geldwaarde niet opnieuw berekend, zodra de definitieve individuele en gemiddelde nettoberoepsinkomsten voor die jaren gekend zijn.⁶⁰² Eenmaal de geldwaarde van een punt is vastgelegd, wordt ze immers niet meer gewijzigd.⁶⁰³ De waarde van een punt eerst voorlopig en dan definitief vaststellen zou niet stroken met dat uitgangspunt van de Commissie.

Het puntensysteem voorziet in een aanpassing van de pensioenen aan de evolutie van de welvaart. De zelfstandigenpensioenen worden daartoe volgens een vooraf vastgelegd richtsnoer gekoppeld aan de evolutie van het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen.⁶⁰⁴ Ook in dit geval zullen er kalenderjaren zijn waarvoor men de definitieve individuele en gemiddelde nettoberoepsinkomsten nog niet kent, op het ogenblik waarop men de omvang van die evolutie vaststelt. Voor die jaren kan men ook hier rekening houden met de (in onze visie bewerkte) geïndexeerde nettoberoepsinkomsten waarop de voorlopige socialezekerheidsbijdragen voor die jaren zijn berekend.⁶⁰⁵

---

worden berekend en definitieve nettoberoepsinkomsten; zie ook Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 13).

⁶⁰² Verder in deze bijdrage geven we nog een alternatieve berekeningswijze ter overweging (*infra*, nrs. 23-25).

⁶⁰³ Commissierapport, 65.

⁶⁰⁴ Commissierapport, 112-115.

⁶⁰⁵ Verder in deze bijdrage geven we nog een alternatieve berekeningswijze ter overweging (*infra*, nrs. 23-25).

Hoofdstuk 5. Nettoberoepsinkomsten als basis voor de waarde van een punt?

361. Het verdient naar het oordeel van de Commissie de voorkeur om de geldwaarde van een punt te bepalen op basis van een voortschrijdend gemiddelde van de geïndexeerde nettoberoepsinkomsten over een (nog vast te leggen) aantal jaren om bruuske schokken in de evolutie van de geldwaarde te voorkomen.⁶⁰⁶

Ingeval men van oordeel is dat de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen meer variëren in functie van de conjunctuur dan het arbeidsinkomen van andere categorieën van de beroepsbevolking⁶⁰⁷, kan men het voortschrijdend gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) geïndexeerde nettoberoepsinkomsten berekenen over een langere referentieperiode dan in de puntensystemen voor ambtenaren en werknemers. Een langere referentieperiode doet immers op zich geen afbreuk aan het principe dat het pensioen (mede) wordt berekend in verhouding tot de nettoberoepsinkomsten van de actieve zelfstandigen. De Commissie ziet ook geen graten erin dat de specifieke kenmerken van de zelfstandigen of hun pensioenregeling tot uiting komen in het puntensysteem voor hun regeling.⁶⁰⁸

362. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen is van oordeel dat die suggestie wel een technische oplossing kan bieden, maar het fenomeen niet fundamenteel ondervangt. Naar het oordeel van het Beheerscomité zou het puntensysteem moeten toelaten dat de negatieve impact van conjunctuurschokken op de berekening van zelfstandigenpensioenen wordt opgevangen of gemilderd met een solidariteitsmechanisme. Het Beheerscomité wijst erop dat de negatieve impact van conjunctuurschommelingen in de pensioenregeling voor werknemers op een solidaire wijze wordt opgevangen via de werkloosheidsverzekering en dat het arbeidsinkomen van werknemers op langere termijn sneller groeit dan dat van zelfstandigen. Het Beheerscomité vreest voor pensioenregelingen met verschillende snelheden, ingeval de waarde van een punt in elk van de puntensystemen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen afhankelijk wordt gemaakt van de evolutie van het gemiddelde arbeidsinkomen van de desbetreffende groep van de beroepsbevolking. Het Beheerscomité voert aan dat de individuele sociaal verzekerden niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld hiervoor. Het dringt erop aan dat de waarde van een punt zou worden bepaald op basis van het globale gemiddelde van de arbeidsinkomens van ambtenaren, werknemers en zelfstandigen. Dat betekent niet dat de waarde van een punt dezelfde zal zijn in alle pensioenregelingen, maar wel dat die waarde wordt berekend op eenzelfde basis.⁶⁰⁹ De Commissie onderschrijft het belang van de door het Beheerscomité gestelde vragen en wijst erop dat de waarde van het punt ook een invloed heeft op de bescherming die het gegarandeerde

---

⁶⁰⁶ Commissierapport, 66.

⁶⁰⁷ Zie ALGEMEEN BEHEERSCOMITÉ VOOR HET SOCIAAL STATUUT DER ZELFSTANDIGEN, "Naar een nieuwe pensioenhervorming: een lezing vanuit het zelfstandigenstelsel van de pensioenvoorstellen opgenomen in het Federaal Regeerakkoord, Verslag 2014/3 van 27 november 2014", www.rsvz.be/nl/algemeen-beheerscomite-abc, 17-19.

⁶⁰⁸ Commissierapport, 59, 62 en 82.

⁶⁰⁹ ABC-verslag 2018/01, 19-23.

minimumpensioen biedt. De Commissie is van oordeel dat deze problematiek, ook wat het puntensysteem voor werknemers betreft, verder moet worden onderzocht.⁶¹⁰

In afwachting daarvan zou in onze visie voor de berekening van dat globale gemiddelde arbeidsinkomen, wat het arbeidsinkomen van de zelfstandigen betreft, moeten rekening worden gehouden met het gemiddelde van hun bewerkte nettoberoepsinkomsten. Voorts komt het ons voor dat het voorstel van het Beheerscomité op zich aansluit bij een door de wetgever in toenemende mate nagestreefde⁶¹¹ convergentie van de pensioenregelingen. Het valt niet uit te sluiten dat de wetgever ook in het kader van het puntensysteem zo nodig maatregelen zou nemen om het uiteengroeien van zelfstandigen- en andere pensioenregelingen te beperken of te verhinderen.⁶¹² De Commissie beschouwt de koppeling tussen de waarde van het punt en het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten der zelfstandigen als een nuttig instrument van collectieve responsabilisering in de pensioenregeling der zelfstandigen.⁶¹³ Toch lijkt het voorstel van het Beheerscomité ons niet onverzoenbaar met de door de Commissie voorgestelde convergentie van de pensioenregelingen, minstens van de pensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen.⁶¹⁴ De Commissie sluit zelf ook niet uit dat aanpassingen in die zin tot stand komen. De Commissie acht het wel geboden dat dit gebeurt op basis van een globale visie over de drie pensioenregelingen, op grond dat de doelstellingen inzake sociale performantie van de drie regelingen niet los van elkaar kunnen worden ontwikkeld. Als een maatschappelijke consensus daarover kan worden bereikt, acht de Raad het legitiem om via een verdeling van externe financiering vorm te geven aan een zekere solidariteit tussen die pensioenregelingen. Wel acht de Commissie een onderlinge verevening of automatische solidariteit tussen pensioenregelingen uit den boze. Voorafgaand overleg met en besluitvorming door de regering zijn naar het oordeel van de Commissie daartoe noodzakelijk.⁶¹⁵

---

⁶¹⁰ Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 15.

⁶¹¹ Zie bv. V. FLOHIMONT, "Réforme des pensions légales: vers un plus ou moins d'égalité entre catégories professionnelles?", *TSR* 2013, 3-30; V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 101-174; Y. STEVENS, "Recente pensioenhervormingen voor werknemers en zelfstandigen: meer of minder verantwoordelijkheid voor de eigen pensioenopbouw?" in A. VAN REGENMORTEL, L. DE MEYER en V. VERVLIE (eds.), *Actuele problemen van het sociaizekerheidsrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 377-416; G. VAN LIMBERGHEN en E. VERHEYDEN, *Ambtenaar, werknemer of zelfstandige in het sociaizekerheidsrecht. Vergelijkende studie van de sociaizeverzekeringssystemen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2004, 3-78.

⁶¹² Zie bijvoorbeeld J. VAN LANGENDONCK, A. GIESELINCK en B. LEROI, "Harmonisatie van de stelsels van werknemers, zelfstandigen en ambtenaren: een rechtsvergelijkende studie", *BTSZ* 1997, 767-815; G. VAN LIMBERGHEN en E. VERHEYDEN, *Ambtenaar, werknemer of zelfstandige in het sociaizekerheidsrecht. Vergelijkende studie van de sociaizeverzekeringssystemen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2004, 284-288.

⁶¹³ Commissierapport, 77.

⁶¹⁴ Commissierapport, 115-129.

⁶¹⁵ Commissierapport, 57-59 en 116-129.

Hoofdstuk 6.   Nettoberoepsinkomsten als basis voor de welvaartsvastheid?

363. De huidige wetgeving voorziet in een indexering en bijkomende aanpassingen van de uit te betalen zelfstandigenpensioenen.⁶¹⁶ Het puntensysteem vervangt dat mechanisme door een aanpassing van de zelfstandigenpensioenen aan de evolutie van het gemiddelde van de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen volgens een vooraf vastgelegd richtsnoer.⁶¹⁷ Men beschouwt het gemiddelde van het arbeidsinkomen van de actieve sociaal verzekerden ook met het oog op de welvaartsvastheid van de pensioenen best als een voortschrijdend gemiddelde over een vast te leggen aantal jaren. Ingeval men van oordeel is dat het voortschrijdend gemiddelde van de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen beter wordt berekend over een langere referentieperiode dan het voortschrijdend gemiddelde arbeidsinkomen in de puntensystemen voor werknemers en ambtenaren, bestaat ook op dit punt daartegen geen bezwaar. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen stelt voor om de waarde van het punt uit te drukken in functie van het globale gemiddelde van de arbeidsinkomens van ambtenaren, werknemers en zelfstandigen.⁶¹⁸ Als men dat voorstel volgt, zou men best ook de welvaartsvastheid van de zelfstandigenpensioenen afstemmen op de evolutie van dat globale gemiddelde arbeidsinkomen en voor de berekening daarvan, wat het arbeidsinkomen van de zelfstandigen betreft, rekening houden met het gemiddelde van hun bewerkte nettoberoepsinkomsten.

---

⁶¹⁶ Art. 35 en 43 Pensioenwet Zelfstandigen; art. 131 § 4, 131bis § 3 en 131ter § 3 Wet Harmonisering Pensioenregelingen; art. 5 en 6 Wet 23 december 2005 betreffende het generatiepact; zie o.m. V. FLOHIMONT, *Gelijkheid in de pensioenregelingen voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen*, Brugge, die Keure, 2013, 312-314; Y. STEVENS, "Welzijn waarborgen bij een emeritus" in F. HENDRICKX, M. VAN PUTTEN, W. VANDEPUTTE en A. RAHMÉ (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn. Liber Amicorum Prof. Dr. Othmar Vanachter*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 696-697.

⁶¹⁷ Commissierapport, 47-54 en 112-115.

⁶¹⁸ ABC-verslag 2018/01, 22-23.

Hoofdstuk 7. Transitie naar het puntensysteem

364. Ongeacht of men onze hoger geformuleerde voorstellen zal volgen, zal het puntensysteem pensioenen berekenen op een andere wijze dan thans het geval is. Het is bijgevolg belangrijk volgens welk scenario de overgang van de huidige pensioenregeling naar het puntensysteem zal verlopen. We maken in het bestek van deze bijdrage geen analyse van de voor- en nadelen van de belangrijkste mogelijke scenario's.⁶¹⁹ Het spreekt voor zich dat het pensioenbedrag voor vele pensioengerechtigden in de ene of andere zin zal verschillen van het bedrag dat men zou bekomen onder de geldende wetgeving, als men ervoor opteert het puntensysteem te gebruiken om reeds gepresteerde pensioenloopbanen onverkort om te zetten in punten bij de overgang naar het puntensysteem.

Volgens de Commissie gebeurt de transitie van de huidige pensioenregeling naar het puntensysteem op een budgetneutrale wijze.⁶²⁰ De globale pensioenuitgaven van de pensioenregelingen stijgen noch dalen op dat ogenblik. Een hoger pensioen voor de ene pensioengerechtigde leidt in die context onvermijdelijk tot een lager pensioen voor een andere pensioengerechtigde in dezelfde pensioenregeling. F. VANDENBROUCKE verwoordt dit als volgt: *“Evidemment, au niveau individuel il y a des gagnants (des travailleurs ayant eu une carrière avec un profil plus plat que la moyenne) et des perdants (des travailleurs ayant eu une carrière avec un profil plus ascendant que la moyenne)”*.⁶²¹ Sociaal verzekerden met een korte loopbaan die zij hebben volbracht op hogere leeftijd, lopen het hoogste risico op pensioenverlies, terwijl sociaal verzekerden met een kortere loopbaan volbracht op lagere leeftijd het meest kunnen winnen bij de invoering van het puntensysteem.⁶²²

Ook binnen de groep van zelfstandigen zal men om die redenen winnaars en verliezers kennen. Dat blijkt reeds uit de hoger onderzochte problematiek van de correctiecoëfficiënten.⁶²³ Dat fenomeen wordt versterkt, omdat zelfstandigenpensioenen alleen voor de loopbaanjaren vanaf 1984 worden gekoppeld aan de behaalde nettoberoepsinkomsten. Zelfstandigen ontvangen voor de daaraan voorafgaande jaren nog steeds een laag forfaitair pensioen.⁶²⁴ Het hanteren van zowel de effectieve als de bewerkte nettoberoepsinkomsten voor die loopbaanjaren staat haaks op de wil van de wetgever om de koppeling van zelfstandigenpensioenen aan de behaalde nettoberoepsinkomsten slechts geleidelijk in te voeren. Bovendien stoot men op de praktische moeilijkheid dat de reële nettoberoepsinkomsten voor die jaren niet beschikbaar zijn in de databank E-Clipz die wordt gebruikt voor de berekening van zelfstandigenpensioenen.⁶²⁵ De toekenning van een forfaitair pensioen voor de loopbaanjaren die

---

⁶¹⁹ Zie bijvoorbeeld Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 23p.

⁶²⁰ Commissierapport, 74-75.

⁶²¹ F. VANDENBROUCKE, “Calculer les pensions sur base des points = calculer les pensions sur base des salaires revalorisés : pourquoi ? Illustration pour le régime des travailleurs salariés, nota van 9 juli 2014, niet gepubliceerd, 6p.

⁶²² Zie wat de werknemers betreft, H. PEETERS, “Reële herwaardering van de lonen via een puntenstelsel – Winnaars en verliezers bij recent gepensioneerden met een werknemerspensioen” in Federaal Planbureau WP 09-17, http://www.plan.be/admin/uploaded/201709190910370.WP_1709_11507.pdf, 57p.

⁶²³ *Supra*, nrs. 354-356.

⁶²⁴ Art. 126 Wet 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen; art. 5 Wet Modernisering Zelfstandigenpensioenen.

⁶²⁵ Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 14.

voorafgaan aan 1984, houdt in dat alle zelfstandigen worden geacht dezelfde wettelijk vastgelegde forfaitaire nettoberoepsinkomsten te hebben in die periode. Dat bedrag is bijgevolg ook gelijk aan het gemiddelde van hun forfaitaire nettoberoepsinkomsten.⁶²⁶ Men zou bijgevolg kunnen overwegen om aan elke zelfstandige een punt per kalenderjaar of, in onze visie, een vierde van een punt per verzekerd kwartaal toe te kennen. Dat heeft echter tot gevolg dat de gemiddelde pensioenopbouw voor de jaren vóór 1984 gelijkaardig is aan de gemiddelde pensioenopbouw voor de jaren vanaf 1984. Dat strookt niet met de wil van de wetgever om de budgettaire gevolgen van de in 1984 ingevoerde berekeningswijze te spreiden over de tijd. In een scenario waarbij het puntensysteem onmiddellijk volledig effect sorteert, zou een puntenberekening die erin bestaat om voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984 evenveel punten als de minimumpuntengarantie toe te kennen, naar ons oordeel beter de doelstellingen van de wetgever verwezenlijken. Het pensioen wordt dan voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984 immers niet gekoppeld aan de effectieve of bewerkte nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen. Voorts wordt voor de desbetreffende loopbaan jaren toch een pensioen op het niveau van het minimumpensioen toegekend. Ook dit alternatief weerspiegelt de specificiteit van de huidige wetgeving niet helemaal. Momenteel wordt het zelfstandigenpensioen voor een bepaald loopbaanjaar, ongeacht of het is volbracht vóór 1984, immers slechts opgetrokken tot het niveau van het minimumpensioen onder bepaalde voorwaarden. De betrokken sociaal verzekerde moet ten minste twee derde van een volledige beroepsloopbaan hebben volbracht en het normaal berekende pensioen voor de totale loopbaan van de betrokkene mag op zich niet reeds gelijk zijn aan of hoger dan het minimumpensioen.⁶²⁷ Vóór 1984 volbrachte loopbaan jaren zullen mettertijd vanzelfsprekend steeds minder een rol spelen in de berekening van de zelfstandigenpensioenen. Toch zal het puntensysteem wellicht worden toegepast op zelfstandigen die nog vóór 1984 loopbaan jaren hebben volbracht of zich hebben bevonden in daarmee gelijkgestelde perioden van inactiviteit. De koppeling van de pensioenen aan de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen komt tot volle wasdom in 2028. Volgens het regeerakkoord zou het puntensysteem evenwel ten laatste in 2030 moeten in werking treden.⁶²⁸ Zowel de Commissie als de pensioeninstellingen stellen voor om het puntensysteem te laten ingaan op 1 januari 2025.⁶²⁹ Bovendien moet men rekening houden met een pas goedgekeurde wetwijziging. Daarmee doorbreekt de wetgever het principe dat werknemers- en zelfstandigenpensioenen worden berekend op niet meer dan een volledige pensioenloopbaan. Als de betrokkenen na het bereiken van een volledige pensioenloopbaan verder een beroepsbezigheid uitoefenen en pensioenvormende bijdragen betalen, zullen zij immers ook verder pensioen blijven opbouwen zonder dat hun voordien volbrachte pensioenloopbaan nog gedeeltelijk buiten beschouwing wordt gelaten bij de berekening van hun pensioen.⁶³⁰ Een voortgezette activiteit zal dus niet meer tot gevolg hebben dat aan 1984 voorafgaande pensioenloopbaan jaren als zelfstandige (of andere minder

---

⁶²⁶ Commissierapport, 63.

⁶²⁷ Art. 131-132 Wet 15 mei 1984 houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen.

⁶²⁸ Regeerakkoord 9 oktober 2014, www.premier.be/nl/regeerakkoord, 28 en 32.

⁶²⁹ Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 16.

⁶³⁰ Wet 5 december 2017 tot wijziging van diverse bepalingen betreffende de pensioenregelingen voor werknemers en zelfstandigen, wat betreft het beginsel van de eenheid van loopbaan en het vervroegd rustpensioen.

gunstige loopbaan jaren) buiten beschouwing worden gelaten bij de berekening van het pensioen van de betrokken sociaal verzekerden.

365. We stellen een scenario voor waarbij naar ons oordeel het puntensysteem tezelfdertijd snel uitwerking heeft en, ook binnen de context van een budgetneutrale transitie, rekening houdt met onder de voordien geldende wetgeving opgebouwde pensioenaanspraken.

In dat scenario worden, in het jaar van de transitie naar het puntensysteem, de pensioenbedragen die dan reeds voorlopig⁶³¹ zijn opgebouwd onder de voordien geldende wetgeving, omgezet in een aantal punten. Daarbij wordt voor aan 1984 voorafgaande loopbaan jaren gerekend met het forfaitaire zelfstandigenpensioen. Voor de daaropvolgende jaren worden de dan geldende respectieve correctiecoëfficiënten in rekening gebracht. Dat scenario maakt, wat de zelfstandigen betreft, een specifieke regeling voor de loopbaan jaren vóór 1984 overbodig.⁶³² Het neutraliseert ook de effecten van de afschaffing van de correctiecoëfficiënten op het pensioen voor de loopbaan jaren die nog zijn volbracht onder de gelding daarvan. Ingeval de betrokkene nog niet voldoet aan de op het ogenblik van de transitie geldende voorwaarden voor de toekenning van het minimumpensioen, wordt het aldus bekomen puntenaantal niet opgetrokken tot het niveau van het minimumpensioen. Alleen ingeval de pensioenloopbaan van de betrokkene, rekening houdend met zijn dan reeds volbrachte pensioenloopbaan en de op dat ogenblik geldende wetgeving, moet worden verminderd tot een volledig geachte pensioenloopbaan, wordt die vermindering doorgevoerd.⁶³³ Voor de laatste jaren die voorafgaan aan de transitie zijn de (in onze visie bewerkte) nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen nog niet gekend. Men kan voor die jaren rekening houden met de geïndexeerde nettoberoepsinkomsten waarop de voorlopige socialezekerheidsbijdragen van de zelfstandigen voor de desbetreffende jaren zijn berekend. De aldus berekende pensioenbedragen worden niet opnieuw berekend, zodra de (in onze visie bewerkte) definitieve individuele en gemiddelde nettoberoepsinkomsten voor die jaren gekend zijn. Dat geldt immers ook voor de berekende geldwaarde van een punt, die achteraf niet meer gewijzigd.⁶³⁴ Voor het bepalen van het voorlopige pensioenbedrag stellen we, in de huidige stand van zaken, voor om te rekenen met het pensioen aan het alleenstaandentariaf. Zodra is vastgelegd of en hoe pensioenen in het puntensysteem al dan niet zullen worden aangepast aan de gezinssituatie van de sociaal verzekerden, kan worden nagegaan of en hoe het door ons voorgestelde scenario nog moet worden aangepast.

We delen vervolgens het reeds door elke zelfstandige opgebouwde pensioenbedrag door de waarde die een punt heeft op dat ogenblik. Die overstap is budgetneutraal en eenvoudig te implementeren. Elke zelfstandige kent dan het aantal punten dat hem voorlopig is toegekend en stapt met dat puntenpakket dat rekening houdt met zijn voordien reeds opgebouwde pensioenaanspraken, in het puntensysteem. Voor personen die hun pensioen opnemen in het jaar van de overgang naar het puntensysteem, wordt

---

⁶³¹ Het door ons voorgestelde scenario heeft aldus een ander uitgangspunt dan een elders onderzocht scenario van een gecombineerde onmiddellijke transitie (zie Gezamenlijke nota van de Academische Raad en de pensioeninstellingen, 5-7).

⁶³² Vgl. met ABC-verslag 2018/01, 13, waarin het Beheercomité ervoor pleit om de jaren vóór 1984 buiten het puntensysteem te houden.

⁶³³ Cf. ABC-verslag 2018/01, 24-25.

⁶³⁴ *Supra*, nr. 360.

het puntenaantal dat resulteert uit die werkwijze, vermenigvuldigd met de dan vastgelegde waarde van een punt. Op dat ogenblik (en uiteraard ook in alle daaropvolgende jaren voor wie pas dan een pensioen opneemt) wordt nagegaan of de betrokkene aanspraak kan maken op de toekenning van de minimumpuntengarantie waarin het puntensysteem voorziet. Het aldus berekende pensioen of eventueel toegekende minimumpensioen wordt vervolgens aangepast aan de evolutie van de welvaart op de wijze die de wetgever daarvoor heeft vastgelegd in het kader van het puntensysteem.

EINDCONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

366. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen acht het puntensysteem een waardevol vehikel voor structurele pensioenhervormingen, maar maakt zich ook zorgen en ziet tevens obstakels voor de implementatie van het puntensysteem. Het Beheerscomité is van oordeel dat er nood is aan een verdere uitklaring van een aantal aspecten en aan verder onderzoek naar de implicaties van de door de Commissie voorgestelde transitie naar een hervormde pensioenregeling. Het Beheerscomité heeft een studie daarover toevertrouwd aan de Vrije Universiteit Brussel. Het voorliggende rapport bevat een antwoord op de onderzoeksvragen die het Beheerscomité heeft voorgelegd. Andere onderzoeksvragen met betrekking tot het puntensysteem maakten niet het voorwerp uit van ons onderzoek. Zo omvatte ons onderzoek bijvoorbeeld wel een voorstudie – op basis van het commissierapport – van de voorstellen van de Commissie met betrekking tot de pensioenhervorming en het puntensysteem en behelst het voorliggende onderzoeksrapport een beschrijvende samenvatting daarvan, maar hield het onderzoek geen beoordeling van de voorgestelde pensioenhervorming of van het voorgestelde puntensysteem in en bevatten onze conclusies geen evaluatie daarvan. De Commissie toont zich in haar rapport voorstander van een nieuwe gezinsmodulering van pensioenrechten. Deze problematiek maakte geen deel uit van ons toevertrouwde onderzoeksopdracht.

Ons onderzoeksrapport is opgesplitst in drie delen.

Deel I betreft het onderzoek van de vragen van de Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen met betrekking tot de implementatie van het puntensysteem in de pensioenregeling der zelfstandigen. De uitwerking van het puntensysteem voor die pensioenregeling doet immers, uitgaande van de huidige bijdrage- en de pensioenregeling voor zelfstandigen, een aantal specifieke en concrete vragen rijzen. Onze voorstellen dienaangaande nemen, zowel het commissierapport, als de specifieke kenmerken van de bijdrage- en de pensioenregeling der zelfstandigen als uitgangspunt. We baseren ons hierbij op de huidige stand van de wetgeving ter zake. We hebben binnen het bestek van onze opdracht geen evaluatief onderzoek van de huidige pensioenregeling der zelfstandigen verricht, noch de voorstellen van de Commissie dienaangaande beoordeeld. Waar we van oordeel zijn dat de lectuur van het commissierapport verschillende opties voor de concrete toepassing van het puntensysteem toelaat, lichten we deze opties toe. Als we een voorkeur voor een ervan doen blijken, steunt deze op het motief dat de voorgestelde optie, naar ons oordeel, beter rekening houdt met de eigenheid van de bijdrage- en de pensioenregeling der zelfstandigen of beter aansluit bij de waarden waarop een hervormde pensioenregeling naar het oordeel van de Commissie moet berusten.

Deel II betreft ons onderzoek naar de implicaties van de toepassing van het puntensysteem waarbij we niet alleen rekening houden met onze voorstellen en aanbevelingen in deel I, maar ook een aantal andere pistes verkennen. We hebben daartoe een Excel-bestand ontwikkeld dat toelaat om op basis van beschikbare cijfergegevens de toepassing van het puntensysteem te simuleren en daarbij verschillende invullingen van een aantal parameters met elkaar te combineren. In ons voorliggend rapport geven we de resultaten weer van de simulatie van een aantal geselecteerde en belangrijke scenario's voor een reeks van typegevallen.

In deel III komen wij op een aantal aspecten terug om onze zienswijze beter te verwoorden en te motiveren of onze stellingname verder uit te werken.

Onze voorlopige bevindingen zijn op een ruimere wijze geformuleerd in de tussentijdse besluiten aan het einde van elk hoofdstuk in Deel I en in Hoofdstuk 1 en Appendix 1 van Deel II. We integreren onze tussentijdse besluiten en de verdere evolutie van onze standpunten in de hierna volgende eindconclusie die de vorm aanneemt van een antwoord op de ons voorgelegde onderzoeksvragen. Wij zetten vervolgens een aantal aanbevelingen voor de concrete uitwerking van het puntensysteem voor de pensioenregeling der zelfstandigen, nog eens op een rijtje.

Eindconclusie

367. Ons onderzoek startte met een studie van, enerzijds, het door de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040 voorgestelde puntensysteem en, anderzijds, de beschikbaarheid van de nodige data voor simulaties en, op termijn, de effectieve invoering van het puntensysteem.

De Commissie aanziet het puntensysteem als **een vrijwel onontbeerlijk instrument voor de verwezenlijking van de door haar voorgestelde pensioenhervorming**. De Commissie geeft op omstandige wijze aan op welke principes en waarden het hervormde pensioensysteem naar haar oordeel moet steunen. Zij hecht onder meer een groot belang aan evenwicht en solidariteit tussen de opeenvolgende generaties. Zij acht het ook essentieel dat het pensioensysteem zich steeds kan aanpassen aan wijzigende economische en demografische omstandigheden en dat de mechanismen daartoe worden verankerd in wetgeving die ook de betrokkenheid van de maatschappelijke actoren garandeert. Het rapport van de Commissie is een belangrijke bron van inspiratie geweest voor de onderhandelaars van het regeerakkoord van 9 oktober 2014 (zie *Deel I, Hoofdstuk 1 § 3 en § 6*).

In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem verwerven mensen, tijdens hun actieve leven, punten naarmate van de verhouding tussen hun individuele arbeidsinkomen en het gemiddelde arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden die ressorten onder dezelfde pensioenregeling in dezelfde periode. Bij pensionering worden de verworven punten omgezet in een geldwaarde. De waarde van het punt wordt uitgedrukt als een percentage van het gemiddelde arbeidsinkomen van de actieve sociaal verzekerden van dezelfde beroeps categorie bij de opname van het pensioen. Zowel voor de berekening van het aantal tijdens de pensioenloopbaan verworven punten, als voor het bepalen van de waarde van een punt bij opname van het pensioen en de daaropvolgende aanpassing van het pensioen aan de algemene welvaart, hanteert het puntensysteem de notie arbeidsinkomen als een cruciale parameter (zie *Deel I, Hoofdstuk 1 § 4*). De beschikbaarheid van de nodige gegevens over het arbeidsinkomen van de zelfstandigen is bijgevolg een noodzakelijke voorwaarde voor de implementatie van het puntensysteem. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen heeft ons bestaande RSVZ-databanken ter beschikking gesteld. We hebben onderzocht of deze voldoende en accurate gegevens bevatten om het puntensysteem te kunnen simuleren en in te voeren. Wij hebben weliswaar enkele leemten in de data vastgesteld, maar hiervoor ook deels remediërende methoden voorgesteld. Onze conclusie is dat die **data in het algemeen van toereikende kwaliteit** zijn met het oog op de analyse van het puntensysteem en, op termijn, met het oog op het gebruik ervan bij de invoering van het puntensysteem (zie *Deel II, Appendix 1*).

We wijzen erop dat **ons onderzoek exploratief is geweest** om een aantal redenen en dat de in dit rapport gepresenteerde resultaten dan ook beschouwd te dienen worden onder dat voorbehoud (*supra, nr. 197*).

368. Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen acht – terecht – niet alleen de beschikbaarheid van inkomensgegevens, maar ook de wijze van **invulling van de notie arbeidsinkomen** een doorslaggevende factor voor het welslagen van de invoering van het puntensysteem. In het commissierapport kon dienaangaande nog geen verkennende oefening worden gemaakt. Evenals de Commissie is het Beheerscomité van oordeel dat bij de concrete invulling van de notie

arbeidsinkomen niet alleen moet worden rekening gehouden met de uitgangspunten van de commissie, maar ook met de specifieke kenmerken van de pensioen- en de bijdrageregeling der zelfstandigen (*supra*, nr. 44). Ons voorstel voor de concrete invulling van de notie arbeidsinkomen in het puntensysteem voor de toekomstige pensioenregeling der zelfstandigen vertrekt vanuit die optiek en berust op de volgende **uitgangspunten**.

We stellen voor dat het puntensysteem gebruik zou maken van de **gangbare begrippen nettoberoepsinkomsten** (voor zelfstandigen en hun helpers) **en nettobezoldiging** (voor de meewerkende echtgenoten van zelfstandigen).⁶³⁵ We merken daarbij op dat die noties geschikt zijn om, zoals de Commissie wenst, de waarde van een punt uit te drukken als een verhouding tussen het brutopensioen van de zelfstandigen en het gemiddelde arbeidsinkomen, verminderd met de pensioenbijdragen, van de nog actieve zelfstandigen (zie *Deel I, Hoofdstuk 2, § 4, a, 1°*). Weliswaar worden de beroepsinkomsten, bij behoud van de sinds 2015 geldende bijdrageregeling, vastgesteld met enige vertraging en zal in dat geval ook **het aantal punten voor een bepaald jaar pas enige tijd nadien kunnen worden vastgesteld**. We zien daarin geen fundamenteel bezwaar tegen de invoering van een puntensysteem. Met betrekking tot de loopbaan jaren die onmiddellijk voorafgaan aan de opname van het pensioen, stellen we een oplossing voor deze *décalage* in de tijd voor (zie *Deel I, Hoofdstuk 2, § 4, a, 2° en Deel III, Hoofdstuk 4*). Voorts stellen we voor dat **voor de berekening van de gemiddelde beroepsinkomsten van de zelfstandigen in een bepaald tijdvak alleen rekening wordt gehouden met de beroepsinkomsten van de zelfstandigen die pensioenrechten opbouwen in diezelfde periode**. Ons inziens moet ten slotte het aantal punten dat zelfstandigen verwerven, worden **afgestemd op het aantal kwartalen waarin zelfstandigen effectief pensioenrechten opbouwen** (zie *Deel I, Hoofdstuk 2, § 4, a, 3° en Deel III, Hoofdstuk 2*).

De Commissie beschouwt niet de door de sociaal verzekerden betaalde socialezekerheidsbijdragen of belastingen, maar wel hun bijdrage aan de economie als hun bijdrage aan hun sociale pensioenverzekering. De Commissie meet die bijdrage aan de omvang van het arbeidsinkomen van de sociaal verzekerden. Strikt genomen zou dit erop neerkomen dat het puntensysteem zou rekenen met de werkelijk behaalde of “onbewerkte” beroepsinkomsten van de zelfstandigen. We hebben dit in ons onderzoek “piste 1” genoemd, deze verder uitgewerkt en gepleit voor een meer genuanceerde toepassing ervan (zie *Deel I, Hoofdstuk 2, § 4, b*). **Omwille van de publieke legitimiteit en de financiële duurzaamheid van het puntensysteem menen wij echter dat rekening moet worden gehouden met de begrensde of “bewerkte” beroepsinkomsten**, dat wil zeggen met het bedrag ervan waarop effectief pensioenbijdragen zijn geheven. In onze “piste 2” wordt het bedrag van de effectief behaalde beroepsinkomsten in voorkomend geval hetzij opgetrokken tot de minimumdrempel waarop de beoefenaars van een zelfstandig hoofdberoep minimumbijdragen hebben betaald, hetzij beperkt tot het bedrag van het intermediair plafond (zie *Deel I, Hoofdstuk 2, § 4, c en Deel III, Hoofdstuk 1*). We hebben zowel voor piste 1, als voor piste 2 onderzocht hoe het deeltijds pensioen moet worden berekend van een zelfstandige en hoe het pensioen kan worden berekend voor de loopbaan jaren die voorafgaan aan 1984, voor perioden van inactiviteit die deel uitmaken van de pensioenloopbaan en voor de laatste loopbaan jaren van de

---

⁶³⁵ Voor de eenvoud gebruiken we hierna uitsluitend de term “beroepsinkomsten” waaronder zowel de nettoberoepsinkomsten van de zelfstandigen en helpers, als de nettobezoldiging van de meewerkende echtgenoten van zelfstandigen worden begrepen.

zelfstandigen. We hebben de werkwijzen in beide pistes geïllustreerd met een vergelijkend schema (*zie Deel I, Hoofdstuk 2, § 5, nr. 128*). Uit onze statistische analyses blijkt dat het gebruik van onbewerkte beroepsinkomsten leidt tot een hoger gemiddeld aantal punten per bijdragejaar en, bijgevolg wegens de vereiste van budgetneutraliteit, tot een lagere waarde van een punt (*zie Deel II, Hoofdstuk 1, § 4*). De berekening van de gemiddelde beroepsinkomsten op basis van de bewerkte beroepsinkomsten leidt van haar kant tot een relatief stabiele tijdreeks van gemiddelde beroepsinkomsten en dit gemiddelde ligt steeds onder het niveau van het gemiddelde op basis van de onbegrensde beroepsinkomsten (*zie Deel II, Hoofdstuk 2, § 2*). Omwille van de tijdsvariatie in het grensbedrag (TP) en het intermediair plafond heeft het gebruik van de bewerkte inkomsten, evenals de toepassing van de correctiecoëfficiënt, een effect op de berekening van het pensioen. Doordat deze effecten jaarlijks anders zijn en omwille van de niet-lineariteit in de berekening van het punt, compenseert het effect van de keuze van implementatie op het individueel aantal punten zich niet in het product van het aantal punten met de waarde van het punt (*zie Deel II, Hoofdstuk 2, § 3*).

Voor de loopbaan jaren die voorafgaan aan 1984, wordt het zelfstandigenpensioen niet gekoppeld aan de beroepsinkomsten van de zelfstandigen. We hebben in deel I voorgesteld om de forfaitaire beroepsinkomsten op basis waarvan de zelfstandigenpensioenen voor die jaren worden berekend, te beschouwen als de individuele beroepsinkomsten van de zelfstandigen voor die periode. Dat bedrag is voor alle zelfstandigen hetzelfde en is bijgevolg gelijk aan de gemiddelde beroepsinkomsten van alle zelfstandigen voor diezelfde jaren. Alle zelfstandigen hebben, wat hun beroepsinkomsten betreft, voor die loopbaan jaren dan het profiel van de referentiepersoon, zodat zij volgens de logica van het puntensysteem 1 punt krijgen per **loopbaanjaar dat voorafgaat aan 1984**. Dat punt wordt verhoudingsgewijze verminderd, ingeval de betrokkene gedurende een of meer kwartalen van een desbetreffend loopbaanjaar geen pensioenrechten opbouwde (*zie Deel I, Hoofdstuk 2, § 4, b), 4° en c), 4°*). Wat de in 2012 met pensioen gegane zelfstandigen betreft, blijkt uit onze analyse dat die regel voordelig uitvalt voor hen die punten opbouwen voor pensioenloopbaan jaren vóór 1984. Het puntenaantal dat zij voor die jaren bekomen, is hoger dan het gemiddelde puntenaantal van alle zelfstandigen. In geld uitgedrukt is het pensioen dat zij voor elk van die pensioenloopbaan jaren bekomen, veel hoger dan het huidige bedrag van het forfaitaire pensioen voor een pensioenloopbaanjaar. Dat effect heeft weliswaar een uitdovend karakter. Afhankelijk van de datum waarop het puntensysteem van kracht wordt, van de duur van de dan als volledig beschouwde pensioenloopbaan en van de concrete uitwerking dan wel afschaffing van het principe van de eenheid van de pensioenloopbaan kan niet worden uitgesloten dat sommige gepensioneerden nog aan 1984 voorafgaande loopbaan jaren in rekening zullen brengen (*zie deel II, Appendix 6*).

De door ons voorgestelde berekeningswijze heeft bijgevolg een effect dat niet is gewild door de wetgever. De wetgever beoogde in 1984 immers wel de aan dat jaar voorafgaande loopbaan jaren verder in aanmerking te nemen voor de pensioenopbouw, maar ging ervan uit dat de daaropvolgende loopbaan jaren een hoger pensioen zouden kunnen opleveren en beoogde door de toekenning van een minimumpensioen te voorkomen dat zelfstandigen een lager proportioneel pensioen zouden bekomen dan het voordien geldende forfaitaire pensioen. Men kan bijgevolg een andere wijze van puntenberekening overwegen voor de pensioenloopbaan jaren vóór 1984. Een alternatief dat naar ons oordeel de toenmalige doelstelling van de wetgever sterk benadert, zou erin kunnen bestaan om voor de

desbetreffende jaren de minimumpuntengarantie toe te kennen. Het pensioen wordt voor de pensioenloopbaanjaren vóór 1984 dan niet gekoppeld aan de beroepsinkomsten van de zelfstandigen, terwijl de desbetreffende loopbaanjaren toch het recht op een minimumpensioen blijven openen.⁶³⁶

Deze problematiek wordt ons inziens evenwel **nog het best opgevangen in het door ons voorgestelde scenario voor de transitie naar het puntensysteem** (*supra*, Deel III, hoofdstuk 7).

369. In de huidige pensioenregeling worden de in aanmerking genomen beroepsinkomsten vermenigvuldigd met een correctiecoëfficiënt. Deze beoogt vooral de afwezigheid van een werkgeversbijdrage aan de pensioenregeling voor zelfstandigen te neutraliseren.

Naar ons oordeel kan de correctiecoëfficiënt alleen met behoud van al zijn huidige kenmerken worden geïntegreerd in het puntensysteem door bij de berekening van het door een zelfstandige verworven aantal punten diens individuele beroepsinkomsten te vermenigvuldigen met de toepasselijke enkelvoudige of tweevoudige coëfficiënt. Voor de loopbaanjaren vanaf 1997 worden de beroepsinkomsten tot aan het intermediair plafond inderdaad opgedeeld in 2 deelschijven. De correctiecoëfficiënt die wordt toegepast op de eerste deelschijf, is hoger dan de correctiecoëfficiënt op de tweede deelschijf. Die degressiviteit van de tweevoudige correctiecoëfficiënt leidt ertoe dat een euro beroepsinkomsten in de tweede deelschijf minder pensioen oplevert dan een euro beroepsinkomsten in de eerste deelschijf. Als men het verschil in bijdragevoeten zou opvangen met een kleinere waarde van een punt (dat wil zeggen met een kleinere δ), is de hoogte van het pensioen niet langer afhankelijk van de bijdrage-inspanning van de betrokkene zelf, maar van de bijdrage-inspanningen van de actieve sociaal verzekerden op het ogenblik van de opname van het pensioen. Het komt uiteraard aan de wetgever toe zich hierover uit te spreken en andere opties kunnen worden geïmplementeerd in het puntensysteem (zie Deel I, *Hoofdstuk 3*, § 3). Uit onze statische analyse blijkt dat het afschaffen van de correctiecoëfficiënt zou leiden tot een substantieel hoger gemiddeld aantal punten per bijdragejaar en, wegens het vereiste van budgetneutraliteit, tot een lagere waarde van een punt. Omwille van de tijdsvariatie in de waarde van de correctiecoëfficiënten en de verschillende waarde ervan volgens de deelschijf van de beroepsinkomsten heeft de toepassing ervan in het puntensysteem, samen met het hanteren van bewerkte beroepsinkomsten, een effect op de berekening van het pensioen, dat zich op individueel niveau niet compenseert in het product van het aantal punten met de waarde van het punt (zie *Deel II, Hoofdstuk 1, § 4, Hoofdstuk 2, § 3 en Hoofdstuk 3, § 7*).

Vermits de coëfficiënten van jaar tot jaar relatief sterk verschillen, zal het puntenaantal voor de referentiepersoon niet elk kalenderjaar gelijk zijn aan 1 en botst men aldus met een fundamenteel principe van het puntensysteem. Het puntensysteem bevat voorts eigen mechanismen om de pensioenuitgaven van de zelfstandigen te beheersen en een door de wetgever overdreven geachte tussenkomst in de pensioenregeling van de zelfstandigen te vermijden. We zijn daarom van oordeel dat **men de correctiecoëfficiënten beter afschaft in het kader van het puntensysteem** (zie Deel III, Hoofdstuk 3). Sommige zelfstandigen worden daar beter van ten koste van andere zelfstandigen. Het scenario dat we

---

⁶³⁶ Deze beleidssuggestie hebben we nog niet kunnen verwerken in ons statistisch onderzoek. In de scenario's die we onderzocht hebben, hebben we steeds gewerkt met 1 punt of meer voor een volledig loopbaanjaar voorafgaand aan 1984.

voorstellen voor de overgang van de huidige pensioenregeling naar het puntensysteem, biedt echter een oplossing voor dat probleem (zie Deel III, Hoofdstuk 7).

370. In het puntensysteem wordt het bedrag van zelfstandigenpensioenen bekomen door de vermenigvuldiging van het aantal punten met de waarde van een punt. De waarde van een punt wordt uitgedrukt in verhouding tot of, met andere woorden, als een percentage (δ) van de gemiddelde beroepsinkomsten van de actieve zelfstandigen op dat ogenblik. Het voorstel van de Commissie gaat uit van een budgetneutraliteit bij de transitie naar het puntensysteem. De waarde van de parameter δ moet bijgevolg zo worden bepaald dat de globale uitgaven van de pensioenregeling voor zelfstandigen op dat ogenblik noch stijgen, noch dalen in vergelijking met de uitgaven van de dan geldende pensioenregeling zonder de overstap naar het puntensysteem.

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen vestigt in dit verband terecht de aandacht op de problematiek van de gemengde loopbanen en op het ook in ons voorstel (*supra*, nr. 304) toegepaste principe dat de kwartalen van aansluiting bij het sociaal statuut der zelfstandigen maar mogen worden vertaald in punten, voor zover de aansluiting ook leidt tot een effectieve toekenning van pensioenrechten. **Uit onze analyses blijkt dat de berekening van een budgetneutrale δ gevoelig is aan de karakteristieken van de pensioenpopulatie waarop δ wordt berekend.** Verschillen in de samenstelling van de populatie vertalen zich in de verdeling van de punten binnen de cohorte en dus van de berekende budgetneutrale δ . **Om diverse redenen is de berekening van δ niet zo eenvoudig, terwijl kleine verschillen in de waarde van δ een grote invloed kunnen hebben op de pensioenmassa.** Voorts is de extrapolatie van budgetneutraliteit berekend in het verleden naar de toekomst complex. Een alternatief dat beschouwd wordt in het door ons ontworpen Excelbestand is het gebruik van een ad hoc δ (zie Deel II, Hoofdstuk 1, § 3).

371. Naar het oordeel van de Commissie moet het pensioensysteem een fair minimuminkomen waarborgen en moet het puntensysteem, op een toegankelijke wijze, een minimale puntengarantie toekennen in verhouding tot de pensioenloopbaan van de sociaal verzekerde. Het bedrag van het gewaarborgde minimumpensioen zou volgens de Commissie minstens tien procent hoger moeten liggen dan de Europese armoedenorm voor alleenstaanden.

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen vraagt zich af of de minimale puntengarantie die overeenstemt met een volledig minimumpensioen, meer dan 1 punt per loopbaanjaar kan bedragen, dat wil zeggen hoger kan zijn dan het aantal punten dat wordt verworven door de referentiepersoon. Uit onze statistische analyses leiden we af dat **pas op het ogenblik van de transitie naar het puntensysteem zal blijken hoeveel punten precies nodig zijn voor de toekenning van een volledig minimumpensioen en hoeveel de waarde in geld van een punt zal bedragen**, omdat moet worden voldaan aan het principe van de budgetneutraliteit (zie Deel II, Hoofdstuk 3 en Appendix 5). Wat de in 2012 met pensioen gegane zelfstandigen betreft, stellen we voorts vast dat bij de toepassing van het scenario dat het dichtst aanleunt bij de huidige pensioenregeling, maar wel de twee belangrijke principes van het puntensysteem respecteert, namelijk de herwaardering in functie van de inkomensgroei en de budgetneutraliteit, het gemiddeld aantal punten van de zelfstandigen per loopbaanjaar 0,85 bedraagt en kleiner is dan het aantal punten voor het minimumpensioen (zie Deel II, Hoofdstuk 1, § 2). Als

we het minimumpensioen delen door 45 keer de waarde van een punt, bekomen we het minimumaantal punten dat per loopbaanjaar vereist is voor een minimumpensioen. Als de waarde van een punt voldoende hoog is, kan het zijn dat voor het minimumpensioen minder dan 1 punt per loopbaanjaar vereist is. Dat is vooral het geval in de implementatiescenario's waarin we rekenen met bewerkte beroepsinkomsten, de correctiecoëfficiënt toepassen en/of een maximumpensioen invoeren (zie *Deel II, Hoofdstuk 1, § 5 en Hoofdstuk 3, § 9*). De tabellen in Deel II, Hoofdstuk 3 maken evenwel duidelijk dat **in een aantal scenario's het vereiste aantal punten voor het minimumpensioen hoger is dan 1**. De door het Beheerscomité geopperde hypothese kan zich bijgevolg voordoen.

Het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen stelt zich ook vragen over de verhoudingen tussen het minimumpensioen, het pensioenbedrag voor de referentiepersoon en het maximumpensioen. Naar ons oordeel komt het uiteindelijk aan de wetgever toe om dienaangaande al dan niet bepaalde verhoudingen vast te leggen. **De ruime beleidsvrijheid van de wetgever wordt enigszins ingeperkt door de bepalingen van internationale rechtsinstrumenten en van de Belgische Grondwet die, ook wat zelfstandigenpensioenen betreft, een bepaald minimumpensioenniveau voorstellen** (zie *Deel I, Hoofdstuk 4, § 5*).

De Commissie hanteert als uitgangspunt dat werknemers en zelfstandigen voor een vergelijkbaar geachte arbeidstijd evenveel minimumpensioen zullen krijgen. Omdat de waarde van een punt verschillend kan zijn per pensioenregeling, zal ook de minimale puntengarantie verschillen van de ene pensioenregeling tot de andere. De Commissie acht het niet uitgesloten dat de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen na de transitie naar het puntensysteem uit mekaar zullen groeien. De Commissie laat toe, maar beschouwt het niet als een automatisme dat de wetgever, onder bepaalde voorwaarden, maatregelen neemt om het uiteengroeien van zelfstandigen- en andere pensioenen te beperken of te verhinderen. **Naar ons oordeel zal de wijze waarop het minimumpensioen vormt krijgt in het puntensysteem, op zich niet noodzakelijk een divergentie in de minimumpensioenen voor werknemers en zelfstandigen veroorzaken** en kunnen andere factoren, ook zonder de overstap naar het puntensysteem, eveneens daartoe leiden (zie *Deel I, Hoofdstuk 4, § 6*).

372. In het door de Commissie voorgestelde puntensysteem wordt de waarde van een punt en bijgevolg ook het pensioenbedrag afgeleid van de gemiddelde beroepsinkomsten van de zelfstandigen op het ogenblik waarop het pensioen wordt opgenomen. De waarde van een punt verschilt bijgevolg mogelijkerwijze, naargelang van het jaar van opname van het pensioen. Mogelijkerwijze zal men om socio-politieke redenen beslissen dat de waarde van een punt niet te sterk mag variëren van jaar tot jaar.

Voor het geval de gemiddelde beroepsinkomsten van zelfstandigen onderhevig blijken te zijn aan grotere conjunctuurschommelingen dan werknemerslonen, stellen we voor dat, **voor de bepaling van de waarde van een punt, de gemiddelde beroepsinkomsten van de zelfstandigen worden berekend over een langere periode** dan degene die de Commissie in haar rapport als voorbeeld suggereert voor het puntensysteem voor de werknemers. De cyclische component kan immers afgezwakt worden door gebruik te maken van een voortschrijdend gemiddelde over meerdere jaren. Tegen een dergelijk verschil in referentieperiode bestaat ons inziens geen bezwaar in het kader van het puntensysteem. De Commissie ziet immers geen graten erin dat de specifieke kenmerken van de zelfstandigen of hun pensioenregeling

tot uiting komen in het eigen puntensysteem voor die regeling (zie *Deel I, Hoofdstuk 5, § 4*). Onze analyses tonen aan dat bij gebruik van onbewerkte beroepsinkomsten de herwaardering in functie van de inkomensgroei meer uitgesproken verschilt van de herwaardering onder de huidige pensioenregeling, met een hogere stijgingsgraad en een meer volatiel karakter dan wanneer het puntensysteem de bewerkte beroepsinkomsten gebruikt. In dat laatste geval vertaalt de stabiele aangroei van de grensbedragen zich in een meer stabiele inkomensgroei. **Dit is een bijkomend argument voor ons voorstel om in het puntensysteem te rekenen met de begrensde beroepsinkomsten van de zelfstandigen.** We merken op dat in onze simulatie de herwaardering in functie van de inkomensgroei vooral lager lijkt te zijn dan de herwaardering onder de huidige pensioenregeling voor de jaren 1999 t.e.m. 2002 in geval van het gebruik van begrensde beroepsinkomsten en van 1999 tot op heden bij gebruik van onbegrensde beroepsinkomsten. Zoals we bij de analyse van de typegevallen opmerken, is een belangrijke kanttekening dat **ook de lengte van de loopbaan, het tijdvak van de loopbaan en de hoogte van de inkomens een belangrijke rol spelen, en niet enkel de stijgingsgraad, en dat dit gekoppeld is aan de wijze van implementatie van het puntensysteem** (met of zonder minimumpensioen/maximumpensioen, met begrensd/onbegrensd inkomen, met of zonder toepassing van de correctiecoëfficiënt (zie *Deel II, Hoofdstuk 1, § 8*).

373. In het voorstel van de Commissie moet een vooraf vastgelegd richtsnoer een goed evenwicht vastleggen tussen een voldoende hoog aanvangspensioen en een voldoende welvaartsvastheid daarvan nadien. De evolutie van de welvaart wordt in het puntensysteem gemeten in functie van het arbeidsinkomen van elke beroepscategorie en dus op een verschillende wijze, naargelang het gaat om werknemers- of zelfstandigenpensioenen. **Het kan zich daarbij voordoen dat werknemers- en zelfstandigenpensioenen in verschillende mate zullen worden aangepast aan de evolutie van de welvaart. Men kan zich de vraag stellen of dit een gewenst effect van het puntensysteem is.** Men kan ons inziens, ook met het oog op een gelijke welvaartsaanpassing van diverse soorten socialezekerheidsuitkeringen, overwegen om in het puntensysteem te kiezen voor een andere techniek van welvaartsaanpassing van de zelfstandigenpensioenen dan een aanpassing aan de evolutie van de gemiddelde beroepsinkomsten van de actieve zelfstandigen (zie *Deel I, Hoofdstuk 5, § 4 en Deel III, Hoofdstuk 6*).

374. Onze voorgaande conclusies houden een antwoord in op de onderzoeksvragen die het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen ons heeft voorgelegd. We ronden onze conclusies af met een aantal bijkomende beschouwingen.

Ingeval δ een voldoende hoge waarde zou krijgen, zouden alle zelfstandigen winnen bij de invoering van het puntensysteem. De Commissie is bekommerd om de financiële duurzaamheid van het hervormde pensioensysteem en gaat uit van een budgetneutrale invoering van het puntensysteem. In dat geval zijn er winnaars en verliezers in vergelijking met de huidige pensioenregeling. Het puntensysteem leidt tot meer reallocaties van het pensioenbudget, naarmate de berekeningsregels die het toepast, meer zouden afwijken van de huidige pensioenberekening. Er zal zich ook een verschuiving voordoen binnen de proportionele pensioenopbouw. Naargelang van de waarde van δ , kunnen we verwachten dat er een pensioentransfer zal zijn van zij die veel pensioenrechten opbouwen in de jaren waarin de

inkomensherwaardering substantieel hoger is dan onder de huidige pensioenregeling, naar zij die voornamelijk pensioenrechten opbouwen in de jaren waar de inkomensherwaardering lichtjes hoger, vergelijkbaar of lager is dan onder de huidige pensioenregeling. De hoogte van de transfer hangt af van de implementatie van het puntensysteem. We verwijzen hiervoor naar de analyse van de typegevallen. Een algemene trend is dat degene die op latere leeftijd een loopbaan starten met een gemiddeld of hoger inkomen (ABC 11 en 12) aan pensioenverlies lijden en daarmee deels de betere herwaardering financieren van de beginjaren van de loopbaan van zelfstandigen die al vroeg met de loopbaan gestart zijn (*zie Deel II, hoofdstuk I, § 2*).

De huidige pensioenregeling en het puntensysteem zijn voor vele aspecten equivalent aan mekaar. Vele wetswijzigingen die men zou kunnen overwegen naar aanleiding van de invoering van het puntensysteem (bv. het verhogen van het maximumpensioen voor zelfstandigen, het verhogen van de laagste pensioenen, het afschaffen van de tijdsveranderlijke en degressieve correctiecoëfficiënten, het rekenen van pensioenopbouw op basis van onbewerkte beroepsinkomsten, het gebruik van een herwaardering die afhangt van evolutie van het gemiddeld inkomen) kunnen ook rechtstreeks worden doorgevoerd onder de huidige pensioenregeling. Het “puntensysteem” is dus niet onontbeerlijk om deze beleidskeuzes, ingeval zij door sommigen gewenst worden geacht, te verwezenlijken (*zie Deel II, hoofdstuk I, § 2*), maar is bijgevolg dan ook niet verantwoordelijk voor die keuzes, ingeval zij door anderen ongewenst worden bevonden.

Ten slotte merken we op dat het herwaarderen van in het verleden behaalde inkomsten in functie van de groei van de gemiddelde inkomens een procyclisch effect heeft. In een gunstig economisch scenario zullen de pensioenen *ceteris paribus* hoger liggen dan in een ongunstig economisch scenario. Dit is in lijn met de budgettaire orthodoxie, maar gaat in tegen de Keynesiaanse gedachte dat de overheid de economie moet stimuleren bij een ongunstige conjunctuur. Het herwaarderen op basis van de bewaring van koopkracht geniet een hogere stabiliteit (en dus voorspelbaarheid). Het handhaven van prijsstabiliteit (“een inflatie onder maar dichtbij 2% op langere termijn”) is het hoofddoel van het Europees Stelsel van Centrale Banken.

Aanbevelingen

375. We formuleren op grond van onze bevindingen een aantal aanbevelingen voor de concrete implementatie van een puntensysteem voor de pensioenregeling der zelfstandigen. De aanbevelingen die we formuleren in dit verband, nemen zowel het commissierapport, als de specifieke kenmerken van de bijdrage- en de pensioenregeling der zelfstandigen onder de huidige wetgeving als uitgangspunt. Voor de motivering ervan, verwijzen we naar de desbetreffende passages in ons rapport. We geven hier nog enkel het volgend overzicht van onze aanbevelingen en wijzen erop dat zij alleen gelden voor de hypothese dat het puntensysteem wordt toegepast op de pensioenregeling der zelfstandigen in haar huidige toestand. Onze aanbevelingen mogen niet worden gelezen als een expliciet of impliciet pleidooi voor de instandhouding of wijziging daarvan.

- Aanbeveling 1. neem, voor de berekening van het aantal verworven punten per loopbaanjaar, de individuele nettoberoepsinkomsten van de betrokkene in aanmerking tot beloop van **0,25 per kwartaal** waarin de betrokkene effectief pensioenrechten opbouwt en neem het aldus gecorrigeerde bedrag van de nettoberoepsinkomsten ook in aanmerking bij het berekenen van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen (*supra*, nr. 353);
- Aanbeveling 2. gebruik alleen de **beroepsinkomsten van wie** als zelfstandige, helper of meewerkende echtgenoot **punten verwerft** in een bepaalde periode, **voor het berekenen van de gemiddelde beroepsinkomsten** in dezelfde periode;
- Aanbeveling 3. **gebruik de nettoberoepsinkomsten** van de zelfstandigen en helpers **en de nettobezoldiging** van de meewerkende echtgenoten van zelfstandigen voor de berekening van het aantal verworven punten, zowel bij het bepalen van de nettoberoepsinkomsten van een individuele zelfstandige, als bij het berekenen van de gemiddelde nettoberoepsinkomsten van alle zelfstandigen samen (*supra*, nr. 91);
- Aanbeveling 4. **reken met de nettoberoepsinkomsten waarop de zelfstandigen bijdragen hebben betaald**. Houd dus geen rekening met het gedeelte van de nettoberoepsinkomsten dat het ‘intermediair plafond’ overtreft. Reken in voorkomend geval met het bedrag van de toepasselijke minimumdrempel waarop de betrokkene een minimumbijdrage heeft betaald (*supra*, nrs. 347-350);
- Aanbeveling 5. **de enkelvoudige respectievelijk tweevoudige correctiecoëfficiënt** waarmee de individuele beroepsinkomsten van de zelfstandige onder de huidige wetgeving worden vermenigvuldigd bij de berekening van de zelfstandigenpensioenen, **worden beter afgeschaft in het kader van het puntensysteem** (*supra*, nrs. 355-356);

- Aanbeveling 6. reken voor **gelijkgestelde perioden van inactiviteit** met de **bij wet bepaalde beroepsinkomsten** en pas daarbij zo nodig aanbevelingen 1 tot en met 5 toe (*supra*, nr. 121);
- Aanbeveling 7. bereken, ingeval de **beroepsinkomsten nog niet voor alle loopbaanjaren definitief** zijn vastgesteld, het verworven puntenaantal eerst voorlopig en betaal op die basis een **pensioenvoorschot**. Bereken nadien zo snel mogelijk het definitieve puntenaantal en **pas zo nodig het pensioenbedrag aan** (*supra*, nr. 359);
- Aanbeveling 8. reken voor de **kwartalen van het jaar waarin het pensioen ingaat, met de beroepsinkomsten waarop de betrokkene bijdragen betaalde in het voorgaande kalenderjaar** en bij ontstentenis daarvan met de minimumdrempel voor de heffing van bijdragen. (*supra*, nr. 123);
- Aanbeveling 9. **bereken de gemiddelde beroepsinkomsten** van de zelfstandigen, bij de bepaling van de **waarde van een punt**, voor de jaren T-1, T-2 respectievelijk T-3, **op basis van de geïndexeerde gemiddelde beroepsinkomsten van de jaren T-4, T-5 en T-6, of, bij voorkeur, over een nog langere referentieperiode** om de conjunctuurgevoeligheid van dit gemiddelde te verminderen. Het voorstel van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen om de waarde van een punt voor ambtenaren, werknemers en zelfstandigen te bepalen op basis van het gemiddelde arbeidsinkomen van de hele beroepsbevolking verdient nader onderzoek (*supra*, nrs. 91, 94 en 361-362).
- Aanbeveling 10. bereken de gemiddelde beroepsinkomsten van de zelfstandigen met het oog op de **welvaartsvastheid** van de zelfstandigenpensioenen, voor de jaren T-1, T-2 respectievelijk T-3 **op basis van de geïndexeerde gemiddelde beroepsinkomsten van de jaren T-4, T-5 en T-6 of, bij voorkeur, over een nog langere referentieperiode** om de conjunctuurgevoeligheid van dit gemiddelde te verminderen. Volgt men het voorstel van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen om de waarde van een punt te bepalen op basis van het gemiddelde arbeidsinkomen van de hele beroepsbevolking, meet dan ook de welvaartsontwikkeling aan de evolutie van dat globale gemiddelde arbeidsinkomen (*supra*, nrs. 188 en 363).
- Aanbeveling 11. **beperk het bedrag bij deeltijds pensioen tot het verhoudingsgewijze verminderd berekeningsplafond** (*supra*, nr. 118);

Aanbeveling 12. **zet, in het jaar van de transitie, de pensioenbijdragen** die dan reeds zijn opgebouwd onder de voordien geldende wetgeving, **om in een aantal punten**. Deel daartoe het door elke zelfstandige opgebouwde pensioenbedrag door de waarde die een punt heeft op dat ogenblik. Elke zelfstandige stapt met het aldus bekomen aantal punten in het puntensysteem. Voor wie met pensioen gaat in het jaar van transitie, wordt het aldus bekomen puntenaantal vermenigvuldigd met de dan geldende waarde van een punt en wordt dan nagegaan of de betrokkene aanspraak kan maken op de toekenning van de minimumpuntengarantie waarin het puntensysteem voorziet (*supra*, nrs. 364-365).

Dat scenario neutraliseert, wat de zelfstandigen betreft, de afschaffing van de correctiecoëfficiënten en maakt een specifieke regeling voor de loopbaanjaren vóór 1984 overbodig. Als het scenario niet zou worden gevolgd, bevelen we aan dat de **minimumpuntengarantie** zou worden toegekend **voor de loopbaankwartalen vóór 1984** (*supra*, nrs. 119 en 140).

BIJLAGE 1

F. VANDENBROUCKE, "Calculer les pensions sur base des points = calculer les pensions sur base des salaires *revalorisés* : pourquoi ? Illustration pour le régime des travailleurs salariés, nota van 9 juli 2014, niet gepubliceerd, 6p.

Calculer les pensions sur base des points = calculer les pensions sur base des salaires *revalorisés* : pourquoi ?

Illustration pour le régime des travailleurs salariés

Frank Vandembroucke, 9 juillet 2014

A. Objectif de la note

J'ai écrit cette note suite aux deux réunions (instructives) avec les services de pensions (3 et 9 juillet), afin de clarifier le système à points, dans le cadre des réformes proposées par la Commission.

Le rapport de la Commission contient différentes type de réformes, notamment :

- Un nouveau système de calcul, 'à points' ;
- L'introduction dans le système même des pensions de mécanismes d'ajustement 'endogènes' (ou même, dans la mesure du possible, 'automatiques') ;
- Une série de réformes spécifiques, comme par exemple, l'introduction de corrections actuarielles, des réformes en matière de bonifications de diplômes, etc.

La Commission a proposé une vision intégrée ; néanmoins, au niveau analytique, il faut éviter de mélanger tous les débats.

Nous devons aussi essayer de valoriser et d'intégrer au maximum l'investissement important que font les services pensions dans le développement d'un 'Moteur Pensions', afin d'améliorer l'information au citoyens. Il n'y a pas de contradiction entre la nécessité d'informer les citoyens individuels avec des données aussi précises et fiables que possible, et les réformes proposées par la Commission.

B. Equivalence entre le système à points et une revalorisation réelle des salaires dans le calcul des pensions

Nous partons de la formule actuelle, telle qu'elle est appliquée dans de régime des travailleurs salariés, pour montrer que le système à points est exactement équivalent à la formule actuelle *moyennant une revalorisation des anciens salaires avec la croissance réelle des salaires.*

1) Si l'on fait abstraction des minima et des plafonds, pour un travailleur salarié Marcel, qui prend sa pension le 1 janvier 2015 après une carrière qui a commencé en 1970, la formule actuelle génère un montant de pension égal à:

$$(1) 0,6 \times \frac{1}{45} \times \sum_{i=1970}^{2014} \left[(\text{salaires brut nominal de Marcel})_i \times \frac{\text{indice des prix}_{2015}}{\text{indice des prix}_i} \right]$$

L'indice i dénote les années de carrières de Marcel ($i = 1970, 1971, 1972 \dots 2014$) ; le symbole $\sum$ indique une addition.

2) Si les anciens salaires de Marcel sont revalorisés non seulement sur base de l'évolution des prix, mais sur base de l'évolution des salaires réels, la formule prend la forme suivante :

$$(2) \delta \times \frac{1}{45} \times \sum_{i=1970}^{2014} \left[(\text{salaires brut nominal de Marcel})_i \times \frac{(\text{salaires brut moyen de tous les travailleurs})_{2015}}{(\text{salaires brut moyen de tous les travailleurs})_i} \right]$$

Cela veut dire que l'on réintroduit la philosophie de la formule appliquée avant que la revalorisation 'réelle' était supprimée (la revalorisation réelle a été supprimée au cours des années '80 en '90 afin de réaliser des économies budgétaires).

Mais ici, au lieu de multiplier par un facteur 0,60, nous utilisons un facteur δ (plus petit que 0,60): sinon, la revalorisation sur base des salaires réels entraîne une augmentation considérable des dépenses budgétaires: le facteur δ est déterminé à un niveau qui garantit la neutralité budgétaire au moment de la transition ; c.à.d. en moyenne, au moment de la transition, le montant des nouvelles pensions restent inchangé. Evidemment, au niveau individuel il y'a des gagnants (des travailleurs ayant eu une carrière avec un profil plus plat que la moyenne) et des perdants (des travailleurs ayant eu une carrière avec un profil plus ascendant que la moyenne).

Les avantages d'un calcul basé sur une revalorisation réelle des salaires du pensionné, sont, entre autres:

- Au niveau de l'individu: le calcul de la pension reflète mieux toute la carrière;
- Au niveau du *contrat social* que nous souhaitons: le rapport entre la pension moyenne et le salaire moyen n'est pas influencé par la croissance économique : une fois qu'un rapport souhaitable entre le montant des nouvelles pensions et les salaires moyens a été défini, le système ne génère pas des déviations comme on les voit bien dans les calculs et les projections du système actuel des salariés du Bureau du Plan (érosion relative des pensions dans une période de croissance des salaires ; amélioration relative des pensions (mais aussi pression accrue sur le financement) dans une période crise économique et/ou modération salariale) ; voire la section 4 du rapport de la Commission.

Le deuxième point est essentiel dans de raisonnement de la Commission, qui plaide pour contrat social sur base d'un rapport adéquat et stable entre les pensions et les revenus des actifs.

J'écris 'on réintroduit la philosophie de la formule appliquée avant que la revalorisation réelle était supprimée', parce que la technique traditionnelle était un peu différente de ce qui est proposé dans l'équation (2) : dans les années '70, '80 et '90, la revalorisation réelle se faisait par l'application de coefficients de revalorisation préétablis, sans lien 'automatique' avec la croissance réelle des salaires moyens (par exemple, pendant la période 1975-1987, le coefficient de revalorisation était basé sur un taux de croissance réel de 4% par an, indépendamment de la croissance réelle des salaires). Seule un lien vraiment 'automatique' avec la croissance des salaires, comme proposé dans l'équation (2), garantit vraiment la stabilité du contrat social recherché par la Commission.

3) On peut réécrire la formule (2) ainsi: la pension de Marcel est égale à...

$$(3) \delta \times \frac{1}{45} \times \left[\sum_{i=1970}^{2014} \frac{(\text{ salaire brut nominal de Marcel})_i}{(\text{ salaire brut moyen de tous les travailleurs})_i} \right] \times (\text{ salaire brut moyen de tous les travailleurs})_{2015}$$

La formule (3) est exactement identique à la formule (2).

4) Si 'les points' d'un individu sont définis sur base du rapport entre le salaire brut de l'individu (pendant une année) et le salaire brut moyen de tous les travailleurs (pendant cette même année), on peut réécrire la formule (3) en utilisant les 'points', ainsi:

$$(4) \left\{ \sum_{i=1970}^{2014} (\text{ points acquis par Marcel})_i \right\} \times \left\{ \delta \times \frac{1}{45} \times (\text{ salaire brut moyen de tous les travailleurs})_{2015} \right\}$$

5) ou, dans le langage du système à points, la pension de Marcel est égal à:

$$(5) \left\{ \sum_{i=1970}^{2014} (\text{ points acquis par Marcel})_i \right\} \times \{ \text{ la valeur du point pour l'année 2015} \}$$

Les formules (2), (3), (4) et (5) sont totalement équivalentes.

Conclusions:

- Au niveau du calcul de la pension, la philosophie du système à points constitue un retour au système qui existait avant les économies des années '80 et '90; si l'on introduit une revalorisation des anciens salaires de façon 'automatique' (comme proposé dans la formule (2)), le système à points est *exactement identique* à un système de calcul basé sur une revalorisation réelle.

- La formule de base du système à points permet de présenter *des estimations en euros* de la pension attendue, à condition que l'on introduit des hypothèses sur la croissance réelle des salaires ;
- On pourrait dire que cette nécessité d'appliquer des hypothèses en matière de croissance des salaires, introduit un degré d'incertitude, qui n'existe pas aujourd'hui et qui n'existait non plus dans la formule traditionnelle (où les coefficients de revalorisation étaient préétablis) ;
- Mais, en ajoutant ce facteur de croissance des salaires, on introduit dans le calcul même une liaison avec le développement économique, ce qui est aussi un élément 'd'assurance' ;
- En d'autres mots, la formule utilisée dans le système à points ne contredit pas l'attente légitime des futurs pensionnés de recevoir des estimations fiables de la valeur de leur pension (bien entendu, estimations sur base de la législation en vigueur, et sur base de prévisions économiques), et introduit un élément d'assurance' qui n'existe pas dans le calcul actuel ;
- En plus, comme nous le soulignons plus loin, la revalorisation réelle des salaires dans le système à points est beaucoup plus difficile à manipuler par des gouvernements cherchant des économies budgétaires, qu'elle l'était dans le système traditionnelle des années '70 et '80.

Evidemment, si l'on dit – comme le dit la Commission – que la fracture de carrière (actuellement 1/45) doit devenir un 'paramètre d'ajustement' (très graduel, et à terme), le système de pensions est doté d'un 'mécanisme d'ajustement', que d'aucuns peuvent interpréter comme l'introduction d'incertitude (qui n'est pas liée à la revalorisation réelle des anciens salaires, mais au changements possibles des paramètres du système de base). Pour la Commission, la capacité d'ajustement du système est précisément la condition de sa soutenabilité ; donc, au lieu de créer de l'incertitude, dans le chef de la Commission, cette capacité d'ajustement est rassurante pour l'avenir : elle diminue l'incertitude réelle concernant l'avenir. Voilà un débat réel, mais qui n'est pas lié spécifiquement à la formule au points (en fait, la fracture de carrière pourrait aussi devenir un paramètre d'ajustement dans la formule actuelle...). Donc, il faut éviter de mélanger les débats.

Pourquoi alors proposer un système à points ?

- En tant que telle, la formule utilisée dans le système à points *ne diminue en aucune mesure les possibilités d'information des futurs pensionnés* (estimation de leur pension, sur base des paramètres en vigueur et d'hypothèses adéquates) ;
- Mais il y'a une *plus-value informative et sensibilisante*, décrite dans le rapport de la Commission (en bref, le travailleur comprend mieux le développement de sa carrière en rapport avec l'effort contributif moyen ; et, le lien entre la valeur du point et le salaire moyen des actifs est crucial comme mesure concrète du *contrat social* souhaité par la Commission) ;
- Les principes de revalorisation des salaires du pensionné et de revalorisation des plafonds appliqués dans le calcul *sont ancrés et consolidés définitivement dans le calcul des points*, qui sont acquis par le futur pensionné et mis sur son compte individuel. Au niveau de ce qui est 'acquis' par le futur pensionné, le système à points est supérieur à un système où le service des pensions revalorise les salaires, rétroactivement, au moment du

calcul de la pension (comme c'était le cas dans les années '70 et '80) ; comme on l'a vu, le système traditionnel était facile à manipuler par des gouvernements cherchant des économies budgétaires...

- En outre, le système à points permet de réaliser un système de 'splitting' en cas de divorce, permet de réaliser la pension à temps partiel, etc.

Comme cette note l'a déjà souligné, ces considérations ne rendent pas moins pertinent le débat sur les propositions de la Commission concernant des mécanismes d'ajustement 'endogènes'. Mais introduire des mécanismes d'ajustement 'endogènes' dans un système à points, qui serait géré en tripartite avec les partenaires sociaux, est préférable à l'introduction de mécanismes d'ajustement dans la formule actuelle, qui est intrinsèquement moins stable (voir point 2, supra) et plus facile à manipuler que le système à points.

C. Impact van deeltijds werk

Tijdens de vergaderingen is de vraag opgeworpen of men de punten niet zou moeten baseren op een notie van 'voltijds equivalente lonen'. Het is inderdaad zo dat de reële herwaardering van de lonen die impliciet is in het puntensysteem, ook beïnvloed wordt door eventuele verschuivingen in het aandeel van het aantal deeltijds werkenden. Dat is, binnen het voorstelde systeem dat evenwichten nastreeft tussen de bijdragen op de loonmassa en de pensioenmassa, ook perfect logisch. Voor een goed begrip, moet men er echter ook rekening mee houden dat het puntenvolume dat iemand die voltijds werkt, ook beïnvloed wordt door eventuele verschuivingen in het aandeel van het aantal deeltijds werkenden (als iemand voltijds werkt in een samenleving waar steeds meer mensen deeltijds werken, zal zijn relatieve positie qua 'verworven punten' verbeteren): met andere woorden, dit benadeelt voltijds werkenden niet.

Toch zou men zich kunnen afvragen wat er zou gebeuren indien men een puntensysteem zou willen concipiëren op basis van 'voltijds equivalente lonen' (VTE).

Let wel, de huidige pensioenberekening is niet gebaseerd op een omzetting naar VTE, en er is op die basis geen reden om een omzetting naar VTE te introduceren bij de berekening in punten. VERONDERSTEL echter dat we toch in VTE zouden willen redeneren; dan zou de pensioenformule er zo uit zien:

$$(6) \tilde{\delta} \times \frac{1}{45} \times \left[\sum_{i=1970}^{2014} \frac{(\text{nominaal loon in VTE Marcel})_i}{(\text{gemiddeld loon v.a. werknemers in VTE})_i} \times \frac{(\text{feitelijke arbeidsduur Marcel})_i}{\text{VTE arbeidsduur}} \right] \times (\text{gemiddeld loon v.a. werknemers in VTE})_{2015}$$

We schrijven de $\tilde{\delta}$ met een tilde er boven, omdat een budgettaire neutrale transitie misschien tot een iets andere waarde van deze $\tilde{\delta}$ zou leiden dan bij het gebruik van de formules (2-5).

Of, wat vanzelfsprekend juist hetzelfde is:

$$(7) \check{\delta} \times \frac{1}{45} \times \left[\sum_{t=1970}^{2014} \frac{(\text{nominaal loon Marcel})_t}{(\text{gemiddeld loon v.a.werknemers in VTE})_t} \right] \times (\text{gemiddeld loon v.a.werknemers in VTE})_{2015}$$

Stel dat we deze formule gebruiken, en dat wat *tussen* de vierkante brackets staat, beschouwen als de definitie van ‘een punt op basis van een VTE formule’, en wat *buiten* de vierkante brackets staat beschouwen we als de ‘waarde van een punt op basis van de VTE formule’.

Het pensioen is dan gelijk aan:

$$(8) \sum_t (\text{punten op basis van VTE formule})_t \times \{\text{waarde van het punt in het jaar 2015 op basis van VTE formule}\}$$

Voor vele mensen zal hun ‘hoeveelheid punten’ minder groot zijn (omdat ze minder dan voltijds werken), maar de waarde van het punt zal hoger zijn (omdat de waarde van het punt op basis van een VTE-loon bepaald wordt).

Deze berekening maakt enkel verschil als er over de tijd verschuivingen zouden optreden in het profiel van het gemiddelde loon in VTE (of, nog anders gezegd, het gemiddelde uurloon) versus het feitelijke gemiddelde loon van alle werkenden. Als dat zo zou zijn, dan zou het gebruik van VTE-gemiddelden over de loopbaan jaren historisch niet echt neutraal zijn; indien in de teller en noemer echter steeds dezelfde verhouding zou gelden tussen een VTE-gemiddelde en een feitelijk gemiddelde, dan is er geen enkel verschil. Dit wordt duidelijk als we de berekening als volgt herschrijven:

$$(9) \check{\delta} \times \frac{1}{45} \times \left[\sum_{t=1970}^{2014} \frac{(\text{nominaal loon Marcel})_t}{(\text{gemiddeld loon v.a.werknemers})_t} \times C_t \right] \times (\text{gemiddeld loon v.a.werknemers})_{2015} \times \frac{1}{C_{2015}}$$

$$\text{waarbij } C_t = \frac{(\text{gemiddeld loon van alle werknemers})_t}{(\text{gemiddeld loon van alle werknemers in VTE})_t}$$

Indien de factor C een constante zou zijn, dan is de berekening volgens de formules (6-9) identiek aan de berekening volgens de formules (2-5).

Deze factor C is normaal gesproken geen constante. Dynamisch bekeken kunnen er dus zekere verschillen optreden tussen de formules (6-8) en de formules (2-5). Maar waar die ons naartoe leiden, is niet duidelijk; ze veronderstellen ook een complexe bijkomende stap in de pensioenberekening, nl. een ‘VTE-omzetting’. En dergelijke omzetting verwijdt ons ook van het huidige systeem.

